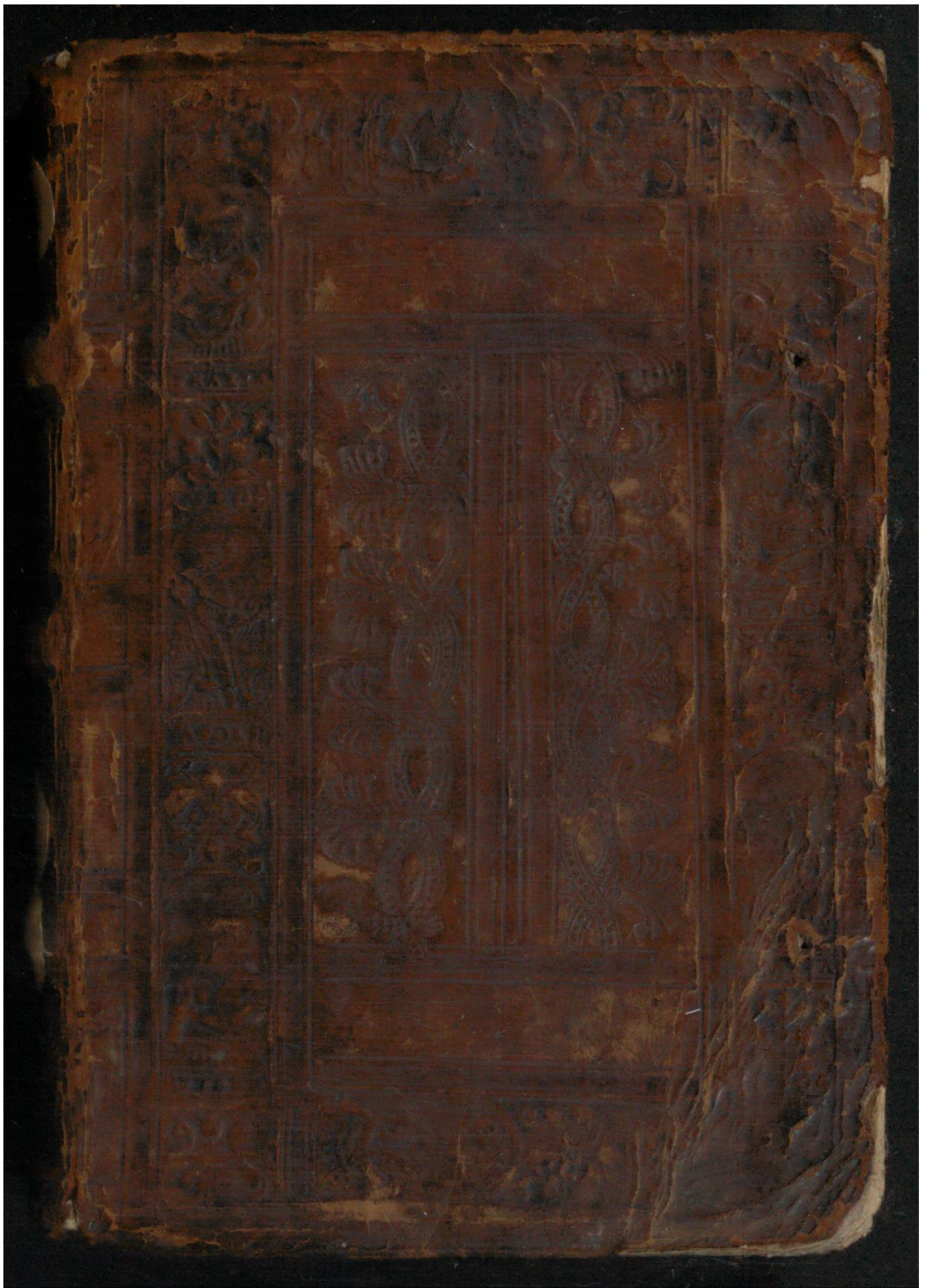

3023
F
40

❡ Den kerstelicken

Ridder / ghemaeckt van Erasmus van
Rotterdam. Anderwert met groter naersticheit ghe-
corrigeert / also dat latijn inholdende is / die welck
men oock wel heeten mach den Kersten Regel.

Bibliotheca Augustiniana Dendermonde

❡ Hoe wie zijn leuen begheert te beteren die en ver-
gheet niet / dit cleyne Enchiridion te copen.

[illegible] De [illegible] 1687.

¶ Den translatoer allen kersten menschē salupt

(.:.) salupt (.:.)

WY lesen Johannes int twaelefste Capittel dat Christus aldus gesprokē heft totten Ioetschē volcke. Wandert ter wijlen dat ghi dat licht hebt/ op dat die duysternissen v niet en belopen. Eñ die in de duysternissen wādert/die en weet niet/waer hi heene gaet. Also lange als ghi dat licht hebt/ so ge-looft int licht/op dat ghi kinder des lichts moecht we-sen. Dese woordē heft Jesus ghesprokē eñ hi is wech gegaē/eñ hi heft hē seluē verborgē vā hē luydē. Chri-stus Jes⁹ is dat ewige eñ warachtige licht/die daer is schijnende in die sondige hertē eñ duysternissen vā de ser werlt/ eñ ouermits onse sondē so zijn wy also seer verdwaelt dat wy nv die duysternissen beminnen eñ prijsen/eñ an vaten bouē eñ tegens dat licht. Godt en begheert zijn gratie eñ godlike licht niet van ons te treckē indiē wy hē niet wederspannich en willē sijn. Eñ al ist dat wi diewils in duysternissen wanderē/eñ blindelick ter hellewaert angaen/soe ontfermt noch-tans God ouer ons/eñ vermaēt ons doer sijn inwen dige insprekē eñ door v wtwendige predicatiē/eñ met geluck/ eñ met ongeluck/ eñ veel tribulatien/eñ veel ander manierē. Eñ want al die werlt (als sin Jan in Canonica spreect) in boesheit ghestelt is/ eñ in groter dwalingē/also datmē nauwelick onderscheydē mach tusschē dat licht eñ die duysternissen/ eñ tusschē quaet eñ goet. Hier ō so heft God almachtich in dese precio se tijt doer zijn genade onse ellendicheit angesien (wāt hi dē doot der sondarē niet en begeert) mer hi wil dat

wi tot hē ſullē bekiert werdē/ ō alſo in zijn rijc te comē)
Eraſmus dit anmerckēde heft gemaect dit tegēwoer
dige boecxkē getogē wt ſinte Pauwels Epiſtolē / eñ
wt die hillige ſcrift/ genoēt dē Kerſtelickē Ridder) eñ
mē macht wel ooc mede enē kerſtē Regel hetē wāt eē
yegelijc hē ſeluē daer claerlickē in bekēnē eñ ſpiegelē
mach) wāt wi daer in volcomelijckē lerē ſtrijdē tegēs
den duuel/dat vleys eñ die werlt. Eñ ſoe wie hē ſeluē
naerſtelikē wil oefenē (als hi doch ſchuldich is te doē)
om te leerē vechtē in deſen ſtrijt/dien en is niet vā no
de andē boeckē noch meyſters te beſoekē/ mer dit ene
boecxkē/ſo ſal hē dit boecxkē wel onderwijſen eñ lerē
vā al dat hē vā node ſal mogē weſen/om eē volmaect
kerſtē menſch te wordē/het ſi ooc in wat ſtate dat een
mēſch is/of comē mach. Eñ ic vmane eñ bidde eē ye=
gelic kerſtē menſche dat ſi niet en ſullē ontſtichticht
weſen/noch hē ſeluē latē aftreckē vā dit boecxkē te co
pē of te leſen. Eñ hier ō die vromelijc wil lerē ſtrijdē/
eñ die God eñ hē ſeluē wil lerē kennē/die onderſcheit
wil weten vā dat warachtige goet/ eñ vā dat valſche
goet die hē ſeluē noch ander menſchē niet en wil be=
driegē met quade ordelē eñ opiniē/ de een recht kerſtē
leuē wil leydē/die daer volſtandich wil blijuē in ſijn
goede opſet/die ſal paſſen dat hi dit Boecxkē altoos
ouerleeſt/ ter tijt toe dat hi dat wel vēſtaet wāt hoe ghi
hier langer in ſult leſen/hoe dattet v genoechliker ſal
weſen/eñ altoos ſalt v meer ſmakē/ eñ het ſal v hier
brengē tot eē ruſtige conſcientie/ eñ tot eē volmaecte
goedertierenheit/eñ hier namaels tot die ewige glo=
rie. Daer ons alteſamē toebrengē wil onſe keyſer Je=
ſus Chriſtus/ondē wiens bānier wi hier ſtrijdē. Amē.

¶ Hier beghint dat hant boecrken des kersteliken ridders. Erasmus van Rotterdam eenē Houelinck saluyt.

Myn alder liefste broeder in den Here ghi hebt my neerstelick eñ seer hertelic gebedē/ dat ic voer v solde schrijuē een corte manier om wel te leuē/ met welckē ghi geleert wesende soldet moegen comen tot alsucken herte dat Christo waerdich solde wesen. Want ghi segt dat v nv langhe verdroten heft dat leuen ten Houe/ ende dat ghi by v seluen ouerlegghet/ met wat manieren ghi soldet connē ontulpen eñ ontgaē/ Egiptē met alle haer sondē/ eñ wellustichedē om also (met Moyses den leytsman) salichlikē bereyt/ eñ opgeschort te sijn tot die wech der duechdē. Eñ wāt ic v bouē matē seer lief hebbe. Daerom verblide ic mi al so veel te meer vā v goede eñ salige opsette eñ ic hope dat God (de hē gewaerdicht heft v hier toe te verwecken) sonder onse naerstichheyt/ eñ toedoen v sal hier in gheluckich makē eñ doē voortgaen. Nochtās bin ick willichlijc bereyt ghewest/ eñ onderdanich alsulcken lieuē vrient om dat ghi also duechtsame eñ goedertieren dinghen van mi begheert. Wilt nv doch ymmer naerstelijckē arbeyden/ op dat ghy niet te vergheefs mijn dienst eñ officie begheert hebt/ oft dat ick sonder vrucht v te wille ghewest hebbe. Daerom laet ons beyde met ghemeenē begheertē biddē/ eñ anroepen den goedertierē ghiest vandē Heer Jhesus/ op dat hy

mi ingheue salighe/ eñ profitelicke dingē te scriuē/ eñ dat die bequaem/ eñ ghenoech voor v mogen wesen.

¶ Dat wy waken moeten in dit leuen.

HEt is vā node ten alder eerstē/ dat ghy diewijls ouerdenckē moet. Wāt dit leuē d' sterfliker mē-schen/ niet anders en is dā een ewighe strijt/ als ons tuycht Job den alder gheoeffenstē/ eñ onuerwinlijc-sten ridder. Eñ daerom wert dat ghemeen volc seer bedrogen als dese valsche werelt der menscen herten also seer verblint eñ ghevangen holt met loesen trec-ken/ eñ lieflicke bespottingen/ eñ dat volc leeft nv son der eenighe sorghe/ eñ sonder achterdencken/ eñ sijn blide eñ vrolick in alle schijne oft al ghewonnē waer eñ si makē ontijdelicke vierdagē/ niet anders dan oft een sekere eñ vaste vrede waer/ het is eē seer wonder lijc dinc dat die menschen aldus seker eñ vry leuen/ eñ dat si aldus ledich wesende slapē (nae manier vā spre-ken) in beyden oren dat is/ dat si gheheel/ eñ al sonder achterdencken/ ende sonder sorghe sijn/ angheſien dat wy sonder eynde angheuechten worden. &c. met ghe-wapende menichte eñ heercrachte der sonden/ eñ wy met also veel constē/ eñ practikē wordē gheuanghen/ eñ want ons also veel laghen worden ghelept. Syet hoe die alder booste viandē bouē v seer wackerlijckē altijt waeck holden in v verderffenisse/ ghewapent wesende teghens ons met duysent lagen/ eñ consten om ons te beschadigen/ die seer naerstelijcken arbey-den om onse sielen te doorschieten/ met vuyrighen pij-len/ die met fenijn sijn bestrekē/ met welckē gheschut te si also scharpe raminghe wetē te holden/ dat noch Hercules noch eenich ander constich ghesчhutte tot

gheenre tijt ſekerre waren na eenich dinc te ſchieten/
ten waer ſake/ dat wi deſe dootlicke pijlen vromelijc-
ken weder ſtondẽ/ eñ ontfingen met dat ondoorſchie-
telicke eñ ſtercke ſchilt des kerſtẽ geloofs. Noch moe
ten wi ooc mede anmercken/ hoe die werelt (als ſinte
Jan õs leert) al heel geſtelt is in ſondẽ/ eñ daer om is
die werelt Chriſto ongheacht/ eñ onghesien/ eñ oock
mede moylijc eñ laſtich/ eñ is ons alle daghe beuech-
tende vã vorẽ/ eñ van achteren/ eñ aender rechter/ eñ
aender ſlincker ſide. Ende deſe maniere des anuech-
tings en is niet ſimpel ofte eenuoldich/ maer ment-
gherley. Want ſomtijts beuecht ons dye werelt met
teghenſpoet/ tonende haer wreetheyt met een open-
baer manier van oorloghe/ als ſi die veſten eñ muerẽ
van onſe ſiele met ſwaeren buſſen ſtarckelijcken be-
ſchieten. Somtijts werden ons veel grote/ ende ydele
dingen belooft om alſoe onſe ſtadt des ſiels te bemur-
wen/ ende te trecken ons ſeluen te verraden/ eñ inden
handẽ vã onſen viandẽ te gaen. Eñ wanneer ons al-
dus veel eens eñ anders te vorẽ wert gheleyt/ ſo leg-
gen die viandẽ dan lagen om ons heymelickẽ te ouer
uallẽ wanneer wi daer niet op en vermoedẽ/ eñ come
alſo te metds ancruppen om ſinẽ wille te doen met dẽ
ghenen die daer niet en waken noch voorſichtich ſijn.
Voort moetẽ wi anmerckẽ beneden ons/ hoe dat den
ſlijnigẽ eñ gladdẽ olden Serpent die eerſte verrader
ons vredes op dẽ eenen tijt hẽ ſeluen vorecht te leggen
heel groen int groene gras/ om datmen hem niet be-
kennen en ſal/ eñ op een ander tijt verſteect hy hẽ ſel-
uen in heymelickẽ cuylẽ eñ gatẽ vouwẽde eñ drayen
de hẽ ſeluẽ met hondert eñ veel omgangen/ eñ en laet

niet aflagen te leggen den hvelen vā onse wijf/ die hi eens ghecorrūpeert eñ bedroeghen heft. Bi dese vrouwe salmē verstaen/ dat vleyssche licke deel des mēschs Eñ dit vleys is onse Eua/ door wien den alder cloecsten eñ listichstē Serpent onse herten anlocket/ eñ toe trecket tot alreley dootlicke wellustichedē. Sekerlijc/ mē salt niet cleyn achten/ dat wi met aldus veel viandē van allē wegen bestormt eñ angeuochten worden. Daer en bouē hebbē wi noch binnen ons int alder inwendichste vā onse hert eenē viant die met ons in een huys woont/ eñ stadelijc by ons blijft/ ende anghesien datter niemāt vaster eñ nader bi ons is dan desen vyant daerom en hebbē wi geen periculoser noch sorchlicker viāt ter werelt. Eñ dit is dē oldē eñ wereltlickē Adam die met ons inwoont/ eñ is bi ons gewoontlijc als een borgher in een stadt/ eñ nae sijn vlitichept/ eñ gonste meer dan een viant dien wi geslotē noch ghevangen moetē holden noch ten is ons nyet georlooft hē te veriagen/ eñ butē te sluytē. Desen viant moeten wi naerstelickē bewarē/ eñ met hondert ogen moetē wy hē na sien/ eñ wachtē dat hi ter auontuerē dē duuelen Gods casteel/ eñ stadt niet en opene. Eñ want wi altesamē aldus seer ōmegeringelt eñ benaut worden met aldusdanigen vreesselijckē eñ swarē strijt/ eñ wi ooc mede te doen moetē hebbē mit aldus seer veel gewapende wakēde/ eñ vertwifelde/ eñ strijtbare vyandē/ die in onse verderffenisse te samē gelooft eñ gesworē hebbē/ daerom sijn wy ghecke/ eñ ontsinnighe menschen/ dat wi ons daer teghens niet en wapenen noch gheen wake daer teghens en holden/ eñ dat wy in al haer anlegghen gheen quade vermoedinghe en

hebben/ mer effen contrarie leuē wi al vast slapende/
sonder eenighe sorghe/ in groter ledichept/ in alreley
wellust eñ wi clouwē ōs seluē (na manier vā spreken)
met ledicheit in alle schijne/ oft alle dinc in goedē va-
sten vrede waer/ niet anders dā oft onse leuē hier ter
werelt waer een griecse (na manier vā spreken) werl-
schappe/ dat is altoos goet chier te makē eñ met goet
ghesellschap vrolic te wesen/ eñ wi en denckē niet dat
onse leuē een strijt is. Eñ als wy becōmert eñ bereyt
solden wesen om te strijden eñ inden schanssen/ eñ le-
gher onsachtelijck te wesen so liggen wy in onse sach
te slaepcamer ende wentelen om/ eñ wederom. Voor
dat harde harnasse/ eñ wapenen/ ghebruken wy onse
wellustichept/ eñ vercieren ons met rosen. Voor dye
strijtbaerlijcke wercken gheuen wi ons seluē tot on-
suuerheit eñ ledichept. Eñ voor alreley artelrie ende
gheschut/ so spelen wi opten onstrijtbarē harpe eñ op
anderē vermakelicken instrumentē/ eñ nochtans ma
ken wi ons seluē vroet/ dat desen swarē eñ alder gru-
welijcsten strijt een vaste goede vrede waer. Seker-
lijc die met den sonden ouer een ghedragen is/ eñ vre-
de daer mede heft ghemaect die heft ghebroken ende
te schande ghemaect die vrede eñ vereeninghe die tus
schen hē eñ God int doopsel was ghemaect. Eñ ghy
dwase eñ rasende menschen roept/ het is vrede/ het is
vrede/ eñ nochtans hebt ghi God tot een viant (die al-
leen die vrede is/ eñ een maker des vredes) hier tegēs
roept God seluer claerlijckē/ door den mont eens pro
pheets segghende: Daer en is gheene vrede voor den
quaden sondigen menschen. Noch daer en is gheene
ander manier oft condicie des vredes met God/ dan

alleen met al onse crachten/ eñ mit groter haet eñ nȳ-
dicheit vromelijcken ons te verwerē teghens die son
dē allso lang als wi in dit broosselicke eñ crancke lich-
aem leuē. Maer ist sake dat wy met dye sonden ouer
een draghen dan sal Godt seluer twemael onse viant
werden (die ons mach salich makē als hy onse vrient
is) eñ wanneer hy onse vyant is/ so ist in synre macht
ons te verdoemē. Ten eersten wert God onse viant.
Want wi staen anden gheenen met welcken God in
gheenre manieren ghemeenschap heft (want ten is
nyet moeghelijcken dattet licht met dye duysternisse
ouer een comen sal) Ten anderen is God onse viant/
als hy ansiet onse grote ondancbaerheyt/ eñ wy on-
se gheloof eñ voorwaerden breken/ eñ die vrede (met
groter schanden) te niet makē dye daer ghemaect/ eñ
ghesloten is int alder hillichste doopsel. Of en weet
ghy niet/ o kersten ridder/ doen ghy dat leuendighe
doopsel ontfinct inden vonte of fonteyne/ dat ghy op
die tijt uwē naem hebt ghegeuē den oppersten capi-
teyn Christo Jhesu dien ghy twemael v leuen schul-
dich sijt/ eens dat hi v dat lichamelijcke leuē ghegeuē
heft/ eñ eens want hy v dat leuē der sielen weder ghe
gheuen heft dat wy altesamē verlorē hadden/ eñ daer
om syn wi hem veele meer schuldich/ dan ons seluen
En beweghet v niet/ dat ghi Christo dē opperstē key-
ser met selueren woorden gheswooren hebt an hem te
bliuē/ eñ hebt hē gehult voor uwē rechte lāts heer eñ
hebt daer op ontfangē syn sacramētē als begaeft we-
sende met veel gauē. Eñ waert sake dz ghi hē ontrou
sijt/ so hebt ghi v seluē vbondē eñ ouerghegeuē lijf eñ
siel te verliesen/ eñ in uwer viandē handen te vallen.

Waerom is doch anders in v voorhooft gedruct/ dat teyke des hilligen cruces dan alleen so lange als ghy leeft onder zij teykē eñ stander of bāner syt sculdich te strijdē? Eñ waerō sijt ghi ghesalft met den hilligen Crisdom/ dā dat ghi tegens dye sondē in een eewighe strijt soldet tredē. Och wat groter scande eñ wat groter versmaetheit eñ vermaledijnge des menschelickē ghestachts ist/ als een mensche achterlaet eñ afgaet sinen prince eñ leytsmā mer noch ist meer schande/ dat een mēsch xp̄m bespottet onsen warachtigē leytsmā/ als wi hē niet ontsien met vrese alle quaet telaten/ om dat hi god is/ eñ als wi door liefte sinen wille nyet volbrenghē wāneer wy aenmercken eñ wetē dat hi v wt lyeftē om onse salicheit is mensch ghewordē. Ghi soldet v selfs vermanē/ wat ghi hē belooft hebt vā wien ghi uwē name voert. O ontrouwe mēsche/ waer om wilt ghi god verlaten eñ vlijen tot v viant/ wt wiens handē hi v eens verlost heeft mit sijn duerbaer bloet? Waer om sijt ghi tweemael ouerghetreden/ en sijt in groter troeringe indē schanssen eñ in dat geselschap uwer vianden? hoe moecht ghi so seer stolt eñ onuersaecht wesen dat ghi v niet en schaemt tegens uwē coninc/ vreemde wapenē eñ teikenē draghet ende voert/ (die hi behatet) aengemerct dat hi voor v gestoruē is/ Want die met hem niet en staet (als hi int Euangelie spreect) die staet teghens hē/ eñ die met hē niet en vergadert/ die verstroyt. Ghi die de werelt dient / en sijt niet aleen droeuich/ met eenē stinckenden bi naem oft tytel/ mer ooc mede met die alder onsalichste soldye/ Begheert ghi/ o mensch die die werelt dient te wetē/ wat v soldye is/ hoort/ wat die Vaendragher des ker-

ftelikē ſtrijts Paulus antwoort. Die ſoldye des ſon-
des is dye doot. Wie ſolde nv ter ſtrijt willē gaen/als
hi ſekerlijc te voren wiſte/eñ hē gheſeyt worde/dat hy
doot ſolde gheſlaghē worden? Eñ ghi gaet indē ſtrijt
daer ghi ſeker ſijt dat ghi voor v loon nyet anders en
ſult ontfanghē eñ hebbē dan dē leelikē doot des ſiels/
Siet ghy niet in deſen onſen onſaligē eñ raſendē ſtry
den/die de menſchen teghens malcanderē hebbē hoe
dat die partyen als dolle verwoedē beeſtē malcander
aengaen eñ dicwils grote armode hebbē/eñ die ruy-
ter knechtē en ontſien noch vreſen gheene perycullen
aen te gaen/eñ ſijn bereyt honger eñ dorſt eñ alreley
ongeual te lijdē eñ ſi achtē haer leuen ſeer weynich/eñ
gaen haer vianden alſo ſtoutelijc teghemoete/eñ dye
doen ſi om des willen/dat hē lude grote rouē belooft
ſijn te vercrighē/of om die vreeſlike wreetheit des ver
wynders/dien ſi ſeer ontſien/oft om dat ſi gheen ver-
wijt wyllen horē vā haer blotichcyt oft ooc mede/dat
ſi vā haer vromicheyt eer eñ prijs willen hebben/laet
ons doch aenmercken (dat bidde ic eenē yeghelikeu)
hoedanighē cleynē loon deſe onſalighe menſchē/met
ſo grote periculen vercrigē eñ ſiet hoe grote neerſtic-
heit ſi doen eer ſi tot haren wille eñ meninghē comē.
Want haer loon is/dat ſi vā eenē ſterfliken keyſer of
capiteyn ghepreſen werden/oft datmē haer naem eñ
feyten in een liedeken onder den ruyteren ſinghet/eñ
datmen haer met groenē eycken tacken/eñ diergheli-
lijc behanghet/of dat ſi wat meer begaeft worden bo
uen anderen knechten. Mer wi kerſten menſchen en
worden niet onderſteken door groot loon dat ons be-
looft is/noch ooc door ſchaemte/nochtans hebben wi

tot allen tijden eenen beschouwer/ dye onse strijt an siet/ dye ons ooc lonē sal. Wilt ghi nv wetē/ wat loon v sal ghegeuen worden vā uwen beschouwer Christo Jhesu. Sonder twifel hi en sal ons niet lonē met eeni ge costelicke eñ verganckelicke iuwelen/ eñ cleynodē noch met Muylen alsó Achilles dede (daer Homerus van seyt) ende gelijckerwijs Eneas dede (also Maro bescrijft) maer hi sal ons begauen (als Paulus leert) met dat opperste goet/ dat gheen oghe ghesien heeft/ noch gheen ore ghehoort heft/ noch inder menschen herte noyt opgheclommē noch vercondicht is. Eñ de se lonē gheeft Christus den genē die noch vechtende sijn/ als tot eenē solaes/ eñ troost ende verlichtinghe haers arbeyts. Maer na dit leuē sal hi ons begauen met die salighe eñ onsterffelijcheit. In desen wereltlic ken strijden/ is dat alder meeste deel des loons/ ydele glorie/ eñ datmē den roof vanden verwonnen partie deelt. Mer onse strijt ghesciet mit die alder grootste eñ twifelachtige of hanghende perikel/ daermē niet en vecht/ om eenich tijtlijc lof mer om siel eñ lijf. Eñ ghelijc dat meeste eñ ouerste loon belooft eñ voor ge settet wert den genen dye bequamelicken eñ volstan delijc strijden eñ verwinnē/ also is ooc mede die mee ste eñ eewighe hellsche pijne gheordineert te wesene/ voor den ghenen dye desen strijt achterlaten. Den he mel wert belooft/ den ghenen dye vromelijc vechten/ eñ dye leuendighe cracht onser sielen sal dyē niet ont steken wordē/ ouermits den groten hope des saligen loons. Wy salden billicr sonderlinghe ontstekē wor den/ als wi anmercken die belofteniſſe van alsulcken loongheuer/ die nyemant bedriegen en mach/ want

hē dat onmoghelijc waer/ alsoet niet wesen en mach dat hi gheen God en waer. Alle dinck geschiet onder die ogen Gods dye alle dinc beschouwende is/ eñ wi hebbē dē gehelen schaer des hemels/ die onsen strijt ansien/ eñ noch en wordē wy door schaemte niet ontsteken/ hy sal prisen onse crachte/ eñ alsmen vā hē ghepresen wert dat is die alder hoochste salicheit. Eñ dese glorie/ begherē wi ia met verlies vā dit tijtlijcke leuen/ het is een seer blode eñ crancmoedich mēsch/ die met gheenē loonē verweet en wert/ eñ nochtans pleghen dye alre domste eñ onwetenste traghe mensccen wt haren slape te ontspringhen ouermits vreese van eewigen bosen menschen. Ende nochtans weten wy wel dat dusdanigen vyant (als hi sijn meeste ghewelt eñ wreetheyt thoont) ōs niet meer ter werelt misdoē mach dā alleen in onse goet eñ rijcdōme/ eñ dat alder lastichste/ dat hi doen mach/ dat is/ dat hy dat lichaem dodē mach. Eñ wat mochte doch den alder wreetstē verwinre achilles meer doen tegens den vromē hector? Mer indē kerstelijckē strijt wert grote wreetheit getoont in uwe onsterflicke deel/ dat is in v siele. Wāten is onsen viandē niet ghenoech datmē onsen dodē gheringe sleept ō in de eerde te begrauē/ mer si arbeidē met groter naersticheit om dat lijf eñ ooc mede die siel te brengen ter hellē in die eewighe verdoemenisse Die wterste eñ laetste ellendicheyt die dē eenē mēsch den anderē andoē mach/ is dat hi die siele doet scheyden vant lichaem. Mer in desen strijt wert ons ontweldicht eñ benomē dat leuē vā onse siele/ dat is God almachtich (sonder wien wi doot sijn gherekent) Vā naturers wegen moet onse lichaem eens steruē/ eñ al

waert bi auontuere/dat nyemant onſe lychaem doot ſloech/nochtans en macht niet ſonder ſteruen bliuen. Mer die ſiel te ſteruē/dat is die meeſte eñ wterſte on=ſalicheit. Siet hoe naerſtelikē dz wi arbeyden/om dye wondē des lichaems geſont te makē/eñ wi verghetē die wondē der ſielen te gheneſen. Ons gruwet eñ wy verſcrickē ſeer als wy den doot des lichaems aenſien/ twelc daer om is/wāt wy dat met onſen lichameliken oghē aenſien. Mer wāt niemāt en ſiet die ſiele ſteruē daer om wert dat vā weynich menſchen ghelooft/eñ noch veel meer mēſchē vachtē dit nochtās is die doot des ſiels veel veruaerliker dan den lichamelikē doot ghelijckerwijs die ſiel meer is dā tlichaē/eñ god veel beter is dā die ſiel. Indient v belieft/ſo wil ic nv gaen bewiſen eñ leerē v eenigē vermoedighē eñ ramingē/ waer mede ghi moecht anmerckē eñ beuindē die ſiec=te/ende den doot des ſiels. Wanneer dat dye maghe die ſpijſe niet ghenoech en vercoeckt/eñ ſi die nyet en mach verterē noch in houdē/ſo verſtaet ghi daer v wt dye cranckheyt eñ ſiecte des lichaems. Eñ dat broot en ſpijſet dat lichaem alſo veel eñ wel niet/als dat woort gods die ſiel is ſpijſende. Eñ iſt bi alſo dat v dat woort gods bitter is/eñ ghi daer walghinge vā hebt/of dat tet v tegens ſtaet/ſo moechdi vri ſekerlic wetē eñ ver ſtaen/dat v ſiel cranc eñ ſieck is. Als v ſiele dat woort Gods niet in haer en holt/ eñ ſi dat niet en vercoect/ eñ alſo ſendt tot den anderē ledē/dat is een kenlijc/eñ certeyn teykē/dat v ſiel quinēde is. Als v beenē v be=ghinnē te begeuē/ eñ v crancke ledē nauwelijc mogē voortgaen/ ſoe weet ghi wel dat v lichaem ontſtelt is Mer het is wonder eñ meer dan wonder/dat ghi die

ſtercke in v ſiel niet en verſtaet/ ende verneemt als ghy
traech ſijt tot alle werckē des barmhertichheyts te vol
brenghen of dat ghi daer een walghinge in hebt/ als
ghi ſo cranc ſijt dat ghy een cleyn ſpijtich woordeken
niet lijdtſamelickē en wilt verdragē of wānceer ghi ge
heel cleynmoedich/ ende miſtrooſtich ſijt/ als v enich
vlies ouer comt in v gelt eñ tijtlicke haue. Eñ na dat⸗
men merct dattet geſicht der ogen wert ghebrokē/ eñ
dat horē vergaet/ eñ dat geheele lichaem onbeuoelic⸗
ken/ eñ colt is ghewordē/ ſoe en twifeltmē daer niet
an/ of die ſiel is vant lichaem verſcheyden. Als ghi nv
verneēt dat uwe ogen des hertē alſo ſeer verduyſtert
eñ verblint ſijn dat ghi dat opperſte licht (dat die god⸗
licke waerheit is) niet en moget ſien/ eñ als ghi die ſtē
me Gods met v inwēdige orē niet en vnneēt eñ als ghi
gheen verſtāt/ noch kēniſſe hebt vā God ſo machmē
niet gelouē/ dat die ſiel leuēdich is. Ghi ſiet dat v me⸗
de broeder onrecht gedaen wert/ eñ ghy en wert daer
niet mede bewegen/ eñ alſt v wel gaet/ ſo hebt ghi vre
de. Waerom en heft dye ſiele hier in gheen beuoelen
wāt ſi ſekerlic doot is. Waerom is ſi doot? Wāt dat le
uē des ſiels (dz God is) en is daer nz. Wāt waer God
is/ daer is liefte/ want God is ſeluer de liefte. Sijt ghi
een leuēdich lidt Criſti Jeſu waerō lijt enich deel des
lichaēs. Eñ ghy en ſijt niet alleē niet medelidich daer
mede mer daer bouē ſijt ghi ſondē beuolen/ hoort noch
eē ander ſekerer teykē. Ghi hebt v euē menſch bedro
gen of ghi hebt ouerſpel gedaē/ weet ſekerlickē dat v
ſiele een dootlicke wonde ontfangē heft nochtans en
bedroeft ghi v ſeluē daer niet in ia dat te beclaghen is
ghi verblijt v daer in/ als vā groot wintſele eñ ghi ſijt

vermetel eñ ŏbaeget v dat ghi schandelijc eñ lelicken
gedaẽ hebt/ eñ daerom moget ghi vastelickẽ wetẽ dat
v siel doot leyt. Dat lichaem en leeft niet/ alst nyet en
mach geuoelẽ die prickinge vã een naeldekijn/ eñ hoe
solde dã die siel leuẽ/ die also grote wondẽ niet en ghe
uoelt hoort ghi dz yemãt quade ŏrechtuerdige houer
dige of wtgeblasen vermaledidẽde/ oncuyssche eñ vi=
leynige woordẽ spreect oft dat yemãt met verwoedẽ
of spitigẽ woordẽ teghens sijn euẽ mensch is rasende
wilt dã niet seggẽ/ dat in dusdanigẽ mensce die siel le=
uende is/ mer weet voor vast dz daer leit int graf sijns
hartes een seer stinckende crenghe/ waer vã alsulcke
quade stanckẽ comẽ/ eñ wt walmtẽ/ eñ ontstekẽ daer
toe haer euẽ mẽsce Xp̄s hiet dẽ pharisee͂ te wesen stinc
kẽde grauẽ die vã butẽ gewittet eñ bemaelt warẽ/ eñ
dit en seide hi om geen ander sake/ dã alleen wãt si al=
toos bi hẽ droegẽ haer dode sielẽ. Eñ hier vã spreeckt
dẽ coninclicken Propheet Dauid inden solter aldus
haer kele is eẽ opẽ graf met haer tongẽ wrochtẽ si seer
bedriechlikẽ. Der rechtueerdiger menscen lichamẽ de
sijn eẽ tẽpel des hilligẽ Ghiest. Mer die lichamẽ der
sondiger menschen/ die en sijn niet anders dã grauen
der stinckẽder crengẽ vã haer sondige leuẽ/ also dat in
hẽ ludẽ veruult wert dye bedudenisse der gramatollẽ
Wãt die borst nemẽ wi voor dat graf/ eñ bydẽ mont/
eñ kele verstaen wi de gapinge eñ opẽheit des graefs
Eñ geen lichaem en mach so seer doot hetẽ te wesen
alst verlatẽ is vã die siel/ als die siel veel meer doot/ eñ
gestoruẽ is/ wanneer si vã gode verlatẽ is. Noch geen
lichamelicke crenge (die nv vier dagẽ lanc begrauẽ is
gewest) en mach also seer voor die noesen der menscẽ

stinckē/als die dode siel stincket voor die noesen gods eñ van al dat hemelsche heyr. Daerom als daer comē dode of sondige woordē wtdē borste eñ wt onse herte dat is een seker teyken dat daer een crenghe binnen rustet. Want wt ouervloedicheyt des herts/ als dye stēme des euāgeliūs (dat is xp̄s) seit spreket den mont Eñ die mēscē soude sond' twifel sprekē leuēdige woordē gods waert sake dattet leuē des siels (welc god is) daer tegenwoordich waer. Contrarie vinden wi beschreuē int euangelie daer die discipulē aldus tot xp̄m sprakē. Heer waer sullen wi gaen? Wāt ghi hebt in v die woordē des eewigen leuens. Waerom heft God die woordē des eewigē leuens? Sekerlijc daerō wāt van dit leuē vloyet eñ comt sijn siel/ vā welcke siel die godlijcheit nūmermeer (ia niet een ogenblic tijts) verlaten is/ welcke siel ons wederōme ghesettet/ eñ ghebrocht heft tot een onsterflic leuē. Den medicijn meester geneest somtijts eē cranc lichaem/ eñ goede mēscen de hebbē dicwijls een doot ongestelt lichaem wederōme gebracht tot dat leuē. Mer God die en verwecket die dode siel niet/ dā alleē wt sijn sonderlinge genadige cracht/ eñ barmherticheit/ mer als de dode siel vā tlichaem gesceidē is/ so en verwectse God nūmermeer. Die pijn/ eñ dat geuoelen des lichamelikē doots is seer cort/ eñ binaest als niet gherekent/ mer des siels beuoelē eñ pijne duert eewelikē. Eñ al is de sondighe siel meer dan doot/ nochtans is si tot dat beuoelen/ eñ tot die pijne des doots/ in eeniger manierē onsterflijc. Eñ wāt ons na te strijdē staet met dusdanigen nieuwē eñ vreemdē perikel wat domheit wat vriheit/ wat versumenisse of traecheit belettet onsen

moet dz onse moet dit groote quaet niet en beweecht
noch tot vreesen porret. Ist sake dat ghi in uwē moede
wederslachtich eñ mistroostich sijt als v weder om te
vorē coēt die grootichz des perikels/ of die grote scarē
eñ machte/ eñ constē der vianden/ eñ die grote macht
eñ vromicheit uwer vianden/ so neemt essen cōtrarie
voor oghē/ eñ latet v ter hertē gaen/ wie met v is als
een stadelijc hulper/ die nēmermeer vā v wil sceyden
Daer isser ontellike teghens v / mer dye met v staet/
die is alleen bi hē seluen machtiger/ dan si altesamen
Is god met ons wie mach ons dan derē? Als hy ons
helpt eñ staende holt/ wye sal ons dan moghē schadē
eñ ter neder werpē? Gegrÿpt nu eenē vasten moet/
dat ghy victorie sult hebbē. Wilt denckē, dat ghi niet
en strijt met eenē onuerwonnen viant/ mer met den
ghenē die hier voormaels is neder gheworpē eñ seer
gheslagē eñ naect gemaect/ eñ verwonnē/ eñ seer vā
ons triumpheert/ twelc gheschyet is door onse hooft
xp̄s/ vā wiē (sonder twifel oock mede dē viāt wederō
verwonnē sal werdē) in ons. Schicket nu v seluen al-
so/ dat ghi sijt een lidt in dat lichaem xp̄i/ eñ also mo-
ghet ghy alle dinc verwinnē int hooft. Vā v seluē sijt
ghi seer cranc mer in hē vermoecht ghi alle dinc. Dat
eynde ons strijts/ en staet in geen twifel/ wāt die vic-
torie en hanget niet aen dat auentuere/ mer het staet
alleen in die handē gods / eñ door hē staet dat ooc me
de in onsen handē. Dat yemant verwonnen wert/ eñ
gheen victorie heeft/ dat comt alleen daer door dat hy
die verwinre niet en wil wesen. Die goedertierēheyt
ons helpers en heft noyt yemant verlaten. Ghy sult
verwinre wesen eñ victorie hebbē in diē ghi v wacht

eñ voor hoet/dat ghi niet tegens sijn goedertierẽheit en sijt. Voor v sal hi vechtẽ/eñ sijn mildicheit sal hy re kenẽ voor v verdienst. Mer het is vã node/ dz ghi hẽ in allen dingen die victorie toescrijft/wãt hi die alder eerste(hi die alleen vry is vã allẽ sondẽ)is gewest die ouervallẽ eñ te niet ghemaect heeft die wreethept eñ tyrãnicheit des sondes/mer nochtans en sal hi v dese victorie niet geuẽ sonder v cloechept eñ naerstichept. Wãt die gheseit heft hebt goet betrouwẽ/want ic die werelt ouerwoñẽ hebbe/ die wilt hebbẽ dz ghi starc/eñ groot vã moede zijt/niet vry noch sonõ sorge. Eñ also sullẽ wi ten laetstẽ victorie hebbẽ/ indiẽ wy strijdẽ na sijn exẽpel. Eñ wi moetẽ enigherlep cours/ eñ wech nemẽ tusscẽ een clippe eñ een ancte of pekel des zees op dat ghi also niet alte vry eñ achteloos en leeft als ghi geholpẽ wort eñ bistãt hebt vã de godlicke gracie eñ dat ghi wederõ ooc mede niet dẽ moet met dẽ ker stelikẽ wapenẽ vã v werpt als ghi geexamineert/ eñ beproeft wert met swarichedẽ/eñ anstotẽ des strijts.

¶ Van die wapenen eñ harnassen diemẽ inden kerstelijcken strijt behoeft.

INdẽ eerstẽ ist vã noede na mijnẽ goet dũckẽ ã te comẽ tot die leringe deses strijts/dz ghi bouẽ al sult wetẽ/eñ in v hert ouerleggẽ mit wat ma nier vã wapenẽ ghi v seluẽ sult ouwerẽ/ als ghi tegẽs v viandẽ moet stridẽ eñ vechtẽ/eñ ghi moet passen dz ghi dese wapenẽ berept eñ rede hebt/op dat die alder schalcste viãt v niet en ouervalle/als ghi ongewapẽt eñ onuersien sijt. Indẽ menschelikẽ strijdẽ eñ orlogen machmẽ bewisen nv eñ dan wat rustẽ/als indẽ winter of als die partiẽ bestant makẽ. Mer also lanc als

wi in dit sterflike lichaē leuē/so en mogē wi nz enē vin
ger(na manier vā sprekē)verreppē noch verroerē ō
ons te ontwapenē/eñ wi moetē altijt voor ōse schran-
sen eñ tentē bereyt staē/eñ tot allē tijdē moetē wi scar
pe wake holdē/wāt onse viant nēmermeer af en laet
noch rustet. Ja het schijt somtijts dat hi rustet/of dz hi
hē beueynst veltuluchtich te wesen of dz hi bestāt mit
ons wil makē/mer weet dz hi dā bisonđ arbeit ō ons
lagē te leggē. Eñ als hi toont eē schijnsel vā pays eñ
vrede/dā ist bouē al vā node/ naerstige wake te holdē
Eñ hi en is nēmermeer min te vresen/ dā als hi ons
opēbaerlikē beuechtet. Die viandē zijn gewapēt ō ons
te ōderuē waerō verdrietet ons dz wi wapenē an ons
nemē/op dz wi nz en ōgaen? Si wakē dz si ōs dootslaē
mogē eñ waerō en wakē wi nz op dz wi gesont mogē
bliuē? Mer vandē kerstelikē wapeninge sullē wi hier
na noch breder eñ sondlige sprekē. Nv willē wi voort
an veel dingē lerē met luttel woordē. Daer salmē we-
tē datter sondlinge .ij. wapenē bereit moetē ō wesen
voordē genē de strijdē willē met seuē volckē (waer vā
dz oude testamēt veel seit)te wetē met dē chananeen/
etheen/amoreen/pharizeen/ gergezeen/eucei/eñ ie-
buseen/bi welckē volckē ōstaē werdē alle die menich
tē eñ scharen đ sondē/daer die seuē dootlike sondē die
hoofdē eñ capiteynē vā gerekēt werdē te wesen. Dat
eerste wapē is eē vierich gebet. Dat anđde is wetēhz
Sinte Pauwels wil/dz wi altijt sullē gewapēt wesen
Wāt hi ōs gebiet/dz wi sonđ opholdē biddē sullē. Eē
puer eñ suuer gebet/voort eñ brenget onse begeerten
indē hemel/ welckē hemel eē slot eñ casteel is daer de
viandē nz mogē bi comē. Die wetenthz bescherint on

se verstant/ met saligen ingeuinghen ende opinien/ also dattet een vant ander niet verscheiden en mach wesen ende si comen malcander te hulpe/ ende tot ontsette ende si hebben malcander vriendeliken belooft/ ende gesworen trouwe te bewisen. Want dat gebet dat verbiddet/ mer die wetenheit geeft te kennen ende leert watmen bidden sal/ ende datmen vlietichlijck sal bidden/ ende in v gebet moet ghi (als sint Jacob leert) vast geloof ende hope hebben/ niet twifelende ende dat v gebet sal gescheden inden naem Jesu/ dat is van dingen die ons salich sijn/ ende alle desen punten bewijst ons de wetentheit Zebedeus twe sonen hebben ghehoort van Christo ghi en weet niet wat ghi begeert. Maer dat gebet is dat beste. Want het spreect met God/ nochtans is die wetenschap also seer van node alst gebet Wildi gaen wt Egipten (dat is wt een sondich leuen tot dat lant van beloften/ dat is) tot een kerstelijc leuen) so moet ghi hebben dese twe leydtsmannen/ als Moyses ende Aaron/ ende ghi dwaelt bouen maten seer indien ghi v seluen ouergeeft ende verstoutet v seluen te wanderen of te reysen alleen dusdanighen langhen periculosen wech. Aaron opperste priester wesende/ heft een figuer ende beteykenisse des ghebets Moyses beteykent die kennisse/ ende wetentschap des wets. Ende ghelijckerwijs dye wetenheyt recht opgans gesont/ ende geheel moet wesen/ niet crepel noch mancke/ also en betamet ooc mede niet dattet gebet traech ende slap sal wesen/ mer het moet seer vuerich sijn. Met den wapenen des gebets/ heft Moyses gheuochten teghens sijn vianden/ mer sijn handen waren opghehouen na den hemel/ ende als hi sijn handen lyet neder gaen soe verloor Israhel den strijt. Ende als ghi bidt so anmerct ghi ter auontueren hoe veel psal-

mē dz ghi ouer murmureert/ eñ rabbelt oft ouerleest
eñ ghi meent dattet veel sprekē in dz biddē een grote
duecht is/ eñ dit gebrec is aldˢ meeste inden genen die
noch (als ionge kinderē) indē letterē rustende zijn eñ de
noch nz gecomē en zijn tot harē rechtē volmaecthz/ eñ
rijpheit des gheestes. Mer hoort nu doch wat Chri-
stus (in sinte Matheus euāgelie) leert. Als ghi bidt en
wilt dan nz veel sprekē gelikerwijs als die heydenen
doē. Wāt si menē dz si in haer veel sprekē vhoort sullē
wordē. En wilt nz hē ludē nz gelijc wordē. Wāt uwē
hemelscē vadˢ weet wat v vā node is eer dz ghi hē bidt
Eñ Paulus vˢsmaect thien duysent woorden in onsen
geest (dz is hi vˢacht veel woordē diemē mz dē mont al-
leē spreect) eñ seit dattet veel beter is vijf woorden te
sprekē met vˢstant/ eñ die sinne/ eñ na dē rechtē geest.
Moyses en sprack nz eē woort met die monde eñ mē
hoorde zijn stēme nz eñ nochtās sprac god tot hē seggē-
de: O Moyses waerō roept ghi tot mi? Dat roerē dˢ
lippē/ eñ eē mondelijc gebet is cleyn gheachtet voor
God/ mer eē vuerige begeerte des herts (twelc een
seer inwendige stēme is) comt tot de orē Gods. Daer
om sult ghi voor enē gewoonte nemē dz so wanneer
die vyant anuechtet/ of als v die vˢlatē sondē weder vˢ
weckē/ eñ tempterē dz ghi dā ter stont (met seker be-
trouwē) v hert sult opheffen eñ opvoerē tot dē hemel
wāt vā daer sal v hulpe comē mer ghi moet ooc mede
in dier tijt v handē op steckē/ eñ opheffen na dē hemel.
Dat aldˢ sekerste eñ vrijste is dz wi ōs seluē sullē becō-
merē eñ oeffenē mz de werckē des goedˢtierēheits of
barmhertichheits/ eñ dz wi onse werckē nz en sullē tot
wereltlike dingē/ mer alleē tot xp̄m. Mer op dat ghy

die hulpē eñ bistandē die wetēheits nz en sult ŭsmadē
daerō salmē aenmerckē hoe dz die kinđ vā Israel meē
den dattet wel geuallē was als si veltuluchtich wesen
de(harē viandē mochtē ōgescent ontlopē)eñ si en had
dē geē betrouwē tegens dē amalechitē te vechtē/ eñ
stryt vā hē ludē te begerē mer namaels doē si gespyst
warē vā God met hemels broot:/ eñ si gelaeft waren
met dz water datter vlopende was wt enē hardē steē
doē warē si seer gesterct, Met desen spijse is dē heer=
lickē eñ strijtbarē dauid gesterct doē hi ŭsmade alle zijn
viandē seggende:indē solter. Ghi hebt bereit eē tafel
in mijn tegenwoordichz tegens alle die gene die ons
moyelijc zijn eñ tribulerē. Ghelooft mi mijn lieue her
telicke wtuercorē broedē/ datter geē so grote ŭdruckin
ge/ of anuechtinge ŏ viandē is(dat is)daer en is geē
temptacie also swaer of si wert seer lichtelikē weder=
gestaē met ontstekē/eñ naerstige vlijticheit ŏ hilliger
scriturē. Daer en is so droeuigē tegēspoet nz si wert
wt die hillige scrifte lichteliic ŭtroost eñ ŭwonnē. Eñ
op dz ic nz schijne eē stolt eñ ŭmetel bedoder te wesen
(nochtās solde ic mijn seluē mz grotē geleerdē auctorē
wel bescermē)so wil ic achterlatē te scriuē die betey=
kenissen des hemels broots eñ ic segge met dē cortstē
datmē geen dinc beuindē mach dat beter gelikenisse
heft vā die wetenhz des ŭholen wets/ eñ der hilliger
scriftueren dan dat hemels broot. Ten eersten want
dat hemelsche broot niet wt dye aerde ghecomen is/
mer het is gheregent wt den hemel. Ghi siet een on=
derschept der godliker/ eñ der menscheliker scriturē
Want alle die hillige scriftuere is vā God ingegeuē
oft inghcblasen/ eñ is principalikē vā God dē schep=

per gecomē. Dattet hemelsche broot seer cleyn is/ eñ
tort dat beteкēt die ootmoedicheit des sermoons eñ
spraecks/ eñ redens/ die nochtās grote wondlicke v=
borgentheidē is besluytende ond duysterē/ eñ slechten
woordē. Dattet hemelsce broot seer wit eñ claer was/
daer bi wert ōs te kennē gegeuē/ datter geē leeringe
der menscē also goet is of si is besmettet met eenighe
swarttichz vā dwalinge/ mer Christus leeringe is ge
heel eñ alleē wit/ schoō eñ rein Dattet hemelsce broot
stijf eñ hardt/ eñ wat scharpachtich was dz beteykēt
dē vbolē sinnē/ eñ geestelijchedē/ die daer met die wt=
wendige eñ lichamelike letter bedect zijn. Eñ wāneer
yemāt de hillige scriftuere alleē vā buytē eñ naď let=
ter hādelt so en vint hi daer ānders nz dā doppē/ of semel
eñ bostel eñ dit is dā seer hardt eñ onsmakelijc. Eñ al
dus smaecte dz hemelsce broot den geenē die alleē dē
buytenstē schille vā xp̄s woordē smaectē die tot hē sei
dē. Dit woort eñ sermoon is hardt eñ haer seluē vcoel
dē eñ rustē/ na dz si ōme gegaē scarp/ eñ wie mach dit
horē? Arbeit ō te nemē dē geestelikē sinne/ de ind hilli
ger scriftuerē vborgē is/ eñ ghi en sult nz soeter noch
vruchtbarer vindē. Dat hemelsce broot luydt op die
hebreusche tale Māna. Wat is dz? Eñ dese beduyde=
nisse comt seer suuerlikē ouer eē indē godlijckē scrif=
tuerē. Welcke scriftuere nz te vgeefs/ noch voor niet
yet in haer seluē begrijpet/ yae dz alre minste letter=
kijn eñ stijpkijn des hilligē scrifts is waerdich onder
socht te werdē/ eñ te vwonderē/ also dattet waerdich
is dit woordekijn daer toe seggē eñ te vragē. Wat is
dat? Het is dē hilligē geest seer gemeyn die wetenscap
des hilligē geests te beteykenē/ eñ ons te kennen te

gevē door dē name der waterē. Wāt wi lesen vā wa-
terē ŏ lauenissen eñ refectien eñ Dauid ŏblijt eñ glo-
rieert/ dat hi op dese waterē opgheuoet is. ¶ Itē ghi
leest vā waterē/ die vā die wijsheit gods als eē wate-
ringe ŏstroopt eñ wtgeleydt wert in die hoofdē vā al-
len wegē eñ stratē. Itē ghi leest vā die gestelike vloet
daer Ezechiel in getredē is/ en hi en mochts nz door/
ofte ouer wadē. Itē ghi leest vandē puttē die Abrahā
gegrauē hadde/ welcke puttē vandē Philisteen met
aerde gestopt werdē eñ Ysaac heftse weð op gemaect
Itē ghi leest vandē twaelf fonteynē/ optē welckē die
kindð vā Israhel (seer ŏmoyet wesende) warē viertich
woningē of bijkstedē. Itē ghi leest ooc mede int Euā
gelie vandð waterputte daer Jesus opgesetē heft moe
de wesende ouermits dē langē wech. ¶ Itē ghi leest
vandē waterē vā Sibe tot welckē waterē Jesus dē blin
dē mensch gesondē heft/ op dz hi zijn gesicht wederō ōt
fangē mochte. ¶ Itē ghi leest vā dz water dz int laet-
ste auontmael in dz beckē gegotē wert ō ŏ Apostelen
voetē daer mede te wasscen. Eñ om dattet te lāc sou-
de vallē te bescriuē alle die dingen hier toe dienēde so
segge ic cortelickē dat die puttē/ fonteynē/ eñ vloedē/
(daer dicwijls vā ghesprokē/ eñ gheroert wert inden
grondelosen scrifturē) daer en sullen wi niet anders
bi verstaen/ dan alleen/ dat ons daer in an gheprefen
eñ beuolen wert een naerstighe ondersoeckinghe des
geestelickē scrifturers. Wat beteykēt ons anders dat
water noch verborgen wesende indē aderen des aer-
des dan die ghieestelicke sinne/ die onder den letter be
decket is? Eñ wat beteykēt ons anders dit selfde wa
ter/ alst wt die aerde beghint voort te comē/ dā alleen

een geestelike diepe sinne/of verstandenisse die getogẽ
eñ wtgesprokẽ wert wt die hillige scrifture? Eñ wan
neer nv desen gestelickẽ sinne lanc eñ breet wert ver=
spreyt tot stichtichz (eñ onderwise vã allẽ kerstẽ men=
scen die dz horende zijn) wie solde ons dã mogẽ belettẽ
of verbiedẽ die hillige scrifture enẽ warachtigẽ vloet/
eñ fonteyne te wesen? Daerõ ist sake dz ghi v seluẽ al
heel ouergeeft eñ becõmert in die studeringe eñ lee=
ringe d' hilliger scrifturẽ eñ dz ghi nacht eñ dach ouer
dencket die wet Gods/ so en sult ghi nz vresen vandẽ
vreese eñ ontsich des nachts oft des daechs/ mer ghi
sult wesen bescermt eñ geoeffẽt tegẽs alreley anuech
tinge d' viandẽ. ¶ Eñ ic en mispriise nz som dezẽ striit
wel te leerẽ vechtẽ (datmẽ mettẽ eerstẽ sal leerẽ scher
mẽ eñ worstelẽ) also die ionge ridderẽ eñ ruyters mã
nẽ hẽ seluẽ eerst oeffenẽ (al spelẽde te leerẽ vechtẽ) in=
dẽ scriftẽ eñ bockẽ d' poetẽ eñ vandẽ heydẽscẽ philoso
phẽ mer dit sal seer weynich tijts duerẽ/ eñ indẽ ion=
gẽ ioechte/ eñ mẽ sal daer stadelic i bliuẽ staẽ mer mẽ
salse ouerlopẽde met eẽ vluchte lesen/ op datmẽ daer
nz in en bliue wonẽde also datmẽ daer in voldet ge=lij
kerwijs die mensẽ doẽ de haer woõstadt nemẽ op de
preciose houelẽ eñ steenroetsen ind' zee nemẽde dattet
profitelijc is daer ter doot toe te bliuẽ õ dz die plaetse
hẽ luydẽ bi wilẽ toelachget eñ wel behaget. Tot dus=
danige studeringe verwecket eñ roept sinte basilius dẽ
iongelingẽ die hi eerst began te leerẽ eñ te vmanẽ tot
kerstelijckẽ manierẽ. Eñ sint Augustijn vmaent ooc
mede hier toe Licentiũ zijn goede vrint. Ten is ooc me=
de sinte Jeronim⁹ nz berouwẽ/ dz hi ons geleert heft
liefte hebbẽ eñ te ontfangẽ eẽ heidẽsce geuangẽ vrou

Cipriamꝰ martelaer wert hooch gepresen dz hi dē tē-
pel gods ryc gemaect heft mit dē rouē vā egiptianen
Mer ic en wil nz dz ghi met dē heydensē scrifturen
ooc mede heydensce manierē sult puttē. Aldus salmē
daer veel dingē in vindē bescreuē die ōs orbaerlijc zijn
om tot eē goet leuē te comē. Eñ wi mogē heidēsce mz
geē redē vsmadē die goede leeringe eñ vmaninge die
wi vā eē heydē horē/ wāt Moyses en dachte dē raet
nz vā Jetro zijn wijfs vad(die nochtās eē heydē was)
Eñ dese poeteriē/eñ leeringē voedē eñ sterckē d' kin-
derē vstant/eñ wordē daer door seer wonderlikē bereit
tot die kennisse/ eñ dz vstant d' godliker scrifturen tot
welckē scrifturē in te vallē met ongewasscen handē
(na manier vā sprekē)eñ voetē dz is bi na eē maniere
vā sacrilegie. Sinte Jeronimꝰ taxeert/ eñ waerdeert
seer hooch die onschamelhz eñ stoltichz d' genē die ter
stont comē vallē wt die wereltlike leeringē/eñ naer-
sticheydē/eñ ondr windē hē seluē die hillige scrifture te
handelē/ mer noch zijn si veel onscamelre die dese we-
reltlike scrifturē nie geleert noch gesmaect hebbē/eñ
ondrwindē hē daer toe noch stoltelikē die hillige scrif-
turē andr menscē te leerē. Mer gelikerwijs die godlic
ke scrifture nz veel vrucht in haer en heft alsmē vaste
lijc rustet/eñ staende bliuet indē letter alleē/also is de
poeterie vā homerus eñ virgilius seer profitelijc als-
mē gedenckē wil datmē de scrifture geheel geestelikē
treckē eñ vstaen mach. Eñ hier en sal niemāt tegens
segghen die een weynich heft ghesmaect wt den lee-
ringhen vanden olden gheleerden. Mer den onrey-
nen/ende oncuysschen poeten en salmen(nae mynen
raet)niet lesen/ noch eens aensien/ ten waer dat ghy

v̄staant haddet dat ghi die oneerbare saken die daer in bescreuen staē condet treckē also dz ghi meer mishagen v̄creecht eñ sulckē ondorperhedē/ eñ dz ghi doort anmerckē d̄ oneerbarē/eñ vileynigē woordē/eñ rede nē eē oorsake naemt ṽ alle duecht eñ eerbaerhz meer eñ meer te beminnē. Bouē allē anderē Philosophen prise ic v te volgē die leeringē vā plato/eñ sijn nauolgers. Wāt hi in zijn manier vā sprekē/eñ in veel sinnē seer na bi comt met dē figure eñ gelijckenisse d̄ Prophetē/eñ Euāgeliē. Cortelijc sult ghi wetē dattet seer profitelijc is te studerē/eñ te smakē alle die heydēsche leeringe indiē mē dz doet (also voorseit is) in bequamē iarē/eñ nz alte lange tijt eñ loosliickē datmē daer niet door bedrogē wert door onachtsaēheyt eñ datmē dz beste altoos v̄kiest/eñ datmēt ouerlopēde doet in maniere vā eē pelgrim eñ reysiger/ nz als daer stadelijc bliuē wonēde eñ tē laetstē (twelc dat principael is) dat wi al tgeē dz wi in haer boeckē lesen tot xp̄m sullē lerē trec kē. Eñ aldus zijn voor dē reynē mēscē alle dingē reyn/ eñ voor dē onsuuerē mēscē en is ter contrarie nz suyuers Noch ghi en sult v seluē daer nz in bescamē noch besondigē/ indiē ghi geestelikē wilt salomō nauolgē hebbēde binnē v huis tsestich coninginnē eñ tachtich concubinē/ eñ noch ontellicke schone herteķijns des wereltlikē wijsheits wāneer ghi de godlicke wijsheit bouē allē anderē alleē bemint/ also dz si sal bliuē v eenige schone/ eñ wtuercoren vriendinne eñ v duyue. Als die kindē vā Jsrael bemindē eē vreemde of heidēsce vrouwe ouermits haer scoonhz/ so en mochten si haer nz te wijue nemē/ tē waer dz si eerst haer hair af scheerdē eñ haer nagelē af cortē/ eñ alsoe maectē si vā

eẽ vreemde eñ heidensce vrouwe eẽ Israhelsce vrou-
we. Eñ dẽ Propheet Ozee heft te wijue genomẽ een
vrouwe de in ouerspel leefde en hi teelde daer kinde
rẽ bi nz voor hẽ seluẽ mer voor god almachtich eñ dit
hillige ouerspel des propheets heft gods gesinne/ eñ
familie v̈meert. Nað tijt dattet hebreussce volc gegaẽ
was wt egiptẽ so hebbẽ si geleeftẽẽ wijl tijts bi deech
dz ongedeysemt was/ eñ was alleẽ mz water gemen-
get mer dese spijse duerde seer onlange tijt eñ ooc me
de en was dese spijse nz genoech tot alsulckẽ lãgẽ rey
se. Daerõ na dz wi genoech v̈saet zijn/ mz dusdanigẽ spi
sen ð wereltliker leeringẽ so moetẽ wi haestẽ so seer
als wi v̈mogẽ/ om gespijst te wordẽ met dat hemelsce
broot/ des hemelscẽ wijsheits/ dz v seer wel voedẽ eñ
sterckẽ sal eñ onðholdẽ ter tijt toe dz ghi als eẽ vroem
v̈winre sult comẽ tot dẽ prisen des voorgesettẽ loons
twelc nẽmermeer eynde sal nemẽ. Eñ hier moet ghi
ooc mede naerstelikẽ dicwils ouerdẽckẽ eñ ouerleg-
gẽ datmẽ die hillige scriftuerẽ in geenre manierẽ han
delẽ moet/ dã alleẽ mz reynẽ eñ gewasscẽ handẽ (dz is)
met die alre meeste eñ hoochste suuerhz des herts op
dz dẽ dyakel of anð medecinael dräncke door v schult
nz v̈wandelt wert in fenijn. Eñ dz hemelsce broot sal
bi v v̈rottẽ/ eñ veruuylẽ/ tẽ si sake dz ghijt inswelliget
eñ ontfanget in dat alre binnenste uwer begheerten.
Wãt v sal geschien als oza geschiede/ de nz gheureest
en heft sijn besmette eñ onreyne handen te slaen aen
den arcke die daer waggelende was/ eñ vallẽ wolde
eñ sinẽ oneerlikẽ dienste/ is hẽ geloont met eenẽ hae-
stelikẽ doot, Daerom ist alder eerst vã node dat ghy
een goet/ eñ waerdich beuoelẽ sult hebbẽ vã die hilli-

ge scrifture. Weet vastelikē dz die woordē des hilligē scrifturers andꝰs nz en zijn/ dā warachtige antwoorden eñ openbaringē/ die daer gecomē eñ gesprokē zijn wt dz alre binnēste des godlikē herts. Eñ ist sake dz ghy ynnichlikē eñ geestelikē eñ met eerwaerdichz eñ oot moedelikē tredet in die hillige scrifture so sult ghi on deruindē eñ beuolē dz ghi ontstekē/ eñ transfigureert eñ genomē eñ getogē sult wordē met die godlike gra cie eñ mogenthz op eē sondlinge eñ ongewoentelike maniere. Ghi sult ooc mede beschouwē die wellustē des saligē brudegōs. Ghi sult daer in vinden alreley costelike schattē vandē alrē rijcstē salomō. Eñ ghi sult daer sien die vborgē eñ heymelikē schattē des eewigē wijsheits. Mer voorsiet eñ wacht dz ghi nz oneerlikē en valt indē binnenstē slaepcamer/ die dore vā deser camer is seer leech eñ ootmoedich siet wel voor v dat ghi v hooft nz en stoot/ dz ghi wederō springet. Alsulc geloof eñ ōmoedē sult ghi hebbē/ datter geen dinc so warachtich is vāt geen dz ghi met v ogē ansiet/ eñ dz ghi antastet mit v handē als tgeē dz ghi bescreuē leest in die hillige scrifture het waer mogeliker dz hemel eñ aerde soldē vgaen/ eer daer vandē godlikē scriftu. rē (twelc Gods woordē zijn) eē letterkyn oft stippelkijn solde onuolbracht bliuē/ wāt het moet al geschien dat daer bescreuē staet. Die menscē mogē liegē eñ dwalē mer die waerhz Gods en bedriecht nyemant/ eñ en mach ooc vā niemāt bedrogē wordē. ¶ Wt leeraers eñ beduyders dꝰ hilliger scrifturē/ suldi bisondꝰ vliesen dē genē die daer alre meest vandē letter gaē gelijcker wijs als indē eersten (nae sinte Pauwels) Origenes/ Ambrosius/ Iheronimꝰ/ eñ Augustinꝰ/ Wāt ic sie dat

ſommige nieuwe theologĳ̄ns eñ Doctorē ind gedbz
ſeer gaerne eñ alte veel bliuē ſtaēde indē blootē letter
eñ ſi zĳ̄ naerſtiger hē ſeluē te becōmerē met veel be=
gripende eñ v̊cloeckende/ oft v̊nufte argumenten/ eñ
wtſettingē dā ſi zĳ̄ ō te exponerē eñ te v̊clarē die v̊bor
gē v̊bolentheidē des hilligē ſcriftuers/ in alle ſchĳne
oft ſinte Pauwels niet warachtelikē hadde geſeit dat
onſe wet geeſtelikē is. Ic hebbe ſommigē geleerden
geſprokē/ die haer ſeluē alſo ſeer behaechdē indē men
ſchelikē gloſen eñ bedudeniſſen/ eñ cōmentariē dat ſi
daer door v̊ſmadē dē beduideniſſen v̊ oldē Doctorē eñ
achtē die voor droimē of fabulē. Eñ ſcotus (diemē dē
ſubtilē Doctoor hiet te weſen) heft dē geleerdē alſulc
betrouwē gemaect/ al en haddē ſi die hillige ſcriſture
nye in haer leuē geſien/ oft geleſen nochtās mogen ſi
meenē eñ hē ſeluē vroet makē dz ſi grote eñ volcomē
Doctorē eñ Theologĳns zĳ̄. Eñ al iſt dat duſdanighe
Doctorē ſeer v̊nufte eñ cloecke dingē wt ſettē eñ ſpre=
kē nochtās en weet ic niet/ of haer woordē dē hilligen
gheeſt waerdich eñ anghenaem ſĳn/ mer ick laet dat
ander menſchen ordeelen. Mer in dyen ghi lieuer eñ
meer begheert ſterc eñ geſont te weſen in dē geeſt eñ
ſiele/ dan geleert eñ bercyt om te kĳuē/ eñ indien ghi
des ſiels meſtinghe eñ vetmakinge meer ſoect eñ be
gheert/ dā die luckte eñ ſubtĳlheit des verſtants/ ſoe
wilt alder eerſt ouerleggen die ſcriftē der oldē docto=
ren/ wāt haer leeringe claerder eñ profiteliker: eñ ol
der is/ eñ haer woordē ſĳn onbeſmet eñ in goeder or=
dinācie/ eñ ſi begripē veel ſins/ eñ verſtants met wey
nich woordē/ eñ ſi en ſetten niet veel woorden te ver=
gheefs/ eñ haer bedupdinghe is bouē maten ſeer be=

quaem/õ die hillighe gheestelike v̉holentheit te v̉claren
Dit en hebbe ic niet geseit als of ic die nyeuwe doctoren
v̉smade/ mer ic prijse dat alrebest bouen tgeen dat alsoe
goet niet en is en̄ ic v̉mane v te nemen dat uwen opsette en̄
voornemen alderbequaemste is. Want die ghiest Gods
heeft sinen sekeren tonge en̄ manier van spreken/ en̄ zijn eyge
figuren en̄ gelijckenissen en̄ dese zijn v bouen alle ander din
gen van node mit groter naersticheit te ondersoeken/ en̄ te
weten. Die godlijcke wijsheit is tot onser profijte/ te-
gens ons stamerende/ en̄ geeft haer seluen tot ons als een
moeder die met groter naersticheit haer ionge kint leert
spreken mit haluen en̄ gebroken woorden/ en̄ god maect zijn
woorden na dat begrijp van onse v̉stant en̄ hi gaet onse kins
heit te gemoete. Den hilligen ghiest gheeft den ghenen
die noch cleyne kinderen zijn in xp̄o/ melc te drincken en̄
den crancken mensen geeft hy cruyt/ en̄ safte spijse mer
ghi sult v haesten ouer olden/ en̄ stercker te worden op dat ghi
groue en̄ harde manlike spijse moecht eten en̄ v̉dragen.
Die godlike wijsheit v̉nedert haer seluen tot uwe oot-
moedicheit/ om dat ghi sult mogen comen/ en̄ oprijsen tot
haer hoocheit/ het is een gelijckenisse van een mismaect en̄
onuolmaect dinck/ dat een mensch altijt een ionc kint/ en̄
cranc soude bliuen en̄ het is een traecheit en̄ bloodicheit die
niet te ontsculdigen is/ alsmen altoos cranc blijft en̄ nem-
mermeer eenen vromen moede en grijpt. Een versken
des souters ouergedacht (in dien men den butensten baste
of schille/ en̄ doppe schoort en̄ dat meel/ en̄ merch daer
wel wt trecket) na den rechten giest dat sal v meer smaken
en̄ voeden dan of ghi den gansen solter nader letter ouer
laset. Daerom̄ v̉mane ick v hier toe veel te naersligher
want ic sekerliken weet/ en̄ warachteliken beuonden heb-

ie dat dese dwalinge beseté ende becômert heft nz allen
die herté vā leeckē mensē mer si regeert ooc mede in-
dē genē die na haer habijt/ eñ name hieten geestelike
eñ volmaecte mēscē te wesen/ wāt si meenē (als si pro-
fessijt zijn in eenige oorde) dz die meeste duecht eñ salic-
heit gelegē is allēē daer in/ dz si veel Psalmē lesen eñ
singē/ die si nochtās nauwelijc nad letter vstaē. Eñ ic
omsede datter gheē andā sake is dat die Cloosterlike
geestelichz hudē tē dage in allē plaetsen so seer vcolt/
eñ altoos crancker wert/ eñ bi naest vgaet dā dz si in-
dē letter hē seluē oeffenē eñ oldt werdē/ eñ wāt si niet
en arbeydē ō te comē tot eē geestelijc vstāt ō hilliger
scriturē. Dusdanige mensē en hou Christū int Euā
gelie nz roepē. Dat vleysch en baet nz die giest is leuē
dich makende. Noch si en horē nz hoe sinte Pauwels
ouer eē draecht met xp̄s eñ seit: Die letter is dodende
mer die giest is leuendich makende. Eñ wi wetē dat
die wet geestelijc is eñ niet vleysscelijc. Eñ die geeste-
licke dingē salmē gelijckē eñ ouer eē dragē mz geeste
lickē dingē. Int olde Testamēte an badē de Jodē god
indē berch mer nu wil dē heer ō geestē/ datmē hē an
biddē sal inden gheeste. Nochtans is haer cranckeyt
niet te vsmadē/ die bi gebrec eñ cranckheit des ghiests
(want si anders niet doen en mogen) die gheestelicke
Psalmē eñ gebedē singē of lesen met een simpel een-
uoldich eñ puyr geloone. Eñ gelijckerwijs als indē
ghebedē der swarter eñ duyuelscher constē sommige
woordē ghesprokē werdē/ die nochtans niet verstaen
en werdē vandē genen diese sprekē/ nochtās gelooft
men dat si macht hebbē/ also ist ooc mede met Gods
woordē/ wāt al en werdē si niet wel volcomelijc ver-

staē/nochtās ist te geloouē datse profÿtdoen voor d
genē diese lesen oft horē iesen nz eē rein geloof eñ m
eē puyre affectie eñ begeerte/eñ die engelē de daer b
sÿn die v̊staē dese woordē seer wel eñ wordē daer doo
genoot eñ begeert ō hulp eñ bistant te doē. Eñ sint
Pauwels en v̊smaect dē genē nz die daer met de mon
de na haer engē giest lesen of die met tongē spreken
mer hi v̊maēt ōs dz wi sullē naerstich wesen/eñ arbe
dē tot meer ō gracien eñ gauē des hilligē giests/de ōs
nutter eñ profitelÿcker zÿ. Eñ ist bi also dz sommige
menscē tot sulcker gracie nz en mogē comē/door ge
breck eñ onuolmaecthz vā harē natuere (eñ niet door
gebreck eñ schulde vā haer herte) so en sullē dusdani-
ge mēscē hē seluē nz bedroeuē tegēs dē genē die meer
gracie hebbē eñ die beter connē biddē dan si. Eñ also
sinte Paulus seit: Die daer etende is/ die en sal nz ver
smadē dē ghenē die daer niet en eetet/eñ die vastet eñ
sommige spÿse nz en eetet die en sal nz v̊oordelē dē ge
nen die alle dinck eetet. Maer ic en wil nz dat ghi (die
seer v̊ciert zÿt met eē groot eñ salich v̊stant) in die on-
vruchtbare letter traechlikē sult bliuē staē/ mer ic wil
dat ghi met alre naerstichz sult arbeydē eñ haestē tot
dē alder diepstē eñ verborgē verholenthedē der scrif-
tueren te comen/eñ ghi moet met veel biddens u ver
stant te hulpe eñ te bate comē (wāt onse naersticheit
en is niet ghenoech/ om tot een geestelÿc verstant te
comē/sonder bistant vā God) Eñ ghy en sult niet op
holdē hē te bidden/ ter tÿt toe dat hy ontsluyt voor u
dat boeck dat ghesloten is met seuen segelen. Eñ die
boeck en mach niemant ontsluyten dā allēē Christus
Jesus/ dat warachtige Lam Gods/ die daer heft dis

sloetel van Dauid/ eñ als hi die verholentheiden des vaďs besluyt so en mach die niemãt weď op doẽ wãt dese ỏholentheidẽ zȳ alleẽ dẽ soon Gods openbaer eñ bekẽt eñ dẽ genẽ die den soon dz wil openbaren. Siet doch waer toe onse redẽ geuallẽ is. Mijn eerste opset (eñ meninge was/ dz ic v eẽ sekere maniere vã leuen eñ nz wat ghi studerẽ soldet/ solde bescriuẽ/ eñ wi sijn daer toe geraeckt dat wi arbeidẽ v te bewisen/ eñ te tonẽ eenẽ bequamẽ winckel oft eẽ huis daer artelrie is/ waer wt ghi moecht begerẽ eñ vcrigẽ nieuwe wa penẽ voor uwẽ nieuwẽ strijt. Om dã wederõ te kerẽ tot onse principale materie/ so segge ic dz ghi beter ge wapẽt sult wesen/ eñ meer bereit vã hertẽ tot dz ghe= mene duechtsaẽ leuẽ in allẽ goedẽ manieren v te onď holdẽ/ in dien ghi wt dẽ heydenscen boeckẽ dye alder beste dingẽ weet wt te pluckẽ/ eñ dat ghi als eẽ Spe vliecht op alle bloemẽ inden prielen eñ tuynẽ der ol= den gheleerden/ achterlatende die quade eñ venijnde materien/ eñ wtsuyckẽde dat goede/ eñ salige natuer licke sappe. Wantmen vint (sonder twifel) in haer ar telrie sommighe bequame wapenẽ diemẽ in geenre maniere versmadẽ mach/ eñ al tgeen dat ghi daer in goet/ eñ warachtich vindt te sijn dat machmẽ tot xp̄s met recht wel treckẽ. Mer die hillige godlicke scriftu re is een wapenhuys daermẽ wt halen mach heime lijc eñ verholen geschutte/ met wonderlike vuyrighe pijlen eñ so wie hẽ met dese wapenẽ behelpen eñ ver werẽ wil die is schoot vry/ eñ sijn viandẽ en mogẽ op hẽ niet winnen. In dit wapen huys heft Dauid onse capiteyn/ eñ leydtsman ghestelt alreley bereytsel des stryds voor sijn ridderen/ eñ ruyters mannen waer

mede ſi ſullẽ mogen vechtẽ vã verre of na bi/ met d
onbeſmetten Philiſteen. Met deſen wapenen wa
achilles(daer homerus vã ſcrijft)niet becleet: hoe wi
datmẽ nochtans voor een fabule holdt/want hi va
toornicheit verwonnẽ wert/ noch eneas(vã wiẽ vi
gilius veel ſeyt)want hi ſeer ſchandelijckẽ vandẽ on
behoorlijckẽ liefte verwonnẽ is. Eñ daer om iſt ſee
wel geſeyt/dat onſekerſtelike wapenẽ niet geſmede
noch ghetogen werdẽ wt den menſcelickẽ winckelẽ
eñ ſcriftẽ mer wi ſullẽ die vindẽ indẽ winchel die vu
cano ghemeen is mit minerua. Want die poetẽ(di
de afgodẽ maectẽ eñ verciердẽ na harẽ ſinne)ſegger
dat minerua(diemẽ ooc mede pallas naemt)een ſon
derlinge afgodinne is die heerſchappie heft ouer al
le conſtẽ eñ wetenſchappẽ of wijſheidẽ eñ vulcanus
was een afgod des vuyrs. Eñ dit gheſchiet/nae mijn
beuoelen inder warachticheit/ wãneer onſe verſtant
wert geploecht eñ gebouwet met duechtſamẽ eñ eer
lijckẽ conſtẽ/eñ dattet vuyr des godlikẽ liefts ons al=
ſo wapent eñ becleet/ dat wi alſo onuerſaccht bliuen
dat wi niet en wijckẽ noch veltuluchtich en werden
al waert ſake dz die werelt borſte/eñ alteſamẽ tegens
ons quame. Mer het is v van node dat ghi voor alle
dinc vã v werpẽ ſult die wapenẽ der houaerdigẽ ſau=
lis die meer laſtich ſijn dã profijtelijc eñ ſi beſwarẽ eñ
en helpẽ niet dẽ genẽ de tegens goliad dẽ grotẽ ruese
willẽ vechtẽ. Daer na ſult ghi moetẽ vgaderẽ. v. clei
ne ſteenkẽs(eñ dit zijn bi aucture die vijf woorden die
ſint paulus begeert te ſprekẽ)eñ te biddẽ mit andacht
indẽ geeſt vãdẽ oeuer af ſtaẽde des hilligẽ ſcriftuers
Eñ ten laetſtẽ moet ghi v rechter hant wapenẽ met

eenē slingher. Daer na wert met den voorsenden wa
penē verwonnē/ eñ onder die voeten ter aerden ghe=
worpen den duuel die onse eenighe eñ hooft viant is
een vader des houerdijs. Hoort doch eñ aenmercket
hoe onse hooft xp̄s Jesus desen vyant int eynde ver=
wonnen heft. Doe die bose ghiest hē driemael temp=
teerde wat dede hi anders dā hi steenkijns vergader
de vanden oeuer des vloets/ slaende den viant voort
hooft seggende: daer staet gescreuē in die hillige scrif
ture du sulkte anbiddē dijn heer. &c̄. Hoort nv vandē
wisen Man tiwelc die wapenē des kerstelijckē strijts
sijn. Sijn toorne sal wapeninghe an nemen/ eñ hy sal
sijn creature wapenē tot wraecke der vianden/ hi sal
voor een borst creefte rechtuaerdicheit anmerckē/ eñ
andoen eñ voor enen helmhoet sal hi nemen een ghe
wis eñ seker ordeel/ eñ hi sal nemen die rechtuaerdic
heyt tot eenē onuerwintliken schilde eñ hi sal scharp
maken den wreden toorn tot een speer eñ lancie. Eñ
ghi leest aldus indē propheet Ysayas hi heft hem be
cleet eñ angedaen met rechtuaerdicheit als een pans
ser/ eñ den helme des salicheits is op sijn hooft geset
tet/ hi is gecleet met die cleyderē des wrakes eñ hi is
bedecket als met een mantele des toorns. In dyent v
nv lustet te gaen tot dat treysoor des vromē eñ onuer=
saechdē capiteyns sinte Pauwels soe sult ghi daer in
vindē costelicke wapenē die in onse strijt seer bequaē
eñ vā node sijn/ eñ dese wapenē en sijn niet vleyssche=
lijc/ noch naden letter mer si sijn geestelijck eñ mach=
tich voor God/ ō te destrueren/ eñ te vernielen eñ ter
neder te werpē alle manierē vā blochuysen eñ vastic
hedē/ eñ om alle quade gedachten daer mede te veria

gen eñ te destruerē eñ om ter neder te werpē alreley
hoocheit de haer seluē mz groter houerdye is verhe
fende tegens die wijsheit Gods. Ghi sult daer vind
die godlike wapenē/ waer mede ghi uwe viandē sul
mogē wederstaen in euē quadē dach. Ghi sult daer
vindē wapenen des rechtuaerdicheits an die rechter
side/ eñ anden slincker side. Ghi sult daer vinden dye
warachticheyt tot een bescherminge an v siden. Ghi
sult daer vindē dat pans ijser/ des gherechticheits eñ
dat schilt des kersten geloofs op welcke schilt ghi mo
ghet wt doen/ eñ ontfangen (sonder last eñ perikel) al
le die venijnde/ eñ vierighe pijlen des bosen vyants.
Ghy sult daer vindē den helme des salicheits/ eñ dat
swaert des hilligen ghiest/ by welcke swaert ghi ver=
staen sult dat woort Gods. Alle dye ghene de nv wel
naerstelikē bedecket eñ gewapent is met den voorsei
den wapenē die mach wel stoltelijcken sonder sorghe
met sinte Pauwels stēme wtspreken eñ seggen: Wie
sal ons doch nv verscheyden vā die liefte xpī? Ic ben
des versekert/ dat noch tribulacie/ noch v̉driet/ noch
anxte/ noch bangicheyt/ noch hongher/ noch naect=
heit/ noch last/ noch perikel/ noch veruolghinghe/ oft
persecutie/ noch dat swaert mi verscheiden mogē vā
die liefte die in xp̄o Jesu is. Siet hier eñ anmercket/
hoe grote vianden (die voor allen menscen so seer be=
vreest eñ ontsien werdē) sinte Pauwels hier voor nz
achtet. Mer hoort doch noch veel stercker moet. Daer
na seyt hi aldus. Mer in al dese dingen beholden wi
(met groter victorie) die ouerhāt ō dē genē die ōs lief
ghehadt heft wāt ic bin seker dat noch dē doot/ noch
dat leuen/ noch die engelen/ noch die vorsten/ noch die

crachtē vādē chorē der engelē/noch toecomēde dingē noch tegēwoordige dingē noch starcheit noch hooch heit of diepheit/noch eenich ander geschapē dinc/ oft creature ons sal ymmermeer mogen verscheydē vā die liefte gods die daer is in Christo Jhū. O salige be trouwē/ hoe hoochlikē is paulus (Paulus is also ve le te seggen als een seer cleyn. vē. ootmoedich mēsch) vciert eñ beholpē met die wapenē des godlikē lichts also dat hy ooc mede hem seluē hietet te wesen dat al re snootste verworpē dinck des werelts. Daerom sal v dye hillige scrifture oot onderstant doen vā cracht des wapenings/indyen ghi v seluē daer hertelikē eñ met groter vlitichelt in becōmert/ alsoe dat onse ver= maningen v niet meer vā node en sullē wesen. Mer angemerct dat ghi dat also vā ōs wilt eñ begeert (op dat wi v niet en scēnē wederhouch te wesen) daerom hebbē wy v eē Enchiridion (dat is een cleyn bequaē steecswaerdekyn/ dat an beydē siden snydende is) ge= smeedet/ eñ gemaect/ dat v nēmermeer wt die handē sal gaen/ noch in v maeltyt/ noch in v slaepcamere/ Eñ als ghi wtreyst om comenschap te doen/ of eeni= gerley sakē daer die werelt mede becōmert is/ so sol= det v alte seer beswarē in dien ghi alle die rechtuaer= dighe wapenē eñ grote boeckē der hillligher scrifturē met v soldet moetē draghen/ verhoet/ eñ wacht noch= tans dat ghi nēmermeer tot een oghenblic tyts toe/ bloot eñ onghewapent gheuondē wert/ op dat v den verlager/ eñ verspider in eeniger tyt niet en ouerual le/ eñ verdrucke/ eñ latet v doch niet vdrietē/ dit swaer dekyn altyt bi v te hebben/ want dit niet swaer noch lastich sal wesen ō te dragen eñ het sal v nut eñ profy=

telijc wesen/õ v seluẽ daer mede te verwerẽ/eñ die v
andẽ vã v te kerẽ. Het is seer cleyn mer ghi sult noc
tans in allẽ dingen v seluẽ hier door wijsselikẽ hebb
(indiẽ ghi dz lichte schilt of boeckelaer des kersten ge
loofs daer bi hebt) lichtelijc sult ghi verdragen dẽ op
lope/eñ die anuechtinghe des bosen viants alsoe da
ghi vã hẽ gheen dootlijcke wonde en sult ontfangen
Mer het is nv tijt/ dat wi v een seker maniere sullen
geuen eñ leerẽ hoemẽ dit swaerdekijn sal gebruyken
eñ ist bi also dat ghi v seluẽ hier in naerstelijcken toe
gheeft eñ oeffent/so betrouwe ic vastelijck dat onsen
Keyser Christus Jesus v sal vuoerẽ eñ nemẽ (als een
vroom ouwinre) wt dit aertsce ende sterflike paradijs
eñ leuẽ eñ brengẽ v met groter triũphe in zijn stadt vã
Jherusalem daer geen strijt en is noch geen oploep/
noch partie/ mer alleen een onsterflijcke eñ volmaec
te ewige ruste eñ vrede. Maer also lanc als wi hier
ter werelt leuende bliuen/so is al onse hope des salic
heyts ghelegen in strijden ende vechten.

¶ Hoe dat hooft van alle wijsheyt is/dat een mensch hem seluen sal kennen. Eñ van dye warachtighe/ eñ valsche wijsheyt.

Onse vrede is dz opperste goet/waer toe ooc mede die lief hebbers van deser werlt al haer vlytic-
heyt/eñ naersticheit doen/mer dese vrede is valsch al
so hier voorscreuẽ is. Eñ dese selfde valsce vrede heb-
ben die philosophen haer nauolgers toegeseit eñ be-
loeft/als een loon vã haer wercken. Mer xp̃s gheeft
alleen sijn nauolghers eñ dienres een vrede die dese
werelt niet en mach geuen Eñ daer en is niet dã een
maniere om tot dese vrede te comẽ/eñ is dese dat wy

tegen ons seluẽ eñ tegen onse sondẽ vromelijcken eñ
scharpelikẽ sullen strijden. God almachtich/ die onse
vrede is eñ een scepper eñ vermeerder vã alle duech=
den) heft (sonder opholden) met desen onsen vianden
eenẽ onuersoenlikẽ haet eñ strijt. Dat leuẽ der genen
die in veel sondẽ leuẽ wert vandẽ philosophẽ (diemẽ
stoycos naemt) die de duecht starckelikẽ bouen ande
ren philosophen leerẽ eñ beschermen/ een dwaesheit
eñ sotticheyt ghenaemt/ mer in die hillighe scrifture
werdt dat gheheten een boosheyt. Eñ tgheen dat hy
cõsent eñ ouerdracht vandẽ philosophẽ eñ onse scrif=
turẽ simpelikẽ die goetheit eñ die duechde is dz wert
an beydẽ siden wijsheit genaemt. Mer die boosheyt
(also ons die wijse man leert) wert verwonnẽ vã dye
wijsheyt. Den vader eñ prince des boosheyts belyal
is een heer eñ regeerder der duisternissen eñ so wie si
nen ỏmaniage nauolghet dye wandert inden nacht/
eñ hi haest hẽ te comẽ tot den ewigẽ nacht. Mer den
scepper eñ ỏmeerder des wijsheyts ihũs xp̃s (die oec
mede dye wijsheyt seluer is) dye daer is een warach=
tich licht/ verdriuende alleen den nacht des wereltlic=
kẽ sotticheits/ eñ die daer is een schijnsel eñ claerheit
sijns vaderlickẽ glorie/ dye doet essen iuyst contrarie
den duuel/ want gelijckerwijs hi voor ons ghedoop=
te kerstẽ menscẽ gewordẽ is een verlossinge eñ recht
uaerdich makinge (als sinte paulus tuget) also is hy
oec mede onse wijsheit. Daer spreect sint pauwels al
dus vã. Wi leerẽ eñ prediken den gecruisten Christũ
twelc een onstichtichz eñ schandelisacie is voor dẽ Jo
den/ eñ voor dẽ heydenẽ een sotichz/ mer den wtuer
corẽ iodẽ eñ heydenẽ of grieckẽ lerẽ wi xp̃m te wesen

die crachte eñ die wĳſheyt Gods. Door welcke wĳſ-
heit wi (ſijn exempel nauolgende) mogẽ ooc mede tri-
umpherẽ eñ victorie vercrighen vã des viants booſ-
heyt in diẽ wi altĳt in hẽ ſmakẽ eñ gelouẽ want in hẽ
alleen vcrigẽ wi victorie. Wilt deſe wĳſheyt õ vaten
eñ an nemẽ/ ende verſmaet des werelts wĳſheyt dye
haer seluẽ (met eenẽ valſceen bynaame eñ tĳtele/ recht
of ſi eẽ kerſtelike wĳſheit waer) voor die dwaſe men-
ſceen opueylt eñ vercope. Wãt (als ſinte pauwels ſeit)
daer en is geen warachtigher dwaesheit voor God/
dan die wereltlĳcke wĳſheit/ eñ dye warachtelĳc be-
geert ſmaec te hebbẽ in die godlike wĳſheyt de moet
verleerẽ eñ afſtellẽ of vergeten/ eñ verachtẽ alle ver-
ganckelike wĳſheit. Iſt ſake (ſeyt ſinte Pauwels) dat
ter yemant van v allen is die hẽ ſeluẽ laet dunckẽ dat
hi wĳs is in deſer werelt/ die moet hẽ ſeluẽ dwaes eñ
ſot makẽ/ eñ hẽ ſeluẽ dachtẽ/ op dat hi wĳs (in God)
mach werdẽ. Want dye wĳſheyt van deſer werelt is
dwaesheit gerekent bi God almachtich. Eñ een wey-
nich daer voor ſeyt ſinte pauwels aldus. Wi beuindẽ
aldus gheſcreuẽ. Ic ſal te niet makẽ die wĳſheyt der
wyſer menſcẽ/ eñ die cloecheit der cloecker eñ vernuf-
ter menſceen ſal ick verſmaden eñ voor quaet achten
Waer is eẽ wĳs menſch? Waer is eẽ ſcriueyn eñ ge-
leert menſch? Waer is een onderſoeker/ vã deſer we-
relt? heeft God almachtich des werelts wĳſheyt niet
ſot eñ dwaes gemaect? Eñ deſe ſotte wĳſe menſchen/
eñ blinde leytſludẽ vã blindẽ menſchen ſullen ſonder
twifel v ſeer hatelikẽ tegens weſen ſeggende: dat ghi
raeſt/ eñ dat ghi dwaes eñ verſuſt ſĳt/ als ghi v bereit
tot Chriſtũ te comẽ. Eñ ſulcke menſcẽ zĳ allẽ kerſtẽ

met die name/mer met die werckē zijn ſi begeckers of
beſpotters/eñ beuechters vā xp̄s leeringe. Syet wel
toe/dat v deſe begheckende eñ onwetēde woordē niet
en bewegen noch verſtoiē/ wāt die onſalige verblint
heit vā dien menſcen/is meer te beclagē eñ te beſcrey
en/ dan na te volgen hoe mach doch deſe maniere vā
wijſheit aldus ſeer contrarie eñ vkeert weſen? Want
wi ſien eñ onderuinden dat wi ſeer cloeck eñ vernuft
ſijn in allē verganckelike dingē(die als niet vā hē ſel-
uen ſijn)eñ in alrelep boosheit/ mer in dingen die al-
leen onſe hoochſte ſalicheit roerē/ eñ angaen daer in
ſijn wi veel onuerſtandelre eñ dommer dan een beeſt
Dye Apoſtel Paulus wil/ dat wy verſtandel eñ wijs
ſullē weſen/mer int goet alleen/mer wi ſullen ſimpel
weſen int quaet. Dye wereltlijcke menſcē ghebruken
haer verſtant eñ wijſheit/om quaet te doen/mer ſi en
wetē gheen goet te doen. Anghemerct dat den griec-
ſen poete ordeelt een menſce tot geenē dingen nut eñ
bequaē te weſen/ die bi hē ſeluē niet en weet noch en
leert/eñ en wil ooc mede vā eē ander niet geleert/eñ
vermaent werdē tot eenich goet/in wat ſchip ſalmen
doch nu ſettē deſe menſcen/die niet alleen ſchandelic-
ken ſonder verſtant eñ onwijs ſijn/mer daer bouē en
latē ſi niet af te verſtoiē/eñ te beſpottē/eñ veruaert te
maken den genen die tot een verhael/ eñ warachtich
verſtant ſijn ghecomē. Mer ſal dye tijt niet comē dat
een begherte ſal weder ōme beghecket werden? Son
der twijfel/ die daer woont inden hemelen de ſal hier
op ſijn tijt wederomme begecken/ ende den Heer ſal
haer beſpotten. Ghi leeſt int boeck des wijſheits. Sy
ſullen een gherechtich menſch ſien/eñ ſi ſullen hē ver

smadē/mer die tijt sal comē dat god haer sal bespottē Vandē bosen menschen bespottet te werden en is anders niet te achten/ dan of men gheloeft eñ gepresen werde. het is sekerlijck een doechtsaem eñ gheestelic dinck/ eñ seer glorioos als wy volmaectelijcken naeuolghē die wercke/ eñ voetstappen vā xp̄s ons hooft eñ van sinē apostelen. Maer het is seer gruwelijc/ eñ vernaerlijc bespottet te werden van god almachtich. Daerom sept die godlike wijsheyt tot den bespotters aldus. Ic sal in v verderfnisse lachē/ eñ ic sal v bespotten/ als v dat geschiet eñ ouer coēt/ daer ghi veruaert eñ beducht voor waert/ mer dese menschē sullē ontijdelijckē eñ te laet wacker werdē wāneer si die ander menschē sullē beschouwē in groter glorie/ seggēde aldus. Dit sijn die gene/ die wi wel eer in voorledē tijdē gehadt hebben in bespottinge/ eñ in gelijckenisse des verwijts eñ blamerings. Wy onsinnighe eñ rasende menschē verachtē haer leuē/ eñ wi meendē dat si raesden/ eñ wi meenden dat haer eynde sonder eere solde wesen. Dese wijsheit (als sint iacob in sijn epistel leeret) is eē beestelijcke eñ duuelsche wijsheit/ eñ is god seer contrarie/ mer dat eynde vā dese wijsheyt is den ewigen doot. Na dese voorseyde wijsheyt volcht altoos (also een dienst ionckfrouwe haer opperste staet vrouwe nauolget) dye vermaledide eñ pestilentelike houaerdicheit of hoochmoedicheit/ na hoochmoedicheit volcht verblintheit des herts / nae die v̄blintheit volget die verwoetheit eñ tyranscap of wreetheit der quader begeertē/ na die tyranschap der quader affectien of begheertē volcht die gehele schare vā allē sonden/ eñ daer na volcht vriheit om alle sonden (sonder

vrese)te volbrenghē/eñ na dese vriheit/volcht een qua de ghewoonte/eñ alsmē dan in dese quade ghewoon te is/so volcht die alder onsalichste domheit eñ onbe- voelijchheit of verscrickinge des herts/waer door een mensch sonder verstant wert/ also dz hi dat quaet dat in hē is niet en verstaet noch en siet na dese domheyt (diemē verstaē mach/als een manier vā die crampē) volcht dē onuersienē eñ lichamelikē doot/eñ daer na volcht(nochtans was die siel int lichaē leuende doot voor God) dē anderdē eñ eewigē doot. Nu machmē opēbaerlic sien/dat die wijsheit des werelts eē moeder is die alle quaet voortbrenghet. Mer vā die wijsheyt xp̄i ihū(die vā de werelt als dwaesheit gerekēt wert) daer vindē wy aldus vā bescreuē. Met die godlijcke wijsheit/is mi alle goet toegecomen/eñ door die han den vā dese wijsheit hebbe ic ontallike eere vercregē eñ in allē dingen hebbe ic mi verblijt wāt dese wijsh is altijt voor mi gegaē/ eñ ic en wist niet dat dese wijs heit een moeder is/daer alle goet vā comt. Dese wijs heit leit altijt mit haer(als mede gesellinnē)bescreiden heit of maeticheit/eñ sachtmoedicheit. Die sachtmoe dicheit maect ons bequaē om die geest gods te ōtfan gē/wāt hi verblijt hē als hi een ootmoedich/eñ sacht moedich mensch vint/daer hi op rustē mach eñ hi be- ghiftet ons(wāt hi met ydelen handen bi ons niet en wil comen)met die seuē gauē des hilligen gheests eñ stort in onse herte wetenschap der godliker graciē eñ daer na beghint dā wt te wassen/ eñ wt te spruten dat salige saet vā alle duechdē met die salige vruchtē des hilligen gheests vā welckē vruchten die principael eñ aldermeeste is/ die inwendige blijschap/eñ verholen

vruechde eñ genoecht/de allẽ bekẽt is dẽ genẽ dyes
gegunt wert/eñ diese besocht hebbẽ eñ dese bliscap is
also wondlijc dat si met die wereltlike bliscappẽ(wãt
een recht kerstẽ mẽsch en wert niet onbehoorlikẽ be:
wegẽ met tijtlike vroechdẽ)niet en vergaet noch on:
togẽ of benomẽ wert mer si wast eñ vermeert altoos
meer eñ meer in eewige blischap. Dese wijsheit(mijn
lieue broeder) motẽ wi (also ons sint Jacob vermañt)
hertelikẽ met groter vuyricheit vã god biddẽ eñ bege
ren. Eñ dese wijsheyt(gelijckerwijs een groot leerer
seit)moetẽ wi wt deluẽ eñ wtgrauẽ(als eẽ groot ver:
borgen schat)wt den aderẽ des hilligen scrifts. Ghy
sult wetẽ eñ verstaen dattet beghin eñ thooft vã dese
wijsheit/is dat een mensch hem seluẽ sal kennen. Dit
woordekijn kent v seluẽ is also hooch eñ weerdich ge
rekent eñ gheacht vydẽ oldẽ natuerlikẽ philosophen
eñ ander geleerdẽ meesterẽ eñ auctorẽ dat si seydẽ eñ
geloofdẽ dattet wt den hemel neder gecomẽ was/eñ
si haddẽ daer alsulckẽ sonderlingen/eñ grotẽ behagẽ
in/dat si ordeelen dat alle die cracht des wijsheits opt
cortste daer in verstaen/ende begrepẽ wert. Mer wy
en soldẽ haer leeringe/ eñ autoriteyt niet achten/ ten
waer sake dat si hier in met onse hillighescrifte ouer
een quamen/eñ concordeerden. Wi lesen int boec der
minnẽ(datmẽ cantica cãticorũ naemt)dat dẽ gheeste:
likẽ lief hebber of brudegom sijn bruyt dreyget eñ ge
biet haer/dat si butẽ/eñ vã hẽ sal gaen/tẽ si dat si haer
seluẽ kẽne seggẽde aldus: Indien dat ghi v seluẽ niet
en kẽt(o schone bouẽ alle vrouwẽ)gaet wt/ eñ volcht
die voetstappẽ uwer cudden. Mer elc sie wel voor hẽ
dat hi nz dwaesselikẽ eñ vñmetelikẽ met groter hooch

moedichcit dusdanigen sonderlingē dinc tot hē trec-
ke/ alsō dat hi hē seluē diets maect/ eñ laet dunckē dat
hi hē seluē wel eñ genoech kent/ wāt mi twijfelt daer
seer an/ of mē eenich mensch solde mogen vinden die
sijn eygē lichaem volcomelikē kennet/ hoe solde dan
yemant (anghemerct dat hy gheen kennisse en heeft
vā sijn lichaem/ dat veel min is dan die siel te kennē)
verstaē eñ bekennē die gedaente eñ gesteltenisse des
herts? Sinte Pauwels en was alsoe stolt niet dat hy
hem seluē dorst oordelen (dye nochtans daer toe ghe
comen was dat hem God gunde te beschouwē/ ende
te leeren die verholentheyden/ eñ wonderlijcke duy-
sternissen des derden hemels) eñ hi solde (sonder twi-
fel) hem seluē wel sonder vrese geoordelt hebbē/ hadde
hi hē seluē genoech bekent. In dien alsulckē gheesteli
kē mēsch (die alle dinc veroordeelt/ die vā niemāt veror
deelt sal werdē) hē seluē noch niet volcomelikē bekēt
eñ doorsien heft/ wat betrouwē sullē wi vleyschelije-
ke eñ sondige menscen op ons seluē hebbē? Sekerlije
het is een onnut ridder/ eñ capiteyn die niet opt scarp
ste eñ volcomelijck en weet dye macht sijns volcx oft
huys eñ die cracht eñ sterrcheit sijnre viandē. Mer in
den kerstelikē strijt en sal dē eenē mēsch niet vechtē te
ghens dē anderē/ mer een yegelijc mensch heft enen
eewigen strijt tegens hē seluē/ wāt dē viantlikē gaer
den of dromē spruyt eñ comt wt onsen eygen ledē ge-
lijckerwijs als die fabulē der poetē sprekē vandē we-
reltlikē broederē. Eñ wi sijn also verde (eylaci) ghe co-
mē eñ verdwaelt/ dat wy nauwelikē eē vrient vā een
viant wetē te onderschcydē/ also dat wi in groter pe-
rikel staē (als wi niet seer naerstich en sijn) dat wi lich

telikē onse viant solden moghē beschermē/menend dat hy onse vrient waer/of dat wi onse vrient mocht quetsen ēn dootslaen/menende dattet onse viāt waer Daerom lesen wi vā iosue dat hē twifelde indē goedē enghel die hē te bate quā indē strijt/ēn seyde tot hē aldus. Sijt ghi met ons of tegēs ons met onse viandē? Ēn wāt ghi nv tegens v seluē een orloge/ ēn strijt angenomē hebt ēn want die meeste ēn eerste hope des victorijs daer in gelegē is/dat ghi v seluē alder meest ēn volcomelijckē bekent. Daerō sal ic v bescriuen ēn voor v leggen een manier vā een beelde/ēn gelikenisse dat in een tauernoel ghefigureert ēn geschildert is op dat ghi also v seluē vā binnē ēn van buyten plaen ende volcomelijck moecht bekennen.

¶ Vandē wtwendigen ēn inwendighen mensch dat is vanden gheestelicken/ ēn vleyschelicken mensch.

WAnt die mensce is een vreemt/ ēn sonderlinc dier ēn is tsamē gesettet wt twe of drie delen. Ēn dese delē sijn also ongelijc ēn verscheyden vā malcander datmen niet meer ongelijcx in een dinc vinden mach Ten eerstē is de mēsch tsamē gesettet wt een siel daer die godlike mogentheit wonderlikē in werckende is Voort is die mēsch tsamē gesettet vā eē lichaē/ twelc is als een stom beest. Ēn na onse lichaem en gaē wi dē onredelikē beestē niet te bouē mer wi sijn ongelijc min begaeft in veel dingen dan si sijn. Mer nader siele/sijn wi also ontfanckelijc/ēn begripelijck des godheits dat wi mogen te bouē gaen ēn ouervliegen die enghelsche verstanden ēn werden also eē met God. Waert sake dattet lichaē niet gevoecht en waer met die siel/so waer di een godlic verstant/ēn mogentheit

eñ indien v siel int lichaem niet ghesettet en waer/ so waerdi eē onredelic beest. Dese twe naturen dye also seer vā melcāder onderschepdet syn heft den alder opperstē wercmā/ eñ schepper met een salighe eendrachticheit eñ concordie tsamē bi eē vergadert/ eñ an malcander ghebondē. Mer den olden serpent (die een viant is des vredes) heeft dese eendrachticheyt eñ vrede wederom met een onsalige twiste/ eñ tweedracht vā een gecloofr eñ ghebrokē/ datse nu voort an nyet van een mogē gescheydē werdē sonder swaer eñ grote pijne noch si en mogen niet gelijckelijc tsamē leuen sonder een stadelike eñ eewige strijt eñ si hebbē malcander also seer (na maniere vā sprekē) bi die orē ghevattet/ dat si beyde dat gemeene woordekijn tot malcander mogē sprekē eñ seggen: Ic en mach niet wesen of leuē sonder v/ eñ ic en mach niet leuen met v. Eñ dye siel eñ dat lichaem hebbē onder malcander alsoe verslagen eñ twifelachtigen of perplexen oploop eñ partie datmē anders niet verstaen en mach dā dat si malcander tegens eñ contrarie sijn eñ geheel vā een ghescheydē/ dye nochtans een sijn. Eñ want dat lichaem sienlijc is/ daerom heeftet sijn ghenoecht eñ troost in sienlikē dingen. Eñ wāt dat lichaem sterflyc is/ daerom volchtet tijtlike eñ verganclike dingen. Eñ want dat lichaem swaer is/ daerom begheertet altoos nederwaert na die aerde te sincken. Mer de edel siel (die daer noch gedachtenis heft dat si van een hemels geslachte is) die arbeit mit haer hoochtste cracht eñ vmmogē/ om altoos opwaerts te stigē eñ strijt altoos tegēs die aerdslike swaricheyt des lichaēs/ eñ si veracht eñ versmaet al tgeen datmē met lichamelijckē ogen sien

mach/(want si weet datse afuallende eñ veranckel
sijn/eñ si soect eñ begeert alleen dingē die warachti
eñ eewich sijn. Eñ wāt die siele onsterflic is/daerom
bemint si onsterflijcke dinghen/ eñ want si hemelsc
is daerom heft si hemelsche dingen lief/ eñ gelijc b
gheert altoos bi gelijc te wesen ten waer sake dat d
siel verdronckē eñ versonckē waer gheel eñ al in d
onreynicheydē eñ sondē des lichaems/ eñ dat si also
door dye besmettinge des lichaēs afdwaelde vā hae
angeslachte eñ ingeborē edelheit eñ nature. Eñ dē f
bulosen prometheus en heeft dese tweedracht in on
niet geplantet als hi een cleyn stuckxkijn eñ particul
genomē heft vā allē leuendigē dierē die si tsamē me
gede/ eñ voechde die(na sijn dwase opinie)an onse sie
hi noch die alre eerste scheppinge/ die uit paradijs ge
schiede/ en heeft dese twiste ghemaect/ mer die sond
heft seer qualikē besmettet eñ verdoruen dat seer we
eñ sonder gebrec met groter vrede vā Godt gemaec
was/eñ dese sonde heft alleen tusseen dē genē die we
eendrachtich warē gesayt/eñ verworpē dat fenijn e
oncruyt des twists eñ tweedrachts. Wāt te vorē ha
de die siel heerscappie eñ tgebot ouer tlichaem sonde
genich verdriet/ eñ wederspānicheit/ eñ dat lichaē wa
die siel willich/ eñ bereyt altoos onderdanich te we
sen. Mer alle dese ordinācie is nu effen iuyst verkeer
wāt die quade begheertē des lichaēs stridē eñ vechte
altoos om bouē die redē te gaen eñ die redē wert so
tijts gedwongē om cōsent te geuē eñ onderdanich t
wesen int geen dattet vleys belieft eñ voorneemt. E
hier om machmē met goede redē wel seggen dat de
menscē herte is/ ghelijc een Conincrijc. Eñ want een

koninckrijc een vergaderinghe is vā alreley manierē
ē geſlachtē vā menſcen/ eñ wāt in grotē vergaderin
gen dicwijls veel twiſtē eñ moyterien eñ partien val
en (wāt een yegelijc ſijn eygen baet ſoect) daerom iſt
vā node datter een is die volcomē macht heft ouer al
volc. Eñ deſen opperſtē heer of pꝛince moet altijt paſ
en/ dat hi ſijn onderſatē niet en ghebiet dan dat recht
aerdich eñ eerlijc eñ pꝛofitelijc is vooꝛ ſijn gehele ge
meente. Eñ daerom iſt vā node dz hi die meeſte heer-
ſchappie eñ macht ſal hebbē de alder beſt redē can ka
elē/ eñ die onbeſcheydē is/ eñ gheen redē en weet te
rauelen/ die behooꝛt een goet onderſaet te weſen/ eñ
olbꝛengē altoos tgebot vā ſijn ouerheer. Men vint
gheen verwoeder eñ weemoediger dinc/ dan dat ghe
mene ſlechte volc/ eñ daerom behooꝛt hē ludē toe on-
derdanich te weſen dē regeerders eñ officierē des ge
meents/ eñ dat ghemeen ſlechte volc en behoꝛē gheen
ouerherē eñ regeerders te weſen. Eñ die dē gemeen
en regerē of die edel/ eñ groot vā gebooꝛt eñ olt van
dagē/ eñ vſtande ſijn die ſullē dē gemeentē altoos dat
alder beſte radē/ mer die macht ō eenige nieuwe wet
en te makē die ſal altoos bliuē bi eenē opperſtē pꝛin
ce of coninc/ eñ mē moet hē bivwijlē wel ſtraffen of v-
manē mer ten waer niet betamelikē datmen hē ſolde
dwingen/ of ſinē wille eñ oꝛdinanciē in eenighen din-
gen te butē gaen/ alſo dat yemāt bouē hē ſolde willen
weſen wāt eē Coninc eñ ouerheer is onuerbondē om
onder yemāt te ſtaen/ dā hi is alleen ſchuldich de wet
onderdanich te weſen. Eñ in dient andꝰs eñ contrarie
gheſchiet dan nv hier geſeyt is/ eñ dattet ongetemde
volck/ een rumooꝛ eñ oploop maken in die ſtadt/ eñ ſi

haer regeerders willen verachtē eñ seluer heerscha
pie hebbē/of dat des Coninckx onderherē/ eñ officia
versmadē eñ vergeten des Coninckx gebot/ dā begi
in onse ghemeente een grote twiste eñ partie op te
sen/eñ indiē men dat niet ter neder en leyt eñ sacht
ken te moet gaet met een godlijcke tussenspreking
(diemē in die hillige scrifture vint) eñ middelinge s
sal dat quaet altoos voort spruytē ter tijt toe/ dat al
die partijghe gemeentē verdoruē sijn eñ haer goet
bloet sullē si daer om verliesen. ¶ Mer in eē mens
is die redelijcheit in die plaetse vā enē Coninc/ bi d
coninckx ōderherē eñ regeerders des gemeenē vol
verstaen wi sommige lichamelike begeertē/mer ni
alle lichamelike begeertē mer alleen sulcke beghee
ten die niet seer beestelikē en sijn of die wi niet mit
beestē gemeen hebbē/eñ sijn dese de ingeboerē eñ n
tuerlike toenen gelijcheit/eñ goedertierenheit diem
heft tot die olders. Item die liefte die daer is tussche
susters ende broeders. Item die goetwillicheit tot d
vrienden. Item barmhertichheit/ eñ medelydē tot de
genē die bedruct eñ ellēdich sijn. Item dat een mens
schroamt eñ vreest tegēs enē quadē fame eñ gerucht
¶ Itē datmē altoos begeert/ eñ arbeyt om eē eerlij
ke eñ goede name te hebbē/eñ ander begeertē die d
ser ghelijcke sijn. Mer die begheertē eñ beroertē (d
ooc mede in een mensch sijn) die in gheenre wijse de
redelijcheyts wettē/ eñ ghebodē willen onderdanic
wesen noch daer na lusterē dese begheerten sijn se
cleyn eñ laech indē mensce/eñ sijn als beesten eñ we
dē gerekēt/ eñ gelikēt bi dz gemeene arme/eñ scame
volck dye de alder laechste/ eñ minste des stadts sijn

als deſe onbehoorlike wellustícheit/oncuyſheit/ haet
toornicheit/traecheit eñ ander ſiecktē des herts dye de
ſer gelike ſijn daer veel menſcē grote begeertē eñ ge=
neychgelijchedē toe hebbē/eñ al deſe quade begeertē
moetmē dwingē om te comē tot des redēs eñ conincx
onderdanicheit alſomē ſiet dat die boſe/ eñ verworpē
eñ achteloſe menſcē onderdwange geholdē worden/
eñ geuangē werdē/ ter tijt toe dat ſi willich/ eñ bereit
ſijn des conincx wille eñ gebot te volbrengē/oft dat ſi
ten alre minſtē door ontſich eñ vreſe der pijnē eñ vā=
geniſſen dē coninc geen ſonderlinge ſcade en doē om
ander menſcen te ſterckē in haer ſakē tegēs dē coninc
Al deſe dingē heft Plato (want hy door dat inſpreken
Gods dit principael verſtaē heft) beſcreuē in Thimeo
ſeggēde dat die kinderē der goedē gemaect eñ geſcha
pen hebbē indē mēſch na haer beelde eñ gelijckeniſſe
twe manierē eñ ghesllachtē des ſiels. Dat eerſte ghe=
ſlacht is godlijc eñ onſterflijc/ eñ dat anderde is ſterf=
lijc eñ belaſt mit menigerley moyeniſſen eñ verſtoor
niſſen eñ die eerſte moyeniſſe is wellusticheit dye een
ſpijs is na manier vā ſprekē/ van alreley quaet/daer
na volcht een verdriet eñ beletteniſſe/eñ ſchuwinghe
vā allē goedē werckē/eñ daer na comt daer vreſe/ eñ
ſtoltícheyt/eñ deſe ſijn raſende/ eñ boeſe raetſluyden/
eñ hier na volcht dā dye onuerſoenlike gramſcap/ eñ
toornicheit. Behaluē als deſe voorſeide dingen/comt
daer noch een beſmeckelike hope mit een onredelic be
voelen/eñ met een onbehoorlijcke liefte. Tot hier toe
hebbē wi gheſettet die woordē vā Plato. Hier wt ver
ſtaen eñ ſien wi nv wel dat Plato hier in niet onwoetē
de is ghewest dat des menſcen ſalicheit eñ profijt des

leuẽs gelegẽ is in dusdanigẽ voorscidẽ quadẽ begee
ten eñ moyenissen te bedwingẽ eñ te verwinnẽ. E
hi seit ooc mede in dz selfde boec dat so wie de voors
de quade begeertẽ connẽ ỏwinnẽ/die sullẽ rechtuae
delikẽ leuẽ/eñ die daer vã verwonnẽ werdẽ die sul
onrechtuaerdelikẽ leuẽ. Eñ Plato settet eñ ordinee
eẽ coninclike stoel int hoochste vã onse stadt dat is, t
godlike siel(diemẽ die redelicheit hiet te wesen)die h
uet haer eygẽ plaetse(als eẽ Coninc in sijn cõsisto
int breyn/want dat breyn dat alder hoochste deel de
lichaẽs is/eñ het ghenaect dẽ hemel alremeest eñ te
is in geenẽ dingẽ beestelijcheit eñ is(als een sterc sl
wel bescermt mit dun eñ subtijl gebeente eñ tẽ is ni
beswaert noch belastet met zenuẽ/ noch met vleysc
mer het is seer wel bescermt vã binnẽ eñ vã butẽ m
goedẽ sinnẽ eñ dese sinnẽ sijn de redẽ also seer trouw
dz si altoos in des conicx pallays bootscappẽ eñ segg
als si eenich quaet ỏnemẽ op dz alle partie/ eñ oplop
daer butẽ mach werdẽ geslotẽ. Mer die delẽ des ste
likẽ siels(twelc die quade begeertẽ sijn)wãt si die red
lijcheit somtijts gehoorsaẽ is/ eñ dicwils wedẽspãnic
daerom heft de God ghesettet seer verde vant brey
op dat si die redelijcheit niet verstoren en solde. Wã
tussen den necke/ eñ dat middelrift heft hy ghesett
een deel des siels/eñ dit is mede deelachtich des ster
heyts eñ vromicheyts/ eñ des toornicheyts/eñ dat i
een partijnghe eñ oplopende eñ ghemeenlike begee
te diemẽ behoort te bedwingen. Eñ anghemerct da
dese quade affectie eñ begeerte niet seer beestelic en i
daerom is si met een matelike onderscheydingen als
verde verscheydẽ vant alder hoochste/ende vant alde

laechſte op dat ſi des redens eñ des coninchs ruſte eñ
vrede nyet en ſolde verſtoren/ wanneer ſi alte nae by
hem quame/ eñ dat ſi ooc mede beſmet weſende met
die conuerſatie eñ ōmegange des ſchamelen eñ ghe-
meenen volcks(daer wi die beeſtelike begheerten by
verſtaen)niet en ſoldē toevallen/ eñ ſweerē teghens
dē Coninc eñ redē. ¶ Mer die begeerlike cracht(die
ſpijs eñ dranc begeert/ eñ waer door wi in alreley on-
cuyſheit verſtotē/ eñ gedreuē werdē)deſe is gheſet eñ
gebondē ondē den menſcen hert/ eñ is verde verſchey-
den vā des Conincx pallays eñ cōſiſtorie eñ haer eigē
placts is indē leuer eñ indē buyc/ eñ holt daer ſijn wo-
ninghe als een woeſt eñ wreet/ eñ ongetemmet beeſt
dat vaſt geholden ſtaet an ſijn ſtalle/ eñ cribbe wāt de-
ſe quade begeerte/gewoonlijc is ſeer grote eñ gewel-
dige beroertē eñ oplopē te makē/eñ hi en wil in geen-
re manieren eenichſins haer ſeluē geuē onder gehoor-
ſaemheyt eñ machte of iuriſdictie des opperſtē coninx
eñ des redens/ hoe ſeer beeſtelikē/eñ hoe rebel eñ we-
derſpānich dit onderſte deel/ of die ſchamelheyt is(in
welcke ſchamelheit deſe quade begheerte haer tyran-
nicheit eñ wreetheyt pleghet/ eñ holdet)dat machmē
daer lichtelijc wt verſinē wāt dit een deel wt eñ bouē
allē anderē ledē des lichaems dicwijls met onbehoor-
lijckē onſtekingen eñ beroertē een grote rebellecheit
verwecket(eñ het is al te vergeefs dat dē coninc eñ re-
delijcheit daer tegens roept eñ gebiet)Nu ſietmē wel
claerlikē hoe dat die mēſch bouē(na die redelijcheyt)
een godlijck dier is/mer als hi hē ſeluē benedē waert
anmercket(na die quade begeertē)ſoe wert dat godli-
ke dier in een beeſt verwandelt. Eñ dē godlikē eñ goē

den raetsmã (dat is die redelijcheit) dye daer is sitten de in sijn hoochste casteel eñ maiesteyt/ dye is altoos gedachtich dat haer oorsprongẽ/ eñ beginne vã God is/ eñ daerom en bedencket oft becõmert si haer nie met eenich dinc dat quaet eñ oneerlijc/ eñ vergancklijc is. Eñ die redelijcheyt heft in haer hant (nae manier vã sprekẽ) een elpẽ sceptre/ wãt si gerne dingẽ gebiet/ die tegens God of die rechtuaerdicheit sijn. Eñ optẽ toppe vã desen sceptre staet (als homerus scrijft) eenẽ arent wãt dẽ arẽt vliecht seer hooch nad sonnen toe/ eñ hi heft also scharp ghesicht dat hi alle dinc benedẽ hem beschouwet/ eñ daer toe versmaet hi alle dingẽ die hi ter werelt beschouwet/ eñ begeert meest altoos te wesen int clare licht des sonnes. Desen groten coninc (dat is die redelijcheit) is seer costelijckẽ verciert/ met eenẽ guldẽ crone. Wi vindẽ in die hillighe scrifture dat bi dat gout meest altoos verstaen wert die wijsheit eñ wetẽschap mer bi die rondicheit eñ circule des croons verstaen wi een volmaecte wijsheit/ dye onuerbondelikẽ altoos den rechten wech holt/ eñ nẽmermeer en dwaelt. ¶ Eñ dit sijn die eygẽ eñ propere gauẽ die alle Coningẽ behorẽ te hebbẽ. Ten eersten behorẽ die coningen veel wijsheyts/ eñ groot verstant te hebbẽ/ wãt si soldẽ anders dicwils door dwalinge eñ onwetẽheit tegens die rechtuaerdichz sondighen. Eñ om dattet niet ghenoech en is die wech der warachticheits te verstaen eñ te wetẽ/ daerom ist den Coningẽ vã node/ ten anderdẽ/ dat si dat volbrengen/ eñ te wercke stellẽ/ eñ si moetẽ dan altoos wachtẽ dat si niet anders en doen/ dã dat eerlijc eñ rechtuaerdich is. Eñ indien den Coninc een vã dẽ voorseidẽ tween

puntē ontbrake/soe holdt hē voor een tyranne eñ een
moordenaer/ ende niet voor een coninck.

¶ Van die menichuoldicheit der begheerten.

MEt onsen Coninc(dat is die redē)angeliē dat
in die redē vā God almachtich ingesettet/eñ
ingeprintet is eē ewige/ eñ warachtige Wet
die mach nochtās wel oueruallē/ eñ vēracht werden
mer tē is nz mogelikē dz si geheel/eñ al solde vwonnē
eñ te niet gemaect werdē of si sal daer tegēs roepē eñ
si sal ten altre minste weder roepē eñ clagē dz haer ge=
welt gedaen is tegens haer wille eñ consente. Eñ ist
sake dattet gemeen volc(dat sijn dye quade begeertē)
den coninc eñ redelijcheit ghehoorsaem sijn so en sal dē
Coninc nēmermeer yet latē ouer hē gaen dz oneerlic
of quaet is of dat hē ymmermeer berouwē sal/want
hi sal alle dinc dā onderholdē met alle bequaemheyt/
eñ met groote ruste eñ vrede. Eñ al ist dat sommighe
philosophē(dié mē hiet stoicos eñ peripateticos)in ve
le dingē malcāder cōtrarie sijn/angaende dē mensche
likē begeertē/nochtās accorderē/ eñ comē si altesamē
daer in ouer een/ dat een mēsch sal leuē na die redelije
heit/eñ niet na die begeertē. Mer die Philosophē die
mē stoicos hiet/dese seggē dat eē mensch de begeertē
sal vserē eñ ghebruikē(eñ wi meenē hier alleen die be=
gheertē die alder naest vandē kinnē verwecket wer=
dē eñ niet die beestelike begeertē)als schoolmeysters
om te comē tot een seker verstāt eñ kēnisse waer door
hi mach verkiesen tghem dat goet is eñ schuwē tgeē
dat quaet is. Mer na dat een mensch tot alsulckē ver=
stant eñ onderschēyt gecomē is/so en sijn dese begeer
ten hē niet langer/noch niet meer profitelijc om wijls

heyt eñ onderscheyt te hebbẽ/mer het is hẽ schadelijc eñ seer quaet dese langer te gebruikẽ. Eñ daer toe seggẽ si noch dat niemãt perfectelijc eñ volcomelijc wijs en is ter tijt toe dat hi verlost eñ ontfangen is vã alle dusdanighe beroertẽ eñ begeertẽ (wãt si geacht werden voor siecten der hertẽ) ia (dat noch veel meer is) si seggen ooc mede (dat een wijs mensch also volmaect moet wesen) dat in hẽ geen ingeuinge of anstotinghe der begeertẽ moetẽ wesen/ die wi dye alder eerste beroertẽ tot dye sondẽ hietẽ te wesen/ die de redelicheyt enichsins verkerẽ eñ tot quaet porrẽ/ eñ dit namẽ si voor die phantasien / die een mensce in hẽ verneemt/ om quaet te doen. ¶ Mer de Philosophẽ diemẽ peripateticos hiet/ dese seggẽ eñ lerẽ datmẽ die quade beghgeertẽ niet en sal altesamẽ eñ geheelikẽ wtroedẽ mer men salse alleen bedwingẽ/ eñ onder subiectie holden Daer toe segghen si ooc mede dattet seer profitelijc is voor dẽ mensce desen begeertẽ te besigẽ of te gebruikẽ wãt (na haer beuoelẽ eñ opinie) die begeerten sijn an den nature gesettet eñ gemaect om ons te bewegẽ eñ te vermanẽ eñ te verweckẽ tot duechdẽ gelijckerwijs dat die quade begeerte/ eñ affectie des toornicheits in ons een v̄maninge maect õ stare eñ vroom te wesen/ tegens alle quaet. Itẽ dat die quade begheerte des nijdicheits in ons een vermaninge maect om wetẽschap eñ verstant te hebbẽ eñ also voort vã allẽ anderẽ quaden begheertẽ. ¶ Mer Socrates schijnt die opinie te holdẽ met dẽ Philosophẽ diemẽ stoicos hiet/ want hy seit in phedone platonis datter geẽ ander noch meerder Philosophie eñ wetẽschap en is dã dẽ doot of dat sterue dicwijls ouer te denckẽ (dat is) dattet hẽ seluen

sal ontslaen/ eñ ontreckẽ (alſo veel alſt eẽ menſch mo-
gelijc is) vã allẽ lichamelikẽ eñ verganckelike dingẽ/
eñ geuẽ eñ kerẽ hẽ seluẽ tot dingẽ diemen met die re-
delijchept/ eñ niet met lichamelyckẽ sinnẽ begripẽ eñ
verstaen mach. Daerom ist ons ten eersten voor alle
dinc vã node/ dat wi een goede kẽnisse sullẽ hebbẽ vã
alle begheertẽ eñ beroertẽ der hertẽ. Daer na moetẽ
wi wetẽ datter geen begeertẽ noch beroertẽ so geweldich
eñ machtich inden mẽsch sijn of si mogẽ bedwon-
gen werdẽ vã die redelijcheit/ of men machse kerẽ/ eñ
buygẽ tot wat goets eñ tot duechde. Ick hoor eñ weet
datter gemeen volc een quade eñ pestilentelijcke opi-
nie hebbẽ seggende dat si tot die sondẽ ghedwonghen
werdẽ. Eñ mẽ vint ander menscen die haer seluẽ niet
en verstaen noch en kennẽ/ eñ dese volgẽ dusdanighe
quade begeertẽ ghelijckerwijs of die redelijcheit dat
wt wese eñ leerde/ eñ dese menscen sijn also seer verblint
dat si dat quaet voor duechde anuaten/ ia also seer dat
wãneer si yet doen of latẽ wt toornicheit of wt nijdic-
heit/ dat seggẽ si niet alleen gheen sonde te wesen mer
si seggẽ dat si dat gedaen of gelatẽ hebbẽ door die lief-
te Gods eñ meenẽ dz si glorioos zijn voor Gods wette.
Eñ gelijckerwijs dat een lantschap oft een stede veel
partijger is dã dat ander lantscap of een ander stede/
also is oec mede dẽ eenẽ mẽsch veel meer gheneyget
tot die duechde dã dẽ anderẽ/ eñ dat dẽ eenẽ behaecht
eñ anstaet dat verdriet eñ mishaecht dẽ anderen. Dit
onderschept en comt nyet wt dye menichuoldichept
eñ onderscheydenisse der hertẽ/ mer het comt wt dat
belope eñ influentie eñ instortinge der hemelscer licha-
mẽ eñ planetẽ/ of vã onse voorolders/ eñ geslachte/ of

door onse opuoedinghe of door onse ghewoonte des lichaēs. Ēn mē sal niet verachtē dye fabule die socrates scryft vandē voormannē ēn wageners ēn vandē paerdē/ daer den eenē goet vā is ēn den anderē quaet Wāt wy sien datter sommige menscen geborē werdē met also bequamē verstant/ ēn die also leerlijc ēn seggelijc sijn datmēse lichtelijc sonder swaricheit ēn grotē arbeyt mach onderwisen/ ēn bestierē tot alle duechden/ ēn sijn altoos willich voort te gaē in alle goetheit ēn ten is niet vā node datmē hē ludē met sporē sal steken of met geesselē sal slaen. Ēn men vint wederōme ander menscen die dat lichaē also rebelle ēn wederspānich is (als een onberedē ēn ongetēmet peert / dat altoos achter wt slaet) ēn al ist datmē groten arbeyt ēn naersticheit doet om dit beestelijcke lichaē te bedwingen nochtans en machmēt nauwelijc tēmē ēn bestieren met eenē scharpē toom/ ēn breydel indē mont/ ēn daerom ist vā node dat die redelicheit/ ēn stalmeyster dit wilde peert ēn verwoede lichaē dickwijls sal berijden/ ēn met scharpē sporē/ ēn starchē kneppelen sal bedwingen/ ēn lerē hem also te mets metter tijt lopē ēn gaen na sinē wille. Ēn in dien ghi een wederspānich ēn onwillich lichaem hebt/ en wilt daerom nochtans dē moet niet verlorē geuē ēn mistroostich wesen/ mer ghi sult also veel te starcker arbeydē/ ēn al v naersticheit doen om dat lichaē te brengē tot onderdanicheit des redelijcheits/ ēn ghi sult voor v nemē ēn wetē dat die wech tot die duechdē tegens v niet geslotē is/ mer dz v geoffert ēn tevorē geleit ēn presenteert wort meerder ēn ouervloediger materie ēn sake ō tot die duechde te comē. Ēn in dyen ghi een goet duechtsaem herte

eñ een goede natuerlijcke gront hebt vercregen daer om en sijt ghy nyet beter dan een ander/ mer ghy sijt meer begaeft eñ saliger dã een ander/ mer ghi sijt we derõme meer verbonden tot alle duechde om dat ghi meer begaeft sijt dã een ander. Eñ al ist dat yemãt be gaeft eñ verciert is met een scoon eñ vernuft eñ saluch verstant nochtans staen seer veel dingẽ/ eñ quade be gheertẽ tegens hẽ op daer hi altoos stadelic moet me de strijdẽ eñ vechtẽ eñ worstelẽ. Mer wãt wi met allẽ sondẽ met euẽ gelijc noch euẽ starc angeuochtẽ wer den/ daerom ist van node dat onsen Coninc dat is die redẽ seer scharpelikẽ moet toesien eñ goede wake hol den in ghebrekẽ daermẽ hẽ aire meest in verstoort eñ te cort doet. ¶ Daer sijn sommige sondẽ die meer ghe schien int volc vant eene lantschap dã int volc vã een ander lantschap also dat alle die inwoonres vã alsulc ke landẽ ghemeenlijc met eene sonde principalikẽ be smettet sijn gelijckerwijs dat in sommigẽ landẽ veel wanghelouе regneert. Itẽ in anderẽ landẽ regneert houerdye. Itẽ in anderẽ landẽ regneert gulsicheit/ eñ dronckenschap. Itẽ in anderẽ landẽ regneert oncuys heit Itẽ in anderẽ landẽ regneert eetbrekinge eñ logẽ tael/ eñ ontrouwicheyt eñ diergheliicke. Eñ daer sijn sommighe sondẽ dye natuerlijckẽ meer regnerẽ indẽ eenẽ mẽsch dã indẽ anderẽ eñ dit ghescheet nae dattet lichaẽ gestelt is/ ghelijckerwijs dat een sanguijn men sche meest geneycht is/ eñ angheuochtẽ wert vã wel lusticheit eñ liefte des vleysch wãt hi heet eñ vochtich is vã nature. Een cholericus is geneycht tot toornic heit/ eñ wreetheit/ eñ tot kiuẽ eñ vloekẽ/ want hi heet eñ drooch is vã naturẽ. Een flegmaticus is gemeen

likē onuerstandelijc eñ dōme eñ traech eñ droomach tich/wāt hi vochtich eñ cout is vā naturē. Een melā cholicus is ghemeenlijck besmettet met nijdicheit eñ swaergeesticheit/eñ hi is trocrachtich/eñ luppēde eñ bitter eñ fel vā moede/wāt hi drooch eñ cout is vā na turē. Daer sijn ooc mede sommighe sondē/eñ quade begeertē die vergaen eñ wassen mit de oltheit/ gelijc kerwijs dat ionge menschē meest geneicht sijn tot be geerlijcheit des vleysch eñ tot stoutichept eñ ōmetel heit/eñ tot verquistinge eñ wech brenghinge vā haer ghelt eñ goet. Mer die oude menschē sijn gemeēlikē gierich eñ tap eñ gemeenlijc, Daer sijn ooc mede som mighe quade begheertē eñ sondē die met kēnissen on derschepdē werdē als dat een mā inder nature wtert is/mer in die vrouwē regneert principalikē ydelheit eñ altoos begerē si haer leet eñ ongeluc te wrekē. Die nature doet ooc seer wel dat si alle dinc ghelijc maket eñ verstercent/wāt al ist dattet hert belast eñ ouerual len wert met eenige siecte der quader begeertē noch tās versiet eñ versoent si dat weder met een ander ga ue der duechdē. Wāt wi sien dagelijcx dat sommighe menschē meest geneicht sijn tot oncuyscheit/mer si sijn weder ōme begaeft met liefte vā haer euē mensch/eñ met ootmoedicheit eñ met lijdsaemhept. Eñ mē vint ander menschē die de reynichept seer lief hebbē/eñ si en wordē ooc mede niet getēpteert vā eenige oncuys heit/mer si sijn seer houaerdich eñ toornich eñ nidich/ eñ seer naerstich om eenich dinck te vercrighen daer haer begeertē toe streckē. Mē vint ooc mede sommi ge menschē dye seer becōmert eñ aengeuochtē werdē mit eenige auētuerlike eñ wonderlike ingeborē ghe=

brekē/als met diefte/met sacrilegie/met dootslaen eñ
diergheliske eñ dese sondē moetē si met al haer macht
eñ naersticheit wederstaen/ eñ op dat si vā desesondē
niet oueruallē eñ vercracht werdē/ daer om sullen si
daer tegēs stichtē een goet vast opset (twelc eenē me-
talē muyr eñ beschermenisse voor hē ludē sal wesen)
om dese viandē nēmermeer antwoort te gheuē/noch
alyancie eñ vrede daer mede te makē. ¶ Noch sijn in
dē mensche sommige begeertē eñ affectien de also na
eñ ghelijc die duechdē sijn datmē in pericule staet om
bedroghē te werdē/ wāt wi dye niet wel te recht onder
schepdē mogen of si comē wt die natuerlike eñ sondi-
ge begeertē dā of si comē wt die redelijcheyt. Dese be
geertē sijn lichtelijcte beterē eñ te corrigerē als wi de
willē buygē/ eñ brengen tot die warachtige duechde
die si alder naest eñ alder beste gelijc sijn. Di exemple
eñ gelikenisse aldus. Ghi siet eē mensch die seer oplo
pende is/eñ gheneycht tot toornicheit laet hi hē seluē
bedwingē leggende eenē scharpē breydel eñ tome in
sijn mont/eñ hi sal bligheestiger eñ opgerechter wer
den/eñ sijn siecte des toornicheits sal genesen wesen/
eñ hy sal voort an vry/eñ simpel int quaet wesen. Itē
als ghi eē mensch siet die tay/ eñ ghierich eñ wrac is/
laet hē die redelijcheyt tot hē eñ voor hē nemē / so sal
hi eerlikē milt werdē. Itē als ghi iemāt siet die alte be
smekelic is hē seluē behelpēde met pluymstrijckerie/
also dat hi alle menscen daer mede wil behagen/ laet
hē na die redelijcheyt luysterē/eñ hi sal hooch eñ ma-
nierlijc werdē eñ bi allē menscen sal hi wetē te sprekē
sonder flackeringe eñ hoonich smeringe Itē de cleyn
moedich is/ die sal arbeydē om stantuastich te werdē

Itē die alte droeuich eñ troerachtich is/die moet m
nierlijc eñ strenghe werdē. Itē die al te lichtuaerdi
eñ onbequaem is. die sal stichtich eñ manierlick we
den. Eñ also voort vā allē anderē cleynē hertē eñ qu
de begeertē ons hertē/hier moetē wy noch wachter
dat wi die sonde des natuers niet en bekledē noch b
deckē met dye naē des duechts/gelijckerwijs dat n
droefnisse eñ swaergeesticheit hiete te wesen sticht
heit eñ bequaemheit of rūpicheyt vā manierē eñ b
terheit te wesen strenghicheit eñ haet eñ nidicheit
wesen rechtuaerdige eñ gloriose liefte ontijdelikē sp
ren te wesen maticheit eñ radicheit eñ plupmstrijck
rie te wesen eē hoocheit eñ medewaricheit eñ beleer
heyt/eñ ondorpere eñ onnutte vileynighe woordē
sprekē/dit hietmē hoerticheit eñ vrolijcheit te wesen
¶ Daer om sult ghi wetē/datter alleen eene wech
toeganc is tot die salicheit eñ is dese. Tē eerstē dat gh
v seluē kent. Ten anderden dat ghy alle dinc doen su
na dat ordeel eñ wtwisen des redelijcheits eñ niet n
v quade begeertē. Voort so moet ghi naerstelijckē to
sien/dat de redē goede dingē alleē smaect eñ begrijp
dat is si sal alleen aen merckē eerlike eñ godlike ding
Mer nu moecht ghi hier seggē/ het is seer swaer da
ghi leert eñ gebiet. Daer en mach niemāt tegens se
ghē/eñ ic kēne dattet seer swaer is Mer wi moetē a
merckē dat alle schone dinghē(also plato warachtel
ken eñ onbestraft seyt voor een bisprake eñ ghemee
woort)swaerlikē sijn te verecighē. Men vint ghee
meerder vromicheit eñ starcheyt dā dat yemāt hē se
uen verwint: eñ mē vint geen hoger noch beter loo
dan die eewige salicheit. Daer om spreect dē gloriose

heronimus seer wel als datter geen saliger dinc en
dan een kerstē mēsch te wesen die dat rijc der heme
n belooft wert. Men vint geen swaerder arbeyt dā
toos in perikel des leuēs te staen. Men vint gheen
arcker dinc dā die dē duuel verwint. Mē vint geen
nmachtiger eñ crancker dinc/ dā die van sijn vleysch
erwonnē wert. Ist sake dat ghi v eygē crachtē ouer
enckt soe en isser geē dinc swaerder dā v vleysch ondē
anich te makē dē geest/ mer ist sake dat ghi God an
iet eñ in v hulpe neemt/ so en isser gheen dinc lichteli
ier te doen. Wilt doch nv (mit eenē vromen moet) an
nerckē eñ begripē een goet opset vā eē profect eñ vol
naect leuē/ eñ na dit goede opset dz ghi begrepē hebt
ult ghi v seluē dwingē om dat te volbrengē. Daer en
s geen dinc also groot/ eñ swaer dat ongedaen eñ on
olbracht is ghebleuē als een mensch dat vri eñ water
ertē eñ met ganser meninge hē seluē gheboden heft
het is een groot deel des kerstē leuēs willē te wordē/
net ganser eñ volmaecter hertē een kerstē mensche.
Tgheen dat indē eerstē angane schijnt onuerwinlikē
e wesen dat indē voorganck des tijts wert sachter eñ
il werckende eñ doende wert dat lichter mer die ghe
woonte make ten laetstē soet/ eñ ghenoechlickē. Eñ
esiodius spreect een notabel woordekijn seggēde dat
ie wech der duechden seer scharp eñ swaer is int be-
hin/ mer als ghi al cruppēde comt optē toppe eñ opt
oochste der duechdē so suldi daer vindē een alō vrijt-
te eñ sekerste ruste eñ ledicheit. Daer en is geen dier
lso wreet/ of ten wert getēmet door naerstichept der
nenscen waerom en soldt mē gheen manier vinden/
m des menscen moet (want een mensch dē beestē be-

dwinget)te bedwingen eñ te temmẽ? Op dat ghi ge
sont indẽ lichaem moget wesen/ so moecht ghi v selu
bedwingen eñ ghebiedẽ een deel iarẽ lanc dat ghi so
ber sult wesen in drinckẽ/ oft dat ghi v wachtẽ sult vã
onsuuerheit/ eñ dit doet ghi alleen doort gebot vã een
medicijn meyster die een mensch is/ waerom en wil
ghi v quade begeertẽ niet een corte tijt gebiedẽ eñ be
dwingen om te volbrengẽ tgheen dat God seluer ge
bodẽ heft? Op dat ghi die siecte vant lichaem moecht
verdriuẽ/ soe doet ghi al datmẽ v ghebiedẽ mach/ men
om tlichaẽ/ eñ die siel te ontreckẽ eñ te beschermẽ vã
den eewigen doot en doet ghi niet alls veel als die hei
densche menschen ghedaen hebben.

¶ Vandẽ inwendigẽ eñ wtwẽdigẽ mensche/ eñ vã die
twe delẽ des menscen genomẽ wt de hillige scrifture.

I C scame mi seer vandẽ naem der kerstẽ mensce
vãt dat meeste deel vã hẽ ludẽ zijn (als stõme bee
stẽ) ondẽdanich haer quade begeertẽ/ want si en
sijn nz ondẽsocht noch geoeffent indẽ kerstelikẽ strijt/
ia dz meer is (eylaci) si en hebbẽ geen ondẽscheit tusscẽ
die redelicheit eñ dẽ verstoornissen of verstroijngẽ. Wãt si
menẽ dz die mẽsch anders niet en is dã datmẽ met ogen
siet/ eñ met handẽ tastẽ eñ geuoelẽ mach. Ia (dat noch
arger is) si menẽ dat een mensch anders niet en is dã
dat si mit haer verstant connẽ versinnẽ eñ begripẽ eñ
nochtãs ist dat alre minste/ datmẽ vã butẽ siet eñ ver=
staet. Alle dat ghene dat si met vlyte begherẽ dat mee
nen si recht eñ wel gedaen te wesen. Dat hietẽ si vrede
te wesen als si alre meest dienende sijn onder veel be=
claechgelike eñ seluerẽ sondẽ (als menscẽ die altemael
eygen sijn) eñ dit geschiet als die redẽ (aldus ouerual.

sen eñ vercracht wesende)sonder verweren volcht in allē dinghen/die quade begeertē. Dit is die onsalighe vrede de Cristus(die eē maker des warachtigē vredes is/die vā twe dingen een ghemaect heft)is ghecomē vā een te schepdē eñ te schorē/ om dat hi solde vermec ken eenē saligen strijt tusscen die kinderē/ eñ haer ol- ders/tusscen dē man eñ sijn wijf/eñ tusscen allē dingē die een bose vrede eñ eendrachticheyt qualikē verloōt heft. Die leeringe vandē natuerlijckē Philosophē en waer niet veel te achten/ten waer dat haer leeringhe ouer een quame nadē sinne(hoe wel si die selfde woor den niet en setten)met onse hillighe scrifture. Dat die Philosophē die aedelijcheit hietē/dat noēt sinte Pau- wels somtijts een gheest eñ binwijlē den inwendighen mensch eñ somtijts eē wet des herts. Dat de Philoso phē een begeerte hietē/dat hiet sinte Pauwels op ene placte dat vleysch/ op een ander placts dat lichaē/ op een ander placts dē wtwendigen mensch/ eñ noch op een ander placts hiet hy dat een Wet der leden. Daer om seyt hi aldus. Wandert na dē gheest eñ ghi en sule niet volbrengen die begeertē des vleyschs. Want dat vleysch begeert tegens die geest/ eñ die geest begeert tegens dat vleysch. Dese twe strijden altoos teghens melcander/also dat ghi niet en moecht doē of volbren gen dat ghi wilt. Eñ op een ander stede seyt hy aldus Indien ghi leeft na dē vleyssche so sult ghi steruē. Eñ indien dat ghi door die geest die werckē des vleysces dodet so sult ghi leuen/het is sonder twijfel een nyeu- we veranderinghe der dinghen/datmē in eenē strijde vrede sal soekē/eñ datmē in vrede strijt sal soeckē. Itē datmē indē doot dat leuē sal soeckē/eñ datmē int leuen

den doot sal soeke͂. Ite͂ datme͂ in eygedōme vriheit s
soeke͂/ eñ datme͂ in die vriheit sal eygendōme soecke
Noch scrijft sinte Pauwels op ee͂ ander plaets aldu
Ic quelle of castye mijn lichaē/ eñ ic brenget in een e
gendōme hoort nv die vriheit. Ist saeke dat ghi geler
eñ regeert wert door dē geest/ so en sijt ghi niet onde
dye wet. Eñ wi en hebbē niet weder ontfanghen de
gheest des eygēdoms in vrese/ mer wi hebbe͂ ontfan
gen de͂ gheest des verkiesings der kindere͂ Gods. E
noch seit sinte Pauwels op ee͂ ander plaets. Ic sie ee
and' wet in mijne͂ lede͂ die tegēs die wet mijns herte
is vechtēde eñ dese wet (de in mijne͂ ledē is) neemt m
ghevangen in die wet des sondes/ dye daer is in mij
ledē. ¶ Wi lesen oāc bi sinte Pauwels vande͂ wtwe
digen mensch die daer vergaet/ eñ vande͂ inwendig
mensch die in ons vernieuwet wert vā dage te dagh
Plato heeft ghesettet twe sielen in een mensch. Sint
Pauwels die maect twe menscen also seer te same͂ ge
voecht in een mensch dat den ene͂ sonder den andere
niet en sal (hier namaels) wesen noch in glorie des he
mels/ noch in die pine der helle͂. Eñ wederōme sijn s
also seer verscheyde͂ dat den doot vande͂ eene͂ dat leu
is vande͂ andere͂. Ick meene dat sinte Pauwels vā di
selfde screijft tot de͂ Chorinthen segghende: Den eerst
mensch is gemaect in ee͂ levendige siel/ mer de͂ laetst
Adā is gemaect in een levendich makende siel. Mer
niet int eerste dat geestelijc was/ mer dat lichamelijck
eñ aerdelijc was/ eñ daer na wert gemaect dat geeste
lijc was. Die eerste mensche (dat is de͂ olden Adam) is
vā aerde aertsch gemaect/ eñ den andere͂ mensch (dat
is xp̄s Ihūs de͂ nieuwe͂ Adā) is vande͂ hemel hemels

ghemaect. Eñ op dat wi claerlikē solden verstaen dat
dese voorseide woordē niet alleen gescreuē syn vā xp̄s
eñ vandē eerstē Adam mer ooc mede vā ons allē daer
om seit sinte Pauwels voort aldus. Alsodanich als dē
aertsceen mensch is / also syn ooc die aertsche menscen
eñ alsodanich als den hemelschen mensch is / alsoe syn
ooc mede die hemelsche menscen. Daerom indien wy
ghedragē hebbē dat beelde des aertscē mensch also be
horē wi nv te dragen dat beelde des hemelscē mensch
Dat segge ic mijn lieue broeders / wāt vleisch eñ bloet
en sullē dat rijcke Gods niet besittē eñ dat vergancke
lic is / en sal ooc mede niet besittē / dat onuergancklic
is. Men siet nv opelikē dattet gheen dat hi op een an-
der plaets dat vleysch / eñ den wtwendigē mensch (die
vergānckelijc is) seyt te wesen / dat hiet hi op dese plaet-
se te wesen den aertschē Adā. Eñ desen oldē Adā is se-
kerlijck dat lichaem des doots waer mede sinte Pau-
wels beswaert wesende / heft tot God geroepē seggē-
de: Ic ben een onsalich mensch / wie sal mi doch verlos
sen vant lichaem deses doots. Op een anderē plaetse
opēt eñ verclaert hi des vleysches eñ des gheests vruchte
seer verscheydē te wesen seggende: Dye daer saeyt in
syn vleysche die sal vā syn vleysche maeyen vergancke-
lijcheit / mer die daer saeyt indē geest die sal vādē geest
maeyen dat eewighe leuen. Dit is die olde twistende
tweedracht / eñ partie der tweelingen Jacob eñ Esau
die eer dat si ter werelt gheborē warē vochtē noch be-
slotē wesende in haer moeders lichaē / eñ esau is voor
wt ghecomē mer Jacob heft dye eerste benedictie vā
Isaac syn vader vercregē. Eerst opēbaerde dat vley-
schelijc was / mer dat gheestelijc is / dat is beter. Esau

was root eñ rupch vã haer/ mer Jacob was schoõ ei
sacht. Esau was onrustich eñ een iagher/ mer Jacob
verblide hẽ als hi rustich eñ leedich binnẽ sijn olders
huys was. Eñ doe Esau hongerich was doe vercoft
hy dat recht des eersten gheboorte/ eñ doen hy geloc
ket werde met een snode spijse eñ pappe daer hy gro
te luste eñ begeerte toe creech soe is hy daer door ge
vallẽ vã sijn gheboortige vryheit in dienste eñ eyghen
domme der sondẽ/ mer Jacob heft an hem ghecregen
door constẽ der godliker gracie dz hẽ vã rechts weg
niet toe en behoorden. Onder dese twe broeders (hoe
wel dat si twe eenige broeders/ eñ twelinghen warẽ
en was nõmermeer volcomẽ vrede eñ eẽdrachticheyt
wãt Esau benijde Jacob altoos/ eñ al wast dat Jacob
niet wederom sinen broeď Esau benijde/ nochtãs ont
vliet eñ ontloopt hi hem eñ Jacob heft Esau sijn broe
der altoos suspect/ eñ hi en betrout noch en gheloofde
hem seluen niet. Ende als dye quade begheerte ende
dat vleysch (dat is Esau) inblaest ende raet yet te doen
dat sullẽ wi altoos suspect hebbẽ/ eñ sorgen altoos dat
wi bedrogen sullẽ werden/ ouermits dat desen inghe
ver seer twifelachtich/ eñ wanckel staet om zijn geloof
te volbrengẽ. Jacob heft alleẽ God gesien/ mer Esau
leefde (als een bloet supper) door den swaerde. Tẽ laet
sten doen rebecca haer moeder God vraechde wat vã
dese vrucht die si begoordet hadde ghescien solde/ soe
wert haer vã God geantwoort. Den oltstẽ sal dẽ ionc
sten dienẽ. Eñ Jsaac haer Vader heft ooc ghesept tot
Esau. Ghi sult v broeder dienẽ/ mer die tijt sal comen
dat ghi v seluẽ sult ontlossen/ eñ vri makẽ om sijn iuck
te werpẽ vã uwẽ hals. God almachtich sept toecomẽ

e dingen vandẽ goedẽ menſcen die de geeſt ſullẽ on=
erdanich weſen maer Jſaac ſpreect ende prophetert
uaet vandẽ quadẽ menſcen/ die tegens die geeſt we=
erſpã :ich ſullẽ weſen. God bewijſt wat vã allẽ men
cen g: aen moet werdẽ/ mer Jſaac haer vader voor=
ept/wa: ſommige menſchen doen ſullẽ. Sinte Pau=
vels wil/dat eẽ wijf onderdanich ſal weſen haer man
vant des mans booſheit is beter dan een wijf die wel
oet. Onſe Eua is die vleyſſchelike begheerte/ wiens
gen den olden ſubtilẽ ſerpent alle daghe porret eñ ar
ept te bedriegen/eñ als ſi beſmettet eñ geuallen is ſo
rbeyt ſi dan naerſtelikẽ om die mã mede te bedriegẽ
nt ſelfde quaet daer ſi in gheuallen is. Mer wat leeſt
ghi vant nieuwe wijf/ dat is/ vant wijf die haer man
in allẽ dingen te wille eñ onderdanich is: God ſpreect
in Geneſi tot den ſerpent aldus. Jc ſal een ewighe vi=
antſcap eñ ſtrijt ſettẽ tuſſcẽ v(o ſerpẽt)eñ tuſſchen dat
wijf eñ tuſſcen v ſaet des wijfs ſaet. Eñ dat wijf ſal v
hooft met voetẽ verwriuẽ eñ tredẽ eñ ghi ſerpent ſult
lagen leggen om haer hyelẽ of hackẽ te quetſen eñ te
bederuẽ. Den oldẽ ſerpent is neder ghewoꝛpen eñ hy
moet op ſijn borſt gaen eñ Chriſtus doot heft gebrokẽ
ſijn anuallẽ eñ grote ſtoltichept/mer int heymelic leit
hi ons lagen om onſe hyelẽ te quetſen. Mer wãt door
die gracie des kerſtẽ geloofs een wijf gekeert eñ ver=
andert is in een manlijc wijf daerom heft ſi met eenẽ
grotẽ eñ mãlikẽ moet mit voetẽ getredẽ eñ tot puluer
ghewreuẽ dat venijnde hooft. Na dat die godlike gra=
cie is vermeert/ſo is die wreetheit eñ tyrannicheit des
vleyſſches gheerancket eñ vermindert. Sara werde
verclepnt eñ vermindert(door Gods wille eñ gebot)

eñ Abrahã is gewaſſen eñ groot gewerdẽ eñ Sara en
hiete Abraham daer na niet meer haer mã te weſen
mer ſi naemt haer Heer te weſen/ende ſi en was ooc
mede niet waerdich een vrucht voort te brenghen een
dat ſi olt gewordẽ was/ eñ die gewoontlicke teykeni
des vruchtbaerheits achterbleuẽ Mer wat vrucht h
uet doch Sara ten laetſtẽ ghebaert voor Abrahã haer
Here/ doẽ ſi nv olt eñ onvruchtbaer was' Sõder twi
fel ſi baerde Ysaac dat beteykent blijſchap. Des ghe
lijcx als die quade begeertẽ indẽ menſche olt gewordẽ
ſijn/ dã ſo comt daer wt ſpruytẽ die ſalighe vreedſaem
heit eñ blijſcap des onnoſelẽ moets/eñ een vrijheit der
hertẽ als een eewige werſſchap. Eñ alſo Abrahã niet
en gheeft ſijn wijf macht ouer hẽ/alſo heft hi ooc me
de quaet vermoedẽ eñ ſuſpicie gehadt int tſamẽ ſpelẽ
vã Ysaac/ eñ Iſmahel. Abraham en wil nz dat Ysaac
des vrijen wijfs ſoon ſal in ſijn ionge ioechte ouer een
comen eñ leuẽ met Iſmahel des dienſtmaechts ſoon.
Eñ ſo lange als Iſaac noch is in die bloyende ioecht/
ſo moet Iſmahel verre wt dẽ ogen veriaecht werden
op dat Iſmahel met eẽ gedaente vã ſmekinghe Iſaac
(noch een kint weſende) niet en locke noch en brenge
tot zijn quade manierẽ. Nv als Abrahã olt was/eñ Sa
ra een olde vrouwe is ghewest/ eñ ſi Iſaac ghebaert
hadde/ſo en betrouwede hi nochtans haer niet eñ hy
en wolde harẽ wille niet volbrengen ter tijt toe dat hi
vaſtelikẽ wiſte datter woort Gods geuestich eñ cõfir
meert hadde den raet eñ begheerte ſijns wijfs. Eñ hi
en was noch niet te vreden vã ſijn wijf ter tijt toe dat
God dẽ Heer hẽ aldus ſeide. Hoort de ſtẽme eñ begeer
te vã Sara v wijf/eñ doet al tgeen dat ſi v ſeyt. O ſali

ghesontheyt der gheenre in wien den aertschen olden mensch also seer verstorue en ouerwonnē is dat dē gee‑ste in vredē ongemoyet en ongeporret mach bliuē. Je en derf niet wel voor vast seggē/ dat eē mensch in allē dingen mach alsoe volmaect werdē in dit leuē dat die gheest perfecte heerschappie ouer tvleysch solde mo‑ghen hebbē/ en dat si altoos ouer een droegen sonder eenige rebellicheit/ en ten waer ter auonture dē men‑scen dat niet salich. Wāt wy lesen dat sinte Pauwels vā God gegeuē is die prvckel des vleysch dē Enghel des duuels die hē quellen solde/ en nae dat hi driemael seer ghebedē hadde dat dese tēptatie doch vā hē solde ghetogē werdē/ so antwoorde hē God alleē dit woor‑dekyn. O Paule myn gracie is v ghenoech/ want die duecht wert volmaect in dye lichamelicke cranchept. Dat is sekerlijc een nyeuwe manier vā boetinghe en verbeteringe. Op dat Paulus hē seluē niet verheffen noch verhouaerdigē solde/ daerom wert hy getemp‑teert en angheuochten van die houaerdichept. En hy wert ghedwongen in hē seluē cranc te wesen om dat hi starc en gheuesticht solde wesen in Cristo. Want hi droech een wonderlijc schat der hemelscher opēbarin‑gen in een broosch vat en Gods wille was/ dat hi sol‑de wetē dat die onbegripelijcke hoocheit was wt die crachte Gods en niet wt hē seluē. Dit ens exēpel des Apostels Pauli vermaēt ons ooc mede vā veel dingē Ten eerstē werdē wi hier door geleert/ dat als wy be‑roert werdē vā die sondē/ so sullen wi terstont aenroe‑pen die godlike hulp met volstandigē gebeden. Voort so verstaē wi hier dat die tēptatien en becoringē som‑tyts indē volmaectē mensen niet alleen sonder eeni‑

ghe perikel sijn mer si sijn daer en bouē hē ludē vā no
de tot een bewaringe/ eñ onderholdinge des duechts
Ten laetstē werdē wi hier in geleert dz als wi alle die
quade begeertē wel getēmet eñ verwonnē hebbē/ soe
werdē wi noch verlaecht eñ waer genomē vā die ho-
uerdye eñ ydel glorie int middē der duechdē. Eñ dese
ydel glorie wert gelikēt bi hercules veen lant of broec
lant/ datmē hydra hiet/ eñ wert vandē poetē versiert
eñ bescreuē een wijf te wesen met veel hoofden/ eñ al
waest dat hercules sommige hoofdē af sloech/ eñ grotē
arbeyde dede om dit wijf te verwinnē nochtans wert
si vā stondē an wederom verciert met nieuwe hoofdē
eñ ten laetstē verbrādē hise eñ maectse also te niet. Eñ
also ist ooc mede met dye ydel glorie wāt hoe wi daer
meer tegens stridē altijt vrnist si wederom dye goede
werckē/ eñ duechdē te vernielē mer dē stadigē arbeyt
verwint alle dinc. Als nv v hert becōmert is met me-
nigerley quade begheertē eñ vīsoomissen dā sult ghy
alle den raet sockē eñ versieren die ghi moecht om die
quade begeertē te bedwingen/ eñ te verminderē. Eñ
ghi moet dē menichuoldigē/ eñ onstantuastigen Pro-
thus (dat is v vleysch) met starckē kettingē eñ vanden
bindē ter wijle dat hi hē seluē vermaect/ eñ verandert
in alrelen gedaentē eñ wonderlike dingē/ als in vue-
re/ in water/ eñ in gruwelikē wildē dierē/ eñ men sal
hē aldus gebondē holdē alsoe langhe tot dat hi weder
ōme comt tot sijn natuerlike wesen eñ gedaente. Mē
vint geen dinc/ dat Protheus so gelijc is/ als die affec-
tien eñ begeerlijchedē/ eñ gheneygelijchedē der dwa-
ser mensen/ wāt haer begeertē makē hē ludē also on-
cuysch/ dat si onredelike beestē schijnen te wesen som-

ȝts sijn si also wreet eñ verwoet als woluē eñ leeuwē
omtijts sijn si also nijdich/ als draken eñ serpentē/ eñ
nu sijn si aldus/ eñ dā also/ na menigerley mismaecte
manierē vā sondē. Daerom cōcordeert dit seer suuer-
likē/ met dat geen dat een poete aldus scrijft. Ons sul
ē bespottē menigerley gedaentē/ eñ schijnselē vā die-
ren. Wāt haestelikē sullē wi eenē gruwelijckē swijne
werdē/ eñ een bose duystere vogel gripe/ eñ enē schub
achtigē drake/ eñ wi sullē eenē paertsen rootachtigen
hals hebbē als een Leeuwinne. Of wi sullē geluit slaē
als een starcke eñ scharpe flāme. Mer gedēcket eñ an
mercket doch naerstelikē dz desen poete nu voort seyt
Mer hoe desen Protheus (dat sijn de quade begeertē)
hē seluē meer verandert/ eñ vermaect in alreley ghe-
daentē eñ formē also veel te starcker/ eñ taper banden
sult ghi nemē om hē vast te bindē/ eñ te bedwinghen.
Eñ op dattet niet meer vā node en sal wesen ōs seluē
te behelpē eñ te becōmerē met die fabulē der poetē so
wilt als Jacob die patriarche stantuastelijckē strijdē
indē nacht der sondē also langhe als den dageraet des
godlikē hulps in v opgaet eñ segt tot god aldus. Ic en
sal v niet latē/ ten si sake dat ghi mi eerst ghebenedijt/
het duncket my nu profitelijc eñ genoechlijc te wesen
te horē/ wat loon desen alder starcstē cāpuechter voor
sijn duecht ontfangen heeft. Ten eersten heeft dē Engel
hē ghebenedijt in die selfde plaetse daer die worstelin
ghe ghescxiet was. Wāt de gracie Gods wert altoos
sonderlinge vermeert indē mensce na dat hi eenighe
tēptatie wederstaen eñ vwonnē heeft/ eñ hi is dā veel
moediger/ eñ beter gewapent tegens die toecomende
anuechtingē eñ tēptatien des viāts dā hi opt te voren

was/hoort wat daer na geschiede. Den Engel raecte
den dye of dat been des geens de hē verwonnē hadde
eñ sijn zenue die daer was is verdorret eñ vercrompē
eñ na die tijt was Jacob hinckēde met sijn eene been.
God die vermaledijt (door dē Prophete) alle mensten
die daer hinckē eñ manc gaen met beyde haer voeten
(dat is) die na dē vleyssche willē leuē eñ willē God me
de behagē/eñ angesien dat si dit beyde qualiken bear
beydē daerom gaen si an beydē siden manc. Och hoe
salich sijn si in welcken die begeerte des velyssches al-
so verstoruē eñ verdorret is (eñ dit moet alleen gescien
door Gods nijpinghe/ eñ antastē) dat si alleen mogen
gaen eñ storne op dat rechter been (dat is op die geest
Gods) Hoort voort wat daer int eynde gesciede. Des
verwinres name is verwandelt. Wāt die te vorē Ja-
cob was gehetē die wert Israhel genaemt/ eñ w teen
worstelaer eñ vechter/ is hi rustich gewordē. Indien
ghi v vleysch bedwinghet eñ castyet/eñ ghi dat selfde
vleysch cruyst eñ bedwinget met die sondē eñ mit die
quade begeertē/so en sal v nyemāt anporren/ eñ v sal
toecomē rusticheit ende ledicheyt/ eñ ghi sult stille/eñ
onbecōmert wesen/op dat ghi God sult mogē sien eñ
beschouwē/eñ op dat ghi sult smakē eñ sien/want den
Heer soet is. Wāt Israel is alsoe veel te seggē/als die
den Heer is kende. Mer God en wert niet gesien int
vuyr noch in een stormende wint/ noch in een oploop
der tēptatien/mer indyen ghi des duuels becoringhe
volstādelikē eñ vromelikē connet verwinnē so volcht
daer haestelickē na een soete inblasinghe eñ een sach-
te wint des bequamē eñ lichtē luchts/ eñ weders (dat
is) dat gheestelikē eñ godlicken vertroostinghes. Eñ

En dië dit soete windekijn des geestelikē vertroostings in v blasende is/ so wilt dā naerstelikē opdoē v inwen dige ogē/ eñ dā sult ghi ysrahel wesen/ eñ ghi moecht dā met hē sprekē tot God. Ic hebbe den Heer gesien. eñ mijn siel is gesont eñ salich gheworde. Eñ ghi sult hē sien/ die geseit heeft. Gheen vleysch en sal mi sien Ondtast eñ ondersoect v seluē Ist sake dz ghi vleysch sijt so en sult ghi dē Heer niet sien/ indien ghi dē Heer niet en siet/ so en sal v siel niet behoudē werden/ weest daer om naerstich/ dat ghi een gheest/ eñ gheestelijck moecht werden.

¶ Van die drie delen der menschē/ als vanden gheest van die siel/ eñ vant vleysch.

Al ist wel warachtich dat dese voorseyde dinghē ghenoech/ eñ meer dā genoech sijn/ om dat een mensch comē solde tot kēnisse vā hē seluē/ nochtans ō dz ghi v seluē wat claerder/ eñ perfecter/ eñ dieper soldet bekēnē/ so wil ic nv cortelikē bescriuen hoe de mēsch in driē wert gedeelt. Wāt origenes bescrijft (nauolgende dē sinne vā sinte Pauwels) drie deelē te wesen in een mēsch/ als die geest/ die siel/ eñ dz vleysch Dese drie delē heeft sinte pauwels altesamē bi eē vergadert scriuēde tot die vā Thessalie aldꝰ. Op dz v lichaē eñ v siel eñ v gheest gheheel eñ al mach behoudē werdē indē dach ōs herē ihū xpi. Mer ysaias (achterlaten de dat snootste deel/ dat is dat vleysch) bescrijft alleen vā tweede ē seggēde: Mijn siel (o mogende God) sal v begeren inder nacht eñ met mijn gheest sal ic waken tsmorgens vroech tot v int alre binnēste mijns herts. Oec seit daniel aldus. O alle gheestē eñ sielē der recht vaerdiger menscen/ louet eñ dancket dē Heer. Wt dē

voorseyde plaetsen vergadert origenes(met goedē re den,)die delē in elckē mēsch. Dat lichaē of dat vleysch is dat alre minste ēn laechste deel/ ēn den oldē serpēt heeft in dit deel gescreuē ēn gedrucket die wet des son des/door die ingeborē erflike sonde, door welcke wet wi gelocket ēn toegeneycht werdē tot veel leclike son den/ēn als wi verwonnē werdē/so werdē wy met dē duuel aen een gecoppelt. Die gheest is waer mede wi ghelijc sijn dē godlikē nature/ ēn in dese gheeste heeft die alder beste ēn opperste schepper ingeprintet eenē eewige wet die alle eerbaerheyt ēn goetheit is begri pende/ēn is gesprotē ēn ghecomē wt dat godlike hert ēn dese wet heft God seluer gescreuē indē mēsch/mit sijn vinger(dat is)met sinē godlikē gheest. Door dese wet werdē wi tesamē geuoecht mit god/ēn wi werdē met hē vereenicht/ēn een onuerscheydelijc dinc ghe, maect. Dat derdedeel heeft origenes gesettet int mid, del vā die twee voorseyde delē/ēn dat is dye edel siele/ die daer begripelijc is der sinnē ēn der natuerliker be coertē ēn beweghingē. Ēn aengemerct dat dese siele warachtich is tusschē tweepartyghe delen(dat is tus, schē dat vleysch ēn die geest/die melcāder altoos con, trarie sijn)daer om en mach si niet alleen bliuē staen mer si wert ghedwonghen een side te kiesen/als dat si moet toeuallē met dat vleysch/of met die gheest. Ēn vā beidē partijen wert die siel seer aengesocht/mer si is vri ēn onuerbondē/ēn si mach toeuallen met wien dattet haer belieft. Ist sake dat si dat vleysch versaket ēn dat si haer geeft tot dat deel des gheests/dā sal dye siel geestelijc werdē. Mer indien si haer seluē verwer pet ēn verbindet tot des vleischs begeerlichedē/ so sal

ß (als een bastaert vã haer nature sceydẽ) verwãdelt werdẽ int vleysch. Eñ dit ist geen dat sinte Pauwels seyde/aldus scriuẽde tot dẽ Chorinthien. En weet ghi niet/wãt die aen hanget een gemeen wijf/dat die mit haer een lichaẽ wert/eñ so wie dẽ here anhanget die wert eẽ geest met God/hier hiet sinte pauwels dz sno de eñ onsuuer deel des mẽsch een hoer te wesen. Dese hoer (dat is dat vleysch) is dat lieflockẽde eñ besmekẽ de wijf/daer ghi vã leest int anderde capittel der Pro uerbien. Op dat ghi verlost moecht werden van een vreemt wijf/die v onbekẽt is/eñ die vã butẽ in comt/ die daer smeeket met haer woordẽ/ die daer sachtma ket haer redẽ/die achterlatẽde eñ versmadende is dẽ leytsmã vã haer iueght/dat is alle eerbaerheit eñ rey nicheit) eñ daer toe heeft si vergetẽ die aliancie eñ dat verbõt/dz tusschẽ god eñ haer gemaect is. Wãt haer huys is geneycht tot dẽ doot/eñ haer toepadẽ eñ we gen gaen ter helle wert an. Alle die ghene die daer in gaen tot haer die en sullẽ niet wederõme comen eñ si en sullẽ die toepadẽ des leuẽs niet begripẽ/noch vin den. Eñ int seste capittel staet aldus. Gewaert v seluẽ vã een quaet wijf eñ vandẽ smekendẽ tonghe eñ spra ke des vreemdẽ wijfs. Laet v hert geen begeerte heb ben tot haer schoonheit/ op dat ghi niet gheuangẽ en wert met haer wenckinge der ogẽ. Wãt dat loon vã een hoer en is nauwelijck een broot waerdich/ maer een vrouwe neemt eñ rooft die costelike siel des mãs Als die wijse man hier scrijft vã een ghemeẽ wijf of hoer/eñ vant hert/eñ vã de siel wat dinc doet hi doch dã anders/dã dat hi namelikẽ eñ claerlikẽ wtspreket die drie delẽ des mẽsches? Eñ int negẽde capittel seyt

hi ooc mede ald'. Een dwaes eñ eē lude roepēde wi
eñ vol met oncuyſheden/ dye nyets niet en weet/ de
ſittet in die dore op dye dreppel van haer huys op ee
ſtoele of ſetel in de alre hoochſte placts of beſte ſtrat
des ſtadts/ op dat ſi tot haer mach lockē eñ roepē di
daer bidē wech gaen/ eñ alle dat volc dye in haer we
ghē voor bi haer gaen eñ roept aldus: Die noch clei
eñ ionge is/ die come hier tot mi. Eñ tot den weemo
digē menſchē ſpreect ſi aldus. Die geſtolē waterē ſij
alder ſoetſte/ eñ verborgē broot ſmaect alre beſt. E
deſen mēſch en wiſt niet dat daer rueſen warē eñ da
haer medegenotē (dye gheſelſchap eñ werſſchap me
haer houdē) haer woninge hebbē int diepſte der hel
Wāt die tot haer comt/ de ſal neder dalē ter hellē. E
die vā haer ſcheydet/ die ſal ſalich werden. Hoort doc
toe. Met wat verwē (na ghelijckeniſſe eñ manier vā
ſprekē) eñ manierē mochtmē beter bemalē eñ beſcrij
uen of verniſſen/ of met een pinceel betreckē die onſu
uerheyt des ontſtekē eñ venijndē vleyſch/ waer doo
die edel ſiel altoos tot oncuyſheit eñ menigerley boo
heit wert geporret eñ aen ghelcit/ of die grote quaet-
heit daer ſi dē gheeſt altijt mede wederſtaet eñ tegē
roept/ of dē onſaligē wtganc eñ dat quade eynde wā
neer dat vleyſch den ouerhant holt eñ victorie heeft:
Daer om maect ōs die geeſt godē/ eñ dat vleyſch ma
ket ons beeſtē/ eñ de ſiel maect ons mēſchē. Die geeſt
maect goede eñ duechtſame menſcen/ dat vleyſch ma
ket boſe menſcen/ mer de ſiel ſtaet tuſſchen tween/ eñ
en is gheen vā beydē. Die gheeſt ſoect eñ begeert he
melſche dinghē dat vleyſch ſoect mackelijcke eñ ſoete
dingē mer de ſiel begeert dingē de haer vā node ſijn.

Die geeſt verheft ons indē hemel dz vleyſch verdrue
ket ons nederwert ter hellē/mer de edel ſiele en wert
niet verwetē noch gerekent. Wat vleyſchelijc is dat
is boos eñ leelijc/mer wat gheeſtelijc is dat is ſonder
ghebrec eñ volmaect/ eñ wat ſienlijc is/of wat die ſiel
angaet dat is int middel eñ onuerſcheyden. Wilt ghi
dat ic v dit noch claerder eñ beter mz vingerē(na ma
nier vā ſprekē)bewiſe eñ met mortyer ſtockē in plan=
te? Jc ſal v beſoekē of ghi noch meer ſult mogē vſtaē
vā deſen drien delē. Ghi eert eñ ontſiet v olders/ghy
bemint v broeder v kinderē hebt ghy lief/ eñ v vrient
bewijſt ghi vrientſchap. Tē is geen ſeer grote duecht
alſmē deſe dingen aldus volbrenghet/mer het is ſeer
quaet/ eñ grote onduecht alſmē die niet en doet noch
volbrenghet. Waerom en ſoldet ghi niet een kerſten
mēſch weſende/doen eñ volbrengē/dat die ongeloui=
ghe eñ heydenſce menſcē(door natuerlike ingeuinge
des natuers)doen?ia(dat noch meer is)dat die beeſtē
doē? Dat vanđ nature is dat en wert niemāt gerekēt
tot verdienſte. Mer ghi ſijt(by auonture)in alſulcke
aſt geuallen dat ghi de goedertierenheit tot v vader
ſult moetē verſmadē of dat ghi die liefte vā v kinderē
ſult achter rugge ſettē/of dat ghi ſult moetē vgetē die
goetwillicheit eñ gonſte tot v vrient/oft ghi ſult God
vertoornē. Wat wilt ghi nu hier in doē? De ſiel ſtaet nu
in eē tweeſpronge/daer twe wegē bi eē vgaderē. An
die eē ſide nodet eñ locket v dz vleyſche an de anđ ſide
die geeſt. Die geeſt ſeyt tot die ſiele ald?. God is beter
vā v vader/ghi ſijt v vleyſchelikē vader alleē v lichaē
ſculdich/mer God ſijt ghi allſculdich dz ghi hebt. Dat
vleyſch raet contrarie eñ ſeyt aldus, Ten waer dz ghi

v vader onderdanich sijt/ so sal v vader v mogen on
eruē eñ al dat gemeen volc sal seggē dat ghi een boo
mensch sijt. Geraet v wel eñ ansiet wat v profitelic
in tijtelijck goet/ eñ in v eer eñ fame die ghi schuldic
sijt te beschermē/ eñ al ist dat Godt anders gedacē w
hebbē/ God en siet dz bi auentuer nv niet/ of hi sal d
wel toe laten of hi sal door die vingerē sien/ of ghi su
hē wel lichtelijckē versoenē eñ te vredē stellē. Nv sta
die siel seer waggelēde eñ twifelachtich. Eñ waer di
siel haer seluē nv meest toeneyget of mit wien si to
ualt/ dat sal si wesen. Versmaect si die ghiest/ eñ volch
si dē raet eñ dat roepen des ghemeen volcks (dat is da
vleysch) so is die siel/ eñ dat vleysch een lichaē. Mer i
dien si dat vleysch versmaet/ eñ wert opgetogē tot e
gheest/ dā wert die siel eñ die geest met dat lichaē ver
wandert/ eñ trāsfigureert in dē geest. Bi aldusdanig
exempelē eñ manierē sult ghi v seluē wennē om v sel
uen naerstelikē te lerē kennē. Wāt het is een seer gr
te dwalinghe onder den menscen/ dat si menē somm
ghe dingē volmaecte eñ verdienstelike duechdē te w
sen/ die alleen geschien wt natuerliken toeneygenthe
den. Veel menscen werdē bedrogē door haer onweten
heit eñ onuoorsienicheyt/ als si sommighe natuerlik
begeertē (die eerlijc eñ schoon voor die ogen schijnē t
wesen) rekenē eñ achtē als grote eñ sekere duechden
Gelijckerwijs ghi siet een rechter die seer wreet is i
een misdadich mensce/ eñ desen rechter laet hem selu
denckē dat hi strenghe is teghens dat quaet/ eñ dat h
in allē dingē recht op staet. Wilt ghi dat wi onder so
kē of hi wel doet dā qualikē? In dien hi sijn hert dae
toe steit/ dat hi dient den bequamē eñ ingeborē stren

hicheit sonder eenighe droefnisse des herts/ eñ hi ter
uenture daer in wat genoechts eñ sinnelijcheits heft
ñ hi nochtās niet en dwaelt vā dat ambocht des goe
en rechters so en sal desen rechter nochtans geen be
agen in hē seluē hebbē; wāt het is int middel tusscen
oet eñ quaet dat hi doet. Mer indiē hi die wet eñ sijn
fficie misbruyket tot heymelike haet ō sijn leet daer
i te wrekē of tot begeerlichz om gelt/ eñ goet gunstē
ñ gauē daer wt te verkrigen so ist al quaet eñ na den
leysch dat hi doet eñ hi is voor God eē dootslagher/
ñ een onrechtuaerdich rechter gerekent hoe wel hy
ochtans een goet vonnisse ghegeuen heft na die we=
elt. Mer ist sake dat hi hē seluē hertelikē bedroeft om
z hi moet veroordelē eñ v̓doemē een misdadich mēsch
ñ hi hadde lieuer in warachtiger conscientie dat dese
nēsch duechtsaem eñ goet waer/ eñ dat hi hē seluē be
eren solde/ eñ ongequest bleef an lijf eñ an goet/ mer
nghesien dat hy sijn misdaet nae dye rechtuaerdic=
eyt niet en moet onghepijnicht latē/ so verdoemt/ eñ
eroordeelt hi hē met groot medelijdē eñ met droefnis=
e/ eñ met alsulcker meninge gelijck eē goet vader ge
iet datmē sinē alre liefstē soon sal snijden/ eñ mit een
lopent yser sal branden als hy yet ongesonts an sijn
chaē heft/ eñ als hi also doet dā ist al geestelijc of nae
ie geest dat hi doet. Veel menscē verbliden of ontsien
ñ verscrickē hē in sommigen dingē die si hebbē door
genegelijcheit des natuers/ eñ door een eygendom
es verstants. Want mē vint sommighe menscen die
gheen bewegē noch tēptatie en hebbē tot eenighe on
suyverheit/ eñ si en moetē dit niet tot hē treckē eñ an ne=
mē als eenige duecht/ wāt tē is noch goet noch quaet

want ten is niet duechdelikē sonder wellustichheit d
vleysch te wesen/mer die wellusticheit vromelikē w
der te staen eñ te verwinnē dat is duechdelijck eñ v
dientelijc. Mē vint mensce de gaerne vastē de somm
ghe vblidē hē als si indē dienst Gods zijn/ de sommie
sijn gaerne in kerckē eñ in Godshuysen eñ de som
ghe lesen gaerne veel Psalmē/eñ and rosen crans
eñ gebedē. Mer of si dit nv doen in die gheest dā n
dat sult ghi onderscheidē bi dese regule. Ist bi also d
mē niet van sulckē puntē doet om gheeert eñ vnaem
te werdē of om gunstē eñ gauē oft om eenige baet
profijt te vercrigē vandē mensce so gheschiet dat na
die vleysch/eñ niet na die geest. Indien eē mensch s
verstant eñ voornemē of sijn sinnē volcht/eñ hi allea
doet dat hē lust/ dese mensch en heft niet in hē selue
daer hi hē seluē seer mach in behagen/mer hy heft
hē daer hi(met recht)vdriet eñ vrese vā mach hebbe
Siet in wat perikel dat ghi staet. Ghi leest eñ bidd
mer ghi verordeelt den genē die niet en leest noch b
det. Ghi vast mer ghi verdoemt/eñ verordeelt v e
mēsch/die daer eetet. Wanneer ghi yet doet. eñ v e
mēsch dat niet en doet/so acht eñ rekēt ghi v seluē b
ter te wesen dā hi is. Siet wel toe/ dat v vastē niet
behoort tot dat vleisch. V broeder eñ euē kerstē mēs
behoeft v hulpe/eñ daer en tusscen rabbelt eñ mōpe
ghi v ghebedekijns met de monde voor God/ eñ g
veynst eñ laet ongemercket dat v euē mensch in gh
brec eñ in last of in noottrufticheit/ eñ in armoede
Weet sekerlikē dat God dese gebedē sal verachtē e
versmadē. Wāt hoe solde God v verhorē/ als ghi h
bidt/wāneer ghi(die een mēsch sijt)v euē mensch ni

n verhoort als hi vā v hulpe eñ bijstāt begeert/hoort
ñ verstaet noch eē ander exempel. Ghi hebt v huys=
rouwe lief/eñ v redē waerom dat ghi haer lief hebt
s alleē dattet v huysvrouwe is. Eñ dit en is niet gro=
e noch verdientlikē wāt ghi dat gemeen hebt mettē
eydenē. Itē ghi hebt v wijf seer lief alleen daerom
vāt ghi v wellust daer mede volbrenget. Eñ al v lief
e strecket alleen tot den vleyssche. Mer indien ghi v
vijf lief hebt principalijckē eñ bouē al/ om dat ghi in
aer siet dz beelde Cristi Jhū (te wetē) goedertiereñheit
equaemheit/soberheit/ootmoedicheit/ reynicheyt/
ñ diergelijcke/ so en hebt ghi haer nz lief in haer per
one eñ ō haer seluē mer ghi hebt haer lief in Christo
vāt si Crist⁹ voetstappē eñ leuē nauolget/eñ dz meer
s ghi eert eñ hebt xp̄m lief in haer. Eñ also hebt ghi
aer ten laetstē gheesteliкē lief. Vā dese materie sullē
vi noch hier na (alst te passe coemt) veel meer seggen.

¶ Hier volghen sommighe ghemeene regulen des
varachtighen kerstenheyts.

Nghemerct dat wi nv die wech bereyt
eñ geopent hebbē/ eñ wi eē wilt bossca=
gie (n.. manier vā sprekē) gelijcket/ eñ
effen gemaect hebbē also datmen daer
niet lichtelijc in ōdwalē en mach/ tot on
e alre eerste opset/ so willē wi ōs nv haestē tot dz geē
dat wi noch seggē sullē/ wāt anders en solde dit geen
Enchiridion eñ cleyn hant boecxkijn wesen/ mer het
solde eē seer groot boeck werdē. Eñ wi willen al onse
naerstichz doē die wi mogē ō sommige sekere regulē
eñ rechte linien te lerē die v lichtelijckē sullē leydē wt
die dwalinge vā deser werlt wāt dese werelt en is an=

ders niet van een wonderlijc casteel daer veel subtijl
ganghen eñ camerē eñ winckelē in gemaect sijn all
datmē daer lichtelikē in verdwaelt ten si dat wi sek
ren teykenē nemē eñ vaste regulē hebbē/ om daer u
te rakē/eñ dat wi(wel onderwesen eñ gheleert wesen
de)mogen verlost werdē wt dese bestommerde eñ ve
werrede werelt/eñ dat wi dā also ten laetstē mogē co
mē tot een puyr eñ claer licht des geestelikē eñ kerst
likē leuens. Wi sien dat geene constē sonder sekere r
gulen sijn eñ bi wat reden en sullē wy kerstē mensce
niet beholpē werdē met sekerē eñ vastē regulē/ om l
lichtlikē te leuē: Die hē seluē geeft eñ hertelikē oeffen
in die leeringhe ende conste des duechts/ dien sal va
God gratie ghegeuen werden also dat den hillighe
Ghiest in hē sal volbrengē dz by hē seluē nz mogelik
en is te doen. Mer die daer seggen gaet vā ons wi e
willen die wetenschap vā uwē wegen niet leerē noc
wetē dese menscen sal die barmhertichheit Gods va
haer werpen eñ verlatē om dat si die wetenschap ver
acht eñ verworpē hebbē. Dese nauolgende regulē sü
len genomē werdē eēs deels vā die persoon Gods e
vā onse eygen persoon/ eñ vā die persoon des duuels
Eñ ooc eens deels vandē dingen(dat is)vā die duech
den eñ vā die onduechdē/eñ vā die dingen die daer a
hangende eñ mede gemenget sijn. Eñ ooc mede eens
deels vā die materie der duechdē/eñ der onduechden
Dese regulē sullē ōs principalikē eñ alremeest helpe
tegens die quade dingen die ouergebleuē sijn(als re
quien)vā die erflike sonde. Eñ hoe wel dattet doopse
afgewasschen heft die beuleckinge nochtās is in ons
wat gebleuē/eñ achtergelatē dat ons auerleeft van die

olde siecte/ eñ dit is daerom gheschiet dat een mensch
hẽ seluẽ holdẽ/ eñ bewarẽ solde in ootmoedicheit/ ende
dat een mẽsch ooc mede daer door solde hebbẽ ee n ma
terie eñ oorsake om duechdẽ eñ goede werckẽ te doen
Dese drie reliquiẽ sijn verblintheit/ dat vleysch/ eñ die
cranckeyt. Die verblintheit is een duystere mist des
onwetẽheits/ eñ si verduystert dat ordeel des redelijc
heyts. Wãt dat alre puyrste/ eñ claerste licht des god=
likẽ anschijns dat den oppersten schepper op ons ghe
stortet hadde dat is seer verduystert door die sonde/ eñ
schult vã Adã eñ Eua onse eerste olders/ eñ die quade
opuoedinge eñ een bose conuersacie eñ tsamẽ leuinge
eñ die verkeerde quade begeertẽ/ eñ die duysternissen
der sondẽ eñ die quade castumẽ/ eñ ghewoontẽ om te
sondigen dese hebbẽ altesamẽ dat godlijeke licht alsoe
seer mismaect gemaect/ eñ verduystert datmẽ nauwe
likẽ bekennẽ mach sommighe teykenẽ eñ voetstappẽ
des goedẽ wets de in õs vã God gescreuẽ was. Daer
om so maect (als ick nv begonnẽ hebbe te seggen) die
verblintheit/ dat wi int verliesen vã goet/ eñ vã quaet
bi naest niet of weynich en sien/ wãt door dat alre be=
ste volgen/ eñ kiesen wy dat alre quaetste/ eñ dat ons
alremiust profitelijc is/ dat achtẽ wy bouẽ tgheen dat
ons alremeest profitelijck is. Dat vleysch raet ons tot
die quade begeertẽ/ eñ hoe wel dat wi verstaen eñ we
ten welc dz alre beste indẽ ogẽ Gods eñ voor onse siel
is/ si porret ons nochtãs altoos dat wi dingẽ sullẽ be=
minnẽ die contrarie die duechden sijn. Die cranckeyt
doet dat wi die duechde die wi eens angeuatet/ eñ be=
gonnẽ hebbẽ/ lichtelikẽ sullẽ achterlatẽ wanneer wy
ouermits verdriet of traecheyt eñ door wederspoet of

temptatie verwonnē werdē. Die verblintheit behin
dert dat oordeel in die verliesinghe / dat vleysch verai
get onse wille / die cranckheit breect die volstandicheit
Daerom moet ghi ten eerstē voor alle dinc weten / en
verstaen wat ghi sult moeten schuwē eñ wat ghi sult
begerē / eñ daerom ist vā node datmē die blintheyt in
ons sal benemē op dat wy niet en dwalē / eñ snouelen
in die verliesinge vā eenigē dingen. Daer na so moe
ten wi passen / dat wi dat bekende quaet sullē hatē / en
dat goet eñ die duechde sullen wi lief hebben / eñ daer
in sullē wi onse vleysch verwinnē / dat wi tegens dat
oordeel ons herts eñ vā onse cōscientie niet en sullē be
minnē eenige lustige eñ genoechlike dingen voor din
gē die ons salich sijn ter sielē. Ten derdē ist ons vā no
de dz wi in goedē opsettē eñ wel begōnē duechdē vol
standich sullē bliuē ten eyndē toe / eñ daerom sullē wi
onse crācheit doē starc makē op dat wi niet mit meer
der schande die wech des duecht achterlatē / dā wi ge
hadt soldē hebbē / indien wi daer noyt getredē waren
Die onwetenheit salmē ghesont makē / op dat ghi sult
claerlikē moghen sien waer ghi behoort te gaen. Dat
vleysch salmē tēmē op dattet (door zijn dertenheit) ons
niet en verleyt vā die bekende goede wech tot ander
onwegen. Die cranckheit salmē vroom eñ starc makē
op dat wi indē engen wech gaende / niet en sullē schro
mē / noch twifelē / noch bliuē indē wege staē / noch den
moet verlorē geuē / eñ dat wi ooc mede ons niet en sul
len beclagē noch ōmesien na dat wi die hant eens an
die ploeghe ghestagen hebbē / mer ghi sult met vrolijc
heyt (als een starc gygant oft reese) bereyt wesen die
wech der duechdē te lopē / altijt meer begerende te co

nē in dingē die voor v sijn dat sijn die duechdē eñ ga-
uen Gods eñ ghi sult vergetē dz voorledē eñ achter v
s ter tijt toe/dat ghi vercriget dat iuweel/eñ dē prijse
eñ den costelikē croon der victorien die alleen beloeft
is dē genē die volstandich bliuē indē kerstelikē strijt.
Om dese drie quade reliquien (als verblintheyt/ dat
vleysch eñ crancheit) te bestierē sullen (na onse cranc-
ke vermoghen) sommighe regulen ordineren.

¶ Teghens dat quaet des onwetenheyts.

¶ Die eerste reghel,

ENde want dat geloof een eenighe poorte/eñ do-
re is waer door wi tot Christū comē/daerō sullē
wi dz voor die alre eerste reghel nemē. Eē yege-
lic mensch moet noodsaeckelikē een groot eñ goet be-
uoelē hebbē vā xp̄s/ eñ vā sinē godlijckē geest na wt-
wijsinghe der hilliger schrifturen. Eñ ghi moet vaste-
lijckē ghelouē niet alleen met den monde/ niet colde-
lijcken/niet traechlikē niet wachgelende noch twife-
lende/ alsoot ghemeen volck der kersten mensen nu
(ey laey) doet/mer ghi sult gelouē met ganser herten
vastelikē/ eñ onbeweghelijcken/datter niet en is een
letterkijn of stippelkijn ghescreuen in al die hillighe
scrifture/of ten behoort seer grotelijckē tot v salicheit
Eñ en laet v dat niet bewegē dat ghi siet/dattet mee-
ste deel vandē menscen leuē in alle schijne eñ anders
niet dan of die bescriuinghe vandē hemel/ eñ van die
helle fabulen warē/ eñ Euangelien (nae manier van
spreecken) vanden spinrocken/ eñ praterie van olden
versuften wijuen/of dattet warē vuaringhen/eñ an-
lockingen der kinderē. Eñ als ghi vastelikē ghelouē
de sijt/soe weest altoos verbeydende dz God beloeft

heft/ ende en wilt niet seer haesten. Eñ waert by all
dat alle dye ganse werelt met melcander raesde/ end
dwaelde/ eñ dat hemel eñ aerde/ eñ alle die elementen
vergingen/ eñ alle dye Engele wt den hemel vielẽ so
en mach nochtãs die warachticheit niet liegẽ. Wan
ten is niet mogelickẽ dat eenich dinck (hoe cleyn dat
tet ooc is) ongedaen solde bliuẽ dat God te vorẽ geseit
heft dattet ghescien solde. Indyen ghy gheloof dat
God God is/ so moet ghi daer na nootsakelikẽ gelo-
uẽ dz God warachtich is. Eñ ghi sult dat alsoo verstaẽ
eñ vastelijc holden datter geen dinc alsoe warachtich
is/ noch also seker noch also ontwyfelachtich vã allen
dingen die ghi met v eygẽ oren hoort/ eñ met v oghen
ansiet eñ met v handẽ tastet/ als dat geen dat ghi leest
inder hilliger scrifturẽ die de hemelsche goedertieren
heit (dat is) die warachticheit gheopenbaert eñ inghe-
stortet heft/ eñ die hillige Prophetẽ hebbẽ dat int open
baer gebrocht eñ wtghesprokẽ/ eñ dat bloet vã ontal-
likẽ martelarẽ heft dat gewesen eñ getuycht/ ende die
eendrachticheit/ eñ consente der goeder menscen heb-
ben dit tot nv toe ondertepkent eñ dese hillige scriftu
re heft Cristus seluer (dz bouẽ alle tuychnissen gaet vã
menscen) in sijn vleysch sterflijc leuende/ met wercken
bewesen eñ met woordẽ wtgesprokẽ eñ geleert de mi-
raculẽ hebbẽ dat ghetuycht eñ die duuelẽ hebben dat
beledẽ/ eñ si hebbẽ alsulckẽ geloue vã Cristo dat si ooc
mede van groter anxte beuẽ. Eñ al dat wi lesen in die
hillighe schrifture dat comt seer wel ouer een met dye
ghelijcheit eñ wet des natuers. Eñ die hillige scriftu-
re en is in hẽ seluẽ niet contrarie/ eñ dat een woort en
spreect nẽmermeer tegens dat ander/ mer in allẽ din-

gen comt si wel ouer een. Eñ als een mēsch daer naer stich in leeft/ dā wert sijn hertseer bewegē tot God eñ (opt cortste) die hē seluē oeffent na al sijn vermogen in die scrifture dye wert altemael verandert in gheeste=lijcheit. Indien wy nu wetē/ dat in die hillighe scriftu=re also vaste eñ wonderlijcke dingen sijn/ wat groter quaet eñ raserie/ eñ dwarsheit ist dā int geloof te twijfelē. Indient v belieft/ so moecht ghi wt voorlēdē din=gen een raminge nemē eñ een vast betrouwen vā toe comende dingē. Siet hoe veel eñ hoe wonderlike din=gen (die bi naest ongelouelijc sijn om wt te sprekē) heb=ben die Prophetē menich iaer te vorē ghesept wat vā Cristo geschien solde. Ghi en sult niet een pūtkijn vin=den dat ongeschiet gebleuē is/ van tgeen dat si geprophetéert hebben. Heft hy al haer woorden volbrocht sonder bedroch/ waerom meent ghi dat hy v bedriegē sal in al sijn ander woordē. Sekerlijc neen hi nemmer meer. Eñ gelouē wi dat die Prophetē niet gelogē en hebbē/ waerō meēt ghi dz Cristus (die eē Heer ō Pro=phetē is) v liegen eñ bedriegē sal? Indyen dat ghi met dusdanige gedachten becōmert sijt/ eñ dat ghi dē flam=me of dat vuyr des geloofs also verwreckeer eñ oeffent eñ dat ghy daer toe noch vuyrichlijckē/ eñ hartelijckē bidt v ā God/ dat hi v crancke gheloof wil starcken eñ vermerē/ ten waer niet wel mogelikē dat ghi langhe quaet eñ sondich sult bliuē. Wat mensch is doch also seer vertwifelt/ ende in sonden verhardet dye niet be=keert en sal werdē vā sijn sondige leuē. indyen dat hy met ganser hertē volcomelikē/ eñ vastelikē ghelooft datmē (behaluē die onsalighe quellinghe/ eñ eewighe knaghinge des eygē herts/ eñ conscientie) die eewige

helsche pijnē coopt met dese corte eñ verganckelijcke wellustichedē eñ nauwelijc een ogēblic tijts duerē bi die eewige tijt te rekenē? Mer de goedertierē eñ recht uaerdighe menschē die sullen vercrighē voor een cort eñ clein verdriet hondertuoudich meer blischaps des puyren eñ reynē consciencie/eñ daer en bouē dat ont sterflijcke eewighe leuen.

¶ Die anderde reghel.

IN dē eerstē ist vā node/datmē niet en sal twifelē indē godlijckē beloftenissen. Daer na sal volgē dat mē die wech des salicheits sal aēnemē sond beuinge en vuaernisse/ mer mē sal daer in tredē met eē seker eñ vast opset/eñ met gāser hertē/eñ met eenē vromē moet/denckende dat ghi v goede opset wilt be schermē (na manier vā sprekē) met de swaerde eñ met forts eñ gewelt/eñ ghi sult bereyt wesen om willichli ken alle schade eñ perikele in v goet eñ in v lijf te ver draghē voor xp̄o eer dat ghi v goede opset soldet ach- terlatē. Een traech mēsch die wil nv/ eñ nv en wil hi echter niet. Dat rijc der hemelē en wert denslappē eñ traghē menschē niet ghegeuē/mer dat rijcke gods be gheert gewelt eñ ouerlast te lijdē eñ die gheweldighe eñ verkrachtende menschē dye sullē dat vercrigē. Als ghi hier toe haestē wilt so en laet v niet belettē eñ ver toeuē die liefte/eñ gonste vā v vrienden/eñ latē v die wellustichedē des werelts niet weder ōme roepē/eñ laet dye sorghe uwes huysgesins nyet doen marren noch vertoeuē. Die kettē eñ den bant der wereltliker becōmernissen salmē met een vlucht aen stuckē snidē eñ vā een brekē/want die wereltlike becōmernisse en mach bi stuckē/eñ te met metter tijt niet wt getoghē

eñ achtergelatẽ werdẽ. Eñ mẽ moet Egyptẽ alsoge gelikẽ verlatẽ/dat ghi daer na nẽmermeer wil of be= gheerte sult hebbẽ weder õme te kerẽ tot die vleysch pottẽ in egyptẽ. Men moet eens eñ haestelikẽ schey= den wt zodoma met loth/eñ tẽ is v nyet georloeft om te sien/wãt loths huysvrouwe heeft õmegesien/eñ si werde te hãt verwandelt in een soutsteen. Eñ loth en werde niet gegonnet noch georloeft/dat hi in eenigẽ plaetsen solde moghẽ toeuẽ/ mer hẽ wert scarpelijck gebodẽ dat hy haestelikẽ solde gaen optẽ berch õ sijn lijf te berghẽ of hi solde anders mede vergaen eñ ge= storuẽ hebbẽ. Dye propheet roept dat wi haestelikken sullen vlien wt dat middel vã babiloniẽ. Den wtganc vã egyptẽ/wert ghehetẽ een vooruluchticheit/eñ een heymelike intreysinge/mer wt babilonien wert ons gebodẽ stijf te lopẽ/niet te mets noch verlange wt te gaen. Ghi siet dagelijcx dat veel menschẽ vertreckẽ/ eñ in morghẽ eñ ouermorghẽ verlanghẽ haer leuẽ te beterẽ eñ si sijn seer traech eñ schromẽde om die sondẽ te ontlopẽ/seggende aldus. Als ic wt dese eñ diesorge ben/eñ als ic dese comẽschap eñ dit eñ dat gedaen heb be/dan sal ic mi tot God kerẽ. O sotte eñ dwase men= schen/wat weet ghi of ghi vã daghe sult steruen dan niet. Weet ghi niet dat den eenẽ sorghe eñ comẽschap wt den anderẽ sorge eñ comẽschap altoos spruytet eñ voort comt? Eñ weet ghi niet dat die een sonde dẽ an derẽ tot hẽ locket eñ ai nroept. Daer om sult ghi v lie uer hudẽ beterẽ eñ bekerẽ dã tot morghẽ verbeiden. Wãt hoe dʒ ghi v haestelikar bekeert/also veel te lich ter salt v vallẽ te volbrenghẽ. In anderẽ sakẽ moecht ghi v wel eñ langhe tijt beradẽ/mer hier in is die gra

te haestichept van node/eñ bouen maten seer profite lijc. En wilt niet ouerleggen noch rekenē noch achtē hoe veel dat ghi achter laet/mer ghi sult aenmerckē eñ sekerlijc wetē dat v xp̄s alleen profiteliker sal werden/dan al dat ghi ymmermeer achterlaten moecht. Weest nv vroom eñ hebt goet betrouwen/eñ beueelt hē v seluē met ganser hertē. Weest mistroostich vā v seluē/eñ hebt geen betrouwē in v werckē met al v sorghe eñ betrouwē sult ghi werpē in God. Als ghi niet en staet in v seluē/ mer alleē betrouwen hebt in God dā sal hi v ontfangē. Werpt v gedachtē indē heer eñ hi sal v voedē/op dz ghi mit dē propheet dauid moecht seggen. Den heer regeert mi/eñ mi en sal niet gebreken/hi heeft mi gesettet in een vruchtbaer weye. Op dat water des lauenisse/ heeft hi mi opgheuoet/mijn siel heeft hi bekeert. En wilt v seluē doch niet delē in tween delē als voor die werelt eñ voor xp̄o. Wāt ghy en moecht geen twee heren te passe dienē/God eñ dē duuel/of belyal en comē met melcāder niet ouer een. Christus versmaet den genē die mit beidē knien hincken. Eñ dē laeuwē menschē/ die noch heet noch cout en sijn die stoot hi vā hē eñ spuwet die wt. God is seer geloirs eñ lief een sonderling lief hebber der sielē/hi begeert eñ wilt geheel eñ al alleen besittē/dz hi alleen met sijn bloet verlost heeft/ hi en wil niet lijdē/dat dē duuel eenich ghemeenschap met hē sal hebbē/dien hi eens vromelikē ōwonnē heeft met sinē doot. Wi hebbē allee twee weghē daer wi in gaen sullē. Den eenē wech leyt ons door aendieninge der quader begeertē indē ewigen doot. Die ander wech leyt ons door bedwinghinge eñ versteruinge des vleysch tot dat ewi-

ghe leuē. Waer op fantaseert ghi nv? Men vint geen
derde wech. Ghi moet een vanden tween voorseyde
wegen aengaen/ ist v lief of ist v leet. Mer ghi sult al=
toos verliesen te wādelē indē nauwē wech/ daer seer
weynich menschē in gaē. Mer desen wech heeft xp̄s
seluē getredē/ eñ alle de gene die God behaget hebbē
vā dat begin des werelts die hebbē desen engē wech
getredē/ het is een onschuwelike nootsakelijcheit/ eñ
een seer wonderlijc werc/ dat wi met xp̄o moetē ghe=
cruyst werdē/ indien wi anders met xp̄o begerē te le=
uen. Waer om willē wi onbequame menschē ons sel
uen besmekē? Eñ wat willē wi ons seluē latē dunckē
om ons seluē te ontschuldigē eñ rechtuaerdich te ma
ken in dusdanigē grotē sake? Den eenē seyt aldus. Jc
en bē geen clerc/ ic bē een wereltlijc persoon/ eñ daer
om moet ic mi ghenerē eñ becōmerē mit werltlijckē
dingen. Een ander troost hē seluē aldus. Al ist dat ick
priester bin/ nochtans en bin ic gheen monic/ laet die
monikē toe sien eñ sorgen. Een monic vint ooc mede
eenē raet waer door hi hē seluē ontschuldigen mach/
segghende aldus; Jc bin also goedē monic/ als die eñ
die monyckē. Een ander seyt aldus: Jc bin noch een
Jongelinc. Jc bin edel vā gheboorte eñ eē houelinc. Jc
bin rijc vā goede. Jc bin eē Prince eñ eē Heer eñ Pre
laet/ ten roert mi nz noch ten gaet mi niet an dz Chri=
stus sijn Apostelē heft geseit eñ geleert mer dat hoort
alleen die geestelike eñ volmaecte mensen toe. O on
salige mēsch wat segt ghi? En behoorter v nz toe dat
ghi sult leuē in Cristo? Indiē ghi ī de werelt sijt so sijt
ghi vā Cristo ōschēdē. Ist sake dat ghi hiet die werlt
te wesen dē hemel die aerde dat water/ eñ die lucht so

sijn wi altesamen (goet eñ quaet) in die werelt. Me
als wi die werelt hietē te wesen (alsoot inder warat
ticheit is) eerghiericheit/wellusticheit/begeerlich
eñ oncuysheyt/eñ ghi dan wereltlijc (dat is in sonde)
sijt so sijt ghi geen kerstē mēsch. Cristus heft tot a
menscē geseit dat so wie sijn cruce niet op en buert
sijn voetstappē niet na en volghet/die en is hem n
waerdich. Dat vleysch te steruē met Christo en hoo
v niet toe indien dattet v niet en roert noch angaet
leuen door sijn gheest. Die werelt gecruyst te wer
en gaet v niet an/ indient v niet en roert met Chri
eñ in Christo te leuē. Met Christo begrauē te werd
en gaet v niet an/indient v niet en roert noch ang
met Christo te verrisen/ende op te staen in dye ew
ghe glorie. Die ootmoedichz Christi/sijn armoede s
verdriet eñ tribulatie/sijn verdruckinge/sijn versm
dinge/sijn swaer stridē/zijn arbeidē/sijn lijdē/eñ dro
nissen/en behoren v niet toe/ eñ en gaen v niet an/i
dien sijn rijck v niet angaet noch en roert. Wat vi
mē vermetelre dā te begerē ghemeē loon met and
menscē die Christū nauolgē/eñ die arbeydē daerm
dat loon mede vercrijcht ouer te settē/eñ te werpē
ander menscē? Het is eē grote dertenhz/eñ onbesch
denheit/dat wi willen regnerē/eñ vrolijck wesen m
Christo onse hooft eñ wi en willē nz mz hē lidē. Da
om (mijn alre liefste broeder) en wilt nz anmerckē h
eñ wat ander menscē doen/eñ verschalct eñ besme
doch v seluē als ghi v seluē met haer leuē gelijcket
ouer een draecht/het is een seer hooch/eñ wonderl
dinck/ende weynich personen (Jae noch oock mo
ken/eñ gheestelijcke menscen) verstaen hoe eñ in w

manieré een mensch moet sterue die sondē/die quade
ncupssche eñ vleysselike begeerte eñ de werelt. Eñ
at de gemeene beloftenisse eñ professie vā allē kerstē
mensce. Wāt dat hebben wi hier voormaels beloeft
ñ besworē int doopsel. Eñ men mach gheen hilliger
noch geestelicker beloftenisse hebbē dā dit is/ het sijn
Conīngē of onedele/ rijcke oft arme menscen/ hoe eñ
wie wi sijn/ wi moetē vergaen/ eñ verdoemt werden
of wi moetē sonder yet wt te nemē simpelikē wande-
len/ ende arbeyden in desen wech om te comē tot die
ewige salicheit/ op dz wi eewelikē met Cristo mogē
n wonē eñ regnerē. Ist sake dz wi altesamē nz en mo
gen comē/ eñ gherakē tot alsulcker volmaectheit als
Cristus gehadt heft eñ wi in allē dingē onse hooft nz
perfectelikē nauolgen/ nochtās moetē wi met handē
eñ (na manier vā sprekē) met voetē na al onse vermo
gen daer naerstelijckē om arbeydē. Want het is een
groot deel des kerstē leuens/ wanneer eē mensch een
vast opset heft te werden een kersten mensche.

¶ Die derde reghel.

En laet v dat niet veruaren noch trecken vā die
wech des duechts/ dat si schijnt scharp/ eñ droe-
uich te wesen/ ō dat wi moetē vsakē die genoech
en eñ profitē des werels/ eñ om dat wi ewelikē moe
ten stridē met drie de alre gruwelijcste eñ booste viā-
den als dat vleysch dye duuel/ eñ dye werelt daerom
sult ghi dit voor v settē als eē derde regel. Alle dat ge-
ne dat v veruarē mach/ eñ alle fantasien/ eñ verbeel-
dingen die v voorcomē mogē (als indē helschē grauen)
dat salmē altesamē voor niet achtē/ eñ volgē daer in
Eneā daer Virgili⁹ vā scrijft. Wāt ist sake dz ghi ver-

smaet alle vreel bespottingen/ eñ dat ghi naerstelijck
eñ scharpelikē/ eñ volstandeliken wilt anmercken/ e
besien dit godlijcke werc in hē seluē/ so sult ghi sonde
twifel vnemen eñ sien dat die wech Cristi Jhū in hae
seluē goet is/ eñ men mach gheen bequamer vindē d
si is/ behaluē dat si ons alleen leyt tot die eewige salu
heit/ eñ ooc mede al en solde ons dat nēmermeer gh
loont werdē. Segt mi doch wat manier vā leuen so
det ghi mogē verliesen in alle die wereelt daermē ni
sin en solde hebbē veel verdriets eñ wederspoet eñ v
le tribulacien? Dat leuē der houelingen is vol sorgh
eñ pijne/ twelc niemāt straffen sal dan die onbesocht
eñ dwase menscen. O eewige God hoe grote eñ lan
ghe eñ onwaerdige eñ verworpē eygendōmē of die
stachtichedē moetē si dagelijcx verdragē/ eñ met wa
groter sorchuoldicheit arbeydē si te comē in des Pri
cen gracie hoe seer besmekē si den gonste der genē di
hē ludē mogen schadelijc of proficelijc wesen/ si moet
dicwijls haer aenschijn veynsen anders te wesen da
haer hert vā binnē is/ eñ al ist dat ongelijc eñ ouerla
ghescheit vandē Princē si en dorē daer niet een woo
dekijn tegens seggen eñ al beclagen si haer ouerher
int heymelijc onder haer vriendē int openbaer moet
sien nochtans omlachen. Eñ angaende den orlogen
so wetē wy altesamē wel dat daer in alle quaet eñ ve
driet in regneert. Ghi moecht tuyge vā beidē sakē di
beste wesen. Wāt ghi in beydē (met v perikel) geleer
sijt. Als wi willē sprekē vādē coopludē so wetē wy da
hi alle dinc doet eñ lijdt. Siet wat hi ō dye armoede t
schuwē doet. Hy en ontsiet hē gheene periculē reyse
de door die zee/ eñ door bergen/ noch vuyr/ noch wate

mach hẽ belettẽ om sijn lijfcrochte te winnen. Vraecht
den gherechtẽ personẽ vã harẽ state ghi sult vernemẽ
dat si grote sorge hebbẽ om haer huysghesinne in allẽ
dingen bequamelickẽ te voorsien / vã haer noottruf=
ticheit eñ alrelep sorge eñ ellendicheit is indẽ huwelic=
ken state/also si wel wetẽ die dat onder soekẽ. In ghe=
ncentẽ te regeren/eñ dienstẽ te hebben/ is also grote
sorchuoldicheit/eñ also veel arbeyts eñ also veel peri=
kels in ghelegen datment niet wtsprekẽ en mach. Eñ
opt cortste soe en vintmẽ geenẽ state ter werelt/ of dat
is in grote sorge pijnlijcheit eñ last. Dit leuẽ der sterf=
iker menscẽ is vã hẽ seluẽ met ontellikẽ ongheuallic=
hedẽ belast/eñ dese ongheuallicheden sijn den goeden
met den quadẽ menscen al gemeen. Al dese ongheual=
ichedẽ sullẽ v comẽ tot vmeringẽ der vdienstẽ indien
dat si v vindẽ in die wech Cristi Ihũ. Eñ ist sake dz si v
vindẽ in die wech der sonden so sult ghijse met meer=
der moyenenisse/ eñ onwillichlijckẽ doch moetẽ lijdẽ
sonder eenighe vrucht der sielen. Die ter werelt stridẽ
willen/die moetẽ ten eerstẽ veel iarẽ daerom arbey=
den eñ grote naerstichept doen eñ veel gerufts eñ twi
ste makẽ eñ dye sake eñ haer meninge waerom dat si
dit doen/is alleen om verganclijcke goedẽ eñ dingen
die als voor niet te achtẽ sijn/ eñ al haer victorie staet
noch in twifelachtighe hope. Behaluẽ al dit voorsey=
de quaet/so en vintmẽ daer gheen eynde in/vã al dese
ongeuallichedẽ eñ ellendichedẽ/wãt hoemẽ daer lan=
gher blijft in werckẽde hoe dat dẽ arbeyt altoos pijn
liker eñ moyeliker wert. Eñ dat laeste eynde (als een
verdient loon) vã aldusdanigẽ bangẽ eñ benaudẽ/ eñ
verdrietelikẽ eñ swarẽ leuẽ/ dat is die ewighe vdoemẽ.

nisse Gaet nv heen eñ legget dese wech bi de wech duechdē/eñ ghi sult vindē oz die wech der duechdē in beghin scharp is/mer dese scharpheit wert haest gel ten/eñ si wert metter tijt sachter eñ ghenoechliker e door desen wech gaetmē/ door dye alre sekerstē hope tot dat opperste goet. Men vint geen meerder dwa heyt/dā datmē met euē veel eñ gelijckē arbeyt lieue criget eñ verdient den eewigen doot/dā dat sinsterfli ke leuē. Mer noch sijn si veel dwaser eñ rasender/di meer ukiesen met grotē arbeydē te gaē tot dē eewig arbeit/dan met cleynē/ eñ middelbaer arbeit te gae tot die eewighe ruste/eñ ledicheyt. Eñ waert bi allo datter veel meer arbeits waer gelegē indē wech de goedertierenheits of des goedē leuēs/ dā in die wec des werelts/nochtās wert die scharpheit des arbeit ghesachtet door den hope des loons. Eñ die godlick saluinge en ontbreect noch en verlaet ons niet. Wan si maect dat alle galle/ eñ bitterheit in ons verwādel wert in honich eñ in soeticheit. Want in die wech de werelts volcht den eenē sorghe den anderē/ eñ wt di een droefnisse comt die ander/ wi en mogē op eē din niet bliuē staen/wi en hebbē nēmermeer rust/vā bu ten hebbē wi anders niet dā arbeyt eñ bedructheyt eñ vā binnen noch veel meerder crancheit/eñ tgheel dat genoechlijc eñ sacht ter werelt is dat maect noch tans lijdē eñ verdriet int eynde. Dat dit altesamen al dus is/datu̅ stondē die heydēsce Poetē oock seer wel die dat onsalige eñ ongeuallige leuē der quader me scen bedecket bedectelikē bescreuē hebbē/als si verte len eñ seggē die pijne vā Tytius eñ Ixionius/eñ Ta talus eñ sisyphus eñ vā pētheus. Eñ haer ontijdelik

belijdinghe eñ beclaghinghe staet aldus bescreuẽ int boec des wijsheyts. Wi sijn moede ghewerden in die wech des boosheyts eñ des verdoemenisse/ eñ wi hebben gewandert sware wegẽ/ mer die wech des heeren was ons onbekẽt. Wat isser swaerder/ eñ leeliker dã te dienẽ onder de eygendõ vã Egiptẽ: Wat isser droeuiger dã te wesen in die vanghenisse vã Babilonien: Wat isser onuerdraechgeliker dan te staen onder dat iuck vã pharao eñ vã nabuchodonosor: Mer wat seit Cristus: Neemt eñ buert mijn iuck op v eñ ghi sult rust vinden voor v sielẽ/ wãt mijn iuck is soet/ eñ mijn last is licht. Sũma summarũ/ waer een rustige/ eñ goede conscientie is/ daer en gebreket geene genoechlicheit eñ daer is alreley onsalicheit/ daer die onsalighe conscientie altoos knagende is. Eñ dit moet ghi vastelijken gelouẽ/ sonder yet daer an te twifelẽ. Ist sake dat ghi eenichsins twifelt beraet eñ bespreect v met dẽ genen die hier voortijts wt dat middel vã Babiloniẽ bekeert sijn tot dẽ heer eñ doort ondersoekẽ vã hẽ ludẽ sult ghi gelouẽ datter niet onrustiger eñ duysterer eñ droeuiger is dã die sondẽ/ eñ mẽ vint niet lichter noch vroliker dã die duecht. Niet te min laten wi voor ons nemẽ/ dattet ghelijc loon sal wesen/ eñ dat den arbeyt euẽ groot is nochtans soldẽ wi lieuer kiesen altoos te stridẽ onder die teykenẽ eñ bãnierẽ Cristi Jhũ dã onder des duuels bãnierẽ eñ teikenẽ/ Ja het is noch veel beter te verkiesen verdruct eñ gepijnicht te werdẽ mit Cristo dã te leuẽ in groter ghenoechtẽ eñ wellusticheden met den duuel. Eñ wilt doch Cristũ niet achterlatẽ eñ ontloopt hẽ ymmer niet te water (na manier vã sprekẽ) of te lãde of te schepe eñ te peerde/ mer ghi sult ãmere

ken dat den heer dye de werelt dient nyet alleen alre
leelijcste is/ mer hi is oec mede de alre gruwelicste e
bedriechgelijcste viant die also bosen/ eñ schandelick
schattinge/ eñ dienste vā ōs begeert waer voor hi on
anders niet dā vergāckelike eñ onstātuastige dingē b
loeft eñ diewijls en betaelt hi ōs niet dat hi beloeft h
uet. Eñ als hi die onsalige meusceu betaelt dat hy b
loeft heft/ soe beneēt hi hē ludē dat weđ alst hē belie
op dat si meer verdriets/ eñ pijns sullē hebbē als si v
verliesen van tgheen dat si gewonnē hebbē dan ha
arbeyt is ghewcest om te vercrigen. Na dat een coo
mā rechtuaerdeliken/ eñ onrechtuaerdelikē met gr
ter naerstichert sijn eer eñ sijn fame sijn lijf eñ sijn sie
in ontellike perikelē gesettet heft om tijtelijck goet t
winnen/ ist sake dattet auenture met hē valt opt alr
schoonste wat heft hi hē seluē doch anders bereyt da
een materie vā grote ōaledicheit eñ eē onsalige sorc
uoldicheyt om te holden dat hi heeft/ eñ altoos sorct
hi met grote pijne dat hijt verliesen sal. Ist sake datt
auenture hē contrarie loopt/ so en heft hi anders ni
dā dubbelt verdriet wāt daer hi sijn hope in ghesette
hadde dat en vercrijcht hi niet eñ voort soe heft hi gr
ten hertsere eñ verdriet als hi ouerdēcket dat hy vo
niet eñ te vergheefs veel oncostē eñ groten arbeyt e
naerstichert ghedaen heft. Niemāt en arbeyt met ee
goet hert eñ seker opset/ om te comē tot een goet leu
of hi en comt daer wel toe. Eñ also Cristus nz en mac
bedrogen werdē/ so en bedriecht hi ooc niemant. Wi
ooc ouerdenckē/ dat als ghi loopt/ eñ vlyet vā die w
relt tot Cristū/ so en laet ghi nz achter noch ghi en ve
liest niet die profite ende dat goet dat die wereelt heef

mer die cleyn profitē sult ghi ouersettē/ eñ veranderē met goedē eñ profiten die beter sijn. Wie isser die niet gaerne en solde willē verwandelē eñ ouergeuen/ siluer om golt/ eñ kiselsteenē om costelikē ghesteenten? Mer als ghi die werelt aldus ỽlaet eñ Cristū verkiest so werdē v vriendē ter auēture vertoornt/ mer dz sult ghi niet achtē want ghi sult ander vriendē vindē/ dye veel vroliker sijn. Eñ als ghi v wellustichept derft/ eñ ontbeert/ dā sult ghy daer voor gebrukē inwendighe wellustichept dye veel soeter/ reyner/ eñ sekerer sijn. Eñ ist sake dat ghi v tijtelike goet vermindert/ so sullen in v wassen eñ vermeert werdē die rijcdom mē die de mottē niet en mogē verderuē/ eñ die de dieuen niet en mogē wech dragen. Eñ als ghy veracht wert om Gods willē vā die werelt/ dā sult ghi gepresen werdē vā Cristo. Eñ al ist dz weynick menscē behaecht/ past altoos dat ghi die alre beste menscen behaecht latet v niet verdrietē als v lichaē mager wert wāt v moet eñ v siel werdē vet. Die schoonheit/ eñ claerheit des lijfs eñ hupts ỽdorret eñ ỽgaet/ mer die cierheit/ eñ scoonheit des herts eñ des siels/ is seer blinckēde. Wilt ghy aldus voort an alle ander dingen an mercken eñ doorsien/ so sult ghi lichtelic verstaē dat in die werelt niets niet of yet vā alle valsche goedē blijft of mē mach dat wel profitelikē met meer baets eñ beter winsel eñ genot verwanderē eñ ouersettē. Eñ al ist datter sommighe goede dingen in hē seluē sijn diemē sonder sonde niet begerē mach/ nochtans mach mense sonder sonde wel hebbē/ eñ besittē als aldusdanige dingen. Datter gemeen volc een goet beuoelē vā yemant heft/ eñ dat tet volc gonst/ eñ liefte heft tot yemant/ eñ datmen in

haer gracie staet/eñ datmen heerscappie/ende macht heft ouer twolc alsoe dat sijn woorde geacht werde/eñ gheloeft boue ander menscen/eñ groot va vriende eñ va gheboorte te wesen eñ dat een mesch gheeert wert/ om sijn goede eñ duechtsame leue. Waerom wil een mensch dese dingen soeke? angesien dattet gemeenlic altoos geschiet dat die daer eerst voor alle dingen soe ken dat rijcke Gods/dien werde bi hem selue toeghe worpe (sonder haer begere) alle dese voorseyde dinge Eñ Cristus heft os dz oor mede beloeft eñ God heeftet de Coninc Salomo ouervloedelike gegeue. Wat dat auentuer volcht dicwijls na de ghene die dat schuwen/eñ olyen eñ het ontloopt den ghene die dat volgen eñ gaerne solde hebben. Eñ al tgheen datter ghe schiet den gene die God lief hebbe/ dat en mach niet ongeluckich wesen. Wat in he lude wert verwadert alle verlies eñ schade in baet/ alle geessele eñ bestraffinge in troost eñ blijschap alle versmaetheit/ eñ verachtinge in glorie/alle pijn in wellusticheit/alle droefnisse in soeticheyt/ alle galle in honich/ende alle quaet wert daer ghesettet eñ verwandelt in goet. Wilt ghy noch twijfele/ eñ wachele den wech der duechden an te neme/ende wilt ghi noch dye wech des duuels niet laten? Wilt doch aumercken/dattet een quade ghelijckenisse (ia ten is met recht gheen ghelijckenisse) is God bide duuel den cene hoope bi die ander/ dat een loon bi dat ander den eene arbeyt bi den andere ende des duuels troost bi Gods vertroostinghe.

¶ Die vierde reghel.

WEr op dat ghi met eene willen/ eñ sekere lope sult te laetste moge come tot xpm/ soe sult ghy

dit voor v vierde reghel nemē. Ghi moet Cristū allen
eñ bouē al voor v settē (als een parck) vā al v leuē tot
wien ghi al v werckē/ al v naerſticheit/ al v arbeyt/ al
v ledicheit/ eñ al v becōmerniſſe ſult ſtellē eñ voeghen
Eñ wilt niet meenē dat Criſtus is eē ydel ſtēme of eē
vlyegende woort dat metter tijt haeſtelijckē vergaet/
mer ghi moet wetē eñ gelouē dz bi Criſtus anders nz
te vſtaē en is dā liefte ſimpelheit in onduechden/ lijdt
ſaemheit/ reynicheit/ eñ puyrheit/ ende opt cortſte alle
tgeen dz Criſtus geleert heft/ dz is Criſtus. Dē duuelē
ſult ghi niet anders verſtaē dā dz Criſtus leeringe eñ
ghebot contrarie eñ tegens is. So wie hē ſeluē ouer
geeft allē tot die duechde die loopt eñ reyſt tot xp̄m/
mer die daer dient die ſonden/ die wert des duuels ey-
gen. Daerom ſal v oghe ſimpel eñ onnoſel moetē we-
ſen/ eñ al v lichaē ſal verlicht werdē. V oghe ſal alleen
Chriſtū anſien. Wetende dz v eenige eñ opperſte goet
an hē hanget alſo dat ghi niet en ſult lief hebben/ niet
en ſult verwonderē noch groot achtē/ eñ niets niet en
ſult begerē/ dā allē Criſtū of om Criſtū. Ghi en ſult
ooc mede geen dinck behaten/ eñ ghi en ſult niet ſchu-
wē eñ ghi en ſult vā geen dinc verſcrickē of veruaert
weſen/ dā alleen wt die leelijcheit/ eñ vuylnicheit der
ſondē/ of om die leelijcheit der ſondē. Eñ als ghi alſoe
doet ſo ſullē in v alle dingen ten beſtē geleert werden
eñ al tgheen dat ghi doet/ het ſi of ghi ſlaept/ of waect
of ghi eet/ of drincket/ eñ ooc v ſpelē eñ recreatiē/ eñ
vledicheden (ic ſal noch ſtoutelijcker met goet betrou
wē ſprekē) ia ooc mede ſommige lichte ſondē/ daer wi
dagelijcx in vallē als wij eenige duechtſame wercken
begerē te volbrengen het ſal v alteſamē gheſchien/ eñ

wesen in een vermeringe des lodns. Met ist sake dat
v oge dubbelt eñ scalc is eñ dat ghi v gesicht elwaerts
sent/ dā alleen tot Cristū soe sijn al v werckē (hoe goet
datse oec wesen mogen) onuruchtbaer/ eñ daer en bo
uen sijnse schadelijc eñ verdoemelijc. Wāt het is son
de eñ seer quaet/ alsmē een goet dinc of een goet werc
niet wel en doet. Die ghene die hē haestet te comē tot
ten wech des opperstē goets eñ hē onderwege onuer
sien te gemoete comē eenige dinghen die goet in haer
seluē sijn/ so moet hi alsulcke dingen vā hem werpē of
an hē nemē/ nae dat hy verstaet eñ bemint datse sinen
lope helpē of hinderē. Van desen dingen machmē drie
ordinancien makē/ als leelike dingen/ eerbaer dingē/
eñ dingē die middelbaer sijn. Die eerste sijn also quaet
eñ leelijc in haer seluē/ datse niet eerlijc noch duechde-
lijc en mogē wesen/ gelijckerwijs als dese dingē/ v on
ghelijc te wrekē/ quade gunste/ eñ een vinnich hert te
dragen teghens v euē mensch. Dese eñ deser ghelijcke
moet ghi altoos versmadē/ ende om lief noch om leet
noch om profijt/ noch om pijn en sult ghy die an v ne-
men. Want daer en is nyet dat een goet man quetsen
mach/ dā alleen die leelijcheit der sondē. Ten tweeden
sijn hier tegens sommige dingē also eerlikē/ eñ duech
delikē datse gheen sondē noch leelike dingen moghen
wesen/ als dat een mensch alle anderē menscen vrien-
den eñ viandē liefheft/ eñ alle goet gūnet/ eñ dat ghi v
vriendē helpt/ eñ voorstaet met eerlikē redenē/ daer t
ghelijc eñ recht in hebbē/ eñ datmē die sonden behat[e]
eñ dat eē mensch hē seluē verblijt in allē duechtsam[e]
woordē. Ten derdē sijn daer sommige dingen die tus-
sken tween int middel staen als starcheit/ gesontheyt/

schoonheit/cracht/eñ gebaente des lichaēs/welsprekē
heit/eñ geleertheit/eñ deser ghelijcke. Wt dese laetste
manier der dingē en salmē niet begerē ō eenich dinck
in hem seluen/ eñ ghi en sult die niet meer of niet min
beñgen/eñ an v nemē dā also veel als si v mogē leydē
eñ brengē tot dē opperstē wech des eewigē salicheyts
Die natuerlikē Philosophen hebbē ooc mede gehadt
sominige onuolmaecte eñ middelbaer eyndē eñ mee-
ningen in haer dingē/eñ men moet daer niet op rustē
noch in bliuē staen/ mer dusdanige dingen sullen wy
besigē/mer niet(als God)gebrukē eñ onse hoop daer
in settē. Eñ dese middelbaer dingē en helpē noch sca-
den altesamē niet op een gelijcke manier den ghenen
de tot Cristū gaē/ mer mē salse an nemē of verwerpē
na dat si ons verargen of verbeterē. Die gheleertheit
eñ cleergije brenghet meer hulps om wel te leuen dā
schoonheit of lichamelike vroomheyt/eñ starcheyt of
tytelike rijcdommē. Eñ al ist dat alle ghelcertheit tot
Cristū mach getogē werdē/nochtans brenget/eñ ley-
det den eenē geleertheit ons veel gheringher eñ naer
der tot Cristū dā de ander. Wā dit eynde sult ghi waer
derē eñ mectē wat v alre profitelijcste eñ alre onprofi-
telijcste is vā allē middelbaer dingen/ hebt ghi de lee-
ringe eñ scrifturē lief om Christū so doet ghi seer wel
Mer hebt ghijse daerom lief/op dat ghi die sult wetē
eñ verstaen/so blyft ghi staen daer ghi voort soldet be
ginnē op te climmē. Ist sake dat ghy daerom begeert
geleert te wesen in die scrifturē/ om dat ghi daer door
moecht gheholpē werdē dz ghi Cristū volmaecter/eñ
claerliker soldet mogen sien die daer verborghen/ eñ
schulēde is in die diepe eñ heymelike scrifturē/ eñ dat

ghi hē begeert lief te hebbē/ na dat ghi hē in die scrif-
ture gesien eñ bekent hebt/ eñ dat ghi die leeringe an
der mensceen voort leert/ eñ dat ghi xp̄m in hē seluē ge
bruyket na dat ghi hē wel bekent eñ lief hebt/ so mo-
ghet ghi sonder sorge v seluē bereydē/ eñ opschorē eñ
schickē om te lerē die goede scrifturē mer altoos sal v
meninghe eñ eyndelike waerō wesen dat ghi die sult
leerē om God daer in te behagē eñ een goede siele te
makē. Indient v goet dūcket/ eñ ghi goet betrouwen
vā v seluē hebt/ eñ ghy hoopt datter in xp̄o groot pro-
fijt sal in brengen/ so moecht ghi voort reysen (na ma-
nier vā sprekē) als een stolt eñ vroom coopmā eñ rey-
sen eñ kerē in verdē lādē/ eñ in allē hoeckē in die boec-
ken eñ scrifturē der heidenē/ eñ ghi sult also die rijcdō-
mē vā Egyptē kerē eñ brengē tot cyragie vandē tem
pel Gods. Mer ist sake dat ghi vreest dz v dese scriftu-
ren meer schade sullē doē/ dā profijt/ so ist vā node dat
ghi v seluē wederōme sult kerē tot onse eerste reghel.
Kent v seluē/ eñ leert verstaen/ wat v bequaemste is.
Het is veel beter seer weynich of niet te verstaē in die
scrifturē eñ grote liefte te hebbē/ dā veel te wetē eñ ge
leerde clerckē te wesen eñ geen liefte te hebbē. Aldus
so houdt die gheleertheit haer seluē in die hoochste eñ
beste plaetse vādē middelbaer dingē. Die ander mid-
delbaer dingen/ als gesontheit/ die gauē des verstans/
wellsprekēheit/ een schone gedaente/ cracht ē/ dignitey
ten eñ officiē/ angehenaem eñ gracioos te wesen voort
volc/ heerschappien eñ auctoriteyt/ geluckicheyt/ een
goede name eñ fame/ een edel geslachte/ veel vriendē/
eñ grote rijcdōmē vā huysraet eñ vā anderē dinghen
eñ also ghi beuint dat v eenich vā desen eñ deser gelyc-

ken alre bequaemste eñ profitelijckste sijn/ om v alre naeste te leydẽ eñ te brengẽ tot die duecht/ daer na sult ghi die alre meest besigen/ eñ an v nemen alsoe verre als ons dese middelbaer dingen ghegheuẽ werdẽ als wi indẽ wech der duechdẽ lopen. Eñ daerom moeten wi altoos te vredẽ wesen/ eñ of wi dese hebben of niet wy en sullẽ daerom onsen loop tot die wech der duecht den niet achterlatẽ noch besidẽ af tredẽ. Hebt ghi gelt of rijcdommẽ indien si v niet en behinderẽ om tot een goet leuẽ te comẽ so moecht ghi v daer wel eerlikẽ me de becõmerẽ als ghi vã v rijcdõmen eñ schat des boos heyts maect goede vriendẽ. Mer als die rijcdõmen v schadelikẽ sijn eñ ghi vreest dat v cõscientie daer doot besmettet eñ beslõmert sal werdẽ/ soe sult ghi v schade like winsel versmadẽ/ eñ ist v te swaer xp̃m na te volgen/ volcht ten alre minstẽ na cratẽ thebanũ/ eñ werpet lieuer willichlikẽ vã v dat sware pack eñ die belanđẽde bigordelẽ in die zee/ dã dat ghi daer door langher vertogen soldet werdẽ vã Cristo. Eñ dit sult ghi veel lichtelikcr volbrengen in dien dat ghi v seluen wẽnet (alsō voorseyt is) gheen dingen te achtẽ of te verwonderẽ die butẽ v sijn (dat is) vã allẽ dingẽ die niet en behorẽ tot den inwendighen mensch. Eñ als ghi aldus recht op in v seluẽ staet/ so en sult ghi v seluen niet verheffen als ghi dese middelbaer goedẽ in v vint/ eñ ghi en sult gheen hertseer noch verdriet hebbẽ/ als ghijse niet en hebt of als si vã v getogen werdẽ/ wãt al v salicheit moet gheregelt eñ gemetẽ werdẽ na xp̃s leuẽ. Ist saecke dat ghijse vercrijcht sonder toedoen so wilt also veel te sorchuoldigher wesen ende niet te vrijer querdenckẽde datse v ghegeuẽ sijn vã god tot een ma

derie eñ oorsake om v seluē te oeffenē in duechdē/mer si sijn nochtans in haer seluē seer periculoos. Ist sake dat ghi quaet ōmoedē hebt in v goedeauētuer (volcht prometheū na/ōtfanget die schone bedriegelike dase niet/versmaet dat eñ haest v om te geringer eñ bloot eñ naect te comē tot dat eenige eñ opperste goet. Alle die ghene die ghelt eñ tijtelic goet met grote sorchuol dicheit begerē/als een groot dinc/ eñ die daer in settē haer principael troost eñ toeuluchte haers leuēs/me nēde dat si salich sijn also lange als si dat hebbē eñ latē hē dunckē dat si onsalich eñ seer vā God verlatē sijn/ als si haer gelt of goet verliesen/ dese menschē hebbē voor hem seluē veel godē verkiert eñ gemaect. Ghy hebt dat ghelt gelijc gemaect met xpo/indien ghy ge looft eñ meent dattet v salich of onsalich mach makē Al dat ic nu geseit hebbe vāt gelt eñ tijtelijc goet/dat sult ghi in ghelijcker schijne ooc mede verstaē vā die wereltlike eere/vā wellustichedē/ vā ghesonthedē/ia eñ ooc mede vant leuen ons lichaems. Met alsulcker naerstichent eñ vuericheyt moetē wi arbeyden om te comē tot xpm (die alleē onse part is daer wi toe lopē) dat wi dz seer weynich sullē achtē eñ heel eñ al ledich sullē staē/als wijse hebbē of als wijse verliesen Wāt die tijt is hier seer cort (als sinte Pauwels seyt) eñ wy moetē voort aen passen/dat die ghene die dese werelt ghebruykē die sullē daer in wesen of si die niet en ghe bruyctē/eñ in alle schijne of si in die werelt niet en wa ren. Ic weet wel dat die wereltlike menschē aldusda nigen hert eñ leuē der mēschē begeckē als een dwaes eñ dul leuē/mer door dese eenige sottichz heeftet God belieft salich te makē allē kerstē gelouigen menschē.

Eñ dat ſottichheit is gherekent voor God almachtich
dat is grote wijſheit gheachtet voor die menſchē. Na
deſen reghel ſult ghi al v werckē aldus ondſoeckē eñ
examinerē. Doet ghi een ambacht of eenige neringe
ghi doet ſeer wel/ indien ghi dat doet ſonder bedroch.
Mer nv moet ghi aenmercken wat v meeninghe is/
eñ waer om doet ghi dit? Ghi ſegt dat ghi daer mede
v huyſgeſinne begeert te voedē. Eñ tot wat meninge
voedet ghi v huyſgheſinne? Ghy ſegt/ op dat ſi mogē
een goet kerſtē leuē leyden/ ſo is v arbeit eñ lope ſeer
goet. Ghi vaſtet/ het is na die ghedacnte vā butē een
goet werc in hē ſeluē. Mer waer om vaſt ghi? om dat
ghi v coſt ſult ſparē/ of om dat ghi gieſteliker ſult ſchij
nen te weſen voor die menſchen? So is v oghe ſchalc.
Of vaſt ghi om dat ghi niet ſiec ſult werdē? Waerom
vreeſt ghi die ſiectē? Sonder twifel wāt ſi v berouē ſul
len vā v gewoontlike wellusticheidē/ eñ daer om is v
oghe ſchalc eñ ſondich. Ghi ſegt dat ghi daer om be=
geert geſont te weſen om bequaē te werdē wat goets
te lerē eñ te ſtuderē. Mer wat is v principael meenin
ghe dat ghi ſtudeert? om dat ghi een vette proeuē oft
eenē grotē dienſt moget in die hillighe kercke verkri=
gen. Met wat meninge begeert ghi die prouē eñ dig
nitept? Sonder twifel/ op dat ghi in v ſeluē nader we=
relt moget leuē eñ nz in Criſto/ eñ daerō ſijt ghi afge
dwaelt vā dat warachtige teykē dat een yegelijc ker
ſten mēſch altoos eñ ouer al moet voor hē hebbē ſtaē
eñ in al v ſtuderē en is geen verdienſte. Itē ghi ſpijſt
v lichaem/ op dat ghi ſtarc eñ gheſont vā liue ſult we=
ſen/ doet ghi dat tot alſulcker meninge dat ghi v licha
melike gheſontheit begeert v ſeluē te becōmerē in de

hillige scrifturẽ eñ in ander geestelike oeffeningẽ g
om dat ghi te beter sult mogẽ wakẽ eñ arbeidẽ in go
den werckẽ/so doet ghi wel/eñ ghi sijt gecomẽ tot da
rechtuaerdige parc. Mer sijt ghi sorchuoldich om g
sont te bliuẽ/tot sulcker meninge om dat ghi niet leel
ker sult werdẽ of dat ghi v wellusticheden niet en sol
det mogẽ volbrengẽ eñ gebruykẽ so sijt ghi vã Cristi
afgeuallẽ eñ ghi hebt een ander God voor v seluẽ g
maect eñ vercorẽ. Daer sijn sommige mensẽ die een
ghe hilligen eerẽ met sekerẽ gebedẽ eñ met sonderlin
ghe sacrificien eñ dienstẽ eñ ceremoniẽ of oeffenissen
Den eenẽ groet alle dage sinte Cristoffel/ mer and
niet dan als hi sijn beelt ansiet. Waerom is dit? Son
der twifel daerom/wãt die menscen vermoedẽ eñ ge
louẽ(mer seer qualikẽ)dat si binnẽ dien daghẽ niet en
sullẽ moghen steruẽ quader doot. Een ander anbid
sinte Rochus. Mer waerom? Want hi gelooft dat h
verdriuẽ sal die pestilentie vã sijn lichaem. Die ander
dient dagelijc sinte Barber/of sinte Joris met sekere
eñ sonderlinge gebedekijns/op dz hi niet en sal comi
eñ vallẽ in die handẽ vã sijn viandẽ. Die ander vaste
sinte Appollonien auont/ om dat sijn tandẽ niet swe
ren en sullen. Die ander gaet om te ansien dat beeld
vã sint Job/op dat si geen ruyde noch pockẽ sullẽ cri
gen. Die sommige loeuẽ den armẽ te gheuẽ een seker
deel vã haer wintsel/op dat haer wayr eñ comẽschap
door schip brekinge inder zee niet en sal vergaen. Mi
ontsteket sint Jeroen een waslicht/ op datmẽ dat ver
lorẽ goet weder mach vindẽ. Sũma summarũ na de
se maniere so beuindẽ wi/ dat also veel dingen als w
wesen of begerẽ also veel hilligẽ hebbẽ wy daer voor

oeuercorē. Voort so heft elcke lantschap sijn verschel-
en hilligen voor een ghelijcke sake. Wāt sinte Pau-
vels wert in vrancrijc geeert om verlorē goet wederē
e vindē/ eñ voor dieselfde sake wert sinte Jeroē ver-
ichtet in Hollāt. Sint Jacob eñ sint Jā en werdē niet
uer al ghelijc gheeert voor ghelijckē sakē/ mer in de
ē plaetse eert mēse om dese sake eñ in eē ander plaet-
e verhorē si ons in anderē sakē. Ist sake dat dese eerē
ñ anbiddingē tot die hillighen geschien om te hebbē
ichamelike gesonthept/ of dat onse principael menin
ghe is/ om tijtelike profitē te hebbē of om te schuwen
chade des tijtelikē goets/ eñ dat ghi aldusdanige din
gē niet en stiert of en draecht tot Christū alleē/ eñ sijn
glorie/ so en sijn u dese oeffeningen niet verdientelikē
noch kerstelikē/ mer si comē op naest in allē dinghen
ouer een/ met dat quade geloof der hepdenē (die hier
voortijts afgoderie dedē) Wāt sommige hepdenē be
oefdē Hercules dat tvende deel vā haer goet/ op dat
i rijc soldē mogē werdē. Eñ Esculapio offerdē si enē
haen op dat si vā haer siectē solden genesen werdē.
Eñ neptuno saturn⁹ soon dodē si eenē stier of vernïnc
op dat si voorspoet soldē hebbē ter zee. Nv hebben wi
erstē menscen ander namē der hilligen/ dā haer af-
godē hietē/ mer die meeninge eñ dat epnde/ waerom
datmense anbiddet eñ dient is den hepdenē eñ kerste
nen ghemeen. Ghi bidt God dz hi u verlossen wil vā
en haestighen eñ onuoorsienē doot/ mer ghi en bidt
niet dat hi u siel verlichtē wil/ op dat ghi also tot allen
tijdē eñ in allē plaetsen berept soldet wesen/ als u die
doot ouer comt. Ghi en dencket u leuē niet te beterē/
ñ ghi bidt God dz ghi niet steruen en sult. Wat bidt

ghi vā hē? Sonder twifel op dat ghi veel iarē leuend
lange tijt moecht sondigē. Ghi bidt om rijcdōmē/ e
ghi misbruuyct die rijcdōmē. Wat bidt ghi doch and
dā v eygen verderffenisse/ eñ vdoemenisse? Ghi bid
om gesontheit/eñ ghi misbruiket v gesontheit tegen
die eere Gods. Als ghi also biddet/ so werdē al v go
de werckē eñ oeffeningē boos eñ sondich. Hier tegē
sulcē roepē sommige menscen (die hē seluē geestelik
personē hietē te wesen) die haer wintsel eñ profijt seg
gē te wesen goedertierenheit (eñ also sinte Pauwel
voort an seit) eñ si verleydē eñ bedrieghen die schame
hertē der onnoselre menscē/ door sommige welluden
de eñ soete wijngen of benedijngen/ eñ si dienē alleen
haer buyc eñ die gulsichz eñ Cristo Jhū en dienē si n
Eñ si seggen aldus tegens mi. Wilt ghi verbiedē da
an biddē der hilligen in welckē hilligē God gheeer
wert? Daer op antwoorde ic aldus. Die ghene die di
doen met eē simpel wanegeloof/ eñ met een ydel gee
stelijchept/ die en verdoeme ic niet/ noch si en sijn also
seer niet te straffen als die gene die daer in volgen eñ
soekē haer eygen baet/ eñ profitē/ eñ dat dye hillighe
kercke nauwelijc toelaet of pacientelikē om die cran
ke menscen verdraecht of dat vā cleynre waerde is in
hē seluē/ dat predikē eñ lerē si seer starckelikē/ eñ strat
felikē te wesen dat alre opperste eñ volcomenste goet
eñ si onderholdē eñ voedē also (om eygen profijt) dye
simpele onwetenheit des gemeenē volcx/ eñ ic en ver
achte noch en versmade in gheenre manierē haer sim
pelheit eñ onwetenheit/ mer ten staet ons niet te ver
dragen/ datmē die middelbaer dingen sal holdē beter
te wesen dā die alre beste/ eñ hoochste dingē of datmē

dat alre minſte goet/ ſal achten bouē dat meeſte goet. Hi ſal prijſen dat eē mēſch vā ſijn ioechs ſal begerē eñ biddē een geſont leuē/als ghi die geſontheyt daerom begheert ō dat ghi v ſeluē Criſto te bequamer ſult op offerē. Mer wi priſen meer/dat wi vā die hilligē met andꝰs ſullē begerē of biddē dā dat in ons (met die hate der ſondē) mach vermeert werdē/eñ waſſen die liefte der duechdē. Mer vā te leuē eñ te ſteruē dʒ ſalmē ſettē in Gods hādē/ eñ wi ſullē ſprekē met ſinte Pauwels Of wi leuē/of wi ſteruē/ wi leuen eñ ſteruē God den Heer. Eñ het is eē grote volmaecthʒ als eē mēſch begheert ontſlagen/ eñ ontbondē te weſen vā dit ſterſlike lichaem eñ te weſen ewelijc met Criſto eñ dʒ een mēſch daer en bouē in ſiectē eñ in ſchadē/eñ in allē ongheuallē des quadē fortuyns vrolikē is/eñ grote ghenoechte daer in ſettet/eñ dat hi hē ſeluē verblijt dat hi waerdich gerekent wert met veel tribulatien gelijc te werdē ſijn hooft Criſto Jhū. Daerō en ſalmē niet alte ſeer ſtraffen die alſo doen/mer men ſal wetē dattet ſeer ſchadelikē eñ quaet is alſmē daer in blijft ſtaē/eñ daer op ruſtet. Ic verdrage (met ſinte Pauwels) der menſcē cranchʒ/mer door deſe voorſeyde leeringē ſoe bewiſe eñ thone ic v (na de leringe vā ſinte Pauwels) renē beterē eñ ſekerer eñ alre beſtē wech. Iſt ſake dat ghi na deſen regel al v werckē/eñ naerſtichedē onderſoecket eñ examineert/ eñ dat ghy nyeuwers en blijft ſtaen ruſtende in middelbaer werckē mer dat ghi altoos voort an gaet/ſo lange als ghi comt tot Criſtum ſo en iſt niet mogelikē dat ghi ymmermeer ſult mogē verdwalen van die rechte wech/ noch ghi en ſult niet een dinc ter werelt mogen doen noch lijdē/oft ten ſal

altesamē gerekent eñ ghekeert werdē in een mater
eñ oorsake der verdienstē / eñ des goedertierenheit.

¶ Die vijfte reghel.

Om meer v̄stants te hebbē vā dese voorgaē
regule/soe sullen wi die vijfte regule daer t
doē/eñ is dese. Die volcomē goedertierenhe
of eē goet kerstē leuē is daer alleē in gesettet eñ ge
gen dz ghi altoos sult naerstelikē arbeydē ō v seluē
speenē eñ te treckē (also veel alst v mogelijc is) vā al
sienlikē eñ v̄ganckelikē dingē (wāt si meest altesa
onuolmaect eñ middelbaer sijn) om te comen tot di
gen die onsienlikē eñ ewich sijn/ na die voorseide d
linge des mēschs. Dese regel is seer vā node te wet
wāt door haer versumenisse of onwetēheit eñ vera
tinge sijn veel kerstē menscen seer bedrogē menent
dat si goede kerstē menscen sijn als si inder waerhe
ydel eñ wancgelouighe menscen sijn/ eñ behaluē d
kerstelike naem de si hebbē so sijn si seer weynich v
scheidē vant wancgeloue eñ die afgoderie der heyd
nen. Daerom so willē wi ymaginerē eñ voor ons n
men eñ ouer leggē datter twee wereldē sijn. Die een
werelt/ willē wi seggen alleen verstandelijc te wesen
die ander werelt sullē wi hetē alleen sienlijc te weser
Die verstandelike werelt (diemē ooc mede mach het
die engelsche werelt) is dē hemel daer God met all
salige creaturē eñ gheestē in is. Die sienlike werelt i
die rondicheit des hemels met dat firmament eñ da
daer in beslotē eñ ontholdē wert. Voort willen wi d
mensch nemē eñ verstaen voor een derde werelt dee
achtich wesende met dye twee voorseyde werelden
Wāt hi is sienlijc na dē lichaem eñ hi is onsienlijc n

die siele. Eñ want wy pelgrims sijn in dese sienlijcke
werelt/ daerom ist van node dat wi nerghens sullen
rusten/mer al tgheen dat onsen sinnen te voren comt
dat moetē wi met een bequame ghelijckenisse treckē
eñ sendē tot die enghelsche werelt of (dat alre profite-
lijste is) tot goede manierē eñ seedē/ of tot dat gheen
dat daer mede ouer een draecht. Al tgeen dat dese sien
like Sonne werckende is in die sienlike werlt dat self
de doet dat godlijcke hert/eñ die eewighe claerheit in
die verstandelike werelt eñ in v deel dat die verstāde-
like werelt alre ghelijckste eñ naeste is (te weten) in v
gheest. Dat die Mane in dese sienlike werlt doet dat
selfde doet (geestelikē) indē verstandelikē werelt dye
chare der engelē/ eñ der salighet sielē (diemē hiet die
verblidēde eñ triumpherēde hillige kercke) eñ dz self
de werct in v den hilligen geest. Wat die lucht eñ dat
firmament (datmē ooc dē hogen hemel mach heetē)
doen eñ werckē benedē in die aerde/eñ in die vruchtē
dat selfde doet God ooc mede geestelikē in v siel. Die
sonne gaet op eñ gaet onder/si maect hetten/ si maect
ghetēpertheit/si maect leuendich/ si doet die vruchten
voort comē/si is rijpmakende/si is an haer treckende
si verdūnet/ si reyniget/eñ purgeert/ si maect hardt/si
maect weec/ si verclaert/si verlichtet/ ende si verblijt.
Daerom wat ghi siet in die sonne/ ia al dat ghi siet in
dese groue werelt/die vandē vier Elementē gemaect
is/die ooc mede verschepdē is (nae die opinie vā som-
migen gheleerdē) vandē anderē wereldē/ ia eñ al dat
ghi in v grooftste deel (dat is) in v lichaem siet/ eñ vint
daer sult ghi v seluē toe wennen eñ in oeffenē dat ghi
dat altoos sult treckē eñ kerē tot God eñ tot v onsien.

like deel (dat is) v siel. Eñ alsoe salt dã geschien/dat
tgheen dat v sinnẽ te voren ghelept wert/dat sal v e
oorsake werdẽ des duechtsamẽ leuẽs. Gelijckerwi
als die Sonne ghenoechlijc is den vleysschelikẽ og
wanneer si daghelijcx hier ter werelt sienlijc met e
nieu licht haer seluẽ indẽ dageraet vertoont/also s
ghi dã terstont dencken/ wat groter vroechde eñ g
noechte dat daer in dat hemelsce hepr mach wesen
welckẽ altoos sond eynde die eewige Sonne opga
eñ nẽmermeer ondergaet/eñ hoe groot die blijscha
des reynẽ eñ puyrẽ herts is/daer dat godlike eew
ke licht is in blinckẽde eñ doorschijnẽde/ eñ als ghi
so vmaent wert vã eenich sienlijc creatuer/so sult g
met sinte Pauwels woordẽ biddẽ/ dz die daer eens
seyt eñ gebodẽ heft/dat wt die duysternissen een sch
ne licht solde schijnẽ/eñ blincken dat hy ooc mede
lichtẽ eñ schijnẽ in v hert/tot een verlichtinge des
tenschaps eñ wijsheits vã die claerh eñ glorie Go
in dat anschijn Cristi Jhũ. Verhaelt eñ ondersoect
lijcke plaetsen/ eñ figurẽ wt die hillighe scrifture/
ghi sult dicwijls vindẽ dat de gracie des hilligẽ gee
wert gelijckẽt bi dz licht. Ist sake dat v die nacht du
ket droeuich eñ duyster te wesen/so sult ghi ouer de
ken dat een sondighe siel berooft/ eñ verlatẽ is vã d
godlike licht der gratien/eñ is daer en bouẽ in tast
ken duysternissen der sondẽ. Eñ indien dat ghi yet
die nacht der sondẽ binnẽ v siel vindet/so bidt naer
likẽ dz de sonne des rechtuaerdicheits (dat is) Crist
Jhũs in v moet opgaen. Mer ghi sult verstaẽ eñ in
hert printẽ/dat die godlike eñ gheestelike onsienlijc
dingẽ/also hooch eñ wonderlijc in haer seluẽ sijn/ d

dese sienlike dingen bp haer te gelijckenē nauwelijck
schimmē en sijn/ eñ daerom bewisen eñ gheuē si onse
ogē een seer clepne gelijckenisse vandē onsienlikē din
gen. Eñ mē sal voort an weten dat alle dat ghene dat
die sinnē der mensen begerē of versmadē in lichame
likē eñ sienlikē dingē/ dat selfde sullē wi ooc geestelic-
ken vā binnē doen dat onse gheest veel meer liefte of
hate sal hebbē tot allē dingē (na datse die siel salich of
onsalich sijn) Een schone ghedaente des lichaems be
haecht den ogen/ mer wilt ouerdenckē hoe eerlijcken
dinc dat is/ een schone ghedaente des siels. Een mis=
maect ansicht is onghenoechlijck om an te sien/ mer
wilt ouerdenckē wattē hatliken/ eñ gruwelikē dinc
dattet is een hert besmettet met sondē. Eñ gaet alsoe
voort vā allē anderē dingen/ dat seer lichtelic is om te
doen. Want die siel heft oock haer schoonheit daer si
God mede behaecht/ ende si heft oock mede haer mis
maectheit eñ leelijcheit/ daer si den duuel mede beha=
get eñ gelijc mint/ eñ behaecht gelijck. Eñ die siel heft
ooc mede in haer geestelikē ioncheit/ eñ olthept/ siec=
te eñ ghesontheit/ die doot/ eñ dat leuē/ armoede/ ende
rijcdōme/ ghenoecht/ eñ droefnisse/ orlooch/ eñ vrede/
colde/ eñ hettē/ dorst/ eñ dranck/ honger/ eñ spijse/ corte
likē al dat geuoelt wert int lichaem/ dat salmē ooc me
de geestelikē verstaen in die siele. Daerom is die rech
te wech tot eē geestelijc eñ volmaect leuē hier in gele=
gen als dat wy ons seluē wennē sullē om altemet af=
ghelept eñ afgetogen te werdē vā dingē die inder wa
rachtichept niets niet en sijn/ mer si schijnen alleen te
wesen/ dat si niet en sijn/ als oneerbare eñ leelike wel
lusticheit/ eñ eer des werelts dese vergaen metter tijt

eñ comẽ haeſtelikẽ tot niet. Eñ laet ons naerſtich w
ſen om ons ſeluẽ daer toe te gheuẽ/ dat wy ghetoge
eñ opgeuoert mogen werdẽ tot dingen die in haer ſe
uen eewich/ eñ onuerwandelbaer eñ reyn ſijn. Eñ d
heeft Socrates wel ghesien/ eñ ghewetẽ (die niet alle
met ſijn tonge eñ leeringe eẽ groot Philoſophe wa
mer ooc mede bouẽ al met een goet leuẽ) ſeggende a
dus: Dan ſcheydet die ſiele ſalichlijckẽ wt dat lichaen
indien ſi te voꝛẽ dooꝛ die Philoſophie/ eñ wetẽſcap o
goede leeringhe naerſtelikẽ de doot ouergedacht he
uet/ eñ dat ſi langhe tijt daer te voꝛẽ (dooꝛ verſmadin
ghe der tijteliker goedẽ/ eñ dooꝛ liefte eñ beſchouwi
ghe der gheeſteliker goedẽ) haer ſeluẽ alſo ghewẽne
heeft alleens of ſi van tlichaem verſcheidẽ/ eñ daer bu
ten hadde geweeſt. Eñ dat Cruys daer ons xp̃s toe g
roepẽ heeft en is anders niet te verſtaẽ dan Socrate
hier leert. Eñ op die ſelfde maniere ſullẽ wi ooc med
verſtaen dẽ doot met welckẽ doot ſinte Pauwels wi
dat wi mede ſteruẽ ſullẽ met xp̃o gelijckerwijs als d
Propheet ſeyt. Want wi werdẽ om uwent willẽ ghe
doot alle dage/ eñ wi ſijn gherekent eñ waerdeert al
ſcapẽ diemẽ doot ſlaẽ ſal. Eñ ſinte Pauwels beſcrijf
dit ſelfde met ander woorđẽ aldus. Soect dinghen di
bouẽ inden hemel ſijn/ eñ niet die opter aerde ſijn/ e
ſmaect alleẽ dingen die hier bouẽ ſijn inteewige leu
Daerom iſt ons vã node dat wy tot die lichamelijck
dingen ſullẽ verbijſtert eñ verdooft werdẽ/ eñ wi ſu
len weſen in alle ſchijne of wi ongeſinnet eñ onbeuo
likẽ/ eñ geheel eñ al vã ons ſeluẽ warẽ/ op dat wi alſ
veel te meer mogen ſmakẽ eñ vernemẽ dat geen da
tot die gheeſt hooꝛt. Wanneer wy onſmakelijc ſijn e

onwijs werden inden lichameliken dinghen. En hoe wi min leuẽ vã buten/also veel te meer/eñ warachti=ger beginnẽ wi te leuẽ vã binnẽ in die siel. En op dat ick dit wat opeliker/ eñ planer mach seggẽ so sult ghi cortelic wetẽ/dat hoe ons meer bekent sijn de eewige dingen also veel te min behagen eñ bewegen ons die verganckelike dingen/ eñ hoe dat wi meer beginnen an te sien eñ te begherẽ die warachtighe dingen alsoe veel te min achtẽ wi dese bedruechlike dingen/ die an=ders niet en sijn dã een schimme. En daerom sullẽ wi dese vijfte regel altoos by die hant eñ voor onse ogen hebbẽ/op dat wy niet en sullen rustẽ noch bliuẽ staen in tijtelikẽ eñ lichamelijckẽ dingen/ mer wi sullẽ van daen opstaen eñ beghinnẽ onse wech(na manier van sprekẽ)eñ gaen altoos stadelikẽ voort tot die liefte/eñ minne vã gheestelikẽ dingen(ouer leggende eñ gelijc kenende altoos die tijtelike dingẽ/bi die eewighe din gen)of wi sullẽ beginnẽ te versmadẽ eñ te verachtẽ al dat sienlijc eñ tijtelijc is/eñ daer voor sullẽ wy verkie=sen die onsienlike eñ eewige dingẽ. Die siecte des lich aems sal v seer verdraechlijc eñ licht vallẽ te lijden/in=dien ghi wilt ouerdenckẽ/dat si is een remedie eñ ver beteringe eñ een ghesonthept des siels. Ghi sult min sorchuoldich wesen om die ghesontheit des lichaems indien dat ghi al v naersticheit daer toe stelt/eñ keert om te beschermẽ die gesontheit des herts eñ des siels Die doot des lichaems veruaert ende doet v verscric ken/ hoe veel te meer staet ons te vreesen dẽ doot des siels? Ghi sijt veruaert voor dat sienlijcke fenijn daer dat lichaẽ mede gedoot/ eñ vergeuẽ wert/hoe veel te meer sult ghi ontsien/eñ vreesen dat fenijn der sonden/

daer die edel ſiel mede wert vergheuen? Cicuta dat is
ſcheerlinc of pijpcruyt/is fenijn voort lichaē/mer die
quade welluſticheit is een bi bliuende fenijn des ſiels
Ghi verſcricket ēn ghi wert bleec/ vreſende dat v den
blixem ſal quetſen of ſlaen/ welcke blixē wt die wolc=
ken ſchijnt ēn blicket/hoe veel te meer is te vreſen dat
in ons ymmer niet en come die onſienlike blixem des
godlikē torēs/gaet ghi vmaledide in dat eewige vuyr
Ghi hebt een welbehagen in die ſchoonheit des lich=
aems/ waerom en begheert ēn bemint ghy niet veel
meer/die verborgen ſchoonheit des ſiels? Wilt v lieft
ouer ſettē vā allē creaturē in een eenighe ſchone ghe=
daente/die eewich/ēn hemelſch/ēn onuerganckelijck
is/ſo ſult ghi mateliker beminnē die verganckelijcke
ēn onuolcomē gedaente/ ēn ſcoonheit des lichaems.
Ghi bidt dattet reghenē ſal op v acker om datſe niet
en ſal verdrogen noch verheydē/ het waer veel beter
dat ghi naerſtelijc badet/dz God v hert nat makē/ ēn
beregenē wilde/op dattet niet onuruchtbaer en wer=
de vā waſſinghe der duechden. Ghi verhaelt ēn ver=
wint met groter naerſticheit ēn ſorghe die ſchade dye
ghi gehadt hebt in v ghelt/ēn ander tijtelike goeden/
mer bouē al ſullē wi naerſtelijckē arbeydē om weder
te verhalē dat grote verlies des ſiels. Ghi voorſiet ēn
beſorcht in v ioecht v ſeluē mit tijtelic goet/op dat ghi
in v olthent gheen ghebreck en ſult lydē/ waerom en
ſoect ghi gheenē raet/ om bi tijts te beſorgē dat v edel
ſiel int eynde gheen gebrec en lijdet? Ēn dit ſullē wi al
dus doen in allē dingen/ die onſen ſinnē dagelijcx ge=
moetē/ēn te voor geleyt werdē/ēn die onſe hertē met
menigherley verſcheydenheit der gedacntē bewegē

eñ antreckẽ of aftreckẽ met hope/met vrese/met liek-
te/met hate/met pijne oft seere/eñ met ghenoecht/eñ
wellustichcit. Eñ dit selfde sullẽ wi oocmede doen/eñ
verstaẽ in allẽ scrifturẽ/ die tsamẽ gesettet sijn wt een
slechte eñ simpel sinne of letter eñ wt een grote verho
lentheit die onder die letter begrepẽ is/ in alle schijne
of si tsamẽ gesettet warẽ wt eẽ lichaẽ(daer bi verstaet
mẽ die letter)eñ wt een siel(daer mẽ den geestelikẽ sin
ne bi verstaet)eñ so ist dã Gods wille dat wi dẽ sinne
des slechtẽ wtwendigẽ letters sullẽ versmadẽ/eñ ver-
achtẽ/eñ wi sullẽ arbeydẽ te comẽ bouẽ al tot die ver-
holentheit des geestelikẽ sins dusdanich sijn die scrif-
ten eñ boeckẽ vã allẽ Poetẽ/eñ vandẽ Philosophẽ bi
sonder diemẽ Platonicos hetet mer bouẽ al dẽ Bibel
eñ onse hillige schrifture/die bimaest alretsamẽ ghelijc-
kent werdẽ bi silenẽ alcibiadẽ(dat sijn beeldẽ van bu-
ten misinaect schijnẽ te wesen/mer alsinẽ die ontsloot
eñ ontdede so wordẽ daer binnẽ in wonderlike constẽ
ghevondẽ)eñ werdẽ vã butẽ(nae manier vã spreken)
met een oneerlijc eñ snoot cleet bedecket/dat bynaest
waerdich is(van buten an te sien)om te belachen/ eñ
te bespottẽ/mer si beslutẽ in haer eẽ wonderlike god-
like wijsheit/eñ openbaringhe. Want als ghi die hilli
ghe schrifture soldet lesen willẽ sonder gheestelic ver-
stant/ gelijckerwijs dat Adams beelde gemaect is vã
slijm der aerdẽ eñ dz God die siel in hẽ geblasen of ge
stortet heft/ eñ dat Eua getogen is wt Adams ribbe/
eñ dat hem ludẽ verbodẽ was te etẽ vant holt des le-
uens/eñ dat dẽ Serpente Euã met sinẽ raet bedrogẽ
heft/eñ dat God ginc spacierẽ eñ wanderẽ in die luch
te eñ dat Adã eñ Eua schuyldẽ/ eñ hẽ seluẽ schaemdẽ

dat si naect waren/ eñ dat den Enghel met een scharp swaert wert ghesettet voor die dore des Paradijs om dat Adā eñ Eua die daer wtgeiaecht warē daer in nẓ weder en soldē comen/ eñ cortelikē alle die historie eñ bescriuinghe vā die makinghe des ghescepē wereIts indiē ghi daer niet anders in en soeckt of verstaet dat allēē die platte letter vā buyten/ soe en sijn si niet anders (oft weynich meer) profitelijc dā oft ghi laest die fabulē/ eñ versieringē der heydenscer Philosophē eñ Poetē gelijckerwijs als wi lesen vā Prometheus aerden beelde/ dat binnē hol was/ eñ daer wert vā binnē vuyr heymelikē ingesteckē eñ dat beelt scheen dan (ghemaect met constē eñ drachtē) te leuē. Als ghy nu leest die historien der scriturē naden letter/ so en ist v niet seer meer profiteliker dā of ghi dese voorseyde fabule eñ ander versierde gestē leset. Eñ ghi sult ter auēturē met meer profijts eñ vruchts lesen eenige fabule indē Poetē als ghi dat weet te treckē tot een gheestelijc eñ goet verstant eñ sinne dā of ghi dicwijls ouer laest de historien des Bibels indiē dat ghi geheel/ eñ al blijft staen in de letter. Wāneer ghi leest de fabulē der Roesen of gygantē die met die bergē begeerdē op te climmen totte hemel/ eñ verdriuē daer wt die godē/ so sult ghi daer door vermaent eñ geleert werdē/ dat ghi teghens God eñ tegens dat hemelsce heyr v seluē nemmermeer en sult versetten/ oft dat wi ons seluē sullen wachtē te onderwindē eñ te becōmerē met eenige saken (het si vā hoge scriturē of eenige ander dinghen) daer onse natuer eenichsins teghens schromet/ eñ die onse cracht eñ verstant te bouē gaē/ mer ghi sult v seluen stellē tot dinghen (indien si godlijc/ eñ eerlijc sijn)

daer v natuer alremeest toe ghenepcht is/ ghelĳcker-
wĳs dat ghi in dye echtelike state niet en sult tredē in
dient v nature eñ manierē bequamer is in reynicheyt
te leuē/ eñ ghi en wilt v seluē niet verbindē noch ouer
gheuē in reynicheit te leuē/ indien dat ghi na v natu-
re bequamer sĳt tot die echtelike state. Want tē plach
niet wel te vallen/ alsmē enich dinc doet eñ beghint/
daer die natuer tegens schroomt/ eñ tegens staet. Jte
sake dat ghi leest dat die afgodinne Circes genaemt
die mensen conde betouerē dat si verwandelt werdē
in die gedaentē vā alrelep beestē/ als si van harē dranc
ghedronckē haddē/ so sult ghi daer bi verstaen/ eñ ghe
leert werdē dat een mēsch die vandē drāc des werelt-
likē wellustickeits drincket/ die sal dol eñ dwaes wer-
den/ vallende in menigerley beestelike sondē. Jtē als
ghi indē fabulē der Poetē vint dat Tantalus in de hel
le staende in een groot water altoos dorst lijt/ soe sult
ghi daer door geleert werdē dattet een grote ellendic-
heyt is dat sommige menscen grote rijcdōmē verga-
dert hebbē/ eñ nochtans en derue si dat niet besighen
noch daer van leuen. Jtem dat wy in den fabulen le-
sen van Sisiphus die eenen grooten steen (met veel ar-
beyts/ sonder profĳt) diewĳls ōme drayde/ daer door
sullē wi vermaent werdē/ dat die eerghierichepyt seer
swaer eñ ellēdich is in haer seluē/ sonder eenige profi
tē. Als ghi door Hercules arbeidē geleert/ eñ vmaent
wert/ datmē met eerlikē eñ duechtsamē werckē eñ ar
beydē eñ met een stadige naerstichepyt te hemelwaert
an reyst/ leert ghi dan niet dat selfde indē fabulen dat
ons die Philosophē/ eñ die Theologĳns (diemē mey-
sters des leuēs oec hetē mach) ind hilliger schrifturen

gebiedē eñ leerē. Eñ iſt ſake dat ghi wilt leſen ſonder
alle glorie eñ geeſtelike verſtādeniſſe/ dz wi indē bibe
vindē vā Eſau eñ Jacob de vichtende waren in haer
moeders lichaē/ eñ dat Eſau de priuilegien des eerſti
geborenſchaps om pap of brijē vercofte/ eñ dz Jacob
ſijn broeders benedictie vā Jſaac (door dē raet vā Re-
becca) vercreech met bedroch/ eñ dat goliad ter neder
geworpē wert van Dauid met een ſteen/ eñ dz Sam-
ſons haer afgeſchorē was/ ſo en ſult ghi niet veel ondē
ſcheyts daer in vindē/ of ghi deſe hiſtorien laeſt/ dā of
ghi laeſt die fabulē eñ verſierde geſtē der poetē. Wat
onderſcheit is doch daer in/ of ghi leeſt die boeckē der
coningen/ eñ der rechterē/ eñ ander hiſtorien indē by-
bel/ of die hiſtorie vā Titus Liuius eñ vā die Deſtruc-
tie vā Troien of ander wereltlike geſchiede hiſtorien
als ghi in geen vā tween niet en neemt een geeſtelic
verſtant tot v/ eñ ander menſchē leeringen. Eñ men
vint in die fabulē der poetē eñ in die hiſtorien des we-
relts veel notabileleeringē/ die ſeer profitelijc ſijn om
onſe natuerlike eñ ghemeene manierē te verbeteren
mer indē bibel vindē wi veel dingē die ſeer qualic lui-
den eñ ongeoorlooft ſijn na die gedaente vā buten/ die
onſe leuē/ eñ manierē ſeer ſchadelikē ſijn alſmē die al-
leen nadē ſimpelē eñ plattē letter wil vſtaen/ gelijcker-
wijs dz Dauid mz Vrias wijf in overſpel leefde/ eñ dz
Dauid Vriam dede dootſlaē met dz ſwaert vā tvolck
vā Amon eñ dz hi na de mā ſlachte bethſabee te wiue
nam. Jtē dz Samſon boeleerde met eē ſchone vrouwe.
Jtē dat die twe dochterē vā Loth haer vader dronckē
maectē met wijn/ om bi hē te ſlapē. Jtē dz Judas bekē-
de Thamor ſijns ſoons wijf/ eñ veel andē ontellike din

gen dieregelijcke. Eñ daerom ist seer vā node dat ghy
ouer al in die hillighe schrifture (bisonder in dat olde
Testament) sult versmadē dat vleysch/ eñ die letter vā
butē/ eñ weest altoos naerstich te ondersoekē die ver
holē sinne eñ verstādenisse des gheests/ die daer in be
grepē is. Wāt dat hemelsche broot/ dat is die hillighe
scrifture) sal v wel of qualikē smakē/ na dattet hol vā
v mont ghesont of onghesont is/ eñ na dat ghi wel eñ
qualikē weet die schrifture te onderscheydē/ eñ te ver=
staen. Mer om dat morch eñ die verholentheit te trec
ken wt die hillige schrifture eñ om een gheestelijc ver
stant daer wt te vindē/ daer in en moet ghi niet volgē
v eygen goetdunckē eñ opinie of raminge/ eñ voorne
mē of beuoelē/ mer ghi moet altoos die redē bekennē
eñ verstaē/ eñ leerē naerstelikē om een goet verstant
daer vā te verkrigen. Wāt die hillige scrifture te ver=
staen/ nae harē rechtē gront/ eñ eyssche/ is een sonder
linge hoghe conste/ welcke ons leert sinte Dyonisius
in zijn boec vā dē godlikē namē/ eñ ooc sinte Augustijn
in sijn werc/ datmē hiet vā die kerstelike leeringe/ eñ
sinte Pauwels Apostel heft ōs na Cristū geopēt som
mige costelike fonteynē der alligorien/ eñ geestelijker
sinnē in die hillighe scrifture/ eñ na sinte Pauwels is
Origenes geuolcht/ die lichtelikē (sonder yemāts we=
der seggen) in dit deel des godlikē Theologijs de prin
cipael eñ alre geleertste is geweest bouē anderē Docto
ren. Mer onse nieuwe Theologijnē eñ Doctorē ūsma
den/ eñ verachtē den geestelikē sinne der scrifturē/ eñ
al schijntet dat si die hillige scrifture somtijts geesteli=
ken handelē eñ tracterē dat doen si nochtans seer on=
bequamelijckē eñ coldeliken/ eñ al ist dat si in subtijl=

heit eñ onuftheit vā scriuē eñ disputerē eñ vā wtspr
kē met dē oldē doctorē gelijc sijn/ of ooc die verde di
wijls te bouē gaen/mer in dese sake om dye scriftur
gheestelikē te handelē en sijn si niet eens tegelijcken
bidē oldē doctorē. Eñ dit is(na mijn raminge eñ ve
moedē)bi sonder om twee sakē. Ten eerstē so vercol
die verborgen eñ geestelike sinne/eñ en is dē mēsch
niet smakelijc noch aengenaē/ om des willē dat hae
woordē eñ scriftē met crachtē eñ constē vā welspreki
heit/eñ met soeticheit eñ manierlijcheit vā yet te seg
gen eñ te vertellē niet getēpert noch gematicht en i
waer in dye olde ghelerdē den ouerhant holden/ei
wi en rakē die conste nauwelijc of seer weynich. Di
ander sake is dat de geleerdē nu ter tijt hē seluē behe
pen/eñ te vreden sijn met aristotiles alleen/eñ die a
der principael philosophen/ die bisonder Plato eñ p
thagoras leeringen nauolghē die verdriuē eñ verbi
den si in haer disputacien eñ scriturē. Mer sinte Au
gustijn prijst platonē eñ pythagoram mit haer nauo
ghers/niet alleen om des willē dat si seer veel dinge
scriuē eñ seggen die met die kerstelike wet cōcorder
eñ ouer een dragen/mer ooc mede daerom/wāt hae
manier vā sprekē lichtelijc mach getogen werdē(al
hier voor genoech vclaert is)tot alle glorie/ eñ figur
eñ geestelike vermaningē eñ verstandenissen voor a
len menscen/eñ daer en bouē hebben si bi na een ma
nier vā woordē eñ vā sprekē gelijckerwijs als die hil
lige scrifture doet. Daerō en ist niet vreemt dat si di
Platonē eñ Pythagorā wel gelesen eñ vstaen hebb
die godlike Theologie eñ geestelike sinnē bequame
eñ profiteliker ghehandelt eñ tracteert hebbē vā des

nieuwe doctorē/ wāt si haddē die conste eñ wetēschap om alle dingen(hoe schamel/ eñ cleyn/eñ coldt dattet ooc in hē seluē wesen mochte, te verspreydē eñ te verciere eñ te costelijc te vercleden ouermits die oueruloedicheit vā haer bequame wtsprake of welsprekēheit/ voort so warē si seer hoochlikē eñ wel geleert in allen oldē historien eñ Cronickē eñ alreley gestē/ eñ dat gene datmē behoort te doē in die hillige schrifture te verclarē/dat haddē si te vorē ouergbedocht/eñ gheypracticeert indē boeckē vā Poetē eñ vā Plato eñ vā Pythagoras. Daerō begeer ic/eñ ic rade v dat voor alre beste/dat ghy v seluē oeffent door eñ weder door te lesen die boeckē eñ glosen vandē oldē Doctorē/ eñ al ist dat ghi daer in niet also veel subtile questien/ eñ kiuende argumentē en vint alsmē wel(meer dā te veel)leest in die boeckē vandē nieuwē Doctorē/ dz en sult ghi niet achtē/ wāt mijn meninghe is/dat ic v sal leerē eñ vermanē tot een goede siele te maken/eñ niet dat ghi sult connē strijdē met contrariē opiniē disputerēde inde scholē. Eñ ist sake dat ghi niet en moget comē tot den rechtē gront eñ bequame verstant des geestelikē sins der hilliger scrifturē/so moget ghi nochtās in v seluē dencken datter wat sonderlings onderschuylt/ eñ het is veel beter eñ saliger dz ghi v hert tot God stiert eñ v hope in hē stelt begerende dat hi in v volbrenge/ eñ laet geschien dat ghi niet en verstaet(wetende eñ ghelouende datter wat sonderlings by is te verstaen dat hē bekent is/ eñ v niet, dā of ghi bleeft rustende in die dootslaende letter eñ plumpē Texte. Eñ dit salmē doē niet alleen int olde Testamēt/mer ooc mede int nieuwe testament. Wāt dat Euāgelie heeft sijn vleysch/ eñ

sijn gheest. Eñ al ist wel also/dattet cleet ghetogen
vā Moyses ansicht/nochtans seit sinte Pauwels d
wi noch sien door eenē spieghel/eñ in een duystere
sprake. Eñ Cristꝰ spreect int Euāgelie vā sint Jā. D
vleys en helpt noch en baet niet/mer die gheest is
leē leuēdich makende. Ic hebbe seer kerstelikē gese
dat vleys en baet of en helpt niet/eñ het scünt(ter a
ture)den sommigen ghenoech te wesen/ datmē ald
seyde. Dat vleys baet eñ helpt ymmer een weynic/
eñ wat/mer die gheest ongelijc eñ veel meer/mer d
warachtich Cristꝰ Jhūs brenget ōs wt allē dromē/
twifelē/als hi seit dattet vleys niets niet en helpt. E
dat vleys en helpt alleen niet/mer het is ooc mede(
die leere vā sinte Pauwels)doodlijc/ tē si sake datm
vleys weet te treckē eñ te brengen tot die gheest. M
te min dat vleys mach bi auēture also veel profijts
brengē/dat si die crācheit alte mets vā trappe tot tra
pe(na manier vā spreken)voortgaende int eynde le
det tot die gheest. Dat lichaem en mach in sijn wes
niet bliuē sonder die gheest/mer die gheest en behoe
dat lichaem niet. Eñ is die gheest also wonderlikē/
gratē dinc/dz Cristꝰ seluer daer getuychnisse vā gee
dat si alleen is leuēdich makende/ daerom behoort
ymmer wel/dat wi naerstelikē sullē leerē om in alle
scrifturē eñ in allen werckē ons seluē te wennē te a
sien alleen bouē al den gheest eñ niet dat vleys. Eñ
wie dit naerstelickē onderholt/eñ te wercke stelt/ d
sal vindē eñ ter hertē treckē/dat dit alleen is/daer w
werdē toegevoet eñ geroepē vandē Prophetē/bison
vā Ysaias eñ vandē Apostelen/bouē al vā sinte Pa
wels die bi naest in al zijn Epistolē anders niet en do

van dat hi ōs leert eñ te kennē geeft / eñ met morwer tockē (na manier van sprekē) in plantet dat wi gheen betrouwē en sullen settē int vleys / eñ dat al onse leuē der sielē hanget eñ leyt in die gheest. Itē die kerstelike vrijheyt in Cristo Jhū. Itē dz ongeschapē licht. Itē die an neminge eñ v̄kiesinge d̄ kinderē Gods / eñ ooc mede leert / eñ vertelt hi die begeerlike vruchtē des gheests eñ in allē plaetsen versmaet / eñ verdoemt / eñ ontraet hi dat vleys. Doet een weynich naerstichept / eñ ghi sult claerlikē vindē dz Crist9 (onse meyster eñ gebied) int selfde doet / als hi seit datmē dē Ezel optē saterdach vt dē putte of graft sal treckē / eñ als hi die blinde mē een siende maect / eñ als sijn Discipulē de aderē des co rens in haer handē wreuē opten vierdach / eñ dat sijn Discipulē met ongewasscen handē ter tafel ghingen etē eñ dz Cristus was etende eñ werschap holdēde m̄z openbaer sondarē eñ vandē parabole of gelijckenisse vandē eygen hilligen Pharizeus eñ dē ootmoedigen Publicaen indē Tēpel biddende eñ vant vastē / eñ vā den broeders nadē vleis. Itē vā die glorie der Jodē dz si hē seluē lietē dunckē beter te wesen dan ander men= schen om dat si vā Abrahams geslachte gecomē waren Itē vā ghiftē te offerē voort altaer. Itē hoemē bidden sal eñ vā die beueynstheidē v̄ iodē die met breede boor den an haer cleder ghingen eñ vā veel ander gelijcke plaetsen / in welckē hi geheel eñ al versmaet dat vleys of die letter des wets / eñ dat waengeloof der genē die meer begeerdē Jodē te wesen int opēbaer nadē vleis dā int heymelijc na den gheest. Eñ daerom heft hi al= dus geseyt tot dat Samaritaensce vroukijn. Wijf ge= looft my / want dye vre is nv anstaende dat ghy nyet

Meer dē hemelſcen vader ſult anbiddē in deſen berg
noch binnē die ſtadt vā Jheruſalē/mer die vre is ge
mē eñ is nu tegenwoordich dat die warachtighen a
bidders/den Vader ſullē anbiddē indē geeſt/ eñ ind
waerheyt/wāt alſulcke anbidders ſoeckt den Vade
die hē alſo ſullē anbidden. God is een gheeſt/eñ al d
gene die hē anbidden willen/die moetē hē anbiddē
die geeſt/eñ in die waerheit. Dit ſelfde heft Criſt⁹ on
te kennē ghegeuē met dat werc/eñ mirakel als hy
die bruloft binnen Chana galilee dz water des cold
eñ onſmakelijckē letters heft verwandelt in wijn d
gheeſts op dat hi onſe geeſtelike ſielē ſolde geheel/
al dronckē makē tot een verſmadinge des vleyſſch
kē leuēs. Eñ laet v niet dunckē dat dit een groot di
is dat Criſtus al verſmaet heft daer wi nu te vorē
geſprokē hebbē/mer (dat ongelijc meer is) hi heft o
mede vſmaet die nuttinge/ eñ inneminge ſijns vle
eñ ſijns bloets int Sacramēt des outaers/tē ſi ſake d
wi dat gheeſtelikē etē/eñ drinckē. Tot wat menſch
mēt ghi heft Criſtus geſeit dz vleys en baet niet m
die geeſt is leuēdich makēde? Sonder twifel hi en h
uet dat niet geſeyt noch gemeent vandē ghenē die
ſeluē diets makē eñ gelouē dat ſi vry eñ verloſt ſijn v
alle quaet/ wanneer ſi dat Euangelie of een metal
of ſiluerē of goldē cruyce om haer hals hangē mee
de dat ſi dā wel bewaert ſijn/eñ dat ſi dā volcomē ke
ſten menſcen ſijn. Meer dat ſeyde hi tot dē ghenē di
hi opēbaerde eñ te kennē gaf die alre hoochſte verh
lentheit eñ geeſtelijcheyt hoe datmē ſijn lichaem on
fangē ſolde. Is dat hoochwaerdige lichaē Criſti Jh
voor niet gerekent (Ja het is ſchadelijc eñ dodēde) a

nẽ dat na dẽ vleys eñ niet na dẽ geest ontfanget/wat
st dat wi aldus stoltelickẽ in allẽ anderẽ vleysschelijc=
ken werckẽ betrouwẽ/ten si dat die gheest daer bi is.
Ghi doet ter auẽtuer daghelijcx misse/ eñ ghi bidt eñ
leest allẽ voor v seluẽ eñ ghi laet v dunckẽ dat die ge=
brekẽ/ eñ ellendicheydẽ vã v euẽ mensch v niet toe en
horẽ noch angaen/ soe moecht ghi vastelikẽ wetẽ dat
ghi noch staende blijft int vleys des sacramẽts. Mer
indien ghi in v misse grote naersticheit doet/ eñ ghi v
seluẽ daer toe gherft dat in v mach gheschien dat dye
ontfangenisse des heilligen Sacraments beteykẽt te
weten dat ghy een gheest sult werden met dye gheest
Cristi Ihũ eñ dz ghi eẽ lichaẽ sult werdẽ met dz lichaẽ
Christi/ ende dat ghi sult wesen een leuendich lidt des
hilligen kercks/eñ dat ghi niet en sult lief hebbẽ dan
allẽ in Cristo eñ dz al v goede werckẽ sullẽ allẽ men=
scen gemeen eñ profitelijc wesen/eñ dz ghi v seluẽ sult
bedroeuẽ in alle die schade eñ schande van allen men=
scen gelijckerwijs oft v alleen anginck/ so doet ghi dã
misse oft ghi gaet ten hilligen Sacrament met grote
vruchte/wãt ghi doet dat geestelikẽ. Indiẽ ghi eenich
sins voelt eñ beuint dat ghi in Cristum ghetransfigu=
reert eñ verwandelt wert(v seluẽ ghemeen makende
tot allẽ menscẽ also Cristus hẽ seluẽ ons gegeuẽ heft)
eñ dat ghi altoos min eñ min in v seluen leeft/so wilt
dã dancbaer wesen den gheest Gods die allẽ is leuẽ
dich makende. Daer sijn veel menscen die plegẽ te tel
len hoe veel missen dat si op eenẽ dach gehoort hebbẽ
eñ daer in settẽ si al haer betrouwẽ/in alle schijne of si
dã op dien dach niet meer schuldich en warẽ Cristo te
dienẽ/eñ na dat si wt die kercke comẽ/so keren si haer

weder tot haer olde gewoontlicke quade leuẽ eñ ma
nierẽ. Ic prijse eñ loeue dat si an nemen dat vleys de
goedtierẽ wercks/mer dat si daer op rustẽ eñ in bliu
staen/ dat is seer te misprijsen. Ghi sult naerstich w
sen dat in v volbrocht mach werden/ dat daer voor
ogen representeert/eñ beteykent wert/ dat is dẽ doo
vã v hooft(dz Crist⁹ is)de wert daer in die misse bet
kent. Ondersoect v seluẽ vã binnẽ eñ steect v hande
(na manier vã sprekẽ)in v schoot/hoe nae dat ghy di
werelt gestoruẽ sijt. Eñ indiẽ ghi noch verheert eñ b
setẽ sijt vã toornicheit/ eerghierichejt/wellustichey
eñ nijdicheyt/eñ dierghelijcke/al stont ghi vast an da
oltaer of dat ghi seluer die misse dedet/so sijt ghi noc
tans seer verre verscheydẽ vant gheen daer die mis
om in gesettet is/dz is vandẽ giestelikẽ sinne. Cristu
is voor v gedoot. Wilt oec dootslaen al v ghewoont
ke sondẽ. Offert v seluẽ geheel eñ al den ghenẽ die h
seluẽ altesamẽ voor v gheoffert heft sinen hemelsche
Vad. Ist sake dat ghi dese dingẽ niet en wilt ouerdẽ
ken noch daer op passen eñ ghi nochtans betrouwe
hebt in God so en is dat euẽ wel niet genoech. Wan
God sal behatẽ al v wtwendige eñ vleysscelicke vett
eñ groue geestelijcheit. Laet v niet dunckẽ dat ghi ee
goet kerstẽ mẽsch sijt/ als ghi gedoopt sijt indyen al
hert niet anders en soect dã die werelt eñ tijtelike di
gen wãt int opẽbaer sijt/eñ heet ghi een kerstẽ mẽsc
mer int heymelijc sijt ghi veel argher dã een heyden
Waerom is dit aldus? Wãt ghi ontfanget wtwend
likẽ eñ lichamelikẽ dat hillighe Sacrament/mer sin
gheeste die daer bi beteykent wert en hebt ghy nyet
Wat batet dattet lichaẽ int doopsel ghewasscen is/in

dien v hert noch beulect blijft? Ende wat leyt daer an dattet lichaem int doopsel met solt gheraect is / indien v hert ongesoltē blijft? Ten helpt niet dattet lichaem int doopsel ghesalft is / indien v hert onghesalft blijft. Mer indiē dat ghi nv sijt begrauē vā binnē mz Cristo eñ ghi nv eē goet vast opset begrepē hebt met ganser hertē / al v leuē te wandelen in een nieuwicheit des leuens / soe machmē v ordelē eñ kennē voor een kersten mēsch. Wat batet dat ghi nat gemaect eñ besprenget wert met gewijt water / indien dat ghi die inwendige besmettenisse niet gheheel eñ al afwasschet vā v hert? Ghi eert die hilligen eñ ghi verblijt v als ghi haer reliquien moecht sien of an tasten mer dat alre beste, eñ hoochste dat si achter gelatē hebbē (dat sijn die exempelen vā haer goede leuen) dat versmaet ghi. Ghi en moecht Marie die Moedr Gods geen danckelijcker noch meerder eere eñ dienste bewisen dā dat ghi haer ootmoedicheit nauolcht. Daer en is gheen geestelijcheit of oeffeninge bequamer eñ meer angenaem den hilligē / als dat ghi arbeyt eñ naerstich sijt om te leuen na haer duechdē eñ leerē. Begeert ghi dz sinte Peter v goetgunstich sal wesen eñ dz hi v sal verhorē volcht sijn geloof eñ zijn goede leuē. Wilt ghi sinte Pauwels behagen volcht sijn liefte eñ goede leeringen / eñ also sult ghi hōdertwerf meer verdienē dā of ghy dicwils te Romē liept. Wilt ghi met die alre meeste eere sinte Franciscus dienē / so sult ghi aldus doen. Sijt ghi houaerdich, sijt ghi ghierich om gelt eñ rijcdōmē te hebben / sijt ghy onuredich / eñ kibbelachtich / breect v seluen hier in / eñ bedwinget v quade begheertē / eñ wilt na sijn exempel v hert reynigen vā onsuuer begeertē

eñ versmaect dz tijtelijcke goet eñ weest naerstich om
een goede siel te verkrigē hebt geen twist of kiuinge
tegens yemāt/ verwint alle quaet in goet eñ hier me
de suit ghi sinte Franciscus meer behagē eñ groter e
re bewisen/ dā of ghi hondt was kerssen in zijn eere on
staket. Men achtet seer groot alsmē yemāt begraeft
in een minrebroeders cappe/ maer dat cleet eñ habijt
(dat ghelijc een doot lichaem is) en sal v gheen profijt
doen/ indien dat v leuē niet ouer een comt met dat le-
uē vā Franciscus/ hoe wel dattet exemplaer eñ voor
scrift des geheelē goedē leuēs alre best eñ alre bequaē
ste weet genomē eñ getogē vā Cristo/ indient v noch-
tans genoechlijc is dz ghi Cristū sult eerē in sinē hilli-
gē/ arbeit dā naerstelikē Cristū na te volgē in sijn hilli
gen/ eñ ter eerē vā elcke hillich/ suit ghi v leuē beterē
eñ latē sonderlinge sondē die si verwonnē hebbē/ eñ ghi
sult annemen sonderlinghe duechden/ die si beleeft eñ
volbracht hebbē. Indien dat ghy die hillighen aldus
geestelikē eert eñ dient so en ist niet wel te straffen dat
ghi vā butē doet. Ten is niet quaet dat ghy met gro-
ter eere eñ reuerencie ansiet eñ versoect die assche vā
sinte Pauwels lichaem indien v gheestelijcheit hē be
kent is. Indien ghi eert sijn stōme eñ doode assche/ eñ
ghi vergeet eñ verachtet sijn leuēdige beeldt dat noch
sprekende eñ leuēde is in sijn costelike brieuē eñ scriftē
so is v religie eñ gheestelijcheit verkeert. Ghi anbidt
eñ eert dat ghebeente vā sinte Pauwels/ datter leit in
die casse/ waerom en anbidt ghi niet sijn gheest/ ende
heet dat verholen eñ schuylende is in sijn scriftē. Ghi
achtet seer groot/ dat ghi een deel vā sijn lichaem an-
schouwet beslotē wesende in een glas/ of in eē cristal

waerom veracht ghi die geheele gheest vā sinte Pau
wels/ de daer claerlikē doo schijnēde is in sijn scriftē?
Ghi eert die assche der hilligē/voor welckē assche die
menscen somtyts genesen werdē vā haer gebrekē eñ
siectē/waerom en eert ghi niet haer hillige scrifturē/
waer mede gesont werdē die sondē/ eñ cranchedē der
selē? latē die ongelouige eñ ander menscen die cranc
sijn int gheloof dese lichamelike miraculē eñ teykenē
verwonderē eñ groot achtē/ daer si voor geschien eñ
ghegeuē sijn mer ghi(als een goet kerstē mensch)sult
die goede leeringen eñ boeckē der hilligen hooch ach
ten eñ om beuattē op dat ghi die een goet eñ gans be
trouwē(sonder eenige twifelachtichcit/ eñ wantrou=
we)hebt in God dat hē alleē alle dinck mogelijck is/
hē ooc bouē alle dinc sult leerē lief hebbē eñ beminnē.
Ghi eert dat beelt vā Veronica of des ansichts Cristi
dat beschildert/ eñ beuerwet is op holt/of op steen/of
op eenē lindē doec/ mer het is veel beter/eñ anghena
mer voor God datmē geestelikē eert dat beelde sijns
herts welcke beelde met die vernufte conste des hilli=
gen gheests int Euāgelie wtgesprokē eñ meysterlikē
ontworpē is. Gheen schilder mach met eenē pinseele
also punctekkē eñ perfectelikē makē eñ figurē die ghe
daente/ eñ liniamentē vā cenich lichaem of eenich an
der dinc als int ghebet vā eenē yeghelikē dat volco=
men beelde des herts claerlic schijnende is/ dat noch
tans bisondē alder volcomēste geschiet in Cristo. Wāt
anghemerct dat hy is dye alder opperste eñ beste een
voldichept/eñ waerhept/ daerom en ist nyet moghe=
lijcken datter eenichsins eenighe onghelijcheit solde
wesen tusscen die eerste eñ principael gedaente of for=

me of exẽplaer of ontwerpe eñ schampelioen des god
liken herts/ eñ tusschen dat beelt des spraecks oft des
woorts dat daer wtcomende eñ wtghelcit is. Eñ ghe:
lijckerwijs alsmẽ niet ghelijcker vint met dẽ Vader/
dan dẽ Soon die des vaders woort is die altoos gebo
ren wert wt dat inwendichste hert sijns vaders so en
is Cristo geẽ dinc gelijcker dã dz woort Cristi dat ons
geopẽbaert is int Euãgelie/ doẽ dat vlovẽde was wt
dat binnẽste vã zijn hillige eñ godlike hert. Eñ waerõ
en acht ghi dit beelde niet? Waerõ en anbidt ghi dit
niet? Waerom en doorsiet ghi dit niet met geestelikẽ
ogen? eñ waerom en omme vaet ghi dit niet? eñ waer
om en treeket ghi dit niet ter hertẽ? het is een seer wõ
derlijc dinc dat ghi dusdanige hillighe reliquien vã v
Heer eñ v God (die ooc seer mogẽde eñ crachtich sijn)
vergeet eñ achter rugghe settet die so claerlikẽ bescre
uen staen in die hillighe scrifture/ eñ ghi begheert/ eñ
soect noch ander reliquien die lichamelic eñ seer vreẽt
sijn/ eñ daer geen hillicheit vã is te halẽ. Ghi verscric
ket/ eñ sijt veruaert wãneer v getoont wert dẽ roc of
dat lindẽ cleet eñ sudariũ daer Crist⁹ in begrauẽ was
(alsmẽ sept) eñ dese reliquien holdt ghy in groter eer:
waerdicheit/ eñ leest ghi al dromẽde de costelike woor
dẽ Cristi? Ghi achtet meer dã alremeest te wesen (eñ
dz gelooft ghi vastelikẽ) als ghi in v huis hebt eẽ stuc
kijn vant hillige cruys mer het is ongelijc beter indiẽ
ghi draghet verborgen in v hert die verholẽ beteyke:
nisse eñ gheestelijcheit des cruces. Ist sacke dattet an:
sien/ eñ versoekẽ der lichamelikẽ reliquien den men:
scen geestelijc mogen makẽ/ so en machmẽ gheen gee
steliker volc vindẽ dã de Jodẽ/ die Jhesum lichamelic

sen hoorde prediken/ en sagen he miraculen doen/ met haer ogen/ en die he angetast hebbe met haer handen in syn leuē/ en nochtans waren onder die Joden veel quade en bose menschen die daer door niet bekeert en werdē. En indien daer salicheit in solde wesen/ soe en solde daer niemant beter noch saliger moghen wesen dā Judas de met verradenisse Gods mont ghecusset heft. En aldus verstaet ghi nu wel/ dattet vleys sonder gheest niet en baet noch profyt in brenget/ ya ten solde Maria Cristus moeder niet gebaet hebbē dat si Cristū die soon Gods vā haer eygē vleys lichamelijcke gebaert heft tē waer sake dat si eerst geestelikē vā dē hilligē Ghiest/ Cristus geest in haer ontfangē hadde. Dit is ymmer seer groot/ mer hoort wat anders/ dat noch veel meer is. Also lange als die Apostolē gebruyctē die lichamelike teghenwoordicheit/ en troost Cristi/ so bleuē si noch cranc(als wi int Euangelie lesen)en si warē noch plomp en dom ō Cristus woordē en werckē te vstaē. Wie solde doch yet anders mogē wensscē en begeerē ō tot eē vrije en volcomē salichz te comē/ dā also lange tijt dagelycx te leuē tijtelickē met Cristo die warachtich God/ en mēsch was? En al ist dat hi in haer tegenwoordicheit veel miraculē gedaē heft/ en hē ludē veel godlike leeringen wt sinen mont heft doen horē/ en na also veel teykenē en opēbaringen die hi gedaen heft nae syn verrisenisse/ soe heft hi se noch gestraft vā haer ongeloof in die laetste vre als hi ten hemel solde varē. Wat was die sake anders dā dat si alleen behindert werdē vant lichamelike vleys Cristi daer si haer betrouwē in haddē? En daerō seyde hi int Auontmael tot hē allē. Ten waer sake dat ic

vā hier gae/ so en solde den heilighen Gheest niet tot v comē. Het is v altesamē profitelijc eñ vā node dz ic vā v gae. Siet hier vindē wy dat die lichamelike teghenwoordicheit Cristi onprofitelikē is tot die eewige salicheit. Waerom willē wi dan also vermetel wesen dat wi settē die volcomē kerstelijchept eñ geestelijcheit in eenich lichamelic dinc? Sinte Pauwels heeft Cristū in vleys ghekent/ twelc sonder twifel een seer groot dinc schijnt te wesen/ mer nochtans acht hi dat seer cleyn/ seggende aldus: Al hebbē wi Cristū gekēt na dē vleysche/ mer nv en kennē wi hem also niet. Waerom en kende sinte Pauwels Cristū nz meer na dē vleys? Sonder twifel om anders gheen sake dā alleē/ wāt hi veraordert eñ voortgegaen was/ tot veel beter gauē des heilligen geests/ leuēde voort an niet na den vleyssche mer na dē gheest. Jc bidde dattet niemāt in quade neme dat ic ter auenture meer woordē make eñ auctoriteytē eñ scriftē bi brenge dant wel betamelikē is (nae die rechte const) voor dē genē die sekere regulē wil leeren eñ scriuē. Wāt ic dat doe omt beste eñ met eē goede meninge eñ om grote sakē die mi daer toe porren. Wāt ic beuinde dagelijcx met de werckē eñ inder warachticheit/ dat dese dwalinge seer ghemeen is onder den menscen eñ is een grote verderffenisse eñ pestilētie des geheelē kerstenheits eñ angesien dat si vā buten anschijnt een volmaect goet/ eñ een rechte duechde te wesen also veel te meer schade geschiet daer door. Want mē vint geen scadeliker sondē dā die de duechden gelijc schijnē te wesen eñ nauolgen. Eñ behalnen dat die goede menscen hier ooc mede dicwijls hem seluen in besondigen/ eñ behaluē die groticheit des mis=

daets/ so en vintmē gheen sondē die swaerder eñ pijn
liker sijn te straffen eñ te corrigerē dan dese sondē/ die
so seer gelijc sijn met die duechdē/ wāt dat ghemeene
slechte volc gelooft eñ meent dattet die kerstelike gee
stelijcheit te na gaet eñ schadelijc is/ alsmē aldus dani=
ghe quade seedē eñ misbruykinghē straft. Als yemāt
dit derf segghē/ so sal alle dye werelt terstont daer te
gens murmurerē eñ sprekē/ eñ sommige geleerde eñ
roepende predicantē sullē daer seer teghens wesen eñ
segghē/ die dat gemeen volc begerē te holdē (als si seg
ghē) in haer olde simpelheyt niet dat si xpm aensien
mer si aensien eñ soekē alleen hier in haer eighē baet
Mer om dye ongeleerde wancghelouicheit vā desen
menschē of om haer beueynsde goedertierēheit/ so ist
nv vā node dicwijls te seggē eñ te verhalē (op dat allē
mēschē mijn sinne eñ rechtemeninge mogē verstaē)
dat ic niet en waerdere noch misprijse noch verordele
die lichamelike eñ wtwendelike oeffeninghē eñ cere=
moniē der kerstē menschē/ eñ die werckē des simpelē
volcx/ bisonder vā dingen die de hillighe kerstē kerc=
ke met haer macht toe laet eñ prijst/ want si sijn biwij=
len teykenē eñ bewisingen eñ behelpinghen om te co
mē tot een warachtich goedertierē eñ gheestelijc leuē
eñ si sijn ooc mede vā node den genē die noch ionc/ eñ
onuolmaect sijn in Cristo/ eñ daerō moetē si hē seluen
in dese oeffenē ter tijt toe dat si groter eñ starker wer
den/ eñ dat si volwassen sijn in volmaectē mannē. Eñ
die volwassen eñ volmaect sijn in Cristo/ die en moetē
dese oeffeningen eñ cerimonien niet verachten noch
versmaden/ of walghinghe daer in hebbē/ op dat die
crancke eñ onuolmaecte mensen door haer exempel

niet gequetst noch verstoort en werdē. Ic prijse eñ to-
late datmē doet in dusdanigen oeffeningē eñ cerimo-
nien/indien dattet eynde vā v were nyet quaet noch
sondich en is/eñ indien datmen daer in nyet en blijft
staen in alle schijne of dese dingen eenighe volmaect-
heit eñ salicheit maecten daermē nochtans den rech-
ten wech behoort vā daē te beginnē om also vā trap-
pe tot trappe altoos op te climmē tot hoger eñ beter
dingen die onse salicheit alre naest sijn. Mer die men-
schē sijn seer te bestraffen die xp̄m houwē eñ aenbid-
den eñ eerē met sienlikē eñ lichamelikē dinghen/om
vā hē te vercrigē sienlike eñ lichamelike dingē eñ set-
ten hier in die ouerste hoocheyt des gheestelijcheyts/
eñ die hē seluē hier in seer wel behagē dat si also doen
eñ verordelē ander menschē die also niet en doen als
si doen. Eñ in dese dingē hē seluē geheel eñ al te becō-
merē eñ daer in te verwarren eñ dom eñ versuft in te
werdē/eñ geheel eñ aldaer in te versteruē/eñ(op dat-
men eens mijn rechte meninghe claerlikē mach ver-
staen/so wil ic dat plompelikē wt sprekē)met dusdani-
gen oeffeningen eñ cerimonien al heel ons seluē van
xp̄o te laten treckē/ eñ die butē wech ōme leydē(dye
nochtans principalikē eñ op goedē meningen ingeset-
tet eñ toeghelatē sijn te doen/op dat die menschē daer
door mochtē comē tot xp̄m eñ onsienlikē eñ eewigen
dingen(dat en is warachtelikē anders niet dan of te
scheydē eñ af te vallē vā de wet des hilligen Euange-
lijs(die gheestelijc is in haer seluē)eñ also weder in te-
vallē in eē manier vā een Joedsche wet Eñ het is ter
auēture also periculoos te leuē in dusdanigē heueins-
den geestelijcheit der cerimonien/eñ anderē lichame-

likē oeffeningen dattet min quaets/eñ perikels waer te leuē/eñ te staē in grotē/eñ opēbarē sondē des herts sonder dusdanige woeselingen eñ ydele geestelijchedē die dicwijls met veel wancgheloofs vermenghet sijn Eñ al ist dat de opēbaer eñ grote sondē die meeste siec ten makē in die siel/mer die ydel geestelijcheyt eñ dat quade wācgeloof is veel ongeneseliker/eñ seer quaet te helpē. Wat groter naerstichit/ eñ arbeyt heft sinte Pauwels (die een sonderlinc leerer des gheests is) ge daen in al sijn scriftē op dat hi die Jodē (die so seer ver leyt warē dat si betrouwē settē in haer lichamelijcke werckē des wets) mochte brenghen eñ promouerē vā die betrouwinge der werckē tot ander geestelike din gen. Ick sie dattet ghemeen slechte volc der kerstenen menscen nu weder om ingeuallē sijn int betrouwen van haer werckē. Waerom segghe ick dat ghemeen slechte volc? Het waer bi auenture ouer te comen/eñ te lijden dattet simpele volc hier in verdwaelt waren maer dat meeste ghetal (ey lacy) der priesteren eñ der gheleerder ludē/eñ der prelaten met haer schapen/ eñ ondersatē (die haer seluē bouē ander menscen seggen eñ belijdē te wesen) met die naem eñ met haer wtwē dige oeffeningen/ eñ werckē (in een geestelijc leuē) eñ die dese lichamelike werckē straffen soldē/ die vervol ghen met groter macht. Mer wat seyt Christus int Euāgelie? Indiē dattet solt ōnielt eñ in hem seluē ver malt of verdwaest is/waer mede sullen dan die slech te menscen onderholdē eñ ghesoltet werdē? Ick scha me mi te vertellē hoe datter veel vā desen gheestelikē menscen met groter ydelheyt volbrengē eñ onderhol den sommige sekere oeffeningen eñ cerimonien eñ in

settinghẽ die vandẽ menschẽ geordineert eñ inghe
tet syn(mer si en syn op alsulcker meninge niet ing=
settet als si die willẽ onderholdẽ) die si ander mensc
leerẽ eñ gebiedẽ met groter ỏmetelheit te onderh
den/in welckẽ si haer betrouwẽ meer setten dant b
hoorlikẽ is/eñ met groter dwaesheit eñ onbekẽthe
veroordelẽ si den genẽ die daer niet in enleuẽ noch b
trouwẽ eñ daer en bouẽ beschermẽ syt seer strastelik
met groter onurede eñ twiste. Eñ si meenẽ vastelik
dat God hẽ ludẽ dẽ hemel schuldich is te gheuẽ/w
neer si dese ceremonien eñ oeffeningẽ volbracht he
ben/eñ indien si bi lanchept vã tyt hier in seer subt
eñ cloec werdẽ, eñ dat si die veel meer eñ volcomẽde
connẽ doen dã sommighe ander menschẽ/so hebbẽ
terstont een wel behaghẽ in hẽ seluẽ eñ haer dunck
dz si also hillich zijñ/als sinte Pauwels of sinte Anth
nis/eñ si beginnẽ dã met groter houerdye eñ opsch
tinge(na manier vã spreken)vã wincbraeuwẽ te ve
achtẽ eñ te veroordelẽ dat leuẽ/ eñ die cõuersatie vã a
len anderẽ menscẽ/ onderholdende dat gemeẽ woo
eñ seker regule/dattet niet goet of recht en is in ha
sinne/dã dat si doen. Wãneer si dã in haer voornem
eñ opset na dẽ menscelickẽ insettingẽ/ eñ cerimonie
langhe tijt geleeft hebbẽ/eñ si daer al heel in verol
syn/so sult ghi beuindẽ/eñ sien dat si noch geenẽ sm
ke en hebbẽ van tgheen dat Cristus geestelijc anga
mer si bliuẽ als dõme beestẽ in dẽ lichamelikẽ werck
eñ syn besmet met sommigen dromigen sondẽ si sy
seer gemelijc eñ stuyris in haer õmegãc eñ cõuersat
eñ en mogẽ haer seluẽ nauwelic verdragẽ eñ in vre
holdẽ/ in die liefte syn si seer colt/ in toornicheit syn

seer heet eñ onmanierlikẽ/ eñ in nijdichept sijn si seer
hartneckich/ haer tonghe is seer bitter eñ venijnach-
ich/ in partie te dragẽ/ gaen si allẽ anderẽ menscen te
bouẽ/ om een cleyn dinc/ dat niet dã brabbelinc in hẽ
seluẽ en is/ eñ vã gheenre waerdẽ sijn si bereypt altoos
te vechtẽ eñ te kijuẽ eñ (opt cortste) sijn si also seer ver-
scheydẽ eñ verurcemt vã Crist⁹ volmaectheyt dat si ooc
mede niet verciert en sijn met die natuerlijcke eñ ghe
meen duechdẽ die de heydenẽ hebben gehadt door die
redelijcheit/ eñ doer dye natuerlike ingeborẽ toeghe-
neygentheyt/ of door die gewoonte des leuẽs/ of door
die gebodẽ eñ leeringẽ der Philosophen. Behaluẽ al
dese dingẽ so zijn si seer onleerlijc eñ onseggelijc/ eñ mẽ
mach hẽ ludẽ gheen dinc te passe doen of seggẽ/ si sijn
kijfachtich eñ onrustich vã hertẽ/ si sijn seer begeerlic
eñ geneycht tot wellustichedẽ/ hẽ ludẽ walcht vã Go-
des woordẽ/ niemãt en sijn si profitelijc/ vã ander mẽ-
scen hebbẽ si altoos quaet vermoedẽ eñ hem seluẽ be-
mekẽ si in alle schijne of si alleen goede geestelike ker
sten menscen warẽ. O ghi mensch die aldusdanighen
groten arbeyt doet of menich iaer gedaen hebt om te
leuẽ indẽ menschelikẽ insettingen eñ cerimonien/ siet
doch waer toe dat ghi nv ghecomẽ sijt. Ghi laet v sel-
uen dunckẽ dat ghi alle ander menscen in duechdẽ te
bouẽ gaet/ eñ ghi sijt nochtãs de alder booste eñ snoot
ste vã allẽ menscẽ/ also dat ghi voor een kerstẽ mẽsch
een Jode sijt ghewordẽ/ dienende alleẽ dẽ stommẽ cle-
mentẽ/ eñ daerom sult ghi glorie eñ eer eñ prijse hebbẽ
int opẽbaer bidẽ menscen/ mer niet bi God int heime
lijc. Eñ indyen ghi meent dat ghi geleeft eñ ghewan-
dert hebt in die ghiest/ eñ niet int vleys/ waer sijn dan

die vruchtē des hilligē geests? Waer is die geestelik
blijschap des heers? Waer is die broederlijcke liefte
Waer is die vrede tot allē mēscē? Waer is lijdtsaēhe
lancmoedichept/ goethept/minlijchept/ barmherti
heit/sachtmoedicheit/geloof/bequaēhept/ onderho
dinge des vleps/eñ reynicheit? Waer is Crist? beeld
in v werckē eñ leuē. Mer ghi antwoort ter auentur
aldus. Ic en bin geen peputper noch hoeriager noc
keercrouer/eñ dpergelpcke/eñ ic onderholde dat ic
mijn professie beloeft heb. Wat is dz doch anders te se
gē dā of ghi aldus seyde met dē Phariseus. Ic en bi
niet als ander menscen/ghelijc rouers/eñ ouerspeel
ders/eñ ick vaste twemael in dpe weecke? Het is vee
beter te wesen een ootmoedich openbaer sondaer di
God anbiddet om ghenade/ eñ barmhertichept/dan
alsulcke manier vā Phariseen/ eñ epgen hillighe/ e
rechtuaerdige menscen die hē verheffen eñ verbaeg
vā haer goede wercken. Segt mp doch/ hebt ghi in
professie geloeft/dat ghp niet doen en sult dat ghp in
doopsel geloeft eñ beswoerē hebt als dat ghi sult wesen
een kerstē mensch (dat is gheestelijc) eñ niet eē Jode
Nochtans ouertreedt eñ breect ghi die gebodē Gods
om die leeringen eñ insettingē. Wat is die kerstēhei
anders dan een gheestelijc leuē? Hoort wat sinte Pau
wels spreect tottē Romeynē. Die in Cristo Ihū zijn/ e
nz en wanderē na dat vleps/dese en hebbē gheen sake
des verdoemenisse/wāt die wet des gheests eñ des le
uēs in Cristo Ihū heft mi vlost vā die wet des sondes
eñ des doots. Wāt datter onmoghelijc was voor dpe
wet te volbrengen die cranc/ eñ siec was door vleps/
daerom heft den hemelscen Vader sinē eenigē Soens

ghesent in een gelijckenisse des vleys vā die sonde/eñ van die sonde heft hi verdoemt die sonde int vleys op dat die rechtuaerdich makinghe des wets solde ver-vult werdē in ons dye niet en wanderē na den vleys/ mer na die gheest. Wāt alle die gene die indē vleysche sijn/die smakē dingen die nadē vleys sijn/ mer die in den gheest sijn die hebbē beuoelē/ eñ verstant vā din-gen die nadē geest sijn. Wāt die wijsheit des vleys is die doot/ mer die wijsheit des geests is dat leuē eñ die vrede. Wāt die wijsheit des vleys is eē viant Gods wāt si en is nz die wet Gods nz onderdanich/ eñ tē is niet moghelikē dat si haer seluē onder God sal geuē. Wāt alle die ghene die indē vleysche sijn/die en mogē God niet behagē. Sinte Pauwels en mocht dit niet volcomeliker noch opeliker eñ claerliker seggen/dan hi hier nv ghedaen heft. Mer men vint noch sommi-ghe menscen die hē seluē latē dunckē dat dese voorsey de woordē vā sinte Pauwels hem ludē niet en roerē noch angaē seer cloec/eñ vernuft wesende in haer ey-gen sondē te besmckē eñ te ontschuldigen/ eñ seer rat eñ bereyt om te verordelē eñ te cauelē die gebrekē/eñ sondē vā allē anderē menscen. Eñ dat sinte Pauwels ghesept heft vā te wanderē nadē vleys/dat voegen si (na haer verstant) tot die hoeriagers eñ peyutiers eñ ander oncuysiche menschen. Eñ dat hi spreect vā dye wijsheit des vleys/welcke wijsheit eē openbaer viant Gods is/dat werpē eñ verstaē si (met gewelt eñ pers-singhe sonder redē) indē ghenē dye wereltlike boeckē (als poeterie eñ diergelijckē alsō si de namē eñ hietē) geleert eñ studeert hebbē. Eñ in beydē sakē verblidē si hē seluē bouē matē seer/wāt si gheen ouerspeelders

en sijn/en̄ dat si in allē schrifturē en̄ constē bouē ande
mensceen heerlikē ongeleert sijn. Mer in die gheeste
leuē dat seggē si(wt haer eygen dromē en̄ valsche o
nien)niet anders te wesen/ dā te doen/ en̄ te leuē al
doē en̄ leuē. Waert sake dat si so naerstich ondersoc
ten en̄ waer namē die tonge en̄ dat hert vā sinte Pa
wels/ als si nv wel stoltelikē en̄ crachteliken versm
dē die welsprekenheit/en̄ schone tonge(die sinte Pa-
wels in sijn scriftē costelikē ghebruycket)vandē gh
leerden Cicero/ soe solden si sekerlijcken verstaen d
die Apostel dat vleys hiet te wesen alle sienlijcke di
ghen/ende die onsienlijcke dinghen/ hiet hi die ghe
te wesen. Ende in alle sijn scriften leert hi dat dye sie
lijcke dingen nootsaeckelikē moeten dienen/ en̄ sta
onder die onsienlike dingen en̄ niet cōtrarie/want d
onsienlike dingen en moeten niet dienen die sienlic
dingen. Mer ghi hebt een verkeerde en̄ iuyst contr
rie maniere en̄ ordinantie begrepen. Want ghy w
Cristū trecken(na v voordeel)tot die sienlike dingē di
men(met alle reden)behoort te voegen en̄ te treck
tot Cristū. Begheert ghi nv eenige tuychnisse dat
vocabel of dat woordekijn des vleys nyet alleen b
hoort en̄ te v̄staen is tot die lichamelike onsuuerhe
en̄ wellusticheit? Verstaet ende begrijpt dat die selft
Apostel dat selfde doende(dat hy altoos/ ende ouer
doet)dat nv voorscreuē is aldus scrijft ad Colocense
Laet v niemant verleyden/of bedrieghen in loose oo
moedicheit/en̄ in die gheestelijcheyt der Engelen/d
hi niet ghesien en heeft/ wanderende te vergeefs/ o
geblasen wesende in die sinne sijns vleys/en̄ nyet ho
dende sijn opperste en̄ principael hooft dat is Cristu

wt welcke hooft dat gheheele lichaem (door tſamen
knopinghe eñ an een voeginghe gheſchicket ende an
ghedient/eñ geſticht of ghetempert weſende) waſſet
eñ oprijſt in die vermeerderinge Gods. Eñ op dz ghi
ommer niet en ſoldt twijffelen/ dat hy ſpreeckt vandē
ghenē dye daer ghebruyckē ſommighe lichamelijcke
oeffeningen eñ cerimonien/eñ benijden eñ verachtē/
eñ veroordelen ander menſcen die hē ſeluen oeffenen
eñ becōmerē met gheeſtelike werckē/ wilt doch daer
ym anmerckē/ wat ſinte Pauwels daer nae terſtont
ſeyt. Iſt ſaeke dat ghi geſtoruē ſijt met Criſto/van die
elementē des werelts/ waerom onderſcheit ghi noch
deſe elementē/in alle ſchijne of ghi noch leuēde waert
na die werelt? Eñ om dat hi ons noch beter eñ volco-
mender ſolde trecken eñ locken vā deſe elementē/ eñ
cerimonien des werelts/ daerom ſeit hi een weynich
daer nae aldus. Iſt ſaecke dat ghi opgheſtaen eñ ver-
reſen ſijt met Criſto ſo ſoeckt dingē die hier bouē ſijn
daer Criſtꝰ is ſittende an de rechter hāt Gods/ ſmaec
ket dingen die hier bouē inden hemel ſijn/ eñ niet dye
opter aerdē ſijn. Eñ na dat ſinte Pauwels na dē voor
ſcreuen woordē/ ons geuende eñ ſcriuēde is veel ghe-
boden eñ leeringhen des leuens/ hoort doch waer toe
dat hi ons daer nae vermaent. Hi en leert ons niet te
ghebruyckē alſulcke/of alſulcke cerimonien/ eñ hi en
ghebiet niet/ dat wi aldus of alſo ſullen gecleet gaen/
eñ hi en ſeyt niet/ dat wi deſe of die ſpijſe ſullē eten/ eñ
hi en begeert niet/ dat wi aldus veel/ of alſo veel pſal-
men eñ Pater noſterē ſullen leſen/ al deſe dingen ver-
ſwijcht hi. Mer nv ſult ghi horen wat hy ons ghebiet te
onderholden. Hi ſeyt aldus. Ghi ſult v leden dooden

dye daer sijn opter eerden/als oncuysheyt/onreyn-
heyt/wellustichheyt/quade begeerten/ eñ ghierichei
die een dieninghe der afgoden is. Ende een weyni
daer nae seyt hi aldus: Nv moet ghi van v setten al
toornicheyt/eñ alle onwaerdicheyt/ eñ alle boosheyt
Ende een weynich daer nae seyt hi oock mede aldu
Trect wt eñ berouet v seluē vandē olden mensch/m
al sijn werckē/eñ antreet dē nieuwē mensch/ die da
vernyeuwet wert in die kēnisse Gods na dz beelde d
ghenes die hē ghescapē eñ ghemaect heft. Wien sul
wi nv doch verstaen bidē oldē mensch? Sekerlijc n
māt anders dā den oldē Adā die aerdelijc of werelt
is vā die werelt/ wiens conuersatie eñ ōmeganc is
die eerde eñ niet indē hemelen. Op die eerde sult gh
verstaē/alle sienlike eñ tijtelike of vergauckelike di
gen. Bidē nieuwē mensch sullē wi verstaē eē heme
of geestelijc mēsch vandē hemel comende. Eñ bidē h
mel wert ons beteykent eñ te kennē ghegeuen al d
gheen dat onsienlijc eñ eewich duerende is. Na al d
se goede vermaningen (op dat wi na die Joetsche m
nier met sommigē sekerē ordinācien eñ onderholdi
ghen) als cerimonien der touerien (ons seluē niet
sullen latē duncken dat wi God eñ sijn rijc daer me
soldē verdienē mogē) so leert ons sinte Pauwels d
dusdanighe werckē die wi doē die sullē God also ve
behagen eñ anghenaem wesen/na datse luttel of ve
ghetogen eñ geuoecht werdē tot die rechte liefte/w
si wt liefte eerste ghesprotē sijn. Eñ daerom seyt hi a
dus. Bouē al dese dingen hebt die liefte/wāt die lief
is eē bant des volmaectheyts. Eñ die vrede Gods e
Cristi Jhū moet vbliidē eñ vrolijc wesen in v hertē

welcke vrede ghi sijt geroepē in een lichaē. Noch wil ic v beter bescheyt eñ onderwisinge geuē vā die selfde sake. Sinte Pauwels noemt dicwijls dz vleys/ eñ hy spreect menich werf vā de geest scriuēde tottē Galatē den welckē hi niet alleen roepende eñ treckēde is van die wellusticheit tot een puyr eñ reyn leuē/ mer hy arbeyt seer naerstelikē om hem ludē weder af te treckē vā die Joedtse wet eñ manierē eñ vant betrouwen in haer eygen werckē/ daer si seer in bedrogē eñ verleyt warē/ vā sommigen valscen Apostelen. Siet doch nv wat sondē dat hi verteit/ als hy die werckē des vleys is bescriuende seggende aldus: Die werckē des vleys sijn opēbaer/ eñ syn dese/ ouerspel/ onreynicheyt/ onschamelheit/ oncuysheyt/ dienste/ eñ anbiddinghe der afgodē/ touerien/ onureden/ eñ viantschappē/ kibbelingen/ eñ crigen/ toornichedē/ melcāder te veruolgen twist/ eñ twedracht/ partien/ dwalingen/ eñ secté/ int kerstē geloof/ dootslagen/ dronckēschappē/ brassingē/ eñ houeringen/ eñ diergheliicke. Eñ niet verde daer na seyt hi aldus: Ist dat wi leuē naden gheest/ laet ons dā wanderē nadē gheest. Daer nae bewijst hi ons dat quaet/ eñ een manier vā een pestilencie dye dē gheest tegens staet eñ wederspānich is seggēde aldus: Laet wi niet begeerlijc werdē om eenige ydele prijs eñ glorie te hebbē eñ laet wi melcander nz porrē noch tergē tot quaet eñ laet wi melcander niet behatē. Dē boom wert bekēt wt haer vruchtē/ eñ al ist dat ghi v waken/ v vasten/ v swijghen/ eñ silentie/ v sekere ghetyden eñ ghebedē te lesen/ ende v ander menschelicke insettinghen eñ onderholdingen niet en versuymt noch vergheet/ dit en acht ic altesamen niet/ also lanck als ghy

dat na dē vleys doet. Eñ ic en sal niet gheloovē dat
werckē indē gheest gheschien/ ter tijt toe dat ick in
sal sien die vruchtē des gheests. Want also lange/ a
ghi noch na die lichamelike oeffeninghe vā desen v
wendigen dingen in v hert woonēde dye werckē d
vleys/ so en mach ic niet segghen eñ bewijsen/ dat g
dat vleys ghelaten hebt. Ondersoeckt v seluē/ eñ g
sult beuindē/ dat noch in v regneerē onmenscelike/
wijuelike haet/ eñ toornicheyt/ crijchachtige eñ blo
ghierighe wreetheyt/ onuersadelike begeerte eñ gh
noecht om te kijuē/ rasende/ eñ verwoede vmaledij
ghe eñ vloeckinghe/ serpentelijc eñ adders venijn d
vmalediden achterclaps/ eenē opgheblasen eñ hooc
dragende moet/ eenē hardtneckijgen/ eñ stijuē wtgh
reckten hals/ een cranck eñ besmet/ eñ ontsluppend
geloof/ ydelheyt/ lichtuaerdicheyt/ beueyustheit/ end
pluymstrijckerie. Ghi veroordeelt v euen mensch i
spijs/ of in dranc/ of in sijn habijte/ mer sinte Pauwel
veroordelt v wt uwe werckē. Meent ghi dattet v ve
schept vā anderē vleysschelikē eñ wereltlikē mensce
dat ghi v seluen becōmert eñ besondicht in lichter di
gen dan si doē/ bliuende nochtans staende in dye sell
de sondē met hē lijdē/ het is seer schandelijc eñ grot
sonde/ als yemāt om sijn goet/ eñ erffenisse dat hē af
handich is ghemaect eñ benomē/ oft dat sijn dochte
vercracht is/ of dat sijn olders an haer lijf of an har
goet beschadicht sijn/ of om te comen inden raet/ of i
eenich officie/ of om te comē in die gratie vandē Pri
ce vrantschappē of oorlogē anneemt/ of yemant dae
om veruolcht/ of eenichsins misdoet/ mer het is noc
veel leeliker eñ schandeliker dat ghi geestelike perso

nē(dat schande is om te seggen)v leet also straffelickē eñ bitterlikē wrecket in allē dingē dye v misdaen werden/hoe cleyn die sake ooc is in hē seluē is. Als die sake lichter is om te sondigē soe en vschoont noch vlicht si die sonde niet/maer si vmeert/eñ beswaert die sonde. Daer en is niet veel ondscheits tusscen in hoe veel dat ghi sondicht als ghi met gelikē begeertē/ eñ luste sondicht. Mer nochtans is daer also veel ondscheits tusscen datmē hē rekent die alre quaetste/ eñ sondichste te wesen die hem seluē alder lichghelijcste om een cleyn/eñ snoot dinc af keert van duechdelike eñ eerlicke dingen. Ic en spreec nv niet van die wilde monikē eñ beghijnē/wiens leuē / eñ manieren alle die werelt behaet eñ vsmaet mer mijn meninge is vā die geestelike personē/die onder dat ghemeen volc gheacht sijn niet als menscen/ mer als Engelē. Eñ ic beghere/eñ vmanc hem luden dat si in dese woordē niet verstoort noch vertoornt en werdē/want ick met mijn woordē die sondē allēē begeer te kennē te geuē/ eñ te straffen mer die personē eñ menschen en wil ic niet beschamē Eñ indien dat si goede eñ geestelike menschen sijn so sullē si(met recht) hem seluen verblijdē dat si van yemant vermaent werdē in dinghen dye haer salicheyt angaen. Eñ ick weet oock wel/datter onder hē luden veel goede menscen sijn/die haer hulpe des verstants eñ der scrifturē ghesmaect hebbē die verholentheydē des hilligen gheest. Mer het geualt eñ geschiet meest altoos(als Liuius seit)dattet meest getal verwint den bestē. Nv voort(datmē in die waerheit moet segghen eñ belijdē)en sien wi niet voor onse ogen/dat die alder scarpste eñ strengste oordē der gheestelijcker personē

haer hoochste volmaectheit des gheestelijcheits set
in ceremonien/of in een sekere wet vā Psalmē eñ g
tijdē te lesen of in lichamelikē arbeyt? Eñ ist sake d
yemāt hē ludē wel wilde ondersoekē/ eñ dat yemat
vraechde vā geestelikē dingen/soe sult ghi daer vind
dat si by na altesamē(seer weynich wtghenomē)ind
vleys eñ nadē vleys wanderen. Eñ hier vā comt de
grote cleynmoedicheit eñ cranchertichcit/ dat si beu
eñ vresen daer gheen vrese en is/eñ si sijn vri eñ tracc
of slapende/als si in die meeste perikel sijn. Hier vā c
met dat si altoos ionge kinder(eñ nēmermeer olt,bl
uē in Cristo/noch sal ic veel meer seggē/wāt dese ver
keerde waerdeerders der dingen achtē dese vleyssch
like dingē seer hooch eñ groot die in haer seluen niet
niet en sijn/ vergetēde eñ verachtēde die dingē die ō
allcen salich mogen makē/ altoos leuēde eñ bliuend
onder die wet/eñ schoolmeysters/ende altoos belad
staende onder dat sware iuck des eyghendoms/eñ n
mermeer begerēde te comē tot de kerstelike eñ geest
like vrijheit eñ nēmermeer wassende tot die breethey
des lichts. Daerom roept sinte Pauwels aldus tot dē
Galatē. Blijft staēde eñ en laet v niet wederōme bin
nen of holdē onder dat iuc des eygendoms. Eñ noch
spreect hi op een ander placto aldus. Die wet was on
se schoolmeyster eñ leytsmā in Xp̄o op dz wi gerecht-
uaerdicht mogen werdē wt dat geloof. Eñ na dattet
gheloof gecomē is/so en sijn wi nv niet langher staen
de onder een leytsmā eñ schoolmeyster. Want ghi sūt
altesamē kind Gods doort geloof twelc in Cristo Ihū
is. Eñ een weynich daer na seyt hi aldus. Eñ als wy
noch ionc eñ cleyn warē/ doen warē wi dienende on-

der die elementẽ des werelts. Mer als die volcomen heit des tÿts gecomẽ is/doen heft God gesent sinẽ sone gemaect wt een vrouwe/gemaect onder die Wet/ op dat hi verlossen solde den genen die daer warẽ onder die Wet/op dz wi die verkiesinge der kinderẽ ontfangen soldẽ. Eñ anghemerct dat ghi kinderẽ Gods sijt/daerom heft God den Vader gesent die gheest vã sinẽ soon in v herten/roepende Vað Vader. Eñ daerom en is dusdanigẽ mensche nv niet meer een knecht mer een soon. Noch spreect hy op een ander plaets aldus. Mijn lieue broeders ghi sijt gheroepẽ in die vrijheit/ mer siet wel toe dat ghi ymmer v vrijheit niet en geeft in een oorsake des vleys/mer door die liefte des gheests sult ghi melcander dienẽ. Wãt die ghehele eñ ganse wet wert volbracht in eẽ woordekijn. Ghi sult v euẽ mẽsch lief hebbẽ als v seluẽ. Eñ indien ghi melcãder bijtet eñ etet/ siet wel toe dat ghi vã melcander niet en wort verslondẽ eñ verteert. Noch seyt hi tottẽ Romeynẽ aldus. Ghi en hebt niet ontfangẽ dẽ geest des verkiesings der kinderẽ Gods in welckẽ wi roepẽ Vader vader. Eñ men mach ooc mede hier te passe brengẽ/dat hy scrijft tot Thimotheũ seggẽde aldus Oeffent v seluẽ tot goedertierenhz eñ gelijcheit. Wãt die lichamelike oeffeninghe/ is tot weynich dinghen nut eñ profitelikẽ/mer die geestelijcheyt eñ goedertierenheyt is nut tot allẽ dingẽ. Eñ tottẽ Chorinthien spreect hi aldus. Die Here is een gheest eñ so waer die gheest is/daer is vrijheit. Mer wat is vã doen/dat wy sommige plaetsen ꝟhalẽ eñ scriuẽ? Wãt al sinte Pauwels brieuẽ eñ scriftẽ en leerẽ ons anders niet dã dattet vleys/dat daer seer kijfachtich/ eñ twistende is te=

gens die gheest) vā ons versmaet sal werdē/ eñ dat h
ons begeert te settē eñ te vestigē in die geest die dae
is eē heer eñ een geuer des liefts eñ des vriheits. Di
sijn onuerscheydelike mede gesellē onder melcande
als dat vleys eñ die eygendomme/ onrusticheit/ eñ k
ninge of twiste. Eñ ooc mede die gheest eñ vrede lief
eñ vriheit. Dese dingen geeft ons sinte Pauwels sta
delijc door al sijn scriftē te kennē. Ten is niet mogeli
ken dat wi beter meister sullē vindē om geestelike eñ
kerstelike leeringhen te verstaen eñ te weten dā sinte
Pauwels is/ bisonder daerom/ want alle die hillighe
scrifture met sijn scriftē ouer eē draecht. Dat was dat
opperste gebot in Moyses Wet/ eñ dz selfde verhaelt
eñ volbrēghet Crist9 nv int Euāgelie. Daerō is Xps
principalikē eñ bouē al geborē/ eñ gestoruē/ om dat hi
ons solde leerē niet die Joedtsche Wet te volgē/ mer
alleē lief te hebbē eñ te beminnē. Siet doch hoe naer-
stelikē eñ sorchuoldelikē/ eñ met wat groter begheer
te Crist9 na zijn laetste Auontmael zijn Apostelē geleert
heft/ niet vā spijs of vā dranc/ mer van die liefte die si
tot melcāder altijt soldē holdē. Eñ wat leert ons sinte
Jan eñ wat bidt hi ons anders/ dā dat wi melcander
sullē lief hebben? Eñ sinte Pauwels prijst ouer al dye
liefte (als voorseyt is) eñ scriuēde tottē Corinthiē daer
verheft eñ prijst hi die liefte bouē miraculen/ eñ bouē
die Prophetien eñ bouē te sprekē met engelscē tongē
Nv latē hē sommige menscen denckē dattet een gro-
te liefte is/ dicwijls in de kercke te wesen/ op haer kni
en te vallē voor die beeldē der hilligē barnende was-
kerssen voor die hilligen te settē/ eñ dicwijls een seker
ghetal vā gebedekyns te lesen. God en behoeft niets

niet vā desen dingē. Hoort wat Paulus die rechte lief
tehiet te wesen. Een yegelijc sal sijn euē mensch leerē
eñ stichtigen eñ tot die rechte wech leydē/alle mēschē
sal hi holdē te wesen ledē vā dat selfde lichaē/hy sal al=
le menschē meenē eñ holdē te wesen een in Cristo/alst
sijn mede broeder wel gaet/so sal hy hē daer in vblidē
indē Heer oft sijn eigē baet waer/vā die schade uwes
euē mēsches sult ghy v bedroeuē eñ medelydē met hē
hebbē eñ troostē hē/also ghi begeert dat v een ander
doen solde in gelike schijne/ den dwalendē menschen
sult ghi sachtmoedelikē straffen/den onwetenden eñ
onwijsen menschē sult ghi onder wisen/ eñ lerē dē ge
nen die in sondē geuallē sijn die sult ghi weder op bue
ren/dē mistroostigē eñ cleynmoedigē mēschē sult ghi
vertroostē/ die daer arbeydē dien sult ghi helpē eñ v=
lichtē/dē armē eñ ellendigen menscen sult ghi te hul=
pe comē. Sūma summarū/opt corste al v rijcdommē
eñ al v naerstichcit/ eñ al v werckē/ eñ al v sorge sult
ghi daer toe voegē eñ schickē/op dat ghi veel menscē
profitelijc eñ behulpelic moecht wesen in xp̄o/eñ also
als Cristus nz voor hē seluē geborē is noch voor hē sel=
uen geleeft heft/ noch gestoruē is tot sijn eygē profijt
mer hi heft hē seluē geheel/eñ al geleuert eñ ouerge=
geuē tot onse profijt/eñ salicheit also sulī ē wi ooc me=
de te hulpe comē/eñ dienen onse euē mensch tot haer
profijt/eñ nz ō onse eygē baet. Waert sake dz die mē=
scen aldus dedē eñ leefden/ so en waer daer niet ghe=
noechliker noch lichter leuē/dā dz leuē vandē geeste=
likē menscē die in cloosters sijn mer nv ist effen iuyst
contrarie/want wi sien dat haer leuē nv droeuich/ eñ
swaer is/eñ vol met ioedtscen ydelheidē/eñ wancge=

boue eñ beueynsde geestelicheit/eñ si en sijn niet vri v
eenige sondē der wereltliker menschē/eñ in sommig
dingen sijn si meer besondicht eñ besmet dā ander m
schē. Waert dat nv sinte Augustyn leefde/eñ sage di
manierē eñ sedē der ghenē die nv alder meest glorier
dat si leuē na haer in settinge vā sijn regel/sekerlic h
waer te beduchtē dat hijse niet eens bekennen en so
de/ eñ hi solde roepen dat hē gheen dinc min solde b
hagen dā dese manier vā leuē/eñ hy solde segghē/da
hi sijn oorde inghesettet heeft/om een sekere eñ goed
manier vā leuē te hebbē na die regel eñ leere der Ap
stelē/eñ niet na die superstitien eñ ydele of beueynsd
gheestelijchept der Jodē. Mer ic hebbe hier voortijt
wel gehoort/ wat my hier tegens gheantwoort wer
vā sommighen menschen/die wat beter verstants e
gheests schijnē te hebbē. Men moet waken in dye al
der cleynste dingen/ op datmē nyet te mets in grote
sondē en valt. Ic hoort eñ dat behaecht mi seer wel be
holden des/dat ghy daer in nyet alte seer naerstich e
sijt/eñ ghi daer nyet alte lanc in blijft staende eñ aen
cleuēde/wāt ghi soldt lichtelikē af vallē eñ geheel eñ
al verscheydē werdē vā die alder grootste dingen/als
ghi v seluē alteseer becōmert indē cleynstē dingē. Die
cleyne eñ minste dingen te verachtē is een periculoes
dinc/mer dye meeste dingen te verachtē eñ te vergetē
is veel swaerder perikel. Siet wel toe dat ghi die clip-
ten inder zee also vermijdet eñ schuwet/dat ghy nyet
en valt in meerder perikel des zees het is seer goet eñ
profitelijc dese alder minste dingē te doen/mer betrou
wē daer op te settē eñ daer in te bliuē staen/dat is seer
perieuloos. Sinte Pauwels en verbiet v niet te gebru

en die elementẽ/mer hi en wil niet dat hi die vri is in
p̃o/dye elementẽ sal dienen. Hi en verdoemt die wet
er werckẽ niet/ indien datmẽse rechtelijc ghebruyct
Ter auẽture ghi en sult nyet goet wesen ten si dat ghi
ye alre minste dingen ooc in v hebt/mer nochtãs en
nogen si v niet goet noch geestelijc makẽ. Dese licha-
nelike cleyne dingen brengẽ eñ leydẽ een mẽsch wel
ot een goedertierẽ eñ geestelijc leuẽ/ist dat ghijse een
veynich tijts besicht. Mer indien ghijse begint te ge-
truyckẽ/en blijft daer in staen/ so verdriuẽ si terstont
il v goede leuẽ eñ geestelijcheit. Die Apostel Paulus
versmaet Abrahams werckẽ/ die alder best warẽ(als
vi alcesamẽ wel wetẽ)eñ wilt ghi betrouwẽ setten in
a eygẽ werckẽ. God versmaet die offerhandẽ eñ vier
dagen/eñ hoochtijdẽ vã sijn eygẽ Joedtsche volc/dye
hi seluer ingesettet hadde/ eñ hẽ ludẽ beuolẽ hadde te
doen. Sult ghi also stolt eñ vermetel wesen/dat ghy v
menschelike onderholdingẽ eñ obseruantien wilt ge-
lijckẽ met die ghebodẽ des godlikẽ wets? Hoort noch
taus hoe dz God versmaet eñ walcht vã dese werckẽ
des Wets seggende aldus door dẽ Propheet Ysaias.
Waerom brenghet ghi voor my die menichte eñ veel
heit vã v offerhandẽ? Ic bin veruolt. Die offerhandẽ
der rãmẽ eñ dat morch der vetter beesten eñ dat bloet
der caluerẽ eñ der schapẽ eñ der geytẽ die en hebbe ic
niet begeert noch willẽ hebbẽ. Doẽ ghi quaemt voor
mijn ansicht eñ tegenwoordicheit. Wie heft dese din-
gen vã v begheert of gheeysscet/ op dat ghi wanderẽ
soldet in mijn Tempel? En wilt voort an nyet te ver-
geefs offerẽ v sacrificien/v wierooc versmade ic. Die
feeste vandẽ nieuwẽ mane/eñ die Sabbatẽ/eñ die an-

der vierdagen en wil ic niet langer lydē noch verdr
gen. Al v vergaderingē syn quaet eñ boos. Myn s
heft behatet uwe calendē eñ v hoge vierdagē. Si sy
mi swaer eñ moyelijc gewerdē. Het is my arbeyt da
ic se verdragen hebbe. Eñ als ghi v handen wtstreke
sult/so sal ic myn ogen vā v kerē/eñ als ghi veel geb
den voor mi wtstortet/so en sal ic v niet verhoren. E
als die Prophete hier vertelt eñ spreect van die onde
holdingen eñ gewoontē der sacrificien/ eñ vā die me
nichuoldige ghebedē der Jodē/ wat doet ghi doch d
anders dā dat ghi daer door mettē vinghere bewijse
den genē die al haer geestelijcheit settē eñ metē in ee
seker ghetal vā psalmē eñ veel ghebedekijns te lese
Anmerct hoe wonderlijc/dē welsprekende Prophet
de godlike walginge hier verclaert eñ seer groot ac
tet/also dat hi die met syn orē/noch met syn ogen nie
en mocht verdraghen. Mer wat sacrifitien warē d
doch/daer hi af spreect? Sekerlijc het warē die sacrif
cien/de hi seluer met groter eerwaerdicheit eñ geest
lijcheyt den Jodē gebodē hadde te onderholdē/eñ di
lange tijt met groter eerwaerdicheit menich iaer on
derholdē eñ bewaert warē vā veel hillige Coninge
eñ Prophetē. Eñ dese sacrificien eñ ceremonien he
God versmaect in die vleyssceelike wet/eñ int olde Test
ment eñ wilt ghi noch daer en bouē betrouwē sette
in v eygen sacrificien eñ onderholdingen die ghy of
ander mensc̄ seluer ingesettet hebt/in die geestelick
Wet dz is int nieuwe Testamēt/eñ in die tijt der gra
cien. Dit selfde gebiet God dē selfdē Propheet Ysaia
op een ander plaets/als dat hi sal roepē sonder opho
den eñ dat hi zijn stemme sal verheffen als een basuyn

als in een dinc datmē hertelijcken eñ in eerſte mœde
ncent/eñ dat waerdich is ſcarpelijc geſtraft te werdē
ñ datmē nauwelikē vercrigen mach vā ſulckē men-
cen/dā alleen met bekiuē eñ kibbelē/ſeggende aldus
Si ſoekē mi vā dage te daghe/eñ ſi willē mijn wegen
vetē als volc dye gerechticheyt ghedaen heeft/ eñ dat
ijns Gods oordeel niet achtergelatē heeft. Si biddē mi
om oordeel des rechtuaerdicheits/ eñ ſi willē God ge-
akē. Waerom hebbē wi geuaſtet/eñ ghi en hebt ōs
niet angeſien? Waerom hebbē wi onſe ſielen veroot-
moedicht/eñ hebt ghi dat niet geweetē? Siet inden da-
ghe uwes vaſtens/ſo wert uwē eygen wille geuondē
eñ v ſculdenaers vermaent eñ eyſſchet ghi wederom
me. Siet tot ſtrijdinge eñ kijuinge/eñ ſcheldinge vaſt
ghi/eñ ghi vecht eñ ſlaet melcāder met vuyſtē ſeer bo
ſelikē. En wilt niet vaſtē alſo ghi tot deſen daghe toe
gedaen hebt/ op dat v roepinge gehoort mach werdē
indē opperſten. Js dit die vaſten die ic vercorē eñ be-
geert hebbe/dat die menſce ſijn ſiel pijniget aldē dach
door of dat hi ſijn hooft pijnicht gelijckerwijs of daer
een cirkel eñ rondē bant omgebondē waer/ of datmē
aſſche ſtroyet eñ een ſacke wtſpreyt? Hebbe ic dit ghe-
hetē te weſen dat vaſten/ eñ eenē bequamē dach voor
God? Wat ſullē wi doch nv hier toe ſeggē? Verdoēt
eñ verordelt God dz hi ſeluer gebodē hadde? Neen hi
ſonder twyfel. Mer ghi ſult dit aldus verſtaen. God
hatet eñ heeft miſhaghen als yemant blijft ſtaende int
bleys des Wets/ eñ alſmē betrouwē ſettet in dingen
die niets niet en ſijn in haer ſeluē. Daerom bewijſt hi
ons voort wat ſijn meninghe is in deſen plaetſen/dat
wi doen ſullē/ſeggende aldus: Wert ghewaſſchet/eñ

weest suuer/eñ reyn eñ dat quaet vã uwẽ ghedachte
sult ghi wt mijn ogen brengẽ. Als ghi hoort dat hi se
vã dat quaet der gedachtẽ/en spreect hy dã niet opel
ken vã die gheest eñ vandẽ inwendigen mensch? Di
ogen des Heers en ansien niet dat int opẽbaer oft v
butẽ anghesch iet mer dat int heymelijc geschiet noc
hi en ordeelt niet na dat ghesicht der ogen/noch hy e
straffet niet na dat ghehoor der oren. Hy en kent dy
dwase maechdẽ niet/die vã buten verciert sijn/eñ va
binnẽ vael sijn. Hy en kent oock mede dẽ ghenẽ niet di
sonder die geest alleen met de lippẽ tot hẽ seggẽ Hee
Heer. Daer na vermaent õs God door dẽ Prophee
dat die gewoonte des geestelikẽ leuẽs also niet geleg
en is indẽ ceremonien of wtwendigẽ werckẽ als da
ghelegẽ is in die liefte vã onse euẽ mẽsch seggende al
dus. Soect die rechtuaerdicheit comt te hare eñ te hu
pe den belastẽ eñ bedructẽ menschen/doet den weeze
goet recht/ eñ beschermt den weduwẽ. Eñ alsulcke
manier vã woorden heft hi bi na ghesettet op een an
der plactse daer hi is sprekende vant vastẽ seggẽde a
dus. Dit is die beste vasten die ic vercoren hebbe/ont
bint die banden des boosheyts/ ontbint eñ ontlost di
bondekijns dye daer verdruckende sijn. Laetse vr
gaen dye daer vercrancket sijn/ eñ schoort alle lasten
Breect den hongerigen v broot/ eñ lert eñ ontfange
in v huys den armẽ eñ behoeftigen eñ vreemdẽ men
scen. Als ghi een arm naect mẽsch siet/so bedecket hi
met cleederẽ eñ vsmaet v vleys niet. Wat sal nu doch
een kerstẽ mensche doẽ? Sal hi die gebodẽ des hilligi
kercr vergetẽ? Sal hi versmadẽ die eerlike insettingi
vã onse voorvaderẽ? Sal hi die goede eñ olde gewoon

ẽ verdoemẽ eñ voor quaet verordelẽ? Neen hi in geẽ
e manierẽ. Mer ist sake dat hi noch cranc is/so moet
hise onderholdẽ als dingen die hẽ van node sijn/ eñ in
iẽ hi starc eñ volmaect is/so sal hise also veel te meer
oldẽ/ op dat sijn wetenschap eñ volmaectheit niet en
chandaliseert noch quaet exempel geeft sijn crancke
nuolmaecte broeder/dootslaende also geestelikẽ dye
iel vã zijn broed' daer Crist' voor gestoruẽ is. Aldus en
noetẽ wi die wtwendige werckẽ niet achterlatẽ mer
ie inwendighe werckẽ moetẽ wy nootsakelikẽ doen
ñ volbrengẽ. Die lichamelike werckẽ en werdẽ niet
ersmaet/ mer die onsienlike werckẽ hebbẽ dẽ hooch
ten prijse. Die sienlike bouwinghe/ eñ oeffeninge en
vert niet veracht noch verdoemt mer mẽ mach God
iet behagen/ eñ hy en wert niet versoent dan alleen
net die onsienlike geestelijcheyt eñ goedertierenheit
God is een geest/eñ met gheestelike offerhandẽ wert
i bewegẽ eñ bemurwet. Het is eẽ leelijc eñ seer schã=
elijc/dat wi kerstẽ menschen niet en wetẽ/dat Catho
ie heydensce Poete wel wist seggende aldus. Want
God eẽ geest is als ons die vaerscẽ eñ textẽ der Poe
en verclarẽ. Daerom ist wel redẽ/ dat wy hẽ sonder=
inge sullẽ anbiddẽ eñ eerẽ met een puyr/ eñ geestelijc
ert. Laet ons desen auctoor eñ leeraer niet versmadẽ
l ist dat hi een heydens meyster is ghewest. Wãt sijn
inne eñ sentencie is also goet oft hi eẽ groot Doctoor
nder godheit hadde ghewest/ also dat ic ondervondẽ
ebbe/dat sijn woordẽ vã weynich menscẽ wel vstaen
ñ begrepẽ sijn/eñ nochtãs vintmẽ weynich geleerdẽ
ie dat niet diwijls ghehoort eñ ghelesen hebbẽ. Eñ
ie sinne is dese. Ghelijc begeert eñ soect ghelijc. Ghi

meent eñ gelooft dz God bouē matē seer grotelikē e
wegē wert alsmē een stier tot sijnre eerē dootslaet/
datmē hē dient met dye walmte des wieroocx in a
schijne ofte God een lichaem eñ vleys waer. Hi is e
gheest eñ sijn puyrheit/ eñ eenuoldicheit is also gro
datmē gheen dinc daer bi ghelijckē mach/ eñ daero
ist wel redē datmē hem sonderling/ eñ bouē al in e
puer eñ reyn hert of gheest sal bouwē eñ eeren. G
meent dattet een sacrificie is/ alsmē een kaersse opst
ket/ mer Dauid hiet dz eē sacrificie te wesen voor g
alsmē ootmoedich is vā geest. Eñ al ist dat God he
versmaet dat wtgestorte bloet d̄ Bockē eñ der Cal
mer eē bedruct eñ eē v̄ootmoedicht hert/ en sal hi ni
versmadē. Doet ghi yet om der menscen ogen te vo
doen/ eñ den menscē te behagē/ wilt also veel te me
naerstich wesen om bequamelikē te doē dat God v
v begeert voor sijn ogen gedaen te hebbē. Wat bat
doch dattet lichaē becleet is met eene schapelyer o
eenich gheestelijc habijt/ indient hert bedecket is m
een wereltlijck cleet? Ist bi alsoe datmē becleet is va
buten met eenē wittē rocke/ of mantel/ oft subtijl/ e
diergelijcke/ dat en maect ons niet salich/ mer wi a
beydē dat gelijckerwijs wy een wit cleet vā butē dr
gen dat also ooc mede al onse inwendige eñ geestelik
clederē mogē wit eñ claer wesen als snee Ghi swijc
eñ holdt silenciū vā butē/ mer v staet meer te sorghe
dattet hert vā binnen ledich/ eñ onbecōmert eñ vri i
vā allē wereltlikē sakē. Tē baet v nz dat ghi indē lic
amelikē tēpel v knyen buyget ten si sake dat ghi v s
uen geheel eñ al onder God gheeft eñ dz ghi niet h
vaerdich eñ hertneckich opgherechtet staet in v her

gens God. Ghi eert dat holt des hilligē cruys mer
et is veel beter eñ saliger dat ghi die verholentheyt
ñ bedudenisse des cruces geestelijc nauolghet. Ghy
ast/eñ ghi speent/eñ wacht v vā vleys eñ eyeren eñ
ier gelijcke/die de siel of die mensch niet en besmettē
ñ waerom en speent of en wacht ghy v seluē niet vā
nsuuere eñ onderpere woorden/die niet alleen v siel
esmettē mer ooc mede die de conscientie vā v mede
roeder die dat hoort. Men is naerstich om dat lich-
em te onderholdē eñ te onderleydē/ of te voedē met
oyle/eñ sal die siel haer seluē verbrassen eñ droncken
makē in verckens draf. Men verciert den steenē tem
el met tampeterie/eñ groenē bomē/eñ de ghewijde
laetsen holt ghi in groter eerē eñ geestelijcheit/mer
it en baet v altesamē niets niet indien dē tempel vā
hert/wiens muerē eñ wanttē Ezechiel dē propheet
n sijn visioen heft doorgrauē, noch veruuylt/ eñ be-
mettet of onteert blijft/met die onwtsprekelijcke ver
madenisse der leeliker sondē vā Egypten. Ghi holt
enē hilligen vierdach vā butē/ eñ binnē in v hert ist
l vol rumoers eñ oploops vā menigerlei sondē. Dat
ichaē en doet geē oncuysheit noch ouerspel/ mer ghi
ijt seer gierich/ eñ dat en acht ghi niet nochtans heft
hert ouerspel gedaē tegēs God ō dz ghi dat tijtelike
goet meer begeert te hebbē ōv wille daer mede te doē
ā ghi god begheert die v eenige eñ warachtige bruy
egom is. Ghi singhet eñ leset met v lichamelike ton
ghe/mer anmerct naerstelijckē of ghi vā binnē met-
er herten andachtelikē bidt/dan niet. Met die mon-
e/eñ met die lippen ghebenedijt ghi God eñ metter
hertē vermaledijt ghi hem. Ghy wert beslotē in een

cleyn clooster/ende ghi blijft meest altoos in v eygh
celle of slaepcamere/eñ ghy loopt nochtans al woe
met v ghedachtẽ/ouer eñ door die gansе wereit. Gh
hoort vã buytẽ dat woort Gods lesen of predikẽ/m
het is veel beter dat ghyt vã binnẽ hoort. Wat seit o
doch dye Propheet: Ten si saecke dat ghy dat woo
Gods vã binnẽ hoort/so sal v siel weenen eñ schreyn
Mer wat leest ghi int Euangelie? Het sal ghelschie
dat die daer siende sijn/ die en sullen niet sien/ende d
daer horende sijn/ die en sullen niet horẽ. Eñ die Pr
pheet seit wederõme aldus. Ghi sult dat woort Go
horẽ/met v lichamelike ooren/ eñ ghi en sult dat ni
begrijpẽ noch verstaen. Daerom sijn si salich/ die d
woort Gods vã binnẽ horẽ. Och hoe salich sijn si/di
vã God inwendelikẽ toe gesprokẽ eñ vermaent we
den eñ sijn woort horen. Want haer sielen sullen da
door salich gemaect werdẽ. Des Coninex dochter (d
is die wtuercoren eñ edele siel) werdt door Dauid de
Propheet vermaent/ eñ gebodẽ haer inwendige oo
toe te holden/ende al die schoonheyt die si heeft dye
vã binnẽ verchiert met costelijckẽ verguldẽ boorde
Ten baet ooc mede niet/dat ghi gheen quaet en doe
noch bedrijft als v lust/ eñ begheerte eñ sinnelicke b
wegentheit daer toe niet en wert bewegẽ noch ang
roert. Wat batet vã butẽ yet goets te doẽ/ als v her
eñ meninge vã binnẽ effen iuyst cõtrarie begheert e
doet? Meent ghi dattet goet/ eñ verdientelikẽ is/m
dat lichaẽ te Iherusalẽ of te Romẽ te reisen/indiẽ bi
nẽ in v hert woont eñ regneert Sodoma/ eñ Egypt
eñ Babilonĩẽ met haer sondẽ? Tẽ is niet seer groot t
achtẽ/dat ghi met v lichamelike voetẽ betreden heb

die plaetsen de Crist? bewandert/ eñ met syn voetē betreden heft/ mer dat is seer prijselijc ende goet dat ghi nauolget met ganser begheertē dye voetstappē vant leuē Cristi. Veel menscē latē hē dūckē dattet eē groot dinc is/ dat hillige graf binnē Iherusalē te versoeckē eñ te rakē/ mer het is noch veel beter eñ groter als eē mēsch die gheestelike begrauinge in hē seluē volbrenget/ eñ vertoont. Ghi biecht eñ belijt v sondē voor dē priester/ de eē mēsch is/ mer siet wel toe hoe dat ghijse belijt/ ende openbaert voor God. Want dan vermelt eñ beclaecht ghi v seluē te recht voor hē als ghi de hertelickē eñ vā binnē behatet. Ghi meent ter auenture dat al v sondē eens eñ gelijc tot eenre stonde werdē af ghewasscen/ eñ verghevē door aflaets brieuē oft door wat ghelts dat v gehetē wert te offerē/ oft door sekere bedeuaerdē/ eñ pelgrimagien te gaē/ mer ghi dwaelt daer seer in/ eñ ten is alsoe niet/ als ghi ghelooft. Die wondē der sondē sijn vā binnē ghemaect/ eñ daerom ist vā node/ datmen die salf/ eñ die pleyster daer op sal leggen vā binnē uwe begheertē eñ affectien sijn verkeert/ eñ verdwaelt/ want ghy hebt bemint/ dat ghy sculdich waert te behatē/ eñ ghi hebt behatet/ dat ghy schuldich waert lief te hebben. Dat soet was dat is v bitter gewerdē/ eñ alle bitterheit is v soet gewest. Ick en achtet niet/ dat ghi van butē doet. Mer ist sake dat ghi v leuē ommekeert eñ verbetert/ eñ dat ghi nv beghint te behatē eñ te vlijen/ eñ te walgen vant gheen/ dat ghi hier voortijts seer beminde/ ende dattet v toelachet eñ soet werdt/ dat ghy hier voormaels als gal vā v iaechde/ eñ tot allē tijden vermijde/ eñ schuwede so machmē also vā ten lactstē bnemē/ eñ weten datter

sekere teykenē vā gesonthz des siels in v sijn. Mari
Magdalena heft seer grote liefte gehadt tot Cristun
eñ haer sijn veel sondē vergeuē. Eñ hoe dz ghi Crist
meer sult lief hebbē/hoe dat ghi v sondē meer sult be
hatē. Wāt die behatinge/ eñ dat mishagen der sond
volcht na die liefte des duechts/eñ goedertierēheyt
gelijckerwijs als een schimme volcht eñ comt na da
lichaem. Ic heb lieuer/eñ het is dusentmael beter da
ghi eens hertelikē/eñ warachtelikē/eñ onbeueynst v
quade manierē eñ sondige leuē vā binnē behatet/ da
of ghi tien mael wtwendelikē eñ alleen met die woo
den v sondē openbaerde/ eñ belijde voor den priester
Daerom verstaen wi nv wel(wāt wi nv sommige ex
empelē bescreuē hebbē/om dit beter te verstaē)dat in
al dat belope vā dese sienlike wereelt in dat olde Testa
ment/eñ in dat nieuwe Testamēt/ eñ in al die gebodē
des hilligen kercx/eñ ooc mede in elc mensch in hē sel
uen eñ in allē menscelikē hantieringen eñ werckē/ so
beuindē wi altoos datter vā buten vleys is/ mer dye
gheest moetmē daer binnē in soeken. Indien wi in al
dese dingen niet tegens die rechte ordinantie doē wil-
len/ also dat wi gheen troost noch hope sullē setten in
eenich dinc dat sienlijc is/dā alleen also veel als si ons
mogen leydē eñ brengen tot profiteliker eñ beter din
gen mer wi sullē altoos schickē eñ passen/ dat wi sul-
len ansien die geest eñ al dat gheen dat die liefte roert
eñ angaet/soe en sullen wy niet droeuich bliuen noch
cleynmoedich (ghelijckerwijs als veel menscē doen).
noch wi en sullē altoos gheen kinder(nae manier vā
sprekē)die beestelijc of sonder verstant sijn bliuē/noch
wi en sullē gheen dorre beenē bliuē(als die Propheet

sept) die sonder geest eñ leuẽ sijn/noch verwoet/ noch
rasende/noch onuerstãdelijc/noch dõme/noch kibbe-
ende eñ kiuẽde/noch hatich/ of nijdich/ noch onlijdt-
saem/noch murmurerende/noch onurede makende/
noch met achterclap ons seluẽ besmettende maer ghi
sult hooch/eñ ŭhenẽ wesen in Cristo, breet eñ ruim in
die liefte/starc eñ vroõ/ eñ stantuastich of volhardich
an beydẽ siden in voorspoet/eñ in teghenspoet/tot die
alder minste dingen te consenterẽ/eñ door die vinger
te sien/eñ naerstich te wesen/om te comẽ tot de alder
beste eñ opperste dingen/eñ ghy sult vol vrolijcheyts
wesen eñ vol wetẽheits eñ wijsheits/eñ so wie die we
tenschap vã hẽ werpet eñ versmaect die wert weder õ
ŭworpẽ vandẽ heer des wetẽscaps/wãt die onweten
heyt (diemẽ heerliken in griecx dat is philautia hiet)
daer volcht gemeenlikẽ altoos na de onleerlicheit eñ
onwillicheyt om yet te leerẽ/ eñ dese onwetenheyt is
principaliãẽ een sake (als Ysaias seyt) dat wi tot geen
goede kẽnisse mogẽ comẽ/ mer si maect dat wi betrou
wẽ settẽ in dingen die niets niet eñ vã geenre waerdẽ
en sijn/eñ dat wi anders niet en sprekẽ dã ydelheden/
wi ontfangen eñ begordẽ anders niet dã arbeydẽ/ eñ
lastẽ/ eñ wi en baerẽ of en brengen niet anders voort
dan boosheit eñ sonden/eñ si doet ooc mede dat wi al-
toos beuẽde eñ ootmoedich dienẽ eñ volbrenghen die
ioedtsche ceremonien. Eñ vã alsulckẽ mensẽ spreect
sinte Pauwels aldus, Ic geef hẽ ludẽ getuychnisse dz
si gelovs sijn voor die eere Gods/mer nz na die wetẽ
heit. Mer wat ist gheen dat si niet en willẽ noch ver-
stondẽ? Sekerlic si en willẽ nz dat Crist9 eñ die gracie
dat eynde des wets warẽ eñ dz Crist9 is die gheest/eñ

dat Cristꝰ is die liefste. Mer Ysaias die Prophect be
scrŭft noch opeliker/ eñ claerō die onsalige eñ ellendi
ge eñ onprofitelike eygendō/ eñ dienste int vleys seg
gende aldus: Mijn volc is daerō gevangē geleyt om
dat si geen wetenschap en haddē/ eñ haer houelinge
eñ edelingen sijn vā honger gestoruē eñ die menichte
vant volc is verdroocht ouermits dorst. Ten is gheen
wonder dattet gemeen volc dienē/ eñ staen onder dye
elementē vā deser werelt/ wāt si ongheleert eñ onbe
stiert sijn/ eñ si en wetē anders niet dan mē hē luyden
leert. Mer dat is veel meer te v̓woōderē/ dat die gene
die de hoofdē eñ opperste prelatē des kerstelikē geeste
lijcheits scijnē eñ hietē te wesen dat dese v̓gaē (eylaci)
van hongher eñ verdorrē van dorste/ in die selfde ghe
vangenisse met dat ghemeene slechte volc. Waerom
steruē si vā honger? Sonder twifel daerom/ wāt si en
hebbē vā Cristo niet geleert te brekē/ die garstē brodē si
lickē contsomme dat caf of den butensten bast/ eñ dat
draf dat seer scarp in hē seluē is/ mer dat morch datter
binnē in is/ en connē si niet wttrecken. Waerom ver-
drogen eñ verdorrē si vā dorste? Sekerlijc om anders
geen sakē/ wāt si vā Moyses niet gheleert hebbē dat
water wt den geestelikē hardē steen te slaen. Noch si
en hebbē niet gheputtet wt die vloyende wateren die
wt Cristꝰ lichaē vloyen/ eñ wt waterē dat leuēdige eñ
eewige water. Eñ dese woordē sijn ghesprokē vā die
gheest eñ niet vant vleys. Daerom myn alder liefste
broedō in Cristo wilt doch v seluē niet al te seer becōme-
ren noch bewegen met droeuigen/ eñ swarē arbeydē
eñ moyenissen/ mer met een matelike/ eñ bescheyden
oeffenisse/ op dat ghi haestelijcken moecht groyen eñ

groot werdē/eñ altoos wassen eñ rÿpen in Cristo/ an
merckēde eñ naerstelikē ōme vattende dese regel En
wilt niet met die onreyne/eñ onsuuer beestē cruppen
opter eerdē/mer arbeyt altoos met v werckē/eñ vlo-
gelen opwaert te vliegē. Eñ Plato meent dz dese vlo-
gelen spruytē/ eñ wassen wt die hettē des hertelicken
liefts eñ mins eñ met desen vlogelen (die dicwÿls ver
nieut werdē) so reysen wi vant lichaē tot die geest/ eñ
vā die sienlike werelt tot die onsienlike werelt/eñ van
die letter tot een geestelÿc verstant/eñ vā sienlikē din
gen tot verstandelikē dingen eñ vā tsamē gesettē din-
gen tot eenuoldighe/eñ simpele dingen eñ opt cortste
wi sullē ons oprechtē/ eñ gaen altoos voort met som-
mige manierē vā trappē op Jacobs ledder vā allē ge
schapē dingen tot dat eenighe ongeschapē dinc/ twelc
God seluer is. Eñ wāneer wi aldus tot God genakē
so sal Cristus wederō al te mets bi ons comē. Eñ ist sa
ke dat ghi naerstelÿcken arbeyt na al v vermogen eñ
crachtē om op te staen vā v sondighe duysternisse/ eñ
vā dat rumoer/eñ oplope uwer sinnē so sal v Crist9 te
gemoet comē wt zÿ licht daer niemāt bi hē seluen toe
comē mach eñ wt syn onbegrÿpelike stilte ende ruste
in welcke stilte eñ ruste niet alleen alle den oploop/eñ
verwoetheit der sinnē rustēde is mer ooc mede so swi
gen eñ rustē daer in alle verbeeldingē vā allē verstan
deliken dinghen. ❡ Dat seste Canon.

EN de wāt mi nv mitter tÿt scriuēde dz eē dinc int
hert oft in die sinne comt na dat andˀ daer ō bin
ic bedacht die seste regel te settē/ die seer ghelÿck
sal wesen mettē voorseide regulē. Eñ hoe wel dat dese
nauolgende regel vā weynich menscen geacht wert/

nochtãs is si allẽ menscẽ seer vã node tot haer opper‑ ste salicheit. Dese reghel is dat een kerstẽ hert/ datter begeert te comẽ tot Cristũ/ dit moet veel anders beuoe‑ len/ eñ een ander opinie hebbẽ/ eñ anders doen/ ende werckẽ/ dan dat ghemeene eñ meeste volc eñ hi en sal nergens vã yemãt begerẽ eñ nemẽ leeringe eñ exem pel (het si hoe hillich hi wesen mach) õ een goet kerstẽ leuẽ te leydẽ/ dã vã Cristo Jhũ alleẽ wãt Cristus is al leẽ õs principael voorscrift eñ exẽplaer/ daer wi na le‑ uẽ moetẽ/ eñ al die gene die cẽ stroe breet van hẽ wijc‑ ket eñ gaet die dwaelt vandẽ rechtẽ wech/ eñ hy comt in onwegẽ. Daerõ seit plato seer wel (alsó hi veel and̃ merckelike dingẽ scrijft) als dattet onmogelijc is/ dat eenich mẽsch in een gemeente eñ policie/ vastelikẽ eñ volstandeliken sal beschermẽ die duechde/ eñ die wa‑ rachticheit/ die niet herteliken eñ volmaecteliken ge‑ leert is met vastẽ eñ sekerẽ opinien eñ regulen om te kennẽ eñ te onderscheydẽ eerlike/ eñ oneerlike dingẽ Mer het is ongelijc eñ veel schadeliker eñ quader als onse hert vastelijc begrepẽ heft quade eñ valsche opi‑ nien vã sakẽ eñ dingẽ die onse siel eñ eewige salicheyt angaen. Eñ Plato meent eñ wil seggen/ dat wi daer om ten eerstẽ bouẽ alle dinc sorchuoldich sullẽ wesen/ eñ toesien/ dat dye bewarers des siels (dye daer reyn moetẽ wesen vã alle leelijcheit der sondẽ) moetẽ in ha re hert printẽ die alder beste opinien eñ regulẽ/ daer‑ men sonder perikel vast/ eñ seker op staẽ mach (gelijc kerwijs als sommige alder hillichste eñ beste wettẽ) om altoos lichtelikẽ eñ onuerstẽ te wetẽ watmẽ vlijẽ eñ schuwen sal eñ watmẽ begerẽ sal. Wãt al tghẽen datter gheuesticht eñ begrepen is int hert also dattet

ẽ mẽsch gelooft vastelikẽ alſo te weſen als hi geleert
of begrepẽ heeft/dat toont hi vã butẽ met ſijn manie
ren eñ werckẽ. Daer om behoorẽ die kerstẽ mẽschẽ ſon
derlinge ſorghe te hebbẽ/dat ſi die ionghe kinderẽ wt
die cribbe eñ wyege eerst comẽ die te wijle dat ſi noch
inden armẽ ghedragen werdẽ eñ als die olders haer
ſolaes eñ genoecht vã hebbẽ eñ ſi noch met een appel
gestilt eñ getroost mogẽ werdẽ eñ te wile dat ſi noch
met ſmekẽ der voesterẽ in vrede ghcholdẽ werdẽ/eñ
te wijle dat ſi ter ſchole geſettet werdẽ op haer tijt on-
der die handẽ der geleerdẽ/ alſulcke goede vermanin
gen eñ opinien in haer hert ſullẽ plantẽ/ eñ vestigẽ eñ
ſayẽ die xp̃o aengenaem eñ waerdich ſijn. Wãt daer
en is geen dinc dat hoger eñ dieper rustẽde is int hert
of dat vaster eñ taver cleuẽde is int herte/dã dat indẽ
iongen kinderẽ (als Fabius ſeit/eñ wi alteſamen wel
wetẽ) alder eerst geplantet wert eñ dat ſi eerst aenne-
mẽ/of daer ſi alder eerst toe gewent werdẽ. Och/och
o alle kerstẽ menschẽ wilt doch bouẽ al voorhoedẽ eñ
wachtẽ butẽ eñ binnẽs huys/dat dye ionge kinderen
ymmers niet en horẽ ſingen die lichtuaerdige eñ we-
reltlike lijdekijns/mer het is nv (eylaci) een quade eñ
een ongodlike castume eñ manire/ dat die kerstẽ men
ſcen nv ſonder eenige knaghinge vã conſcientie hey
melijc eñ opẽbaer dorrẽ ſingen leeliker eñ ondorpeli-
ker lijdekijns/ dã dat gemeen slechte volc der ongelo-
uigher heydenẽ opt heft dorrẽ of willẽ horen of leſen.
Men ſal niet toelatẽ noch hengen/ dat die ionge kin-
derẽ ſien oft horẽ ſullen dat miſbaer/eñ dat weenẽ vã
haer moedẽkijns als ſi eenige ſcade vã tijtelijc goet heb
bẽ/of haer miſbaer eñ kermẽ eñ roepẽ als ſi haer ſu-

ster of nichte verlorẽ hebbẽ/beclagende dat si onsalic
ẽñ vã haer vriendẽ verlaten sijn. Men moet ooc sch
wẽ ẽñ wachten/dat die kinder haer vader niet en ho
een ander menschẽ verwiten van haer bloodicheit e
cleynmoedicheit of slappicheit/dat si haer schande e
ongelijc niet vergheit ẽñ gewrokẽ oft verhaelt hebb
met meer profijts dã hẽ schade geschiet is/of vã hae
vader prijst ẽñ loeft den ghenẽ die grote rijcdõmẽ ve
gadert hebben/het si rechtuaerdelijc of onrechtuaer
delic mispriysende den ghenẽ die gheen tijtelijc goet(i
onrechtuaerdelikẽ)gewonnẽ hebbẽ. Ẽñ wãt dye sin
nẽ/ẽñ dat verstant der menschẽ seer geneycht sijn to
sondẽ ẽñ tot alle quaet/daer om beuatẽ ẽñ aennemen
alle menschẽ/mer bisonder die ionge kinderẽ een sca:
delijc ẽñ een quaet exẽpel gelijckerwijs als een droge
veen corf wert ontstekẽ vant bernẽde vuer Ẽñ dit sell
de salmẽ onderholdẽ ẽñ doen niet alleen in die kinder
like ioncheit/mer in al die daghẽ ẽñ outhedẽ des mẽ:
schelikẽ leuẽs/also dat wi altoos tot allẽ tijdẽ moeten
naerstich wesen ẽñ arbeydẽ/om te verdriuen ẽñ wt te
roedẽ/ẽñ met die telgẽ ẽñ met die stãme ẽñ met die ge
heele wortel wt te deluẽ alle dwaligen des ghemeenẽ
volcx/ ẽñ dat gedaen wesende/ so sullẽ wi in die ledige
plaetse sayen ẽñ planttẽ goede ẽñ salige opiniẽ/ẽñ mẽ
sal naerstich wesen datmẽ dese goede opiniẽ also starc
ẽñ vast ẽñ diep sal settẽ ẽñ vestighẽ/datmẽse met ghee
nẽ dingẽ sal mogen wtroedẽ ẽñ verdriuẽ. Ẽñ alle dye
ghene die dit doet/die sal die duecht volbrengẽ ẽñ na
uolgen willichlikẽ ẽñ vrolikẽ/sonder eenich verdriet
ẽñ arbeyt/ẽñ als hy yemant siet ofte weet dye anders
doet/die en sal hi niet nauolgen/ mer hy sal medelijdẽ

net hem hebbē/hyer behoortmē nv te verhalen dat
voorseckijn vā Socrates/ daer hi nz in en dwaelt(hoe
vel dat hē Aristotiles onrechtelikē straft) als dat dye
duecht niet anders en is/dan een wetēschap vā dingē
diemē schuwē/eñ diemē begerē sal. Dit en salmē also
niet verstaen als dat Socrates gheen onderschept ge
sien of verstaen heeft te wesen tusschē dye kēnisse des
eerbarē dincx/eñ tusschē die liefte/mer dit heeft hy in
sulcker maniere geseit als dē geleerdē Demosthenes
heeft geleert/eñ geantwoort/dat die wtsprekinghe of
pronūciacie/dat eerste eñ dat anderde eñ dat derde is
in de eloquencie eñ welsprekēheit/recht of Demosthe
nes aldus wilde seggen. Den wtsprake is also sonder
lingen eñ grotē deel/also dat mi duncket/dat alle dye
welsprekēheit daer in ghelegen is. Eñ dit selfde doet
Socrates ooc mede op eē and plaets mit Pythagora
daer hi met sekerē vastē redenē/eñ argumētē bewijst
dat die wetēschap in allē duechden also veel goets/eñ
profijts doet/als dat die sondē vā gheen ander saec en
comē/dā alleē vā die valsche opinien/Wāt die ghene
die Cristū lief heft/eñ eē ander die bemint eñ lief heft
wellusticheit/ghelt/eñ valsche eere/het is sonder twij
fel hē beiden soet/goet toelachende/eñ schoon. Maer
die ghene die de tijtelicke dingen nauolgen/ die vallē
in sondē door onwetenheit/annemende/ eñ ōme vatē
de voor soete dingen tgheen dat seer hart/eñ bitter is
eñ om te vercrigen eñ te hebbē dat hardt eñ bitter is
so vlyen eñ schuwē si die alder soetste eñ beste dingen.
Itē voor goet eñ vaert eñ profijt volgē si nz anders dā
die meeste schade. Itē dat onse eenige eñ beste profijt
der sielē is/dat schuwē eñ ontsien si als verlies/eñ sca-

de/eñ si seggen eñ ordelē de dingē schoon te wesen d
in haer seluē leelijc sijn/eñ dat seer grote eere eñ prijs
is/dat achtē eñ rekenē si voor grote schande. Eñ ist
ke dattet iemāt onderwesen/eñ wel vroet gemaect i
eñ dat hi dit in sijn hert wel geuesticht eñ beslotē heft
eñ dat dusdanigen opinie in hē werckēde is/eñ si al
een spijse verswolligē is in de substancie eñ int wese
des herts of des siels eñ hi nv wel vstaet dz die duec
de alleen is dat alder beste/eñ soetste/eñ schoonste/e
eerlijcste/eñ dat alder bequaemste/eñ profitelijcste/e
iuyst cōtrarie/als dat die leelijcheit der sondē allee i
dat eenige eñ meeste quaet/die swaerste pijne de lee
ke stinckēheit eñ die alleen grote schande inbrenghe
eñ maect grote schade/eñ verdoemenisse tijtelijck e
eewelijc/eñ datmē dit nyet en waerdeert noch mete
eñ goet of quaet rekent te wesen/na dat beuoelen e
opinie eñ dat leuē vant gemene volc mer wi sullē da
ouerleggen opt scarpste na die natuer der dingen e
der sakē in haer seluē. Eñ ten waer niet wel moghel
ken dat eenich mēsch langhe tijt in sondē solde bliue
staen/als sijn hert met sulcker opinie vastelikē eñ vo
standelikē beradē eñ onderwesen waer. Dat gemee
volc is altoos geweest/die alder booste leeraer eñ au
toor/om wel te leuē/eñ eē goet beuoelē te hebbē. E
ten is nye also wel gemaect met dē mēschelikē sakē
eñ dingen dat si al te samē ghelijc ouer een dragen i
die duechde mer het is nv also verde ghecomē onde
die menscen dat dē meestē hoop consenteert eñ beha
gen heft in die alrē quaetste dingē. Wacht v naerstē
likē aldus te seggē of te denckē. Waerom en solde i
dit of dat niet vrij mogē doen of latē? Itē ick weet da

alle menscen also doen oft laten. Itē onse vooruaders hebbē aldus of also geleeft. Itē vā dese menige/ eñ vā dier opinie was alsulckē grotē Philosophe/ eñ alsulc kē vernaemdē Theologijn eñ Doctoor inder godheit Itē aldus/ eñ also leuē de Princē eñ houelingē/ eñ an der regentē vā landē stedē eñ dorpē. Itē het is die ma niere eñ castume vā dit lāt ald9 of also hier in eñ daer in te doen. Itē die Prince heft een gebot ghegeuē/ eñ een insettinge ghemaect datmē aldus af also doen eñ latē sal op sekerē peynē. Itē de Bisschoppē eñ Paeu- sen eñ andē Prelatē des hilligē kercx leuē eñ leerē ald9 eñ also eñ si en sijn nochtās niet gherekent onder dat ghemeene volc. En laet v niet verslaen noch bewegē die grote eñ heerlijcke namē. Ic en achte noch onder scheide dat gemeen volc niet na die gelegentheit der plaetsen of na die grotichcit der namē eñ der officien mer na dat hert. Dat acht/ eñ rekē ick voort ghemeen volc te wesen/ so wie indē aerdē spelunce vā Plato ge uangen eñ gebondē leggē/ met haer quade begeertē die dese ydele verbeeldingē vā deser wereit verwōde ren eñ achtē voor die alder beste eñ warachtichste din gen. Waert niet een verkeert eñ bijster dinc/ dat een steen houwer sijn reghel of rijde solde willen recht of crom makē gelijckerwijs als den steen is/ en solde hi niet contrarie meer arbeydē om den stēen te bewerc ken eñ te brengē dat si ouer een draecht iuyst met sijn regele eñ rijde? Maer noch ist veel ūkeerder eñ bijste rer/ als yemant leert of arbeyt/ datmē sal brengen/ eñ buygē Cristū tot die werckē/ eñ manierē der mensē als wi niet recht onse leuē eñ werckē eñ manierē beho ren te voegē/ eñ recht te makē in alle schijne als Xp̄s

gheleert ende beleeft heft. Ende tgeen datmē doet o
laet en is daerom niet te beter/ eñ rechtuaerdigher t
holdē eñ trachtē dz v Princē eñ Prelatē eñ dat meest
deel der menscen alsoe doen/ mer dat is alleen goet e
rechtuaerdich dz ouer eē comt/ eñ gelijc is met Crist
regel eñ leuē. Ja dat ymmer veel meer is/ als ghi sie
eñ verneemt dat veel menscen behagen hebbē eñ co
senterē in een dinc/ so sult ghi ōme sien eñ ghi sult su
picie eñ quaet vermoeden nemē vā sulcken werc. Di
cudde eñ vergaderinge vandē ghenē die hertelikē be
minnē ende nauolgē die kerstelicke simpelheit/ eñ d
geestelike armoede/ ende die godlicke waerheit die i
seer cleyn ende weynich. Ende al is dye vergaderin
ghe der goeder menschen seer cleyn/ maer si is noch
tans salich/ wāt haer behoort alleen toe wt Gods ge
nade dat rijc der hemelē. Nauwe eñ enge is dye wec
der duechdē/ ende si wert vā seer weynich mēscē betr
dē/ eñ bewādert mer daer en is anders geenē wech on
ten eewigē leuē te comē/ dā dese alleen. Een wijs tim
mermā en neemt sijn exemplaer niet vā een gemee
plomp werc/ mer vā dat alder beste eñ cōstichste wer
dat hi weet te vindē/ op dat hi sijn hātwerc daer mac
vernuftelikē na maken. Eñ dye schilders settē voo
haer die beste figuerē eñ tafelē/ om daer na te ontwer
pen/ eñ te contrafeyten. Mer dat ontwerp/ eñ die pa
troen/ eñ dat voorscrift der kerstē menscē/ is Cristus a
leen eñ bouē al/ wāt in Cristo zijn allerē volcomelikē a
le redenē eñ manierē om wel eñ salichlikē te leuē end
wi mogē hē vrijlikē sonder eenige perikel in allē din
gen na volgen sonder yet wt te nemen. Ende als gh
eenige hillige menscen siet/ so sult ghi die wel moge

nauolgen eñ leuē alsō si geleeft hebbē in al tgeen daer
naer leuē in ouer eē comt/ met dat leuē Cristi/ die onse
opperste eñ principael voorscrift is. Mer want gemee
ne volc der kersten menschen daer en sult ghy anders
geen beuoelē vā hebbē dā dat die heydensce/ ende on=
ghelouige mensce nye snoder ende argher noch qua=
der ende sondige geweest sijn angaende eñ roerēde die
opinien vandē manierē eñ werckē. Voortals wi wil=
len sprekē vā onse geloefte eñ der heidenē gelooft/ wat
sommige mensce daer vā seggen eñ beuoelē daer mo
gen si self toe sien. Mer dat is alderseekerste eñ daer en
is niemant dye daer an twifelt dattet ghelooef sonder
wercken die dat gheloef waerdich sijn dat en helpt al=
leen niet/ mer het sal ons comē tot vermeederinge des
verdoemenisse. Voor leest die olde historiē eñ gesten/
ende wilt aanmerckē/ eñ ondersoeckē of si ouer eē comē
met die manierē eñ werckē vā dese tegēwoordige tijt
Wāneer is die goedertierenheit/ eñ die warachtighe
gheestelijchept meer versmaet geweest? Wanneer sijn
die rijcdōmē (hoe datmense winnē/ eñ vcrigen mach)
in alsulcker waerdē ghewest als si nu sijn. Eñ in dese
tijt wert nu daghelijcx principalikē meer dan in voor
leden tijden volbracht dat woort dat Horatius spreect
seggēde aldus. Dat ghelt is een mogende keiserinne
wāt si geeft ons een huysvrouwe mit eē morgengaue
eñ si gheeft ons gheloof/ si maect vriendē eñ grote ge=
slachtē (wāt rijcke ludē hebbē gemeenlijc veel nichtē/
ende neuē) eñ si makē een schone forme eñ gedaente.
Eñ noch sept Horatius aldus: Wāt een edel geslacht/
eñ grote duechde/ werdē veracht eñ vergetē als snode
dingen indien mē daer toe geen tijtelike rijcdōmē en

heft. Ende wi lesen nv in eerste moede tot onser voo
del/dat dē Poete schempende eñ berispēde aldus ge
sprokē heft. O mijn lieue vrienden/ o mijn lieue bur
ghers/soect voor alle dingē gelt/ eñ goet/eñ rijcdōm
eñ na dat ghi wel veruolt/eñ versaet sijt met veel pe
ningen/so geeft v seluē dā ten laetstē tot die duechdē
Wāneer is onsuuerheyt min bestraft ghewest/dan t
nv ter tijt is? Wanneer is vrouwē vercrachtinghe ei
bloetschendinge eñ ouerspel also seer wijt eñ breet in
opēbaer ghewest/ eñ min gepijnicht/ eñ min schande
ghewest? Eñ die Princē eñ Prelatē/en schamē hē nie
te doen/dat hē ludē in die sinne comt. Eñ dat gemeen
volc laet hē seluē dūckē/dz si seer wel doē eñ datmē h
ludē niet en behoort te straffen/wāneer si de manier
eñ werckē nauolgen vant gheen datmē inder Princ
eñ Prelatē houē doet. Mē siet nv dat die armoede ge-
rekent wert voor grote schande/ eñ voor dat uterste
quaet. Hier voormaels/ ist een castume ghewest/ da
die ghene die optē acker achter die ploege ghingē die
songen schampelike eñ schoffierlike Lijdekijns eñ Re
freynē tegens die peyutiers eñ hoeriaghers teghens
houaerdighe eñ opgheblasen menscen eñ tegens den
ghierigen eñ wrackē menscen eñ diergelijcke/op dat
si daer door haer quade leuē beterē soldē. Eñ die hey-
dens plegē hier voortijts vā alsulcke personē te spelē
op batementē/ om also die sonderlinge sondē eñ ghebre
ken openbaer te makē voort ghemeē volc/waer door
die ander menscen hē seluē wachtē in alsulckē ghebre
ken te vallē sorgende dat si ooc mede int opēbaer ghe
schoffiert/eñ beschaemt solden werden. Maer nv ter
tijt werdē die sondē/ eñ ghebrekē der princen/ eñ pre-

latē/met pluymstrÿckerie/eñ flackeringe vā veel ker sten menscen seer gepresen eñ voor goede duechdē be= schermt. Die Batement speelders vā Athenē/en wol den niet toelatē/ een ander camerspeelder/die wt dye tragedie eñ gedichte vā Euripide/de woordē was sin gende vā een ghierich eñ wrac mēsch die dat gelt veel beter rekende te wesen/ dā al tgheen dat een mensch in sijn leuen crigen mach/ eñ het was also verde ghe= comen dat die vā Athenē desen camerspeelder met al sijn gedichte eñ fabule soldē verstoort/eñ wtgeiaecht hebbē mer daer stont eē famoes/eñ vernaemt Poete op/eñ bestillede die batement speelders/eñ hi geboot den camerspeelre dat hi dat lÿdekÿ eñ refreyn veruol gen solde ten eynde toe op dat een yegelijc naerstelic verstaen eñ anmerckē solde wat eynde dat dien ghie= rigen eñ wrackē mēsch ghehadt heft/ daer dat gedicht vā gemaect was. Wi lesen seer veel merckelike exem pelē vā die heydensche menscen/die na dat si dat ghe= meen goet eerlikē eñ orbaerlikē geregeert haddē/dat si behaluē een goede name daer anders gheen profitē wt begeert eñ vercregē hebbē voor haer seluen oft voor haer huisgesin eñ si bemindē/eñ begeerdē dat Gelool bouē eenich ghelt of goet/eñ die reynicheit achten eñ rekendē si veel hoger eñ beter te wesen dā dat sterfle like leuē/ eñ als si voorspoet haddē in eenigen dingen so en haddē si dā gheen quade houaerdighe eñ opghe blasen manierē eñ si en warē niet bedroeft noch cleyn moedich/noch wederslachtich in tegenspoet/eñ si wa ren veel liever beuallē in eerlickē perikelē/ dā dz si hē seluē ouer ghegeuē soldē hebbē in onbetamelikē wel lustichedē/ eñ dā warē si alleen eñ bouē al te vredē ge=

weest/als haer luden conscientie alle rechtuaerdichep
tuygende was/eñ si en begeerdē niet grote eere/noc
rijcdōmē/noch eenighe ander profitē eñ batē des go
den auentuers. Eñ ic wil achterlatē eñ ouerslaen/ di
grote hillichz vā Phocio/ eñ die armoede vā Fabric
die beter was/dā alle rijcdōmē/eñ die vromicheyt/ e
stantuasticheit vā Camillus/ eñ die onbeuechtelijck
eñ onuerwinlike reynicheit vā Socrates/ eñ de stre
ghicheit ende rijpicheit vā brutus eñ die suuerhz end
puyrheit vā Pithagoras/ eñ die volcomēhz vā Cath
eñ duysent ende ontallike ander schone exempelē de
duechdē vindē wi plaen bescreuē/ in die olde Cronij
kē eñ gestē vandē lacedemonien/eñ der persen/eñ v
Athenē/eñ indē Romeynscē eñ Grieexsen historier
Ende wi kerstē menscē mogē ons seluē wel met rech
daer doorschamen/ dat wi niet en ondholdē/ ō God
willē/dat si willichlikē eñ volcomelikē volbracht hel
bē (op haer manier/ ō cē eewige gehoochnisse/eñ pr
se te hebbē onder die menscē. Sinte Augustijn (also h
vā hē seluē is tuygende/in die boeckē sijnre biechten
lange tijt te vorē eer hi Cristū angetogē hadde/ eñ hi
noch een heydē was/ so hadde hi versmaect alle rijcd
men eñ ghelt eñ des werelts eere heft hi als niet gh
acht/ eñ met die ydel glorie eñ menscelike prijsinge e
wert hi niets niet bewegen/eñ die vleysschelicke we
lusticheit eñ begeertē heft hi te mael seer bedwonge
also dat hi noch een dertē iongelinc wesende hē seluc
te vredē stelde met een hertekijn daer hi bi bleef in a
le schijne of si sijn getroude wijf hadde geweest. Wae
soldtmē hudē ten dage dusdanige hertē/ende alsulck
exempelē vindē onder die houelingen eñ edelingē/ o

olders die werltlike prelatē eñ priesterē des hillighen
kercx/ ia of ooc mede (indien ic dat derf wtsprekē) on-
der den monikē/ eñ beghynē (die hē seluē alleen hietē
geestelike personē te wesen) Eñ als daer yemāt waer
die dese exempelē nauolgen wilde/ dye solde terstont
bespottet eñ geghecket/ eñ met vingerē gewesen wer
den als een Ezel onder dē apinnē/ eñ mē sal hē voort
an geen mensch hetē of seggē te wesen/ mer alle men
scen suilē gelijc bi na met een stēme seggen eñ roepen
dz hi is eē versuft eñ dwaes mēsch/ eñ plomp eñ dom
vā sinnē/ eñ een pplaer byter/ of een ypocrijt eñ eē be
ueynst mēsch/ eñ dat hi onwetēde/ eñ onbesocht is vā
allē dingen/ eñ dat hi swaergeestich/ eñ een melācholi
cus is/ eñ dat hi is een dul/ eñ verwoet mēsch/ eñ dier
gelijckē. Aldus eerē wi kerstē menscen/ die leeringhe
Cristi eñ also leerē eñ beleuen wi nu (eylaci) die Wet
Cristi also datter nz onsuuerliker noch blod/ noch ver
worpēder of versmadeliker/ eñ (dat veel meer is) niet
schandeliker vā dat gemeen volc wert gheacht dā wa
rachtelijckē/ eñ met ganser hertē te wesen een kerstē
mēsch anders nz eñ in alle schijne of Crist9 te vergeefs
gheleeft/ eñ gestoruē waer opter eerden/ of datter nu
een ander kerstē geloue of kerstenheit opgeresen waer
dā hier voortijts/ eñ vā olts ghewest is/ of dat die ker-
stenheit niet euē gelijc/ eñ euē veel tot allē menscē toe
en behoorde. Daerom is mijn begerē eñ willē dz ghy
met ganser hertē eē ander opinie eñ beuoelē sult voor
v nemē dan dat ghemeen dwalende volck heeft/ eñ die
waerde eñ duechdē/ eñ onduechdē vā allē dingen sult
ghi meetē eñ waerderē in die gemeenhz vā Crist9 al-
leē schuwēde/ eñ altoos verachtēde dē menscē opinien

Siet nu hoe groot eñ eerlijc dat die gemeen menscen
achtẽ/eñ onder die principael goede dingẽ rekenẽ als
men vã oldẽ eñ vernaemdẽ ghestachtẽ geborẽ is/ dat
men edelheit hiet te wesen. Eñ laet v niet verdrieten
noch beweghen/als ghi verneemt/ eñ hoort datter in
die wereltsijn sommige wijse eñ statige eñ hoochghe
leerde mãnẽ/die met opgeslagen wincbrauwen met
groter naersticheit eñ in eerste moede hẽ seluẽ seer be
cõmerẽ/gelijckerwijs of daer grote macht/eñ profijt
der sielẽ an laghe/om te onderwindẽ/ eñ te bescriuen
vã die stãmen eñ gradẽ/eñ telligen van haer edelheit
eñ geslachtẽ/eñ als si grotẽ arbeyt ghedaen hebbẽ so
en vintmẽ anders niet/dã dat si hẽ seluẽ wtghestortet
eñ te vergeeft becõmert hebbẽ met brabbelingen/eñ
dingen die weynich profijts in brengẽ. Ghy en moet
ooc mede dat niet achtẽ als ghy hoort dat sommighe
menscen(twelc dicwijls geschiet)hẽ seluẽ verhouaer-
digen/eñ beroemen vã haer olders/ ende voorolders
eñ haer ghestachtẽ/also dat si ander eerbaer menscen
daer door seer verachtẽ/eñ verordelen/recht of si nau
welijc menscen en warẽ/of datmense niet en behoort
eens te nomẽ/by haer voorvaders. Mer die dwalin-
ghe vã dusdanigẽ menscen sult ghi voor ydelheit ach-
ten/eñ met Democritus lache/ sult ghi die seer begec-
ken(wãt al tgheen datter werelt onder den menscen
geschien mochte/dat stont Democritus sottelikẽ voor
eñ daerom lachte hi altoos/wanneer hi yet sach).Eñ
ghi sult dat achten ende rekenen die eenighe eñ alder
beste eñ hoochste edelhz te wesen/datmẽ in Cristo an-
derwerf geborẽ is/eñ dat onse lichaem eñ siel gheent-
set/ende ghegriffelt sijn in sijn lichaẽ/ ende dat wi een

schaem/ eñ een gheest ghemaect werdē met hē. Laet ander menscen te vreden sijn/ dat si Keysers eñ Coninghen/ eñ Princen kinderē gheboren sijn/ mer laet v dat alder meest wesen dat ghi sijt/ eñ heet te wesen eē kint Gods. Laet ander menscē gaerne cōuerserē/ eñ woonē in d̄ Princē eñ Herē houē/ mer ghi sult lieuer verkiesen versmaect te wesen mit Dauid int huys Gods eñ in die gemeen hillige kercke. Anmerct/ wat volck nz Cristꝰ geroepē eñ vcorē heft. Hi heft geroepē alsulke menscen die cranc eñ ongeleert/ ende onedel warē na die werelt. Wi werdē altesamē na die gemeen nature in Adā oneedel geborē ende wi zijn altesamē eē in Cristo. Dat is eē warachtige edelheit alsmē die ydele edelheit versmaet. Ende dat is alleē een warachtighe edelheit te wesen een goet dienaer Cristi. Eñ die sult ghi holdē eñ rekenē voor v voorvadꝰ/ wiens leuen eñ leeringe/ eñ exempelē ghy nauolget. Hoort doch wat die ald̄ beste waerdeerder ende oordelaer of ondersceider des edelheits int Euāgelie gesprokē heft teghens die Jodē de vermetel warē vā haer edelheit beroemē oc hē seluē dat si geromē warē vā Abrahams saet/ eñ geslachte/ welcke Abrahā niet alleen edel was vā geslachte/ noch alleen rijc vā goede/ noch alleē eē triumpherēde verwinre die Coningē/ mer die ooc mede gepresen eñ geloeft wert vā God/ ouermits eñ door die godlike duechdē die in hē warē. Wie solde nv mogen seggen/ dat alsulckē man niet edel en waer/ eñ dat hy niet alle eer eñ glorie waerdich waer? Hoort wat Xp̄s seide tot dē Jodē. Ghi sijt wt uwē vader die duuel/ eñ ghi doet de werckē uwes vaders. Eñ sinte Pauwels waerderēde eñ taxerende op harē rechtē prise die edel

heeft navolgende die regel vã sijn meyster/seyt aldus
Alle die ghene/die wt die besnidenissẽ sijn vã Israhe
dese en sijn altesamẽ geen Israhelitẽ/ eñ alle die gen
die wt Abrahams saet sijn gecomẽ dese en zijn altesa
men Abrahams kinderẽ niet. Het is een schandelick
onedelheit te dienẽ die sonden/ eñ gheen maechschap
noch ghemeenschap te hebbẽ met Cristo/ die anders
geen mensce bekent(tot haer salicheit)dã die de wille
sijns vaders doen eñ volbrengen/die in den hemel is
Het is eenẽ schandelikẽ auerwonnĩ bastaert/ die den
duuel tot een vader heeft. Ende die heeft dẽ duuel voor
sijn vader/ die sijn werckẽ doet/ ten waer dat yemant
wilde seggẽ dz Crist⁹ logenachtich is(die dit seluer ge
sproken heeft)mer angesien dat hi die onbedriegelicke
warachticheit is/so wetẽ wi sekerlijc dat hi niet liegē
en can/noch en mach. Die alder beste/en ouerste edel
heit is/te wesen een kint eñ een erfgenaem Gods/eñ
daer toe noch te wesen eẽ broeder/eñ een mede erfge-
naẽ Cristi. Die wapenẽ eñ bãnierẽ vandẽ werceltlicki
edelẽ menscen/ wat die beteykenẽ eñ batẽ/daer mogē
si toe sien/mer die wapenẽ der kerstẽ menscen sijn allē
menscen gemeen. Eñ dit sijn die alder edelste eñ coste
lijcste wapenẽ eñ teykenẽ die wi hebben moghen dat
cruys/den doornẽ Croon/de nagelẽ/de speer/of lãcie
eñ die wondẽ Cristi Ihũ/eñ sinte Pauwels ŏblijt hẽ/
eñ gloriceert dz hi Crist⁹ wondẽ(als costelicke wapenẽ)
in sijn lichaẽ draecht. Hier wt macht ghi sien eñ vstaẽ
ghi veel anders sult beuoelẽ/ dan dat ghemeene volc
doet vã die edelheit. So wie veel gelts eñ goets binnē
sijn huys vergadert heeft/ die wert vant gemeen volc
geheten eñ geseyt rijc eñ salich te wesen. Mer ghi sult

dencke/eñ ordelen dat hi salich ghenoech/ia (dat meer is) hi is alleen salich als ghy yemãt siet die Cristũ die dat alder opperste goet is besittet eñ bemint/ende die daer gecoft heft die costelike gesteente des goeden/eñ kerstẽ herts/ met verlies vã allẽ tijtelikẽ dingẽ/eñ vã sijn sterffelike leuẽ/eñ die geuonden heft dat schat des wijsheits dat costeliker eñ beter is bouẽ alle rijcdõmẽ eñ die vandẽ aldẽ rijcstẽ Cristo Jhũ gecoft heft gebrãt eñ gheproeft golt op dat hi rijc mach werden. Wat is doch nv dat gheen dat die ghemeen menscen also seer eñ groot achtẽ/ golt/ costelike gesteentẽ/ huysraet/eñ lant eñ ackeren? Met enen valscen eñ verkeerden name/ hietẽ si dit rijcdõmẽ te wesen/mer mit recht soldẽ sijt heten doornẽ/die dat goede saet vant woort Gods verworgen/eñ te niet brengen/alsoe ons geleert wert indẽ parabel des Euãgelijs/vant saet. Dese tijtelicke rijcdõmẽ sijn ooc mede als sware packẽ/eñ bogagien eñ lastẽ/eñ so wie daer mede beswaert/eñ vladẽ is die en mach dẽ naectẽ/ eñ armẽ Cristũ niet nauolgẽ door den engẽ eñ nauwẽ wech des leuẽs/noch hy en mach niet cruypẽ of gaen door die laghe/ eñ ootmoedighe/ eñ cleyn dore int rijc der hemelen. En wilt niet dencken noch meenẽ/dat ghi eẽ haer of een hollebol te beter sijt/indien dat ghi mi dã oft cresim (na manier vã sprekẽ) eñ salomonẽ in rycdõmen verwint/eñ te bouẽ gaet/mer ghi sijt daer door meer belastet ende behindert/eñ ghi sijt daer meer an verbondẽ/ eñ het maect v seer grote sorge. Hi heft rijcdõmẽ genoech/ eñ meer dã genoech/de alle tijttelike rijcdõmẽ vromelikẽ met eenẽ kerstẽ moet mach verachtẽ/ eñ versmadẽ. Hy is genoech voorsiẽ vã tijtelike rijcdõmẽ/diẽ Cristus be-

loeft heft dat hē niets niet en solde ontbreken. Item en sal niet hōgerē/ die daer smaec eñ appetijt heft int he melsche broot/ daermē dat woort Gods bi verstaet h en sal niet naect/ noch onghecleet wesen die Cristū eñ sijn hillige leuē angetoghen heft. Dat sult ghi alleen verlies eñ scade rekenē eñ achtē te wesen/ also dicwils eñ menichwerf als ghi dwaelt eñ valt vā de volcomē goetheit/ eñ als v yet toeualt/ eñ anwasset tot die son den. Eñ dat sult ghi meenē grote baet eñ profijt te we sen als v hert met voorderinghe ende toeuallinghe der duechdē altijt meer ende meer verbetert wert. Meēt noch gelooft niet dat v yet ghebrekē mach/ indien dat ghi alleē besittet Cristū/ in welckē alle dingē besloten/ ende onderholdē sijn. Mer wat is doch dat gheen/ dat die onsalige ende ellendige mensce hietē wellusticheit te wesen. Sekerlijck ten is dat niet datment hier/ ende meent te wesen. Wat ist dā? Sonder twifel die wellu sticheit/ en is niet anders dā een openbaer dullicheyt eñ onsinnicheit/ eñ een corte iolijt/ of (nae manier van sprekē) het is Diaxs lachginge eñ genoecht/ ende een soet fenijn/ eñ een besmekēde verderfnisse eñ dat is ge seyt vā die valsche/ eñ wereltlike wellustichept. Mer die eenige/ eñ warachtige wellusticheit is die blijscap vā een pupre eñ suuer conscientie. Eñ die alder lecker ste spijsen/ eñ gerechtē/ diemē hier in behoeft sijn dat mē sal studerē/ eñ ouerlesen/ eñ weder cauwē die boec ken der hilligher scrifturē. Die vrolike eñ soete lijde kijns eñ montettē diemē hier in singē sal/ dese sijn die Psalmē eñ Cantilenē des hilligē gheests. Eñ dat vro lijcste ghesclschap is die ghemeenscap vā allē lieuē hil ligen. Eñ die meeste/ eñ ouerste genoechtē diemen in

ese gheestelijcke wellusticheit heeft/die is datmē die
waerheyt/eñ God alleen sal beminnē/eñ beschouwē/
eñ ghebruykē. Nv wilt reynigē/eñ verclarē v inwēdi=
ghen ogen/eñ maect v orē schoon/eñ bereyt/ eñ suuert
dat verhemelt vā v mont/ eñ xp̄s sal v beginnē tesma
ken/eñ soet te werdē. Eñ na dat ghi hē bequamelijcken
ghesmaect eñ gheproeft hebt/al warē dā by een verga=
dert/eñ tsamēgesmoltē alle die wellusticheden van Mi
lesius eñ sibarica/ Asotus/eñ Epicureus/eñ coitelikē
vā allē menschē dye oyt gheweest hebbē eñ nv ter tijt
sijn/of namaels comē sullē/dye alreley manierē van
wellusticheit ondersocht hebbē/oft onderloeckē sullē
ten eyndē toe/so solden si nochtans v tegens staen/eñ
ghi solt daer een walghinge/eñ mishagen van hebbē
eñ xp̄s solde v alleē behagē. Ten heeft altesamē genē
goeden eñ soetē smake/datmen proeft eñ smaect mer
dat een ghesont mensch proeft/dat heeft sinē soetē/eñ
rechtē smake/eñ dat selfde en smaect in een siec mēsch
sijn mōt alsoo niet. Als wy sien dat een coertsich mēsch
wijn voor water smaect/eñ drincket/oft dat hy water
voor wijn proeft so en rekent dat niemant wellustic=
heit/ende leckerheit te wesen/mer siecte. Ghi dwaelt
seer/in diē ghi niet en gelooft/ dat die goede eñ duechts
same menschē veel vroliker eñ ghenoechlijcker sijn in
haer verdriet/eñ schreyen/eñ weenē/dā die quade eñ
bose menschē sijn in haer lachghē eñ kakelē/eñ boer
ten. Eñ dat vastē eñ hongherlydē is den goeden men=
schē soeter dant dē quadē menschē is te brassen ende te
houtē vā patrijsen/ende phesanē/eñ velthoenderen/
hoenderē/eñ capoenē/eñ reygers/ende ander harstē/
eñ alreley wilt braet. Eñ weet ooc sekerlikē dat haer

sobere eñ matelike tafelkȳns/met warmoes/ eñ wic
ken eñ bonē (op pythagoras maniere armeliken aen
ghrecht wesende) toe bereyt wesende veelsmakelijc
ker eñ leckerer sijn dā die menigerlei costelike gerecl
ten/ die dese quade menschen etē/ tot walghinghe toe
Daer om is dat een warachtige wellusticheit dat eei
mēsch om die minne eñ liefte Cristi ihū niet bewegei
noch beroert wert met eenige valsche wellusticheidē
Wilt doch aensien/ hoe dat dye werelt nu ter tijt mil
bruyct die vocabulē eñ woordē oft namē des liefs/ ei
des haets. Wāt als een iongelinc (bi naest ontsinnict
eñ raesende) verlieft eñ vergeckt is tot een ionge ma
ghet/ of een schoon hertekijn/ so hiet dat gemeen vol
dit liefte te wesen/ nochtās ist een warachtighe haet
Wāt dye warachtige liefd begeert altoos ander men
schē profitē te soekē/ al waert dat hi daer seluer schad
of verdriet vā solde hebbē. Mer dusdanigē verliefden
mensch eñ iongheline en siet niet verder/ dā alleen to
sijn eyghē wellusticheyt/ eñ daer om en heeft hi haei
niet lief/ mer hē seluē/ hoe wel hi hē seluen niet te rech
lief en heeft. Ten is niet mogelikē dat yemant een ar
der sal lief hebbē/ dā die hē seluē rechtuaerdelikē eers
lief heeft/ eñ niemāt en mach een ander rechtuaerde
lijc behatē/ ten si dat hi hē seluē eerst/ eñ voor allen an
derē behatet heeft. Nochtās wel lief te hebbē/ is som
tijts gerekent voor wel eñ rechtelic te behatē/ eñ rech
uaerdelijc te behatē/ is bi wijlē geacht voor lief te heb
ben. Daer om die om sijn cleyne profijt (als hi meent)
laghen leyt/ voor een ionc meyskijn eñ hertekijn mei
lieflikē eñ soete besmekēde woordekijns/ eñ met grote
dingen te belouē/ eñ met cleynodē eñ ghiftē te geuen

ñ te schenckẽ/op dat hi dat alder beste dat si heeft(dat
s haer maechdom)haer onnoselheit/haer schaemte/
aer simpelheit/haer goede hert/eñ haer eer eñ fame
aer beneme mach/wat dũcket v is dit liefste te hebbẽ
f te behatẽ? Sekerlijc daer en is gheen boser/eñ wre
er behatinge dã dese haet eñ nijt is Eñ als sommige
nbequame olders toe laten / eñ nyet en straffen dye
ondẽ eñ quade manierẽ haerder kinderẽ/ dã septmẽ
ghemeenliken aldus. Siet hoe seer lief hebben die ol
ers haer kinderẽ/si en mogẽ daer geen quaet af sien
het is al goet dat si doen mogẽ/mer inder waerheit so
behatẽ si seer wredelikẽ haer kinderẽ/wãt als si volgẽ
eñ door die vinger sien/al haer quade begeertẽ/so ver
getẽ eñ verachtẽ si die salicheit vã haer kinderẽ Wat
mach dẽ alrẽ nijdichstẽ viãt die duuel anders of meer
vã ons begerẽ/dã dat wi hier ongestraffet eñ ongeca=
stijt in sondẽ altoos leuẽ/ op dat wi nae dit leuẽ mogẽ
comẽ met hẽ in die eewige pijn. Dat hietẽ die gemeẽ
mẽschẽ te wesen een sacht eñ goedertierẽ meester/eñ
eenẽ barmhertigẽ Prince/ dye sommige quade feytẽ
door die vingher sien/eñ toe laten/of gunstich sijn/eñ
daer om lachen/op datse also veel te vryer mogen son
digen eñ misdoen/hoe si min daerom gestraft eñ ghe=
pijnicht werdẽ. Waer mede dreyget Godt den Heer
door die Propheet andẽs dẽ genẽ die hi onwaerdich re
kent eñ meent te wesen/om sijn barmhertichheit te ver
crigẽ? Ick en sal niet versoekẽ(spreect God die Heer)
noch pijnigẽ ouer v dochterẽ/als si in oncuysscelijc le=
uẽ noch op v soons wijuẽ als si in ouerspel leuẽ. Meer
wat heft God Dauid beloeft? hoort wat God vã sijn
geslachtẽ seyt. Ic sal versoekẽ/ eñ castyen haer sondẽ

eñ booſheydē in een geeſſel eñ in veel ſlagē/mer mi
barmhertichheit ende genade en ſal ic niet verſtrop
noch vā hē treckē. Nv ſiet ghi wel dat alle dingen v
nieuwet werdē in xp̄o eñ die namē ende vocabulē d
dingē werdē verandert/ende muteert. Wāt ſo wie h
ſeluē qualikē eñ na der werelt lief heeft/die behaet h
ſeluen na God eñ na die ſiele bouē maten ſeer. Die
hē ſeluē/ of op hē ſeluē qualikē barmhertich is/die
alder wreetſte tegens hē ſeluē. Wel te ſorgē/is alle t
telike dingen te vergetē. Wel te quetſen of te wond
is voorſtaen/oft baet te doen. Wel te verlieſen/is b
hoedē ende bewaren. Dā hebt ghi goede ſoechuoldi
heit voor v ſeluen/indien ghy verſmaet die quade b
geertē des vleys. Als ghi wel wreet ſijt tegens die ſo
den/ſo helpt ghi den menſche met weldaden. Iſt ſak
dat ghi te niet maect ende dootſlaet dē ſondigē mēſc
of dat miſdaet dat indē mēſch is/ſo behoult ghi den m
ſche Eñ als ghi verlieſt eñ dootſlaet dat quaet dat d
menſch gedaen heeft/ſo vermaect eñ vernieuwet gh
weder dat God gemaect heft. Laet ons nv voort ga
eñ onderſoekē / wat die dwalinge des gemeenē volc
heet of meent te weſen macht/ eñ crancheit ſtarchei
eñ ſlacuheit of blodicheit/ſi hietē nv den ghenē mac
tich te weſen/die een ander lichtelikē quetſen eñ mi
doen mach als hi wil. Eñ het is ymmer eenquade e
hatelike macht/datmē een ander quaet doē mach e
ſchadelijck weſen/wāt dat is hē ludē gemeen met de
gheyſſelē eñ ſchorpionē/eñ adderē/ eñ ſlangen/eñ a
der feninygen beeſtē/eñ ooc met den duuel ſeluer/di
anders niet dan alle quaet eñ ſchade en doen. God i
alleen warachtelijc machtich/die niemāt beſchadyg

mach al wolde hi dat al doen/ eñ hy en wil nyemant
schadelijc wesen noch misdoen/al mocht hi dat doen/
wãt Gods nature eñ aert is/wel te doẽ. Mer hoe be=
scadicht/ eñ misdoet doch een machtich mẽsch eẽ anđ
mẽsch. Hy sal hẽ sijn ghelt ontweldigen: sijn lichaem
sal hi slaen eñ gheuangen nemẽ/eñ sijn leuẽ sal hy hẽ
benemẽ. Ist sake dat hi dit doet tegẽs een goet kerstẽ
mensch so heft hi hẽ ghegeuẽ goet voor quaet/eñ een
weldaet voor een quaet daet. Eñ indien hi dat gedaẽ
heft tegens een quaet eñ onuolmaect kerstẽ mensche
soe heft hi den anderẽ een oorsake anghedient/eñ ge=
geuen/om hẽ daer tegens/in onlijdtsaemheit/eñ dier
gelijckẽ te besondigen/ mer die dẽ ander schadelijc is
ghewest die en is niemãt schadelicker ghewest dã hẽ
seluẽ. Wãt daer en wert niemãt gequetset noch scha=
de gedaen/dã alleen vã hẽ seluẽ. Eñ so wie een ander
berept eñ begint quaet te doen/die heft hẽ seluen lan=
ge tijt te vorẽ veel swaerder eñ meerder schade gedaẽ
in sijn siel. Ghi maect een opset/dat ghi mi wilt besca
digen in mijn gelt eñ goet/mer eer dat ghi v wille vol
brenget/so hebt ghi die liefte verlorẽ/eñ ghi sijt seluer
gheuallen in die alder swaerste schade/die vã v seluen
comt. Ten is niet mogelikẽ/ dat ghi mi sult wondẽ of
misdoen/of ghi en hebt eerst ontfangen veel wreder/
eñ doottelicker wõdẽ in v siel. Ghi en mocht my niet
benemẽ mijn lichamelike leuẽ/ten si sake dat ghi v en
gen siel eerst seluer v̾worget eñ v̾moort hebt. Eñ sinte
Pauwels was cranc eñ onmachtich õ yemãt onrecht
te doẽ/ eñ hi was starc eñ vroom õ alle onghelijc lijdt
samelicte v̾dragen/eñ daer õ heft hi hẽ seluen seer ver
blijt/eñ hi glorieerde daer in dz hi alle dinc doen moch

te in Cristo. Dat gemeen volc hiet eñ meent eẽ mẽsch
starc/eñ vroom vã moede te wesen/ dye daer is wrce
eñ onuersaecht om alle quaet an te gaen/ende de fin
quaden moet ende wille in haer an machticheit hold
eñ die de niet en bedwinghet die een cleyn ongheluck
met groter toornicheit wreken/eñ spijticheit met spij
ticheit vergeldẽ eñ quaet met quaet betalen/alsoe dat
si hẽ seluẽ altoos beschermẽ mit vechtẽ/eñ kiuẽ als hi
yet misdaen wert. Eñ als dat gemeen volc yemãt siet
die effen iuyst contrarie doet eñ hi sijn onrecht eñ on
gelijc willichlikẽ verswijcht eñ lijdt/ende door die vu
gher siet/so hetẽ si hẽ te wesen een slaeuwert ende een
bloede guyle/eñ eenẽ tragẽ Esel/ ende si seggẽ dat hy
cleynmoedich is/eñ eẽ ian saft/eñ dier gelycken. Mer
wat mach daer verder/ eñ meer verscheidẽ wesen vã
die rechtuaerdige vromicheit/ende grootmoedicheyt
vã datmẽ also lichtelikẽ ŭstotẽ eñ beroert wert mit ee
cleyn woordekijn vanden behoorliken state des herte
eñ dat een mensch also verde verdwaelt is/ dat hi niet
alleen die dwaesheyt vã anderen menscen niet en can
noch en mach versmaden/mer(dat veel argher is)hy
meent/ eñ laet hẽ seluẽ in eerste moede dunckẽ dat hy
nauwelick een mensch solde wesen/ ten waer sake dat
hy quaet met quaet/ende misdaet met misdaet weder
om loonde eñ vergelde? Mer hoe veel te eerlicker/eñ
starcker ist/met een hoge/ eñ brede moet alle ongelijc
lijchtelijc te versmadẽ eñ te vergetẽ/ia nẽmermeer te
denckẽ/eñ daer en bouen goet voor quaet/eñ weldae
voor quaetdaet te vergeldẽ ende te geuẽ? Ic en segge
niet dat hi starc is die stolt ende onuersaecht is om te
gens sijn viant an te gaen/ eñ te vechtẽ/ die poorrẽ eñ

estē te beclimmē/ die(sijn lijf eñ leuē versmadēde hē
eluē bloot geeft/eñ stelt in allē periculē)wāt dese din-
en eñ stoltichedē sijn allen partijgen/eñ bloetghieri-
en menscen ghemeen. Mer die machmen met recht
tarc/eñ grootmoedich/ende vroom hetē te wesen die
ijn moet eñ quade begeertē can vwinnē/ende die sijn
uē mensce met gāser hertē goet gunstich is alsmē hē
quaet gunstich is of misdoet/eñ die goet doet dē genē
die qualijc vā hē of tegens hē misdient hebbē die goet
oe te wēsscē/ eñ biddē voor dē genen die hē quaet toe
venscen. Nv laet ons voort ondersoekē wat die we-
relt hiet te wesen/glorie/ eñ prijs/eñ eere/ eñ schande/
eñ schaemte/eñ oneere. Als ghi gepresen wert eñ ge-
loeft/so wilt anmercken waerom dattet is/eñ vā wat
menscen dat ghi gepresen wert. Ist sake dattet is om
o sondē eñ vā sondigen lichtuaerdigen menscen/ so is
dit een valsche glorie/eñ een warachtige schande. Als
ghi ghelaeket oft mispresen/eñ bespottet/ eñ belachet
wert/so wilt ouerdenckē/waerom/eñ vā wien. Ist sa-
ke dattet om onnoselheyt/ of om enige duecht/eñ vā
quade menscen/soe en is dat gheen schande/noch on-
eer/ noch schoffierichheit/mer die alder meeste eñ wa-
rachtichste eere eñ glorie diemen hebbē mach. Eñ oft
nv ter auēture also geschiede/ dat alle die gāse werelt
o duechdē eñ goede werckē versmadē/eñ veroordeeldē
als quade werckē nochtās en ist niet mogelicken dat
tet meteerlikē eñ glorioos sal wesen dz Crist? prijst eñ
approbeert. Ende wat God mishacht dz en mach in
gheenre manierē goet eñ eerlikē wesen al waert sake
dat alle die werelt gelijc dat toe lietē/eñ riepē met luy
der stēmen/och/och/dat is een seer goet werc in hē sel

uen/eñ na ſijn ōmeſtandē / daer en ghebreect niet an
eñ diergelijcke. Dat hietē die gemeen menſcen wij
heit te weſen/alſmē cloeckelikē/eñ vernuftelikē/ m
ſubtilē practikē gelt eñ rijcdōmē weet te vercrigen e
te winnē eñ alſt gewonnē is/vaſt eñ wel te bewaren
eñ grote ſorge te dragen eñ voorſichtich te weſen ind
toecomendē tijdē/eñ voor dē oldē man. Wi horē dag
lijcx dat die menſcē aldus in eerſte moede/eñ naerſt
lijc ſprekē vā yemāt die in cortē tijdē groot goet eñ v
le rentē bi een vergadert heft. Dat is eē goet eerbae
verſtandel voorſichtich/ diepſinnich vernuft/ eñ cloe
hertich mēſch/eñ een loos voſſe eñ een ſcharpe catte
eñ een abel practeſijn / eñ een olt curtiſaen eñ dierge
lijcke. Dat iſt ſeggen eñ dat ordeel des werelts/ die i
haer ſeluē logenachtich is/ eñ een vader des loghen
Mer wat ſeyt die waerheyt tot alſulckē rijckē eñ vra
kē menſce. O dwaſe mēſch (ſeyt Criſt) int Euāgelie
vā deſer nachte ſult ghi ſternē/eñ v ſiel ſal vā v geeyſ
ſchet werdē. Hi hadde ſijn ſchuyrē eñ ſolderen vol ve
gadert met coorn/ eñ weyte/al ſijn huyſen eñ hoeckē
eñ winckelē werdē veruolt met vitalie/hy hadde bin
nē ſijn huys verborgē eñ bedoluē veel ſchats eñ gelt
eñ hi meende dat hē niet gebrekē en mochte/ eñ dit e
dede hi daerom niet (als noch dat meeſte getal der m
ſcen doet) dat hi deſe vergaderde rijcdommē ſolde w
ken/eñ als een arm menſch bewarē/eñ om ſijn wrac
kicheit die nemmermeer antaſtē noch beſigen/ noc
ſijn nootdruft daer vā nemē (alſoe wi leſen inder ver
ſierdē fabulē der Poetē dattet guldē vleys bewaeckt
eñ bewaert werden vā eenē Drake) mer tot alſulcke
meninge heft hi die vgadert dat hi daer ouervloedeli

ken eñ mildelikē vã leuē solde sonder yet meer te sor-
gen/ eñ nochtãs so seit hē Cristꝰ int Euãgelie eē sot eñ
ē dwaes te wesen. Wat isser sotter eñ weemoediger
ã in die schimme te bliuē staen/ ende dat warachtige
inc daer de schimme vã comt te verachtē eñ te verlie
en. Eñ dat wi belachen inde fabulen vandē Esopus/
aer vertelt wert van een hondekyn dat een been oft
chinckel in sijn mont hadde/ eñ swēmende int water
o ginc daer een schimme vã dat been/ eñ doē dat hon-
dekijn na die schimme greep menēde dattet eē schinc-
kel was, so ontuiel hē dat beē wt sijn mont eñ verloor
also die schimme/ eñ dat been ooc mede/ sullen wy dit
niet meer belachen, Jae meer bescreyen eñ beclagen
seer iammerlikē in die gewoontē eñ manierē eñ werc
kē der kerstē menscen. Het wert gerekent voor eē on-
besocht eñ onwijs coopman/ die dit ghemeen hoesch
woordekijn vergetē heft alsmen gemeenlikē seit, Het
is somtijts die alder meeste profijt datment ghelt ver-
gheet te leggē in eenige plaetse/ eñ al ist datmē in die
plaets op die tijt een weinich profijts solde verweruē
eñ vercrigen mē weet eñ verneemt nochtãs wel dat-
ter een grote schade solde nauolgen. Mer hoe veel te
onbescheydeliker/ ende onredeliker ist te achtē alsmē
met groter sorchuoldicheit naersteliicke voorsiet ende
sorch draget voor dit ellendighe leuē dat niet en is dan
een schimme (als wi dit leuē te recht willē anmerckē)
eñ is tot allē tijdē eñ stondē wachgelende/ ende nu al-
dus eñ dã also/ nēmermeer bliuēde in gelijckē schijne
eñ al dese dingē/ daer wy aldus sorchuoldich voor sijn
soldē wi lichtelikē vercrigen vã God/ mer wi en dra-
gen gheen sorchuoldicheit om eenige voorsichticheyt

te doẽ/voor onse ziel/eñ voor dat toecomẽde leuẽ wel
ke leuẽ/wi inder eewicheit in alle ongevallicheit sull
levẽ moctẽ/ten si sake dat wi nv dat bi tijts met gr
ter sorghe eñ naerstichept voorsien. Hoort eñ versta
noch een ander quade dwalinghe. Soe wie alle tijdi
gen eñ nieuwe rumorẽ verneemt eñ weet alle dinge
die indẽ vier hoeckẽ des werelts mogen geschien d
wert vant gemeen volc gehetẽ eẽ cloec eñ verstand
mã die in allẽ dingen expert eñ ondersocht is/hi we
punctelikẽ te seggen wat aventure datter is in alrel
coninckschappẽ/ wat den Coninc vã Engelandẽ wil do
wat datter nieuwes te Romẽ geschiet/ wat datter o
gestaẽ is in Vrãcrijc/watmẽ doet in Deenmarckẽ/ e
hoe die menscen daer leuẽ/eñ wat manierẽ vã leuẽ d
Tartarẽ/eñ in Dianẽ/ eñ russen hebbẽ/eñ wat raet d
Princẽ geslotẽ hebbẽ. Cortelikẽ/die weet te snappẽ e
te callẽ/ eñ veel te vtellẽ wat vã allẽ mensçẽ eñ vã all
sakẽ in allẽ landẽ gesciet/ alsulckẽ mẽsch seitmẽ nv te
tijt wijs eñ vstãdel te wesen. Mer wat isser onuerstã
deliker/eñ onbedochter/ eñ verblinder dã naerstelik
te vernemẽ eñ te ondersoekẽ tijdingen eñ rumorẽ d
in verde landẽ geschien / ende die v niet angaen no
roerẽ/eñ dat geen dat in v hert geschiet eñ dat v pri
cipalikẽ alleen angaet/daer niet eens op te achtẽ no
te denckẽ. Ghi vertelt mi nieuwe tijdinge eñ rumo
die in Engelant geschien/ het waer veel beter eñ sal
gher dat ghi vertelde vã oplopingen/ eñ rebellicheid
eñ rumorẽ die in uwer herten sijn/als toornicheit/
dicheit/onsuuerheit/eerghiericheit/ eñ dierghelijcki
eñ vertelt mi voor een nieuwe tijdinghe wat strijt d
ghi tegens dese sondẽ gehadt hebt eñ hoe na dat ghi

verwonnē hebt/ eñ wat hope vā victorie/ dat ghi hebt
eñ hoe grotē hoop der viādē dat ghi veriaccht eñ velt
vluchtich gemaect hebt/ eñ hoe v redelijcheit ghewa=
pent is/ eñ berept staet in die slachoorde teghens dye
sondē. Ist sake dat ghy in desen tydingē waket eñ dat
ghi naerstich sijt/ eñ sorchuoldich met orē/ eñ met ogē
te vernemē hoe dattet binnē in v hert staet/ so sal ic dā
segghen/ dat ghi een clocc voorsichtich/ eñ ondersocht
wijs mā sijt eñ tgheen dat die werelt gewoonlic is tot
ons te sprekē/ dat sal ic wederōme tegens haer seggē
aldus. Hi en heft gheen verstant noch smake/ die niet
en smaect noch verstaet voor hē seluē. Ist sake dat ghi
op dese voorseide maniere wilt ondersoekē alle sorgen
blijschappē/ hopē/ vreesen/ naersticheden/ eñ hanterin=
gen/ eñ sinnē of opinien der menschen/ ghi sult sonder
twifel vindē/ datse altesamē vol quade dwalingē sijn
Eñ dat alder meeste deel der mensce seggē goet te we
sen quaet eñ quaet goet/ dat soet is dat maken si supr/
eñ supr soet/ si seggē dat licht duisternissen te wesen eñ
die dupsternissen seggē si dz licht te wesen. Mer alsulc
ke mensce moet ghi scuwē eñ vsmadē/ op dat ghi niet
ghelijc met hē ludē en wert/ eñ ghi sult medelijden eñ
barmherticheit ouer hē ludē hebbē begerēde/ eñ bid=
dende dat si mogen werdē als ghy sijt. Wāt (als sinte
Augustijn sept) het is betamelijc datmē den genen be
weenē sal diemē noch behoort te bespottē/ eñ men sal
den genen beghecken/ die noch te beschrepen sijn. En
wilt in quadē dingē niet gelijc werdē/ mit dese werelt
mer wert vernieuwet in die nieuwichept uwer sinnē
op dat ghi sult mogen wetē eñ prijsen niet dat die mē=
scen seer vwōderē eñ hooch achtē/ mer ands niets nz

van dat die wille Gods is die daer is alleen goet/ we
behagēde eñ volmaect. Ghi stelt v seluē in grote per
kele/ eñ ghi begint te snouelē eñ te vallē/ indiē dat ghi
beghint an te sien wat dattet meeste ghetal der men
scen doet/ eñ ghi dwaelt indiē na haer beuoelē/ eñ op
nien v leuē wilt ansetten eñ reghele. Ghi sijt een kin
des leuēs eñ des lichts/ laet v ghenoegē met God e
henget eñ laet toe dat die dodē haer dodē begrauē e
laet dē eenē blinde dē anderē leydē/ op datse gheliic in
een graft of putte mogen vallē Mer ghi moet v nae
stelijc wachtē dat ghi niet eens v inwendige ogen des
herts af en keert noch ůtrecket vā v voorscrift/ eñ ex
emplaer Cristo Jhū. Tē is nz mogelikē dz ghi eenich
sins sult dwalē/ indien ghy wilt volgen die leydinghe
des waerheits de Crist⁹ is. Ghi en sult ooc niet snoue
len in die duysternisse/ ist saecke dat ghi dat warachti-
ge licht nauolgē wilt. Eñ ist bi also dat ghi met dusda
nigen doorschijnende licht onderschept die verciert
eñ ůnuste dingē wtwēdelijc vā die warachtige dingi
vā binnē eñ vā butē goet sijn/ eñ die warachtige din-
gē vā valscen dingē eñ goet vā quaet/ so sult ghi daer
voor gruwē eñ veruaert wesen/ eñ ghi en sult niet na-
volgē die verblintheyt des ghemeenē volcks/ die tot
die alder ydelste bespottingen vā allen dinghen met
sommigen veranderingen der quader begeerten als
van toornicheyt/ nijdicheyt/ liefte/ haet/ hoepe/ vrees/
blijscap/ eñ droefnisse/ eñ diergelijc / op eñ neder gaen
de sijn/ nv aldus/ ende dā also ende die nēmermeer en
rusten die gelijckent werdē bi die zee/ die ghelegen is
tusscen Boetia eñ dat eylant vā Euboia/ eñ is Euri-
pus ghenaemt/ eñ dit water is also seer onuerbolgen

nde onrustich dat daer in allē nachtē seuē mael ebbe
ē vloet gaet eñ des ghelijcx bi dage ooc mede. Ende
die geleerde eñ wijse Philosophē diemē hiet bragman
nen eñ cynicos/ eñ stoycos plegē haer sectē/ eñ opiniē
eñ leeringē starckelijc eñ straffelijc te beschermē ende
voor te staē: ende hoe wel dat alle die werelt hē luydē
contrarie ende tegens riep/ eñ si vā allen menscen be-
spottet ende versmaet werdē, dit en achten si altemael
niets nz/ mer si bleuē verstijft ende verhardt int voor
nemē eñ in die opinien daer si hē seluē eens vastelickē
in gesettet ende beradē hebbē. Ist sake dat dit die hey-
densche ongheloouige menscen dedē/ so ist wel recht
ende redē dat wi kerstē menscen met meerder stoltic-
heit sullen vestigē ende printen in onse hert die opiniē
ende gebodē eñ ordinancien vā onse kerstelijcke secte/
also dat wi noch ō lieff/ noch om leet sullen eenichsins
wijckē vā Crist⁹ leeringe/ die onse meyster alleen is/
ende bliuē altoos vri/ eñ vast daer in staē ter doot toe.

¶ Hier volgen sommige goede leeringē wat opinien een Kersten mensch waerdich ende nut sijn.

Laet altoos bi v wesen/ dese sonderlinge ende wt
genomē leeringē des warachtigē kerstenheits
Tē eerstē en sal geē kerstē mēsch vermoedē oft
meenē dat hi voor hē seluē gheborē is/ of dat hi alleen
sal leuē tot profijt vā hem seluē. Mer al tgheen dat hy
heeft/ of is/ of doen mach/ dat en sal hy niet tot hē seluē
trecken/ noch hē seluē toescriuē/ mer dat sal hy altesa-
men God almachtich toescriuē ende hē seluē daer vā
danckē eñ louē ende zijn vermoedē ende meninge sal
wesen alle syn goede werckē gemeē ende declachtich
te makē voor allē menscē. Want die kerstelicke liefte

en kent gheen eyghendom/als mijn eñ dijn/ mer all
dingē sijn ons altesamē in Cristo gemeen. Die goed
mensceē moetē wi lief hebbē in Cristo eñ die quade m
scen sijn wi schuldich lief te hebbē om Cristū/want h
ons alder eerst lief heeft gehadt/doen wi noch sijn vi
andē warē/op dat hy hē seluē al heel solde ouergeuen
eñ leuerē te steruē/om ōs te verlossen. Die goede m
scen sal een mensch blidelikẽ ontfangen eñ tot hē ne
men/want si goet sijn/ende die quade menscen/sal h
alle liefte/eñ vrientschap bewijsen op dat si daer doo
verbetert magen werdē. Niemant en salmē behaten.
Eñ ghelijckerwijs als een goet medicijn meyster dē
cranckē eñ sieckē menscen niet en behatet mer alleen
haer ghebrekē/eñ siectē/also sal een mēsch behatē die
sondē vā sijn euē mensch/ eñ niet die persoon vanden
mēsch. Eñ hoe dat die siecte der sondē swaerder is/eñ
groter/also veel te sorchuoldigher sal die puyre eñ rei
ne kerstelijcke liefte wesen/om die te vertroostē/eñ te
helpen. Ist een ouerspeelder/ist een kerck dief/ ist een
Turc/laet v die persoon eñ die mensch niet mishagen
mer hebt mishagen int ouerspel eñ versmaet die kerc
schendinghe eñ dieuerie/ eñ slaet doot dat ongheloue
eñ dat turcscap. Doet al v naersticheit die ghi moecht
op dattet quaet/dat die mensch seluer ghedaen eñ be-
dreuē heft mach vergaen/mer past dat die mensch be
holden eñ salich blijft die God gemaect heft. Voort so
moet een yegelijc mensch/ wt ganser hertē allen men
scen goetgunstich wesen eñ alle goet toe wenscen/eñ
altijt goet doen/ eñ hi en moet niet schadeliken wesen
den genen die hē yet misdaen hebbē/eñ hi moet helpē
ende bistant doen den genen die dat niet verdient heb

den. Itē in allen voorspoeden/ eñ goede auenturē van allē menscen/ sal hē een yeghelic vblidē in alle schyne oft hē seluer roerde eñ anghinc/ eñ alst eenich mensch qualikē gaet/ so sal hi hē also seer daer in bedroeuē oft syn eygen persoon anginc. Eñ dit ist tgheen dat sinte Pauwels leert/ als dat wy sullē weenen/ eñ droeuich wesen met den genen de weenē eñ droeuich syn/ eñ wi sullē ons verblydē met dē genen die vrolijc syn. Noch dat meerder eñ swaerder is/ het sal een yegelijc meer bedroeuē als een ander mensch yet quaets gheschiet/ eñ beieghent/ dan oft syn persoon roerde/ eñ hi sal bli- der eñ vroliker syn vā dat goet/ eñ voorspoet syns me de broeders dan vā syn eygen goede auētuer. Ten be- hoort gheen goede kerstē menscen toe/ aldus te denc- ken ende te seggē. Wat hebbe ic met die oft met die te doen. Ic en weet niet oft hi is wit dan swart goet oft quaet. Ic en ken hē niet. Hi is mi vreemt/ eñ onbekēt Hi en heft mi nye vā al syn leuen goet ghedaen. Hi he uet mi dit ende dat quaet gedaē. Hi en heft mi nye ge- batet. Vā dese eñ deser gelijcke en wilt niet veel ouer- leggē/ mer gedencket alleē met wat verdienste Cristꝰ voor v gestoruē is (sonder twifel sonder onse verdien- sten) ende hi wil dz ghi dancbaer wesen sult vā syn ga- uen ende grote weldadē die hi v bewesen heft niet dat hi yet vā v geloont wil wesen/ mer hi begeert dat ghi v euē mensch in allen dingē sult dienen ende te moete gaen. Ghi moet alleen toesien ende verstaē wat v euē mensce behoeft ende wat ghi voor hē daē moecht. Eñ dencket alleen aldus. Dit is mijn broeder inden Heer eñ mijn mede erfgenaem in Cristo/ hi is eē lidt des self den lichaems/ daer ick een lidt van bin/ met dat selfde

bloet is hi verlost/daer ic mede verlost bin/hy is mijn
medegesel des gemeenē kerstē geloofs/ende hi is ver
corē ende geroepē tot dit selfde gracie eñ salicheit des
eewigē leuēs/daer ic toe geroepē bin. Als Paulus de
Apostel seyt. Eē lichaē ende eene geest also ghi geroe-
pē sijt in eene hoepe vā v roepinge. Eē heer ende een
geloof/eē doopsel/eē God/ende eē Vader vā allē din-
gen die daer is bouē ons allē ende door alle dinc ende
in ōs allē. Hoe mach v nv yemāt vreēt wesen als ghy
nv hoort ende weet dat ghi met so menigerley bandē
des eenicheits an eē gebondē ende gecoppelt sijt. On-
der die heydenē helptet veel om vrientschap of viant-
schap te hebbē of om melcāder gunstich of waengun
stich te wesen/als dese circūstancien eñ ommestanden
met hē ludē ouer een dragen die indē rethorijcke veel
tijts vseert ende gebruket werdē/ het is mijn lantsmā
ende wi sijn in eē stadt geborē eñ opgeuoet het is mijn
swagher/ het is mijn macchschap/of contrarie/ hy is
mi dienstachtich/het is mijns vaders grote vrient/hy
heft dat wel op mi verdiēt/hi is dācbaer/ hy is vā een
eerlike plaetse ende vā een goet geslacht geborē/ hi is
seer rijc/of effen contrarie hi is arm/hi is onedel hi is
ontrouwe ende also voort an. Eē vā tween moet we-
sen/si zijn in Cristo niets niet/of(als Paulus seyt)al de
se dingē sijn eē/ ende dat selfde. Wilt doch dit een dinc
altoos voor ogē hebbē/het sal v genoech sijn ende ghi
en behoeft nz meer. Het is mijn vleys ende bloet/ het
is mijn lieue broeder in Cristo Jhesu. Als dz geen dat-
men een lidt doet/dat gaet voort/ eñ het wert geuoelt
int geheele lichaem/eñ comt also voort int hooft. Wy
sijn altesamen ledē onder melcander. Als die ledē be-

quamelikẽ aen een gheuoecht sijn so makẽ si een lich-
ïem. Eñ dat hooft van dit lichaẽ is xp̃s Jhũs. Eñ dat
hooft xp̃i is God. Eñ al tgheen dat een lidt of een mẽ
sche gheschiet eñ ouergaet goet oft quaet/ dat geschiet
n persoon/ eñ dat gheschiet allẽ kerstẽ ledẽ/ eñ dat ge-
schiet xp̃o ihũ/ eñ dat geschiet God seluer. Al dese din
gen sijn een dinc gerekent God/ xp̃s/ dat lichaẽ eñ die
edẽ. Ten heeft gheen plaetse onder die kerstẽ mẽschẽ
eñ het is seer qualikẽ gheseit/ ghelijc met gelijc/ eñ vo
ghelẽ vã ghelijckẽ pluymẽ die vliegen gaerne tsamẽ.
Eñ dat ooc mede. Ongelijcheit is een moeder eñ een
oorsake vã alle nijdicheit. Waer toe sijn die vocabulẽ
eñ woordẽ/ oft namẽ des ongelicheits eñ des partyes
van noode/ daer also groote eenicheit is? Ten is niet
kerstelikẽ (mer het is een heydensche misbruykinghe
eñ abusie) eñ tẽ behoort dẽ kerstẽ mẽschẽ nyet toe/ dat
mẽ nu ghemeenlikẽ siet/ datter altoos is een haet tus-
schẽ een houelinc eñ een burgher/ tusschẽ een lantmã
eñ een stedemã/ tusschẽ een burchmeester eñ een slech
te burgher/ tusschen die herẽ vander wet eñ den ghe-
meenẽ ambachtsmã/ tusschẽ den rijckẽ ende dẽ armẽ
tusschẽ dẽ edelẽ eñ onedelẽ/ tusscẽ dẽ starckẽ eñ crãckẽ
tusschẽ eẽ lombaert ende een duitsche/ tusschẽ een frã-
soys ende een Engelsche/ tusschẽ een britanger eñ een
schotte/ tusschẽ een gelre eñ eẽ cleefse/ tusschẽ een gra-
matol eñ een theologijn/ tusschẽ een grãmaticus ende
een logicus/ tusschẽ een iurist eñ een medicus/ tusschẽ
een geleerde ende een idiote/ tusschẽ een welsprekẽde
ende een die niet welsprekende is/ tusschẽ dẽ genẽ die
in reynicheit leuẽ ende dẽ ghecchtẽ menschẽ/ tusschẽ
den oldẽ ende dẽ longẽ/ tusschẽ dẽ clerckẽ ende leeckẽ/

tusschē dye wereltlike priesterē eñ clooster moniken tusschē den obseruantē of minrebroeders eñ coleten tusschē die cermelitē eñ Jacobynen. Eñ op dat ic niet en sal moetē vertellen alle die onderscepdē/so segge ic opt cortste/ dat in aldusdanige brabbelingen dat eene ongheleycke dinc is altoos argher eñ boser dan dat ander ongheliijc/eñ een ygheliijc begheert den anderē te ōdruckē also veel als hi mach. Waer is nu dye kersteliijcke liefte/dye ons doet beminnē onse vianden? Als miijn naem verwādelt wert wt die werelt in een clooster/eñ ick een ander cleet eñ habiijt draghe dan ander menschē met een seker onderschept vā verwe eñ van fatsoen of maecsele/eñ ic een ander gordel oft coorde/ eñ ander schoen of diergeliijcke veel ander ghecsmaect eñ rascerende dwaserien der menschē vā butē tone sal ic v dan daer om behatē eñ beclappē/wāt ghi niet en leeft noch en doet als ic doe. Daer om laet ōs dese brabbelingen eñ kintse loghenē achterrugghe werpē eñ heen latē lopen/eñ wi sullē ons seluē wennē eñ vserē om altoos voor ogen te hebbē dat eene warachtighe dinc daer ons sinte Pauwels in veel plaetsen toe vermaent seggēde/dat wi altesamē in xpo onse hooft die warachtighe ledē siijn vā een lichaem/welcke ledē leuendich ghemaect werdē vandē selfden gheest/ist dat wi also in hē leuen/dat wi niet en beniijdē die hoochste eñ beste leden/eñ dat wy die crancke/ eñ verachste leden willichlikē te bate eñ te hulpe comē. Wi sullē meenen eñ ons seluē te verstaen gheuē/dat wi eenige weldadē ontfangen als wi onse naeste eenich goet of weldaet doen/eñ als onse mede broeder beschadicht is/so sullē wi dat rekenē onse eygē schade te wesen. Eñ nie-

aant en ſal hẽ ſeluẽ ſockẽ in eenigen dingen/mer een
eghelijc ſal na ſijn vermogen int ghemeen geuẽ dat
i vã God ontfangẽ heeft/eñ dat hi door ſijn genade
ñ graticwerckende is/ op dat alſo alle dinc/ dat ghe-
omẽ is wt onſe hooft xp̃o ihũ weder õme vlopen eñ
opẽ mach daert vã daen is gecomẽ. Eñ dit iſt tgheen
at ſinte Pauwels ſcrijft tottẽ Chorinthiẽ ſeggẽde al-
us. Gelijckerwijs als dat lichaẽ een dinc is eñ heeft
veel ledẽ ende al iſt dat alle die ledẽ/ſeer veel ſijn/noch
ans en maken ſi niet dan een lichaẽ/ eñ alſo is Criſt9
oc mede. Want in eene gheeſt ſijn wi alteſamen ghe
doopt in een lichaem/het ſijn Jodẽ/of heydenẽ/of ey-
gen knechtẽ/ of vrie menſchẽ/eñ alte ſamẽ ſijn wi ghe
droncke eñ ghelaeft in eene gheeſt. Wãt dat lichaem
en is niet een lidt. mer veel ledẽ. Indien die voet ſpra-
ke/ ic en bin die hant niet/ daerom en bin ic vant lich-
aem niet/is die voet daerom vant lichaem niet? Ende
of dat oor ſeyde/ ic en bin gheen oghe daerom en bin
ic vant lichaem niet/ is dat oor daerom vant lichaem
niet? Of dat gehele lichaem een oghe waer/waer ſol-
de dat ghehoor dan weſen. Indient ghehele lichaem
ghehoor waer/waer ſolde dan dat ruikẽ bliuen? Mer
God almachtich heeft nu die ledẽ gheſettet/een yege-
lijc int lichaem/alſo hi wolde. Eñ of alle die leden een
lidt warẽ waer ſolde dan dat lichaem weſen. Mer nu
ſijn daer veel ledẽ/mer een lichaem alleen. Dat oghe
en mach tot die hant niet ſeggen ic en behoef v hulpe
eñ wercken niet/ eñ dat hooft en mach tot die voeten
niet ſeggen/ghi en ſijt mi niet vã node. Mer dat veel
meer is die leden des lichaems/ die daer ſchijnẽ te we
ſen die alder crancſte eñ onedelſte/die ſijn alder meeſt

vā node/eñ die wi rekenē eñ meenē te wesen die ald
snootste eñ onedelste ledē des lichaems/dese becled
eñ vercierē wy met ouervloedige eere eñ dat onse o
eerbare ledē sijn/die hebbē die meeste eerbaerheyt o
schamelheit. Mer onse eerbarē ledē/en behoeuē ge
dinc. Mer God heeft dat lichaē gematicht eñ wel
goedē manierē getempereert/eñ hi heeft dat also gh
schicket dat hi ouervloedighe eere ghegeuē heeft de
ledē die dat behoefdē eñ die ghebrec hebbē/op dat in
lichaem gheen tweedracht noch schysma solde wese
mer dat die ledē onder malcāder in dat selfde dat ee
lidt voor dat ander sorchuoldich solden wesen. Ma
ghi sijt dat lichaem xpi/eñ ledē vant lidt. Eñ tottē R
meynē scrijft hi ooc mede aldus. Ghelijckerwijs a
wi hebbē veel ledē in eē lichaē mer alle de ledē en he
bē geen eē werc also sijn wi altesamē eē lichaē in xp
mer een yegelijc is alsulcx dat den eenē die ledē is v
den anderē/eñ dese ledē hebbē menigherley eñ onde
scheidē gauē na die gracie eñ genade die ons vā Go
ghegheuē is. Noch scrijft hi tottē Ephesien aldus. I
dien wi die waerheit doen/eñ volbrengen in die lieft
so wassen wi in Cristo die onse hooft is/door alle din
wt wien dat ghehcele lichaē is tsamen gheuoeget/ e
vergadert/door alle anknopinge/ eñ ansettinghe de
scheppings ende andienens na die werckinghe in di
sekere mensure eñ mate vā een yeghelijc lidt/eñ doe
dat lichaē also ōmeerē/eñ groot werdē in stichticheyt
vā hē seluē in die liefte. Eñ tottē Galatē spreect hi al
dus. Ghi moet onder melcander den eenē des ande
ren last dragen want wi sijn ledē vā melcander of on
der melcander. Siet nv of si ooc tot dit kerstelike lich

hem behorẽ/ die wi in veel plaetsen aldus horen seg-
gen. Dit is mijn goet/ het is mi rechtelikẽ met erfnis-
se angecomẽ/ ick hebbe dat met recht/ eñ niet met boe
uerie/ noch met bedroch ghewonnẽ/ eñ besetẽ/ waerõ
en mach ic dat niet ghebruykẽ/ eñ misbruykẽ na mijn
eygen wille. Waerom solde ick daer yet vã geuen dẽ
ghenẽ die ic niet schuldich en bin? Ick wil dat na mijn
sinnelijcheit doorbrengen eñ verteren met brassen/ eñ
vrouwerẽ met dobbelẽ/ eñ met spelẽ/ het is mijn eygẽ
goet/ dat ick onnuttelikẽ verlies/ wat heft een ander
daer mede te doen? Hoort v mede lidt/ eñ euen mensch
vergaet/ eñ ristelt vã hongher ende v opeten patri-
sen eñ ander costelike eñ leckerlike spijsen. V broeder
gaet naect eñ ongheclect eñ hi beeft van colde/ eñ ghi
hebt also veel cleederen dat ghijse nauwelikẽ wt die
motte eñ vschimmelen holdẽ/ eñ dragẽ moecht. Ghy
verdobbelt/ eñ verspeelt in eenre nacht duysent pont
groot/ eñ ghi weet dat ter wijlen een scamel/ eñ onno-
sele deerne ouermits grote armoede haer maechdom
verliest eñ gheschennet wert/ eñ daer vergaet een siel
daer Cristus sijn siel voor gesettet heft/ eñ daer hi dẽ bit
terẽ doot is voor gestoruẽ. Eñ segt ghi noch wat leyt
mi daer an? Ick doe dat ic wil met mijn eygen goet/ ic
en passe noch en achte op niemant die ter werelt leeft
Eñ meent ghi dat ghi met aldusdanighe manierẽ/ eñ
werckẽ een warachtich kerstẽ mensch moecht bliuẽ?
Neen ghi niet/ want ghi en sijt niet waerdich eẽ men
sche te hetẽ. Ghi sidt in een ghesélschap/ eñ ghy hoort
vandẽ eenẽ oft vandẽ anderẽ quaet sprekẽ/ eñ sijn eer/
eñ sijn fame quetsen eñ ghi swiget eñ en straft dat niet
of ghi hebt ter auenture een behaghen daer in of ghi

lacht mede met die achterclappers/ē ghi segt/eñ on
schuldicht v seluē aldus. Ick solde die achterclapper
ghestraft hebbē/haddet mi of den mijnen anghegae
eñ ic en hebbe gheen doen met den genen die beclap
pet werden. Ist saeke dat v dat lidt niet angaet/soe e
sult ghi ooc niet ghemeen hebbē met dat lichaem/ e
hebt ghi met dat lichaem niet gemeen/so en hebt gh
ooc mede niet te doen met dat hooft. Itē die ghemee
menscen seggen aldus. Wy moetē(na allē rechtē)we
ghewelt met ghewelt verwerē eñ wederstaen. Ick e
segghe niet/dat die Keyserlike rechtē dit niet toelate
mer dz verwondert my bouē matē seer hoe eñ vā wi
dese woordē ghecomē sijn in een gewoonte der kerst
menscen. Ic hebbe een ander schade ghedaen/mer ic
werde daer toe ghebracht ende mi was eerst misdae
Ic hebbe lieuer dat ic een ander quaet eñ schade doe
dan of mi yet quaets geschiede. Mer al ist dat die m
schelike rechtē/niet en castien noch pijnigen/ dat si se
uer toegelatē hebbē/ mer wat sal Crist? onse Keyse
doē indiē wi bedriechgelijc sijn in zijn wet te onderhe
den? Hoort wat hi gebiet in sinte Matheus Euāgeli
Ic segghe tot v allen/ dat ghi gheen quaet sult wede
staen/mer indien v yemāt slaet an die rechter wang
biet hē ooc die anderde wange. Eñ als yemāt tegen
v wilt rechtē eñ playtē eñ v roc wil nemē/ laet hē oo
hebbē v mantel. Eñ als ghi angheschaerdet ende gh
dwongen wert met yemant te gaen dusent passen of
scredē(een passe of screde is die lancte vā vijf voetē)s
sult ghy noch twe dusent passen met hem gaen. Heb
lief v viandē/eñ doet goet den genen die v behaten e
benijdē. Eñ bidt voor den genen die v veruolgen/e

onrecht doẽ/ op dat ghy moecht weſen kinderẽ uwes vaders de indẽ hemel is/ die ſijn licht ẽñ ſonne laet op gaẽ ẽñ ſchijnẽ optẽ goedẽ ẽñ quadẽ/ ẽñ hi regent optẽ rechtuaerdigẽ ẽñ onrechtuaerdigẽ menſcen. Ẽñ ſommige mẽſcẽ antwoordẽ hier tegẽs aldꝰ. Criſtꝰ en heft dat niet tot mi geſeit/ mer hi heft dat geſprokẽ tot ſijn Apoſtelẽ ẽñ anderẽ volmaectẽ mẽſcẽ. En hebt ghi nu niet gehoort/ noch ũstaẽ dz Xp̃s ſeit op dz ghi ſult mogẽ weſen kinderẽ uwes vaders? Indiẽ dat ghi niet en wilt weſen eẽ kint Gods/ ſo en roert v Criſtꝰ wet nz/ Ende hi en is ooc mede nyet goet dye niet volmaect/ noch perfect wil weſen. Hoort ẽñ verſtaet dit ooc mede. Iſt ſaecke dat ghi geen loon begeert/ ſo en behoortet v niet toe Criſtꝰ ghebot te volbrengẽ. Want daer volghet aldus nae int Euangelie. Iſt ſaecke dat ghy lief hebt den genen die v lief hebbẽ/ wat loon ſult ghy daer voor hebbẽ? Recht oft hi ſeggẽ wilde/ ghy en ſult daer gheen loon voor hebben/ wandt ten is niet goet/ noch duechdelijc in hẽ ſeluen/ dat ghi yemant bemint die v bemint/ mer het waer een groot miſdaet als ghi alſo niet en dedet/ want nyemant en blijft dẽ anderen yet ſchuldich/ als den eenẽ doet ghelijc dẽ anderẽ ghedaen heft in allen dinghen. Hoort wat den grotẽ alder cleynſten ẽñ minſten Doctoor der kerſtelijcker wettẽ (die alle ſcrifturẽ gheeſteliken konde beduydẽ/ ẽñ wt leggen) ſpreeckende is/ ghebenedijt/ ende ſpreect wel van dẽ genen die v veruolgen/ gebenedijt/ ẽñ wilt niet vermaledijen noch qualijc ſpreeckẽ ẽñ wilt geẽ quaet met quaet vergheldẽn noch betalen. Iſt ſaecke dattet weſen mach (alſo veel als wt v is) hebt vrede met allen menſcen/ ẽñ mijn alder liefſte broeders/ beſchermt v

seluen nyet/ als v yet quaets ouer gaet/mer wijcket
eñ geeft die toornicheit een plaetse. Daer staet aldu
ghescreuẽ vã God almachtich. Gheeft die wraecke i
mijnẽ handẽ/eñ ick salt weder gheuẽ/spreect die Hee
Mer indien v viant hongher heft/spijset hẽ/eñ ist sae
ke dat hem dorstet/so gheeft hẽ dranc. Want ist saeck
dat ghi alsoo doet/so suit ghi vgaderẽ op sijn hooft ba
nende eñ vuyrige colẽ. En laet v niet verwinnẽ van
quaet/ mer verwint dat quaet met goet. Maer hie
teghens segt ghi nu aldus. Wat solde daer na volge
waert saecke dat ic met mijn saftmoedichept/ eñ lijd
saemheit voede/eñ vermeerde eens anders spijtichei
eñ als ic hebbe verdragen dat eene ongelijc/ eñ dat ol
de onrecht dat ic hẽ dan weder solde voeden/ende ve
wreckẽ/ eñ een oorsaeck geuen tot een ander nyeuwe
onrecht te doen? Ist saecke dat ghi moecht vlyen oft
schuwẽ eñ ontgaen dat quaet sonder uwe schade/end
quaet/dat en verbiet v niemant te doen. Mer ist saec
ke dat ghi dat niet vlyen/ noch vã v kerẽ moecht dan
met schade eñ quetsinge vã v siel/ voorhoet/ eñ mach
dan te segghen/dattet veel beter is/dat ghi een ande
quaet soldet doen/dan datmen v quaet solde doen. Eñ
indient in uwer macht is/ so verbetert hem eñ arbeyt
naerstelikẽ/om hẽ tot God te trecken/eñ in duechd
te verwinnen/met sachtmoedichept/of met veel wel-
daden/ daer ghi hẽ bequamelic mede ouervallen mo-
ghet ter eerẽ Gods. Eñ ist bi also/ dz ghi hẽ daer doo
niet verwinnẽ moecht/eñ dattet al niets niet en helpt
dat ghi doet/so ist veel beter datter een verloren is/ eñ
vergaet/ dan oft ghi alle beide soldet vergaen/ eñ het
is oec veel beter dz ghi alleẽ rijc wert in God met dat

vinſel eñ profijt des verdulbicheits/dā altoos meſcā-
der quaet met quaet te vergelden/eñ alſo beyde gelijc
quaet eñ boos te werdē. Waerom ſal een yegelijc ker-
ſten menſch dit holdē voor een kerſtelike wet eñ voor
een indiſpenſabile eñ vaſte inſettinge dat hi met allen
menſcen ſal vechtē eñ arbeyden in liefte/in ſachtmoe
dichcit/eñ in weldadē/eñ den alder minſten gaerne te
wijcken in kiuen/in hate/ in nijdicheit/ in achterclap/
in ſpijtichept/eñ in alle ongelijc. Mer hier op ſegt ghi
veder. Hi en iſt niet waerdich datmē hē goet ſal doen
of datmē wat vā hē verdragen ſal. Hier teghens ant-
woorde ic aldus/als dz Criſtus waerdich is: dat ghi v
euē ſondighe mēſch ſult waerdich eñ hooch eckenē te
weſen in v hert tot wiens gracie eñ wille ghi v werc-
ken doen ſult. Nv ſeggen die menſcen aldus. Ic en be-
geer noch en wil niemāt yet miſdoen/eñ ic en wil we-
der ōme niet miſdaen weſen/noch eenich quaet lijden
vā yemāt. Eñ dit is qualikē geſeit. Wāt ghi moet ooc
mede alle miſdaet wter hertē vergheuē/ als v miſdaē
is/eñ daer en bouē moet ghi tot allē tijdē naerſtelickē
wachtē dat ghi niet en doet datmē v vergeuē eñ quijt
ſcheldē moet. Eñ ghi moet alſo naerſtich weſen om v
eygen ſondē eñ miſdaet te ſchuwē als ghi lichtelic/ eñ
gaerne vergheeft een ander ſijn ſchulde. Hoe dat ghi
hoger eñ meerder ſijt alſo veel te meer ſult ghi v ſeluē
verootmoedigē, op dat ghi allē kerſtē menſcē moecht
dienen eñ behulpelijc weſen in die liefte. Iſt ſacke dat
ghi vā edelē geſlachte ſijt/ſo ſullē de goede werckē die
Criſto behagē v niet verduyſterē noch quaet maken/
mer ſi ſullē v edelhz des geſlachts vercierē eñ verhef-
fen/eñ eerlijc makē. Iſt ſake dat ghi hooch geleert ſijt

also veel te lichteliker eñ te bequamer sult ghi verdr
gen eñ verbeterẽ die onbekentheit der onwiser eñ o
bekender menscen. Eñ hoe dat ghi meer vã God on
fangen hebt also veel te meer syt ghi v mede broede
schuldich/wãt die veel ghegeuẽ is/ dien sal veel geep
schet werdẽ. Ist sake dat ghi rijc sijt/so wilt gedencke
dat ghi een rentmeyster eñ schaftenaer sijt vã v goed
eñ niet een heer/eñ siet wel naerstelijckẽ toe/ hoe da
ghi dat gemeen goet handelt. Meent eñ ghelooft gh
dat die eygendõme vã tijtelikẽ goedẽ te besittẽ allee
verbodẽ is voor den monikẽ eñ beghijnẽ? Eñ meen
ghi dat die willige armoede dẽ religiosen/ eñ clooste
ludẽ alleen gebodẽ eñ inghesettet is? Ghi dwaelt see
wãt alle beyde behorẽ si tot allen kerstẽ menscen/ nie
mant wtgenomẽ. Die wet der menschen pijnicht/ e
corrigeert v als ghi yet ghenomen eñ ghestolen heb
dat een ander toe behoort ende si en straft/noch pijn
ghet niet als ghi den armẽ menschen gheen almisse
geeft in haer gebrec/mer die tijt sal comẽ dz Crist⁹ de
se alle beyde sal pijnighen eñ castyen. Ist sake dat gh
een burghemeyster/oft een raetsheer/oft regent end
officiael sijt/ laet v die eere niet wreeder noch houae
digher makẽ/mer laet v die last sorchuoldich maeke
Sommige ander menscen makẽ haer onschult eñ ex
cusacie aldus. Ick en bin gheen Paeus noch Cardi
nael/noch Bisschop/noch Pastoor/noch Deckẽ/noc
Proest/eñ ic en hebbe geẽ officie noch last inde hilig
kercke. het is also eñ dat is v toe te geuẽ. Eñ al ist da
ghi geẽ officie en hebt in de hillige kercke sijt ghi dae
õ geen kerstẽ mensce? Siet wel voor v wien ghi toe b
hoort/indien ghi gheen gheestelike last op v hebt gh

ijt nochtans een lidt in die gheestelijcheit des hilligen
kerck. Eñ Xp̄s wert nv in die werelt also seer veracht
eñ versmaet dat die menscen gelouẽ/ eñ meenẽ dattet
seer eerlikẽ eñ coninclickẽ/ eñ princelickẽ is alsmẽ met
Cristo geen gemeenschap noch cõuersacie heft eñ het
is also verde gecomẽ/ dat hi alder meest bespottet/ eñ
versmaet wert die Cristo alder naest comt eñ die zijn leuẽ
eñ leeringen nauolgen eñ die hẽ alder liefste hebben.
Hoort ghi niet alle daghe dattet ghemeen volc eñ dye
leecke menscen als si toornich sijn ons verwitẽ eñ scel=
den in die plactse vã vloeckẽ eñ spitigẽ woordẽ die na=
men eñ vocabulẽ vã priesterẽ eñ clerckẽ eñ monicken
seggende ghi pape/ ghi beghijn/ ghi moniic/ ghi ver lo
ren clerc God geue v dit eñ dat! Eñ dit doen si met al=
sulcken hert ende moet/ eñ met alsulcke manieren/ eñ
woorden/ eñ met sulcker toornicheit eñ verwoethept/
dat si meenẽ ons alsoe veel verdrietes eñ spijte daer an
te doen of si ons seggen eñ verwitẽ solden ghi sijt een
ouerspeelder/ een dobbelaer/ eñ een kerckdief/ eñ dier
ghelijckẽ. Het is wonder/ dat si ons niet mede en ver=
wijten dat wi ghedoopt sijn/ eñ dat si ons niet met die
turckẽ spijtelikẽ scheldẽ vã Crist? bi name als dat wy
kerstẽ menscen hietẽ te wesen. Mer waert sake dat si
ons verwetẽ eñ seydẽ ghy sijt een quaet clerck/ ghi sijt
een onwaerdich eñ een oneerlijck priester/ ghi sijt een
wilt eñ waerlijc monic/ ghi sijt een quaet religioos so
warẽ si te lijdẽ/ wãt dan mochtmẽ verstaen eñ weten/
dat si die quade manierẽ eñ wercken der menscen be=
gheerdẽ te beschamẽ eñ dat si niet en wildẽ versmadẽ
die professie eñ belijdinghe des duechts eñ des geeste=
lijcheit. Men vint nv veel menscen die haer seluẽ ȳba

ghen eñ beroemẽ eñ voor grote eere achtẽ eñ rekeni
als ſi veel maechdẽ gheſchent hebbẽ eñ als ſi ten orlo
ghe veel goets geroeft hebbẽ/ eñ als ſi veel ghelts g
wonnẽ of verlorẽ hebbẽ met dobbelen/ eñ veel ande
diergelijcke booſheydẽ/eñ al iſt dat ſi alſoe ſondich/e
qualijc leuẽde ſijn/nochtãs en hebbẽ ſi niet vſmadeli
ker/noch ſchempeliker/noch ſpijteliker/noch oneer
ker eñ ſchandeliker dat ſi tegens ons ſeggen moghe
(na harẽ ſinne)eñ verwitẽ dã alleen ghi ſijt een pape
een moninc/eẽ beghijn.&c. Eñ het is lichtelic/ eñ goe
te wetẽ/wat beuoelẽ eñ geloof duſdanige menſcen vã
Criſto Jhũ hebbẽ/ wãt ſi alleẽ kerſten menſcẽ met di
name ſijn/tot haer ſekere verdoemeniſſe. Eñ daer e
is geen ander God/ eñ heer der biſſchoppẽ eñ eẽ an
der God eñ heer d̃ burgemeeſterẽ eñ regentẽ des we
reltlikẽ volcx. Beyde(geeſtelike eñ wereltlike Prela-
ten eñ heerẽ)ſijnt ſtadtholders Gods/eñ beyde ſullẽ ſ
ghelijc redẽ eñ rekeninge voor hẽ geuen. Jſt ſake dat
ghi een raetsheer gemaect wert/of nv ter tijt ſijt eñ v
meninge eñ toeſichte elwerts of tot eenich ander din
is dã alleẽ tot God eñ tot Criſtũ ſo ſijt ghi ſekerlijc ge
vallẽ met Symon magus in warachtige ſymonie ver
copende dat geeſtelijc in hẽ ſeluẽ is/ eñ al iſt dattet ge-
meen volc v niet en ſcheldet eñ verwitet een ſymonia
cus te weſen/nochtãs ſal Criſtꝰ v pijnigẽ/eñ verorde-
len als eẽ die warachtige ſymonie gedaen heft. Eñ iſt
ſake dat ghi eenige heerſchappie of digniteyt begeert
niet om profite des ghemeenẽ goets/ mer om v eygẽ
bate/ of õ te beter te wrekẽ dat v miſdaen is/of om an-
der menſcen te verdrucken/die ghi wangunſtich ſijt/
ſo is v heerſchappie een moordenaer eñ verkrachtin-

ghe voor God almachtich. Ghi sijt eē schout eñ baelpuwe/ eñ iusticieren ende ghi veruolcht die zeerouers eñ straetschenders eñ ander snaphanē/ eñ dit en doet ghi daerom niet dat ghi dat geroofde goet sult weder ōme geuē dē genen die dat benomē is/ mer dat ghi in v kist begeert te hebbē/ dat die rouers genomē hebbē Wāt ghi lieuer hebt dat dit gelt eñ goet bi v sal wesen dā dattet solde blivē in die handē der rouers. So vraghe ic v/ wat onderschept dattet is tusscen v/ eñ die rouers? Ick laet mi duncken datter anders gheen onderschept is tusscen v beydē/ dan dat die rouers eñ snaphanen die coopluden eñ reysighers berouen/ mer ghi sijt een rouer die de rouers berooft. Sūma summarū in als/ ten ware dat ghi met alsulcker meninge/ eñ op sette een raetsheere/ of burgemeyster/ of ander officiant sijt/ dat ghy bereyt/ eñ willich sijt voor te staen/ eñ te beschermē die rechtuaerdicheyt/ nyet alleen met u tijttelijc goet/ maer oot mede met u lijf te verliesen/ so en heft Crist9 gheen behagen in v officiē eñ andieningen. Ic sal hier noch meer toe doen/ eñ seggen aldus wt den sinne vā Plato/ als dat niemāt bequaem noch waerdich is/ om verheuē te werdē/ eñ indē raet te sitten/ die arbeyt om daer in te wesen/ mer die daer niet in wesen wil/ die is alder bequaeste/ om daer in te comen. Ist sake dat ghi een Prince/ eñ een groot personagie sijt/ siet wel toe/ eñ wacht v scarpelikē dat ghi niet bedrogen noch betouert wert vā die stēmē der fenynigher tongen vandē flackeerders eñ plupmstrijckers seggēde aldus. Ghi sijt een lantsheer/ ghi sijt een groot personagie/ ghi sijt eē hooch Prelaet ende daer om so sijt ghi bouen alle wetten/ ghi sijt vry eñ wtghe-

nomẽ vã alle wettẽ/alle dinck is v rechtuaerdich/ het is al eerlijc ẽn goet dz ghi doet/ghi moecht onbestraft al doen dat v lust/ ẽn ten gaet v niet an/ ẽn ten is van v niet te verstaen dat die papẽ/ẽn monikẽ in die kerck voort ghemeen volc predikẽ. Mer ghi en moet al dese flackeringhe niet achtẽ/ẽn ghi sult naerstelicken ouerdenckẽ ẽn aenmercken dat ghi alleen/ ẽn bouen al sult wesen/eerẽ/ẽn ontsien Cristũ Jesum/de eẽ heer is vã allẽ creaturẽ ẽn ghi moet hẽ nauolgẽ om in allen dinghen te doen ẽn te leuẽ also hi ghedaen heft/want ghi sijt sijn stadtholder hier opter eerdẽ. Ẽn ghi sijt schuldich sijn leuẽ ẽn leeringe volmaecter na te volgen dan ander menscen/wãt hi vã v scarper ẽn strengher redẽ sal eyscẽ/dan vã eenigen anderẽ menscen. Ẽn maect v seluẽ niet diets ẽn vroet/dattet al recht is/ dat ghi begeert ẽn wilt/ mer ghi moet altoos passen/ dat ghi anders nyet en wilt dan dat recht is. Al dat gheen dat eenich mensch tot schande ghesprokẽ wert ẽn datmen enichsins tot oneere trecken mach/laet v seluen niet dunckẽ/dat ghi dat met eerẽ/ ẽn sonder sonde moecht doẽ. Ja ghi en sult in v seluẽ niet toelatẽ/ tgheen daer mẽ door die vinger mede siet/ ẽn ongestraft laet vant gemeen slechte volc. Dat in ander menscẽ een vsumenisse ẽn misbruykinge wert geordeelt dat sult ghi in v persoon meenẽ ẽn oordelẽ te wesen een groot misdaet ẽn een sware sonde. Siet wel toe dat v rijcdõmẽ biden principael hoofdẽ des ghemeen volc v niet en maken eere/verwonderinge/ dignitept/ gratie/auctoritept/ ẽn macht/mer past dat v leuẽ ẽn goede manierẽ verdienen mogẽ/dat ghi allẽ anderẽ menscẽ in rechtuaerdicheit ẽn in duechdẽ te bouẽ gaet. Ghi sult also leuen/dattet

gemeen volc in v geẽ quaet exẽpel en neemt als si be=
geren na te volgen dat si dagheliicx in v sien/eñ menẽ
dat si vri eñ sonder sonde moghen doen/dat si an haer
prelaten eñ ouer heerẽ eñ Princẽ siẽ. Eñ wilt nẽmer=
meer doen/dat ghi in ander menschen straffet eñ corri
geert. Alsmẽ die rijcdõmẽ niet en verwonderde noch
seer groot achte/ waer soldtmẽ dã vindẽ mogẽ diefs/
gheltdiefs kercdiefs eñ roeuers? Alsmẽ die onbehoor
like wellusticheit verachte/eñ niet verwõderde/waer
soldtmẽ dan vindẽ vrouwen schenders/ eñ overspeel=
ders/eñ ander oncuyssche menscen? Wãneer ghi glo=
rioos eñ groot wilt geacht wesen onder v lieue vrien=
den/so wacht v altoos te vrachgerẽ met v rijcdõmen/
eñ wilt v ghelt eñ goet niet thoonẽ voor die oghen der
dwaser menscen/maer ghi sijt noch veel salgher/ als
ghi v oncuyscheyt/ ende wellusticheden niet en thoont
noch verbaecht onder die menscen. Ghi sult also levẽ
dat alle menscen dese tijttelijcke dingẽ vã v ten eerstẽ
leerẽ vsmadẽ/eñ dat si daer nae sullen leerẽ die doech=
de lief hebbẽ/eñ si sullen die rapicheyt/ende maticheit
eñ eerlijcke soberheit in groter waerdẽ hebbẽ/ eñ die
manierlicheyt/ eñ ghetempertheit sullen si leerẽ eeren
eñ an vaten. Ende ghi moet passen datter niet is in v
levẽ eñ werckẽ/ dat yemant rechtuaerdelikẽ bestraf=
fen mach/of dat uwe hoocheit eñ eerwaerdicheit/ eñ
mogentheyt pijnigende is in die manierẽ eñ wercken
vã v onderaten. Ghy sult die misdaden alder beste te
niet maken eñ wt roeden indien dat ghi die oorsaecke
eñ die materie der misdadẽ/als rijcdõmẽ eñ wellustic=
hedẽ seer cleyn acht voor v ondersatẽ/ wãt het is v vã
noode dat ghi die niet groot sult achten/ ist saecke dat

ghi veel quaets begheert te beletten. Wilt ymmer a
toos passen/dat ghi niemant vā v ondersaten en ver
acht/noch versmaet/ noch onwaerdich daer teghen
sijt vae al waert saecke dat si waren vā dat ghemeen
slechte eñ schamel volck. Het is een ghemeen eñ ghe
lijc loon/daer ghi beyde mede v̄lost sijt. Ist saecke dat
ghi veracht eñ versmaet wert/wilt dat nyet wrecke
noch vergeldē met eē oploope vā eergiericheyt noch
met wreethept/noch met heercrachte/ noch met ghe=
welt/noch met vechtē eñ kivē/ mer dat sult ghy alder
bequaemste verwinnen met een goet duechtsaem/eñ
streng levē/ eñ dat v manierē/ eñ werckē sullen in be=
quaemheit te bouē gaen dat levē/ eñ die wercken des
verdwaeldē eñ besmettē gemeen volcx. Ten wert niet
verbodē den hoochstē placts te holdē in ceníghe heer
schappie eñ dignitepte/ alsmē in die liefte geen placts
ondscepdet/wāt die liefte moet altoos in allē plaetsen
hooch eñ laech werckende wesen. Ander menschen te
bouē te gaen in rycdōmē eñ dominien/dāt en sult ghy
gheen heerschappie eñ prelatuerschap menē te wesen
mer dat is warachtige heerschappie/alsmē in die lief=
te seer hooch verhevē wesende allē menscen begheert
te helpen eñ te batē. Eñ dat ghemeen goet en sult ghi
niet treckē eñ kerē in v eygen profiten/mer v seluē eñ
al tgheen dat ghi hebt dat sult ghy wtstortē/ eñ gheuē
tot dat ghemeen profijt. Dat volck eñ v ondersatē sijn
v veel sculdich/mer ghi sijt hē ludē alle dinc schuldich.
Eñ al ist dat v lichamelike oorē moetē horē eñ verdra
gen die opgheblasen eñ houaerdighe binamē als den
onuerwinnelijcstē/den hillichstē/den mogenden/ den
eerwaerdichstē eñ diergelijckē/v moet/ eñ hert en sal

dat nochtans niet bekennẽ noch verstaen/ mer al die grote eñ eerlike binamẽ in Cristũ sendẽ die sulcke namẽ alleen toebehorẽ. Dat misdaet des ghequetsẽ maiesteyts (dat is als yemãt v mogentheit te na ghesproken of gedaen heeft) datmẽ inder princẽ eñ prelatẽ hauen seer hooch achtet/ dat sult ghi alder lichtste achtẽ. Die quetst eñ misdoet warachteliken tegens des princen maiesteyt die wt den name des princes tegens alle recht eñ redẽ wredelikẽ/ geweldelikẽ/ eñ scandelikẽ yet doet of laet. Gheen onghelijc sal v min bewegen/ dan dat tegens v persoon alleen int heymelijc misdaẽ is. Ghi moet altoos dẽckẽ/ dz ghi met Jã/ Peter/ Pauwels sijt/ mer ghy sijt een openbaer persoon/ eñ daer om en sult ghi v eygen persoons ongelijc nyet wrekẽ mer ghi en sult niet anders denckẽ/ dã vant geen dat allẽ menschẽ eñ die ghemeen profijt aengaet. Ist sake dat ghi een geharter/ eñ vroom man sijt/ so bedencket bi v seluẽ/ niet hoe groot eñ machtich dat ghi sijt/ mer hoe grote last dat ghi op v scolderẽ eñ rugge draecht. Eñ hoe dz ghi in groter periculẽ leeft/ also veel te min sult ghi v seluẽ yet toe gheuẽ. Eñ ghi en sult gheen exempel eñ manier nemen om v heerschappie eñ prelaschap aen te dienẽ vã v vooruaders/ oft vã sommighe honichsmerers eñ pluymstrijckers/ mer ghi sult exẽpel nemẽ alleẽ vã Cristo Jhũ. Wat machmẽ bijsterer eñ vreemder vindẽ/ dan dat een kerstẽ prince eñ prelate hanibalẽ eñ den grotẽ alexander/ eñ pompeiũ/ eñ ander onghelouighe princẽ voor hẽ sullẽ settẽ/ om die na te volgẽ. Eñ als de princẽ sommige vã haer duechden niet nauolgen mogen/ so verliesen si nochtãs sommige schijnẽde duechdẽ de si begerẽ na te volgen/ die:

mẽ met recht als quade sondẽ behoort te schuivẽ. Mẽ sal terstont niet nauolgen/ dat inden Historien gepre sen wert vandẽ Keiserẽ/mer indien si yet gedaen heb ben dat met Crist⁹ leeringe ouer een comt/of dattet al sulcx is/dattet ons mach beweghen eñ ontsteken tot naerstichcit des duechts/dat en salmẽ niet versmaden eñ men sal dat ooc mede altoos niet nauolghen/ouer mits die onuolmaecthedẽ die daer in sijn/mer in xp̃s exempel en is gheen ghebrec. Ghi en sult v heerschap pie eñ dominien also groot nyet achten/dat ghy daer door willens eñ wetẽde soldet vallẽ vã die rechtuaer dicheit/maer ghi moet lieuer berooft werden/eñ wt= doen die tijttelike dingẽ/dã ghi Crist⁹ leeringe/eñ ex= empel soldet wt treckẽ eñ te butẽ gaen. Twijfelt daer nz aẽ. Crist⁹ heeft al veel groter eñ beter Keiserrijckẽ eñ dominien daer hi v mede betalẽ sal/indien ghi om die rechtuaerdicheit/dat wereltlike Keyserrijc/eñ an der heerschappien versmaet eñ veracht. Eñ opt cort= ste daer en is gheen dinc also eerlijc/ende schoon/ende groot/eñ glorioes voor den coningen/princẽ/eñ prela ten/dã na te volgen alder naeste eñ alder scarpste dye ghelijckenisse vant leuẽ eñ de leeringe des alder ouer sten coninck/die daer is niet alleen den alder meesten Coninc/mer ooc mede den alder bestẽ die opt gewest is of namaels comen sal. Mer dat hi die alder meeste was/dat heeft hi (in die werelt sterffelijc leuende) ver= swegen eñ dissimuleert/mer dat hi dye alder beste is/ dat begeerde hi meest dat wi beuoelẽ soldẽ/want sinẽ wille was meest/dat wy hẽ in sijn goetheit eñ duech= den soldẽ nauolgẽ. Hy heeft versaect sijn rijc te wesen vã deser werelt/eñ nochtãs was hi heer vã hemel/eñ

ā aerde. Mer die princē der heydenē hebbē heerscap
ie/ eñ dominie/ eñ gebot ouer haer ondersaten. Mer
een kerstē Prince/ en bruyct sijn mogentheit eñ tyran
schap niet in sijn ondersatē/ mer hi besicht eñ gebruict
alleen die liefte. Eñ die/ die alder meeste vā allē is/ die
sal dencken dat hi is die alder minste/ eñ dat hy is een
dienre vā allē menschē/ eñ niet een heer noch tyrāne.
Mer mi verwondert noch veel meer vā de houaerdi
ghe eñ eerghierige binamē des mogentheyts/ eñ des
dominuys/ eñ des heerlijcheyts die nv gecomē sijn tot
den Paeusen eñ Bisschoppen/ eñ Patriarchē/ eñ and͛
Prelatē. Eñ die nv geleert sijn in die hillighe scrifture
eñ Theologie/ die en schamē hē seluē niet dz si so onwe
tende/ eñ ongeleert/ eñ houaerdelikē/ eñ eerghierich=
likē begeren vā dat gemeen volc ghehetē te werdē in
haer teghenwoordicheit eñ achter haer rugghe onse
meester eñ mgē nē. Wāt Crist⁹ zij Discipulē die beide
verboden heeft als dat si niet en solden toelaten noch
hengen/ datmē hē ludē solde heten herē of meysters
te wesen/ wāt wi hebbē alleē eē meyster/ eñ een here
dz is Cristū Jesum/ die dz hooft is vā ōs allē. Eē Apo=
stel eē Pastoor/ een Bisscop/ dese sijn altesamē namē
eñ vocabulē vā dienstē eñ officien/ eñ niet vā heerscap
pien. Een Paus/ eñ eē Abt dese sijn binamē des liefts
eñ niet des machts. Mer wat wil ic aldus diepe tredē
in die grote zee der dwalingen vandē ghemeen men=
scen. Tot wat state vā menscen/ eenich geestelic mēsch
hem seluē kerē wil/ so sal hi ouer al veel dingen vindē
die waerdich sijn om te bespotten eñ noch veel meer
dingen sal hi daer vindē die met recht te bescrevē sijn
eñ daer en bouen sal hi noch daer in vinden dye alder

verkeerſte eñ quaetſte opinien/die al heel ongelijc/ei
contrarie ſijn an allē ſidē lanc eñ breet vā Cristꝰ leeri
ghe. Eñ dat meeſte deel vā deſe quade opinien comen
principalikē eñ bouē al daer wt/ wāt wi in die Chriſt
heit gebrocht eñ toegelaten hebbē een nieuwe werlt
Eñ datmē leeſt bidē oldē leeraers/eñ Theologijnē vā
de werlt dz treckē nv ſommige ōgeleerde theologijn
in haer boeckē eñ ſcriftē tot dē menſcē/die geen mon
kē noch beghijnē/noch religioſen en ſijn. Int Euāge
lie/in ſinte Pauwels/bi ſinte Auguſtijn/bi ſinte Ambro
ſius/eñ bi ſinte Jheronimꝰ daer leſen wi/dat ſi die we
relt ſijn genaect/die daer ongelouich ſijn/eñ die al hee
vervreemt ſijn vant kerſtē geloue/eñ de vianden des
cruces Criſti Jhū ſijn eñ de God blaſphemerē. Eñ al
duſdanige menſcē ſijn ſorchuoldich tegens morgē/ eñ
die toecomende tijt/wāt ſi haer betrouwē niet en ſetti
in Criſto eñ ſi arbeydē/eñ ſi vechten/eñ ſi playtē ō tij
telike rijcdōmen/om eere eñ machte/eñ om wellustic
hedē/ wāt ſi ſijn verblint door die bedriechghelijchedē
eñ becoeckelingē der ſinneliker dingen/eñ ſi annemen
eñ ōme vatē die valſche eñ goetſchijnēde dingen voor
die warachtighe goede dingē. Ende deſe werelt(daer
wi nv vā ſprekē)en heft Criſtū/dat warachtighe licht
niet bekent. Dit is die werelt die al heel(als ſint Jan
leert)gheſtelt is in booſheydē/die hē ſeluē ſoect eñ lief
heft/ die allēē voor hē ſeluē leeft ende die allēē arbeyt
voor hē ſeluē ende hi en heft Criſtū niet anghetoghen
noch angenomē die daer is die eenige ende warachti
ghe lieft. Vā deſe werelt heft Criſtꝰ ūſceydē eñ afgera
dē niet allēē ſijn Apoſtelē mer al die gene die hi ordelt
eñ rekent waerdich te weſen hē ſeluē. Op wat maten

willen wi altoos te samẽ mengen dese sondige werelt (die also seer verdoemt wert in allẽ scrifturẽ) met dye kerstenheyt? Eñ waer om bliuẽ wi also seer verblint dat wi onse sonden seluer besmeeckẽ/ eñ met hoonich bestrijcken/ door den ydelen naem des werelts? Dese dwalingen eñ pestilentelike leeringen vermeerẽ som mige Doctorẽ die dz woort Gods (als sinte Pauwels leert) trecken eñ voegen/ eñ misbruycken na den loop der tijden/ eñ na die manierẽ des werelts eñ der men- schen/ alst veel bequamer eñ meer vã noode waer dat men die manierẽ der menscen solde verbeterẽ eñ cor- rigeren na die reghel des hilligen scriftuers. Daer en is gheen scadeliker eñ gruweliker manier vã pluym strijckerie/ om ons seluẽ te bedriegen/ dan als wi met die woordẽ des hilligẽ Euangelijs/ eñ der Propheten die sieckẽ eñ sondẽ des herts besmeeckẽ eñ besmeren met honich/ eñ niet en ghenesen. Wanneer eẽ Prince hoort lesen/ dat alle macht is vã God/ so verhoouaer- dicht hi terstont hẽ seluẽ/ eñ hi steeckt (na manier van spreeckẽ) sijn borstelen om hooch/ eñ terstont is hi op gheblasen teghens sijn ondersaten. O Prince waerõ maect v die hillighe schrifture also vermetel eñ wreet/ als ghi met recht soldet sorchuoldigher werden. Ghy dencket eñ weet wel/ dat God v ghegeuẽ heft dat rijc te regeeren ende waerom en bekent/ noch en dencket ghy niet dat hi oock mede reden vã v sal eysschen hoe ghi gheregeert hebt? Een ghierich eñ vrack mensche hoort dattet vã Cristo verbodẽ is allen kerstẽ menscẽ dat si gheen twe rockẽ sullen hebbẽ, hier op marcken sommige Doctorẽ/ eñ Theologijns eẽ glose eñ beduy denisse/ dat bi dẽ anderẽ rock is te verstaen al tgheen

dat een mensch meer heft dan die noottruftichheit des
naturers behoeft/ ende ooc meds al dat gheene dat be
hoort tot die fieckte des quadē begeerlichheits eñ sinn
lichepts. Wy lesen int Euangelie vā een rijc man/ di
hē liet ghenoegē met sijn rijcdōmē/ eñ hi en begeerd
niet meer/ mer hoe veel goets dat die vrecke/ eñ ghie
righe menscen vergadert hebben/ si en sijn nv ter tij
nēmermeer versaedt/ eñ altoos begheerē si veel mee
want groot goet en stopt gheen ghiericheit. Die vlei
schelike eñ beestelijcke mensch/ eñ die vercolt ende af
ghevallen is vā die liefte/ die hoort segghen dat di
die rechte ordinancie/ eñ voortganc des liefts is. Gh
sult v eygen profijt in allen dinghen meer anmen dan
eens anders profijt/ eñ v levē sult ghi settē voor dat le
uen vā een ander/ eñ v fame sult ghi lieuer hebbē/ ei
meer beschermē dan die eer eñ fame vā v euē mēsch
eñ v ghelt sult ghi hogher achtē/ eñ beter bewarē dan
dat ghelt eñ goet vā een ander. Eñ als nv yemant di
hoorende siet ende weet dat sijn mede broeder ghebrec
heft/ ende hē in eenigen dingē behoeft/ so seit hi aldus
Ick en bin niet schuldich mijn euen mensch dit of da
te geuen/ op dat ic ter auenture seluer geen ghebrec
en lijde. Ic en wil sijn eere/ eñ fame niet beschermen
op datter gheen vlecke gestroyet wert in mijn nam
eñ fame. Ic sal mijn mede broeder in last eñ perikel l
ten bliuē/ op dat ic seluer in geen perikel en come. Eñ
cortelikē/ ic wil eñ begeer in allē dingē te leuē tot mij
eygen profijt eñ baet/ op dat ic geen schade noch schā
de sal mogē lijdē om yemāts willē. Het is een vreem
eñ vertwijfelt dinc/ dat wi dat alleen treckē/ eñ neme
tot een exempel vā onse leuen/ dat wi leeren vā hill

ghen mannē/ datse wat ghedaen hebben datmen niet en behoort na te volgen/ eñ datmē behoort na te volgen dat verachtē wi. Wāt wy sien eñ horē daghelijcx dat die ouerspeelders eñ dootslaghers hē seluē besmeerē eñ ontsculdigē/ met die quade werckē/ eñ exempelē vā Coninc Dauid. Die ghierige menscē die ontsculdigen hē seluē tegens ons mettē ryckē Abrahā. Die Princē eñ edelingē (die al spelēde eñ spottēde die vrouwen scoffierē eñ meenē daer grote eer vā te hebbē) de weten hem seluen te beschermē/ eñ te ontschuldighen met Salomons Coninginnē/ eñ anđ ontallike boelē/ eñ Concubinē. Die gulsighe menscē die vā haer buyc God makē/ dese verwerē eñ excuseren hē seluē mz die dronckenschap vā Noe. Die oncuyssche menschen/ eñ bloetschenders/ die besmeckē haer seluē met die bloetschendinghe vā Loth die sijn twe dochterē onwetende bekende. Waerom sijn wi aldus seer verblint dat wi onse ogē kerē eñ treckē vā Cristo/ eñ sien alleē die exempelen der hilligen/ daer si qualickē in ghedaen hebben/ om die na te volgē/ eñ ons seluē daer mede in die sondē te ontsculdigen? Ick darf seggen dat die kersten menscen nieten sullē nauolgen eenighe exempelē der hilligē of der Prophetē/ of der Apostelē also verde als die exempelē niet iuyst in allen dinghen ouer een quamē met Crist⁹ leeringe. Ist sake dattet v nochtās goet duncket eñ belieft nae te volgen die hillighe sondighe menschen/ ick en straf dat niet/ eñ ic en wil daer niet teghens roepē/ behoolden des dat ghy se sult nauolghen/ gheheel eñ al in allē dingen. Hebt ghi nagevolget die ouerspel eñ māslachte vā Coninc Dauid/ wilt hem nu veel meer eñ naerstiger nauolgen/ in sijn penitēcie te

doen. Hebt ghi met Magdalena gesondicht/ wilt oock mede Cristū wederōme seer lief hebbē. Werpt voor u sondē eñ nederwerpet v seluē au die voetē Cristi Ihū met Magdalena. Hebt ghi die hillige kerc veruolcht met Saulo eñ hebt ghi Cristū vlaect eñ versworē met sinte Peter/ leeft eñ maectet also/ dat ghi voor die goedertierēheit/ eñ dat kerstē geloue bereyt sijt uwē hals wt te reckē met sinte Pauwels eñ dat ghi niet en vreest/ noch ontsiet ghecruyst te werden met sinte Peter. Eñ God verhenget eñ laet toe dat grote hillige mannē vi willē vallē in sommigē sondē/ op dz wi niet wāhopich noch mistroostich sullē wesen als wi in sondē vallē. Eñ dā sijn haer exēpelē ons profitelijc/ als wi onse sondē/ eñ dwalingē beterē eñ alle quaet voort an schuwē met die hilligen/ eñ gheliickerwijs als wi te voorē met haer ghesondicht haddē/ so sullen wy nv ons mit hē luydē beterē. Mer nv doen wi effen iuyst cōtrarie wāt haer quade werckē/ diemē niet en behoort nae te volgē/ die verheffen eñ prijsen wi seer tot onse voordel/ eñ al dat goet/ dat si ghedaen hebbē dat verargen wy eñ treckē dat altoos ten quaetstē/ gheliickerwijs als die spinnē doen. Want dat fenijn dat wy vindē inden exempelen der hilligen/ dat suycken eñ trecken wy in ons eñ dat goede eñ salige sap/ dat verkerē wi(tot onse verdoemenisse) in quaet fenijn. Wat hebt ghi ghemeen/ met den rijckē Abraham als ghi eē God maect vā v ghelt? Dat Abrahā rijc gheworde is door vruchtbaecheit des aerdes ende beesten/ dat is geschiet door een sonderling voorspoet/ eñ auentuer dat hē vā God ghegeuen is in tijttelickē gueden/ eñ dit gheschiede in die vleyschelike wet/ eñ meent ghi o kersten mensch/

dat v daerom gheoerloft is vā allen wegē rÿcdōmen
te vergaderē ſonder eynde door recht eñ door onrecht
op dat ghyſe in v ſinnelike quaetheit doorſlaē eñ ver=
teeren mocht/ of (dat veel argher is) dat ghijſe binnē
v huys of elders bewarē of bedeluē mocht? Eñ hoe
wel dat hē die rÿcdōmē vā God willichlikē an vloey=
den eñ hi groot goet beſittēde was/ nochtans en heft
hi ſÿn begeerte eñ ſyn hert daer toe niet geſettet/ dat
wi daer wt lichtelikē eñ wel verſtaen mogen. Want
hi vā ſtondē an bereyt was ſinē eenighen ſoon Iſaac
te doden eñ te offeren/ doe hē Godt dat gebodē hadde
Ghelooft ghi niet/ dat hi ſÿn beeſten eñ rÿcdōmē ver
ſmaet heft eñ ſyn hert daer niet op gheſettet heft/ die
door Gods gebot ſinē eenigē ſoon gaerne verſmade?
Meer ghi en denckt/ noch en droomt anders niet dā ō
goet eñ tÿttelike profÿt/ ghi en prijſt niet anders dā gelt
eñ rÿcdōmē/ eñ ghi hebt liever v medebroedē te bedrie
gen eñ God eñ ſÿn gebot te vergetē/ eñ ouer te tredē dā
v eenige tÿtelike ſchade ſolde geſchien of dat ghi eeni
ge profitē ſoldet ontberē/ eñ deruē eñ meent ghi noch
dat ghi Abraham gelÿc ſÿt? Die onnoſele twe maech=
dekÿns Loths dochterē/ als ſi ſagē dattet lāt al ronts
omme vergaē eñ vernielt was met dat hemelſche vuyr
ſo vermoedē/ eñ meendē ſi dattet al dye ganſe werelt
was dat ſi beogen mochtē/ eñ ſiende dat al dlant daer
omtrent ſeer iāmerlikē verbrāt was/ ſoe geloofdē ſi dat
ter niemāt vā allen menſcen ter werelt leuendich op=
ter eerdē gebleuē waer/ wtgenomē Loth haer beyder
vader eñ ſi twe/ eñ daer ō maectē ſi haer vader dronc=
ken/ op dat ſi bi haer vader (ſonder ſÿn wetēſchap) ſla=
pen ſoldē. Eñ dit en deden ſi niet wt een oncuyſch eñ

leelijc opset eñ vaert/mer met eẽ goedertierẽ eñ simpel
eñ argheloos heert eñ moet/op dattet menschelike ge=
slacht niet altemael vergaen solde eñ daer door behol=
den solde blijuẽ/ eñ bisonder daerom/ want dat gebot
Gods doe ter tijt in sijn cracht eñ macht was/ dz hi ge
sproken heeft. Wassetende wert vermenichuoldicht.
Noch mach niemant also stolt ende vermetel wesen/
dat hi sijn mismaecte eñ wtsprekelijcke vleyssche lijcke
wellustichedẽ darf ghelijckẽ eñ ontschuldigen/ by die
simpele eñ onnosele bloetscendinge vã loths dochterẽ
Eñ ic darf noch meer seggen als dat haer bloetschen
dinge/eñ oncuysheit veel min quaets eñ sonde is ghe=
west/ dat uwẽ echtelickẽ state/ wãneer ghi daer inne
alleen eñ principalickẽ dient eñ soect v onuersadelicke
wellustichheit eñ niet om vruchtẽ/eñ kinderẽ te crigen
Coninc Dauid (na dat hi seer veel heerlicke exempelẽ
des goedertierenheits eñ menigherley goede werckẽ
volbracht/eñ gedaen hadde) is eens gheuallẽ in ouer=
spel/eñ dat geschiede bi geual/ dat hi een schone vrou=
we wt sijn venster onuoorsien sach badẽ/eñ hi en had=
de te vorẽ geen oorsake daer toe gesocht. Wãneer ghi
hoort of leest/dat Dauid eens in ouerspel geuallen is/
meent ghi dattet v daerom gheoorloft is sonder son=
de/al v leuẽ lanc te besmettẽ eens anders beddegeno=
te? Sinte Peter heeft Cristũ eẽs drie mael versaect eñ
versmaet ouermits vreese des doots/om wiens willen
hi noch namaels solde martteriseert werdẽ eñ steruen
meent ghi dattet v daerom gheoorloft is in allẽ saken
terstont te versweerẽ eñ eenẽ quadẽ eedt te doẽ? Sinte
Pauwels heeft onwetende dye hillige kerc veruolget
eñ hi heeft ghesondicht wt dwalinghe meenende dat hi

eer wel dede/ mer also geringe als hi vã God vmaeẽ
ñ ter neder gheslagen werde/ soe heft hy terstont op
gheholdẽ van sijn dwalinghe eñ ghi veroldẽ willens/
ñ wetẽde/ met voorraet/ eñ een quaet opset in alle on
uechden om die rechtuaerdicheit te vervolghen/ eñ
meent ghi v seluẽ met dat exempel eñ misdaet vã sinte
Pauwels te ontschuldigen/ eñ met honich te bestrikẽ
Sinte Matheus heft eens ghehoort vã Cristo/ volcht
mi na/ hi en beriet hẽ niet/ mer vã stondẽan liet hi sijn
Tolhuis bliuẽ/ eñ volchde Cristũ na/ sond yet te ond=
deckẽ/ mer ghi sijt also seer vbondẽ/ eñ verwerret eñ
verghecket in v gheit eñ rijcdõmen/ dat alle die exem
pelẽ vã veel hilligen/ noch die Euangeliẽ/ noch die ser
monẽ die ghi dagelijcx hoort eñ leest en mogen v daer
niet aftreckẽ. Die Bisschoppẽ seggẽ nv ter auenture
aldus. Sinte Augustijn (alsmen van hẽ leest) heft twe
boelẽ gehadt. Mer mẽ moet anmerckẽ/ eñ weten dat
sinte Augustijn lange tijt een heydẽ was/ mer wy sijn
opgevoet in die cristẽheit/ hi was noch een iongheline
eñ een ongheloviech mẽsch/ mer wy sijn olde eñ grijse
eñ kerstẽ menscen. Ist niet een schone ghelijckenisse/
wãt Augustinus noch ionc eñ een heydẽ wesende/ op
dat hi niet belast noch ghebondẽ solde wesen met dye
strickẽ/ eñ kettingen des huwelikẽ staets/ daerom he=
uet hi ten laetstẽ een boelkijn gheholdẽ in die stede van
een huysurouwe/ eñ al was het dat hise niet en trouwe=
de/ nochtãs behielt hi haer gheloof in alle schijne of si
sijn ghetrouwede huysurouwe hadde ghewest/ daer
om en ist ons kersten menschen/ eñ olden personẽ/ eñ
priesterẽ/ eñ Bisschoppẽ min schande eñ sonde dat wy
ons seluẽ sullẽ becõmerẽ eñ besondigen vã alle manis

rē vā oncuysheit eñ vleysschelike wellustichett! het i
bi nacīt al verlorē in die christenheit na dat wi(eylaci
in die gewoonte gecomē sijn dat wi onse sondē bedec
ket eñ begaect hebbē met namē der duechden/ eñ wi
beginnē nu altoos meer eñ meer cloeck eñ vernuftt
werdē om onse sonden eñ misdadē te beschermē eñ t
ontschuldigen/eñ wi sijn seer traech eñ verghetel om
onse quade leuē te beterē. Eñ mē mach gheen arger
eñ schadeliker dinc vindē/ dā als wy leerē onse quad
eñ verkeerde opinien naerstelikē voedē eñ starcken
eñ vestigen mit valscen hulpe eñ bistant der hillighe
scrifturē. O mijn alder liefste broeder/wilt doch ghe
heel eñ al in allē dingen versmadē al dat gemeen vol
met al haer quade opinien eñ wercken/eñ wilt al hee
met een puyr eñ reyn hert an nemē eñ tot v gripē di
rechtuaerdige kerstelike secte eñ wette. Eñ al tghee
dat v sinnē te voor gelept wert hier in dit leuē dat gen
welic of begeerlijc is/eñ dat ons tegēs staet of toelach
ghet/ dat sult ghi altesamē om die liefte des goedertie
renheit versmadē eñ verghetē/ in alle schijne of v dat
niet en roerde noch anghinck. Eñ weest te vreden/eñ
laet v genoegē met Cristo/die allēē v leeraer eñ mey=
ster sal wesen/om te hebbē rechtuaerdige opinien/ eñ
om salichlikē te leuē. Eñ die werelt acht eñ rekent dit
voor warachtighe dwaesheit/ eñ opēbaer versufheit
eñ raserie/ mer door dusdanige sotticheit heftet Godt
belieft eñ behaecht/salich te makē alle den ghenen die
in hē ghelouē. Och hoe salich is hi om wijs ghere kent
ter werelt die daer verstant heft/eñ wijs is in Christo
eñ hoe allendelikē is hi wijs voor die werelt/ die geen
smaec/noch verstāt heft vā Cristo. Mer hoort nu wel

toe mijn lieue broeder/ eñ verstaet mijn reden wel/ al
ist dat ick will dat ghi vromelikē eñ starckelikē een an-
der beuoelē eñ opinie altoos sult hebbē vā dat gemee-
ne vleysschelike volc/ ick en begheer noch en wil noch
tans niet dat ghy als een hont alle menschen sult an-
schietē eñ daer tegens bassen/ also dat ghi die opinien
eñ werckē vā allen menscen terstont sult becallē eñ be
straffen eñ hatelikē daer tegens wesen/ eñ houaerde-
likē condempnerē eñ verdoemē/ eñ verwoedelikē be-
roepē in dat quade leuē vā een yeghelijc mēsch. Wāt
ist sake dat ghi alle menscē berispē/ eñ anschieten wilt
so sijt ghi twe quade dingen op v verwachtende. Ten
eerstē so sult ghi behatet werdē vā allē menscen. Ten
anderdē so sult ghi ooc mede also seer veracht eñ ver-
smaet werdē onder die menscen/ dat ghi niemant pro-
fijt/ noch bate sult mogen doen/ om yet goets te leerē/
wāt niemāt behagen in v sal hebbē ouermits die gro
te bitterheyt eñ spijtichcit die in v is. Daerom so sult
ghi v seluē daer in breken eñ verwinnē/ eñ ghi moet v
seluē geuē tot allē menscen/ om alle dinc te wesen mit
allen menscen/ eñ met den sieckē sult ghi siec wesen eñ
met den ghesondē sult ghi starc wesen op dat ghi alle
menscē in Cristo soldet mogen winnē/ alsoe veel alst v
mogelikē eñ behoorlikē is/ eñ dattet niet en ghescliet
tegēs die liefte Gods/ eñ die liefte vā v euē mensch of
teghens die goedertierēheit. Vā butē sult ghi v seluen
gelijc makē met allen menscen/ mer vā binnē sult ghi
passen dat v goede opset ongeroert eñ onbewegelijck
altoos blijft sittē. Eñ vā butē sal die minnelijcheit/ eñ
goedheit/ eñ vriendelijcheit eñ soeticheit/ ende manier-
lijcheit/ eñ vrolijcheit onse mede broeder noder eñ an-

locken/wãt men mach die mensce veel bequamer/ eñ lichteliker soetelikẽ eñ al smeeckẽde leydẽ/ eñ nodẽ tot Cristũ dan datmẽse strafelikẽ met scarpẽ/ eñ vinnigẽ woorden eñ manieren veruaert maect. Wanneer ghi eenich goet beuoelẽ hebt so sult ghi naersteliker arbeiden v goede opinie eñ wetenschap met werckẽ te beleuen eñ te bewisen/ dã alleen met wredẽ/ eñ scheldigen eñ bitterẽ woordẽ te roepẽ eñ te crytẽ. Eñ wederõme so sult ghi die crancheit des ghemeenẽ volcx also veel niet toe geuẽ also dat ghi die waerheyt (alst placts/ eñ tijt is) niet stoltelickẽ soldet deruẽ beschermẽ/ eñ voorstaen. Met sachtmoedicheit/ eñ bequãcheit salmen die mensen straffen eñ verbeterẽ/ mer wi en moeten niemant bedriegh en. ¶ Die seuenste reghel.

MEr ist bi also dz wi door crancheit eñ ioncheit eñ onwetenh; vã onse hert eñ vstãt/ noch niet en mogẽ gherakẽ noch comẽ tot eẽ claer verstant eñ begrijp van dese gheestelicke dingen/ diemen hebbẽ moet in een geestelijc leuẽ/ nochtãs so sulẽ wy altoos seer naerstelikẽ arbeydẽ met groter vlijticheit om ten alre minstẽ ons selue te geuen eñ te becõmerẽ in die werckẽ die dat gheestelike leuẽ alder meest genakẽ eñ alder naeste zijn. Wãt dat is die alder warachtichste/ eñ cortste. eñ naeste wech om te comen tot dye eewige salicheit/ dat wy onse hert eñ gront ganselickẽ eñ gelijc altemael stelẽ eñ kerẽ om alleen te verwonderẽ eñ groot te achtẽ de hemelsche eñ eewige dingen eñ also een lichaem sijn schimme met hẽ brenget/ also is de liefte Cristi Jhũ/ eñ de liefte vã eewigẽ eñ eerlikẽ dingen vã harẽ aert eñ natuers wegen met haer medebrengende eñ medebrengende eẽ verdriet eñ walghin-

ge der verganckeliker dinghẽ/eñ doet ooc mede beha-
en alle leelicheit der sondẽ Wãt dat een volcht altoos
nootsakelijcken dat ander/eñ als dat een wast/so ver-
gaet dat ander/eñ als dat een vermindert eñ vergaet
so wast dat ander. Hoe dat ghi meer voortgaet in dye
liefte xp̄i Ihū/hoe dat ghi die werelt meer sult behatẽ.
Eñ hoe dat ghi die eewige eñ onsienlike dingen meer
verwondert eñ begeert/also veel te meer sult ghi ver
achtẽ eñ snooder rekenẽ alle sienlike eñ verganckelic
ke dingẽ. Eñ daerom ist ons vã node/ dat wi in die lee
ringe der duechdẽ sullẽ doen/ ghelijckerwijs Fabius
raet eñ leert te doen in boecken eñ scriftuerẽ te studerẽ
als dat wy van eerstẽ an terstont sullẽ arbeydẽ om te
comẽ tot die alder beste dingen. Eñ ist sake dat wi on-
se best doẽ/eñ wi nochtãs door onse menscelike cranc-
heit/ eñ versumenissen daer toe niet en mogẽ comen/
so volch daer na alder naeste/dat wy den moet niet en
sullen verlorẽ geven/mer wi sullẽ ten alre minstẽ onse
alder best doen/na die mẽschelike wijsheit/eñ na onse
beste verstant dat wi ons seluẽ sullẽ wachtẽ van gro-
te sondẽ/eñ wi sullen ons seluẽ (alsoe veel als ons mo-
ghelijc is) bewarẽ eñ onderholdẽ om bequaem to bli-
uen tot de godlike barmherticheit eñ ghenade. Want
ghelijckerwijs een lichaem dat altemael wtgheteert/
eñ ledich is/die salicheit/eñ gesontheit veel naerder is
alst vol eñ verlost is vã alle schadelike eñ quade voch-
tichedẽ eñ siectẽ vã binnẽ eñ vã buten/ also is ooc des
menscen hert veel bequamer om te ontfangẽ die god-
like gauẽ eñ gracien/alst noch niet besmettet eñ becõ-
mert is/met grotẽ swarẽ sondẽ/ niet teghens staende
dattet hert noch ledich/eñ vol is vã die warachtighe

duechde. Ist bi also dat wi noch also crane eñ onmach
tich sijn/als dat wi niet en mogen nauolgē die Apost
len eñ Martelarē/eñ die hillighe maechden/laet on
nochtās niet hengen noch toelatē/dat dye onghelou
ghe eñ heydensche menschē ons hier te bouē gaen e
voor bi lopē. Eñ ondr die heydenē/die God niet en be
kendē die si eerē eñ ontsien soldē/noch niet en geloof
den eenige helle te wesen daer si voor vresen mochte
sijn veel menschē geweest/die nochtās die sondē schu
wedē/eñ riedē eñ leerdē ooc mede ander menschē dye
sondē te vlien in allē manierē/ om die leelijcheyt ende
misquaemheit der sondē in haer seluē/ia also seer dat
ter veel vā hem luden veel liever hadden in perikel te
staē of te verliesen haer eer eñ fame/haer goet eñ ha
re leuē/dan dat si die duechde achter latē soldē/ eñ dat
si yet doen soldē dat oneerlijcē mochte wesen. Ist sake
dat dye sonde in haer seluē eñ in haer natuer alsulckē
quadē eñ grotē dinc is/dat mēse niet doen en sal noch
om baet/noch om schade/die ons te voorē mach gesciē
werdē/eñ dat nochtās een kerstē mēsch niet veruaert
wert vā die strenge rechtuaerdicheit Gods/eñ hi niet
bewegen wert door die weldaden Gods/eñ hi niet be
keert inert door dē hoop des onsterffelicheits of door
die vrese des ewigen helschē pijns/eñ hi hē niet en be
kert door die kēnisse des ingeborē leelijcheits der son-
den/welcke leelijcheit alleen in haer seluē den heyde-
nen vā die sonden gheholden heeft/so sullen hē noch-
tans ten altre minstē bewegen eñ veruaerē dusent eñ
ontellike schadē eñ perikelē die eenē sondigen mēsche
anhangen eñ nauolgen in dit sterffelike leuē/als een
quade fame eñ een quaet gheruchte/verlies des tijtele

ken goets/armoede/versmaet/eñ behaetet te werden vā goedē eñ eerbarē menschē/benautheit eñ bangkie heyt vā herten/onrusticheit/eñ die alder ellendichste eñ onsalichste pijn eñ quellinghe of knaghinghe des conscientie/eñ hoe wel dat sommigē verkeerde men. schē nu ter tijt dese knaghinghe eñ wroeghinge niet en vernemē noch gheuoelē/wāt si verduystert sijn eñ seer verblint door plompicheit eñ dōmicheit of ůnkt. heit des outheits vā Iarē/of om dat si verbaest sijn eñ verstoruē in die wellusticheit der sondē/ nochtās sullē si dese knaginge hier namaels of int eynde des doots vernemē eñ geuoelē/mer hoe dat si dit later vernemē also veel te onsaliger salt voor hē ludē wesen. Eñ daer om ist bouē al seer vā node/datmē die Iouge personē scarpelijc sal vermanē/dat si veel liever sullē geloué al dus veel geleerde eñ besochte hillighe mannē/dat die natuer der sondē also seer quaet is/also nu voor seit is dā dat si die sondē in haer seluē soldē aennemē eñ lee= ren met die onsalige experiencie eñ onder soeckinghe Oec mede is hē ludē te radē dat si haer leuen met son den niet voor en willē besmettē/eer dat si wetē eñ wel verstaen wat dat leuē vā eē mēsch is. Ist sake dat ghy Christū veracht/eñ seer snoode holdet te wesen/dye v nochtās so swaerlikē eñ duerbaerliken met sinē doot verlost heeft/ so wilt nochtans ten alre minstē v seluē bedwingē eñ tempererē vā die sondē om v eygē sake eñ profijt. Eñ hoe wel dattet seer periculeus is in al= dusdanighen state/als in een driesprongher(na manier vā sprekē)langhe tyt te woonē eñ te toeuē nochtās ist veel beter voor dē genē die niet en mach comē tot die volmaecte duechdē/ dat hi blijft staen in die ghemeen

menscelicke eñ natuerlicke duechdẽ/dã voorhoofdic als een hoofdeloos hoen (na manier vã sprekẽ) sonde wetenschap of knaghinge des conscientie te vallen i alreley leelijcheit der sondẽ. Dit en salmẽ also niet ve staen/ als dat die rechte wech des salicheits ghelege is in die natuerlike eñ gemeene mẽschelike duechdẽ mer vã desen wech machmẽ nemen den aldernaester trappe ende toeganck tot die warachtighe salicheyt Hier en tusschẽ salmẽ nochtans God altoos hertelik biddẽ/ dat hi hem wil verwaerdigẽ eñ onser ontferm nen te nemẽ eñ te brengen wt die onuolmaecte duech den tot dat gheen dat ons saligher eñ beter is.

¶ Die achste reghel.

IS et sake dat die tempeest eñ stormme der tempta cien v dicwijls eñ swaerlikẽ ae comt eñ beroert, of haestelikẽ ouervalt/ so en wilt terstont geen mishagẽ in v seluẽ beginuẽ te nemẽ/ eñ weest nz gerin ghe wederslachtich noch mistroostich in alle schyn o God niet na v en vraechde of dat hi v niet en achte of geen sorge voor v droech/ eñ meent niet dat ghi des te argher sijt/ of dat ghi niet volmaect en sijt eñ dierghe lijc. Eñ ghi en sult v seluẽ niet latẽ duuckẽ dat ghi ver latẽ sijt vã God/ mer ghi sult hẽ daer grotelikẽ vã dãc ken/ dat hi v daer in leert eñ onder wijst als een toeco mende erfgenaem in sijn rijc eñ hi castijt v als sijn lief ste soon/ eñ hi beproeft eñ ondersoect v als een vrient om te wetẽ hoe lief dat ghi hẽ hebt. Daer en is gheen meerder eñ sekerer teykẽ/ dat een mẽsch verworpẽ is vã die barmhertichelt Gods/ dã als hi niet versocht/ eñ belast wert met eenigen tẽptacien. Latet v ter her ten gaen dat sinte Pauwels Apostel waerdich is ghe

west ō te comē indē derdē hemel daer hē onwtsprekelike dingen verthoont ēñ openbaert sijn/ eñ nochtans wert hi met veel tēptacien des vleys ghesagen/ eñ an gheuochtē vandē duuel. Neemt ooc voor ogē eñ latet v ter hertē gaē/ dat ghi dagelijcx leest/ eñ hoort vandē hilligen vrient Gods Job/ eñ vandē waerdigen Thobias eñ vā sinte Jheronimus/ Benedict⁹/ Franciscus/ eñ vā veel ander outellike hillige menscen/ die altesamen angheuochtē eñ ghetempteert sijn mit grote/ eñ sware sondē. Ghy en sijt niet alleen in tēptacien/ mer tgheen dat ghi lijdt dat is v gemeen met veel menscē/ ende hillige mannē waerom wilt ghi mistroostich wesen eñ uwē moet ouergeuē? En gheeft doch den moet niet verlorē/ mer wilt liener arbeyden dat ghi met allen strijtbarē eñ vromē menscē moecht verwinnē/ eñ victorie hebbē tegens die sondē. Eñ God en sal v niet verlatē/ mer hi sal ooc mede met die tēptacie alsulckē moet eñ voorspoet verlenē eñ geuē dat ghi die temptacie lichtelijck sult lijden/ ende vromelijck verwinnen.

¶ Die Neghenste reghel.

Ghelijckerwijs als de besochte eñ cloecke Princē eñ capiteynē in tijdē vā pais eñ vrede plegē scarpe wake te holdē altoos beduchtende dat haer heymelike viandē hē ludē onuoorsiē mochtē oueruallen/ alsoe moet ghi altoos/ eñ in allē plaetsen in v hert scarpe wake holdē/ eñ naerstelikē ōmesiē/ op dz v vianden (die nēmermeer en rustē) v niet slapende en vindē wāneer si v besoeckē willen. Wāt wi hebbē een viant die altoos ōme loopt soeckende yemant die hi verslinden mach. Eñ nēmermeer wert hi lichtelijker eñ volmaeckter verwonnen/ dan als ghy altoos passet dat

ghi bereyt sijt tot allen tijdẽ eñ plaetsen wanneer hi
alder eerst anuechtende is/ dat ghi hẽ dã terstont son
der vertreckẽ eñ vertoeuẽ vromelijckẽ eñ starckelike
weder staet/ eñ te rugge oft achterwert drijft eñ vã v
met kerstelikẽ wapenẽ verwinnelijck maect eñ veria
get/ eñ dat ghi sijn pestilentelike/ ende fenijnige hooft
(dat is dat eerste begin der temptacien) des cloeckẽ eñ
vernuftẽ Serpẽts vernielt eñ an stuckẽ wrijft eñ met
voetẽ treedt. Eñ den alder bestẽ raet is/ datmẽ die ion
ghe kinderen vã Babilonien terstont eñ also gherin-
ghe als si gheborẽ sijn (daermẽ die sonden bi verstaet)
sal dootslaen tegens den steen (welckẽ steen Christus
is) eer dat si groter ende older werden.

¶ Die Thiende reghel.

Den anuechter eñ tempteerder wert bouẽ al eñ principalikẽ verdreuẽ eñ veriaecht in dese ma-
nierẽ. Als dz ghi met ganser hertẽ tegẽs de be-
coringe v seluẽ verset/ eñ dat ghi vã stondẽ an tegens
den ingheuer des tẽptaciõs in hẽ spuwet (nae manier
vã sprekẽ) aldus of inghelijcker maniere teghens hẽ
seggende: Fy v leelike duuel/ fy v bose geest die mi tẽp
teert met dese eñ met dese sondẽ/ fy v ghi soldt v scha-
men een gedoopt kerstẽ mẽsch aldus te tẽpterẽ/ ic ver
saec v met al v becoringen/ of dat ghi ootmoedichliken eñ
hertelikẽ God õ gracie eñ bistãt sult biddẽ/ of dz ghi v
seluẽ gheeft eñ becõmert wt ganser hertẽ tot eenighe
eerlike eñ hillighe oeffenissen/ eñ occupacien of becõ-
mernissen/ of dat ghi den bedrieger antwoort met be-
quamẽ woordẽ die wt die hillighe schrifture genomẽ
sijn/ also wy hier voor gheleert eñ vermaent hebben.
Eñ het solde grote profitẽ anbrengen datmen tegens

alle manierē vā temptacien altoos bereyt hadde som
mige sekere auctoriteytē eñ puntē wt die hillige scrif-
ture/ eñ een yeghelijc sal puntē nemē met welcke dat
hi ondersoect eñ voelt/ dat sijn hert eñ grōt alder mee-
ste mede ontsteken/ ende tot God beroert wert.

Die Elfste reghel.

DIe duechtsame menscē zijn belast sonderlinge eñ
principalikē met twe perikelē. Ten eersten soe
moetē si naerstelikē toe sien/ dz si in die tēptatie
niet ōwonnē werdē. Ten anderdē als si die temptacie
vromelikē verwonnē hebbē/ so moeten si voor hē sien
eñ naerstelijc wachtē dat si nae die victorie hem seluen
niet en verheffen in die gheestelike vertroostinghe eñ
blijschap. Eñ op dat ghi altijt vry sult maghen wesen
vā die sorghe eñ vrese des nachts/ eñ oorsake vandē
duuel des middachs/ so sult ghi aldus doen. Als v die
viant verwrecket/ eñ becoort eñ sollicitcert tot eenige
leelike sondē/ so en sult ghi niet ansien v eyghen men-
schelike cranckeyt/ mer ghi sult alleen denckē dat ghi
alle dinc ōmoecht eñ machtich sijt te doē in Cristo Ihū
als hi v bistaet/ want hi niet alleen tot sijn Apostelen/
mer ooc mede tot v eñ tot al sijn ledē (hoe cleyn eñ ver
worpē dat si mogē wesen) aldus ghesprokē heft. Hebt
goet betrouwē/ want ic hebbe die werelt voor v allen
verwonnen. Daer na als ghi die viant eñ tēpteerder
onderworpen eñ verwonnē hebt/ of als ghi in eenich
goet werc gheuoelt v hert vā binnē veruroecht te we
sen eñ ouer gestortet mit een sonderlinghe heymelike
wellusticheit eñ gheestelike vertroostinge/ so verma-
ne ic v eens eñ anderwerf/ dat ghi v seluē wel sult be-
warē eñ naerstelikē wachtē/ dat ghy dese gheestelike

gauē uwē eygen verdienstē niet toe en scrijft mer ghi sult God hertelikē danckē na al v vermogē vā de onverdiende weldadē/ die hi v geuende is wt sijn ghenade eñ gracie. Eñ ghi sult v seluē bedwingen met sinte Pauwels woordē daer hi aldus seit. Wat hebt ghi dz ghi niet ontfangē hebt? Eñ hebt ghi alle dinc vā God ōtfangē/ wat glorieert eñ ṽbaecht ghi recht of ghi dat niet ontfangen en haddet? Aldus so hebbē wy tegens dese twe quade perikelē tweerley remedie/ eñ ṽbeteringhe. Ten eerstē dat ghi indē strijt gheheel eñ al mistroostich eñ wāhopich sult wesen vā v eygen crachtē eñ duechdē/ eñ ghi moet v toeulucht alleen hebbē tot Cristū v hooft eñ alleē in sijn goetwillicheit eñ goedertierēheit sult ghi al uwē vastē hope settē om v viāt eñ sijn becoringē te ṽwinnē. Ten anderdē so moet ghi in de geestelike ṽtroostinge terstōt sond' dtoeuē hē alleē danckē eñ louē vā sijnre weldadē eñ gauē bekennēde ootmoedeliken wt ganser hertē dat ghi in v seluē onwaerdich sijt/ ende dat hy v door sijn gracie waerdich maeckt.

¶ Die Twaelfste reghel.

Wanneer ghi mz dē viāt vechtēde sijt/ so en salt v niet genoech wesen dz ghi sijn slagē schuwet of dat ghi hē verdrijft eñ veltuluchtich maect mer het is vā node dat ghi vromelikē/ eñ onuersaecht des viants pijle eñ geschut sult gheweldelikē an v nemen/ eñ schietē hē daer mede in sijn lijf/ eñ met sijn eygen swaert sult ghi hē sijn keel eñ strodt af snijdē. Eñ dit sal aldus bequamelikē geschien/ indien dat ghi getempteert/ ende verwecket wesende tot eenich quaet niet alleen dat quaet niet en doet/ mer daer en bouen so neemt ghi noch daer wt een oorsacke des duechts

Eñ ghelijckerwijs als die Poetē heerlikē verſierē dz Hercules veel hertigher/eñ moedigher/eñ ſtolter/eñ hardtneckiger was na dat Juno wt eenē fellē eñ toor nigen moede hē veel ſware perikelē te voorē geworpē hadde/ſult ghi ooc mede in gelijcker ſchijne al v naerſticheit doen/op dat ghi door des viants becoringhen niet alleen niet argher en wort/mer dat ghi ooc mede daer door moecht v̈betert werdē. Beroert eñ ſollicteert hi v tot oncuyſheit/ſo kent v eygen crancheit/eñ ontrect v ſeluē een weynichgen sommige geoerlofde eñ behoorlike ghenoechtē/eñ becommert v ſeluē wat meer met eerlike/eñ cuyſſche eñ goede oeffeningē dā ghi hier voortijts pleecht te doen. Als becoort/ en angheuochtē wert met begheerlijcheit eñ ghierichen ſo gheeft dā meer aelmiſſen/ dā ghi ghewoonlikē ſijt te geuen. Als ghi beroert wert met houaerdie/eñ ydele glorie/ alſo veel te meer ſult ghi v ſeluē in allen dingē veroetmoedigē eñ vernederē. Jſt ſake dat ghi aldus doet ſo ſal een yegelike temptacie in v werdē verwādelt in een ſonderlinge vernieuwinge uwes hilligen voornemens eñ opſette/ eñ het ſal v weſen tot waſdōme/eñ vermeerderinge des duechts. Ende daer en is gheen beter raet eñ manier om onſen viant te crencken/eñte verderuē/dā deſe voorſeide manier. Eñ wā neer onſe viant aldus verwonnē is/ ſoe ſal hi hē ſchamen ōns weder te becoorē eñ an te vechtē/want hy ſal altoos ſorgen dat hy ons een oorſaec ſal geuen om altoos veel meer goets te doen/daer hy hem ſeer in bedroeft/ wāt hi hē altoos verblijt dat die menſcen door ſinen raet / ende toe doen vallen in alreley ſonden.

¶ Die Dertiende reghel.

Altoos sult ghi strĳden eñ vechten/ met dusdani
gẽ moet eñ hert/ eñ met desen hope/ in alle scĳn
of dit uwẽ alder laetstẽ strĳt solde wesen/ indien
dat ghi die ouerhant eñ victorie vercriget. Het mach
geschiẽ/ dat die Godlike goedertierẽheit eñ genade
dat sal te loon gheuen voor uwen arbeyt eñ duechd
dat v viant die ghi vromelikẽ eens tot sĳnre schand
verwonnẽ hebt/ dat hi v nẽmermeer na die tĳt sal w
der aenuechtẽ eñ tempterẽ/ wãt wi lesen/ dat dit som
migen hilligẽ personẽ ghescniet is. Eñ Origenes e
seyt oec niet qualikẽ/ als dat hy gelooft dat die schar
der viandẽ verminderet werdẽ als een kerstẽ mensch
victorie heeft/ eñ als hi eens vromelikẽ verdreuẽ is/ s
en wert hi nẽmermeer toe gelatẽ om een mensch we
der õme te tempterẽ eñ te solliciterẽ tot die sondẽ dae
hy eens in verwonnen is. Eñ daerom sult ghy inde
strĳt goets moets wesen/ hebbende eenẽ vasten hop
eñ vermoeden dat ghi na die strĳt een eewighe vred
sult hebbẽ. Eñ als ghi victorie ghehadt hebt/ so moet
ghi v seluẽ wederomme also stellẽ eñ bereydẽ/ in all
schĳne oft ghi terstont weder inden strĳt soldet gaen
Wãt na dẽ eenẽ temptacie moetmẽ altoos verwach
ten een ander temptacie eñ daerom en sult ghi v strĳ
bare wapenẽ nẽmermeer vã v leggẽ/ eñ ghi en moet
tot gheenre tĳt butẽ die slachoorde staen/ eñ ghi moe
altoos bi die schranssen bliuẽ/ eñ sonder opholdẽ moet
ghi scarpe wake holdẽ/ eñ dit sal dueren alsoe lanc als
wi strĳdẽde bliuẽ in dit sterflicke lichaem. Eñ een pe
ghelĳc kerstẽ mẽsch sal altoos in sĳn hert beslotẽ dra
gen dat woordekĳn des Propheets die aldus seit. Ick
sal staen op mĳn behoedenisse ende waecke.

¶ Die Veerthienste reghel.

Met groter naerstichen moetē wi wachten/ eñ voor ons sien/ dz wi geene sondē versmadē eñ vachtē recht of si licht eñ clein warē/ wāt daer en is geen viant die geringer eñ meer verwint eñ vic torie heeft dā de veracht eñ versmaet wert also seer dat men hem onwaerdich rekent te wesen met al syn anuechtingē daer tegens te verwerē. Eñ ic onderuinde dat veel menscen seer ellendelikē hier in bedrogē wer den/ wāt si bedriegen haer seluē/ als si in die een oft in die ander sonde hem seluē verduttē/ eñ met hem seluē door die vinger sien eñ si makē hē seluē vroet eñ diets/ dat si meenē dattet altesamē dagelycse eñ cleyne son den syn dat si doen eñ daer haer natuer eñ begheerlijc heit toe strecket/ dat en rekenē si geen quaet te wesen/ mer alle ander sonden vā anderē menschē daer si niet vā getempteert werdē die vermaledien eñ bestraffen si seer swaerlikē. Dat meeste deel der menschē die dat ghemeen volc heet eñ holdet te wesen goede onstraf felike eñ eerbare mannē/ dye mispryjsen eñ lakē bouē matē seer/ dieft/ rouerie/ mālachte/ ouerspel/ eñ bloet schendinge mer een simpele oncuyscheit vā onuerbon den persone eñ een matelike misbrukinge des wellus ticheits/ dese eñ dieregelijcke en schuwē si niet eñ si en makē ooc mede daer vā geen sonde of ten minstē een seer cleyne sonde. Mē vint sommige menscen die seer eerlikē eñ onbestraffelikē leuē in veel duechdē eñ goe de werckē/ mer het is een dronckē drincker eñ eē seer gulsich mēsch/ den anderē en can syn tonghe niet be dwingē eñ eē ander is seer ydel eñ vermetel vā woor den/ eñ al dese gebrekē daer si aldus seer toe geneycht

sijn en rekenẽ si gheen sonde of eẽ seer cleine sonde te wesen. Ist sake dat wi ons seluen in dese maniere ve smekẽ/ menẽde dat die sondẽ geen sondẽ en sijn/ so sa ons ten laetstẽ dunckẽ/ dat wy sonder sonden sijn ende nochtans sijn wi veruolt met ontallikẽ/ eñ grotẽ son den. Hier wt mogen wi nv lichtelijc verstaen/ dat dus danige menscen gheen ander duechdẽ warachtelyck i eñ volcomelikẽ besittẽ/ die noch behagẽ hebbẽ in een ghe sondẽ/ mer die duechdẽ dye in hẽ ludẽ sijn dese en sijn anders niet dã alleen eenigerley beeldẽ eñ schim mẽ der duechdẽ/ welcke duechdẽ si niet en hebben als kerstẽ menscen toebehoort/ mer si hebbẽ die vãder na ture of door die opuoedinge of ooc mede door die ghe woonte/ of door haer natuerlike verstant als heidens eñ ongelouige menscen. Mer die met eenẽ kerstelijc kẽ haet die sondẽ vermaledijt eñ versmaet dien is van node een mishagen/ eñ een walghinge te hebbẽ in al len sondẽ. Eñ wiens herte die warachtighe liefte eens becõmert/ eñ besetẽ heft/ die sal veruolgen eñ versma den met een ghelijcke eñ eenparijghe verachtinge al le die scharẽ der sondẽ/ eñ hi en sal hẽ seluẽ niet besme ken in die dagelijcsen sondẽ/ op dat hi niet altemet en valt vã die cleyne sonden tot die alder grootste eñ als hi gheeuwende (na manier vã sprekẽ) is eñ traech in die cleyne sondẽ/ dat hi dan niet en valt vant hoochste der duechdẽ/ in grotẽ sonden. Eñ ist sake dat ghi alsoe starc niet en sijt/ dat ghi al die wortelen der sondẽ niet en moecht grondelikẽ wtroedẽ eñ wtdeluẽ/ so en sult ghi den moet niet verlorẽ geuẽ mer ghi sult altoos ar beydẽ om dagelijcx wat af te treckẽ eñ te verminderẽ vã v sonden eñ quade werckẽ/ eñ wat vermeren tot v

goede werckẽ. Eñ op dusdaniger manierẽ sal dẽ gro=
ten hoop vã Hesiodus wassen eñ vermindert werdẽ/
als wi dat quaet metter tijt verwinnen/ ende daer en
bouen altoos meer goets doen.

¶ Die Vyftienste reghel.

INdien dat ghi vernеemt dat v dẽ arbeit ouaert
maect eñ terget/ die ghi moet lydẽ indẽ stryt d'
temptaciẽ/ so sult ghi desen raet eñ remedie/ ost
bate daer teghens doẽ. Ghi en sult die pijnlicheit des
stryts nz settẽ noch mengẽ met die wellustichz eñ ghe
noechte der sondẽ/ mer die tegenwoordige pijnlicheit
eñ bitterheit des stryts/ sult ghi settẽ eñ voegen bi die
toecomẽde bitterheit der sondẽ/ welcke bitterheyt na
uolget den genen die verwonnẽ wert inden stryt. Eñ
ghi sult ooc mede bi een settẽ eñ ghelijckenẽ die tegen
woordighe soeticheit eñ wellusticheit der sondẽ die v
ie anlockende/ met die eewige toecomende soeticheit
des victorijs eñ des rusticheits/ eñ des vreedsacheyts
vã hertẽ die altijt nauolget den ghenẽ die vromelickẽ
eñ strengelikẽ gestredẽ heft. Eñ wãneer ghi dit doet
so sult ghi terstont sien wat quader eñ boser ghelijcke
nisse dattet is eẽ cleyne vroechde met die eewige pijn
eñ die eewige blijschap met eenẽ cleynẽ arbeyt. Mer
veel onuoorsichtige menscen werdẽ daer in seer bedro
gen/ dat si die bitterheit des stryts gelijckenẽ eñ men=
gen met die wellusticheyt der sondẽ/ eñ si en verstaen
noch anmerckẽ niet wat in dat eerste/ ende int ander=
den nauolgende is. Si en verstaen niet dat den genen
die verwonnẽ wert veel swaerer eñ langer moyenisse
eñ pijne is nauolghende/ dã den verwinre gehadt sol=
de hebbẽ/ of ymmermeer hebbẽ mochte indẽ stryt te=

gens die sondē. Siet en connē ooc mede niet dencken dat
dē verwinre ongelijc meer eñ beter eñ duerachtige
(wāt si sal eewich wesen) genoecht eñ wellusticheit i
verwachtēde/ dā den verwonnē mēsch ter werelt hel
ben mach in alle wellusticheit/ die hē tot die sondē ge
togē heeft. Eñ die dit beyde ondersocht heeft/ die mach
lichtelijc ordelē. Ten behoort gheen goet kerstē mēsch
toe/ dat hi also blode/ eñ onwetende/ eñ traech sal we
sen/ dat als hi daghelijcx in dye temptacie verwonn
wert/ of hy en solde ten alre minsten somtijts arbey
den/ om te ondersockē wattet is die temptacie weder
te staē eñ te verwinnē. Eñ hoe dit meer/ eñ dicker ge
schiet/ also veel te soeter sal v die victorie werden.

¶ Die sestiende reghel.

ALst v geschiet/ dat ghi een diepe eñ doodlike won
de ōtfanget inden strijt/ so siet wel toe/ eñ wach
v scharpelikē dz ghi terstont wt mistroosticheit/
eñ cleynmoedicheit v schilt niet wech en werpet noch
v wapenē achterlaet geuēde v seluen als een vwonn
cruuter in dye handē vā v viandē. Wāt wi sien datte
veel menschē also gheschiet/ die inder nature cranc eñ
onmachtich vā moede sijn eñ hebbē een wijffelic hert
eñ als si eens verwonnē sijn/ eñ ter neder getogen/ so
en strijdē si nēmermeer weder/ eñ si geuē hē seluē wil
lichlikē ouer met lijf eñ met siel tot alle quade begeer
lijcheydē eñ si en hebbē geen bewegen/ noch gedach
ten om haer schade te verhalē eñ weder ōme te comē
wt die vangenisse der sondē/ tot die kerstelike vriheit.
Dese cleynmoedicheit is bouē matē seer periculoos/
wāt hoe wel dat si somtijts is indē ghenē die goet ver
stant hebbē/ of die grote clerckē sijn nochtans so bren-

ghet eñ leit si een mēsch tot dat alder quactste eñ ver-
doemelijcste datter wesen mach/dat is tot desperacie
eñ wāhope eñ mistroosticheit. Eñ tegēs dit quaet/so
sult ghy v hert wapenē eñ vestigē met dese regel. Als
ghi geuallē sijt in eenige sonde/so en sult ghi niet alleē
niet mismoedich eñ cranchertich wesen/mer ghi sult
nauolgen die vrome/eñ hertige crijgknechtē eñ ruy-
ter mannē/die welcke diewijls die schande vā eenige
bescamenisse/eñ die seerte eñ pijne eñ smarte des wō-
des die si ontfangen hebbē niet alleen niet veltuluch-
tich en maect/mer si werdē daer door ontstekē eñ ghe-
hertet oft ghemoet om strengeliker eñ vromeliker te
vechtē eñ te strijdē dan si opt te vorē ghedaen hebben.
Eñ dit selfde sullē wi ooc mede doē/eñ als wi ons sel-
uē ontgaen hebbē in eenige doot sonde/so sullē wy vā
stondē aen haesten om tot onse hert/eñ tot ons seluen
weder te comē/om also die schande des sondes eñ des
misuals mach verbetert eñ vergheldet werdē mit een
nieuwe blijschap eñ willighe vromicheit des duechts.
Het is veel lichteliker een wonde te genesen dan veel
wondē/eñ mē mach ooc mede veel beter meesterē eñ
gesont makē een vleisschige eñ nieuwe versche won
de/dā een olde eñ vuuylde wōde. Starct v seluen met
dat bekēde woordekijn/dat Demosthenes diewijls ge
woonlijc was te sprekē alsmē vā hem leest. Een voor-
uluchtich mā/die sal weder ōme vechtē. Ouerdencket
hoe dē Propheet Dauid/eñ conic salomō/eñ sinte Pe-
ter Prince des hilligē kercr/eñ dē Apostel sinte Pau-
wels (die also grote lichtē des hillicheit geweest zijn) in
hoe grote eñ leelike sondē dat si nochtās gheuallē sijn
twele God ter auēture daerom heeft latē geschien/op

dat ghi niet mistroostich noch mismoedick soldet w
sen als ghi in sondē valt. Als ghy in sonden onder di
voete op die aerde neder geslagen legt/so wasse t als
lanc sonder opholdē/dat ghi op v voetē recht op stae
eñ terstōt sult ghi met eenē grotē moede weder com
indē strijt/ eñ weest dā voorsichtigher/eñ cloecker/ e
vuyriger/eñ naerstiger dā ghi te vorē waert. Eñ wā
neer eē mensch also doet/so salt geschien/dat die grot
eñ dootlike sondē den goedē menscen sullen comē to
een vermeringe der verdienstē/eñ des hillicheits om
dat si nv herteliker lief hebbē/ eñ vromeliker strijden
die te vorē leeliker eñ schandeliker gedwaelt eñ geso
dicht hebben. ¶ Die Seuentiende reghel.

Ghelijckerwijs als die anuechtingē eñ tēptacien
des duuels eñ des tēpteerders menigerley sijn.
Also sijn die remediē eñ vactē tegens die sondē
oec seer verschevdē/also dat den eenē raet veel profite
liker is tegens den eenē sonde/ dan tegens den ande-
ren/eñ dat voor den eenē solde baten/dat solde schade-
lijc wesen voor dē anderē. Mer int gemeen te sprekē
tegens alle manierē vā temptacien/eñ tegens alle te-
ghenspoet so hebbē wi eenē raet eñ remedie/eñ is die
alrē beste eñ machtichste voet dien ē vindē mach/ dat
is dat cruys Cristi Jhū/wāt dȝ cruys Cristi is eē exē-
pel voor allen sondigen eñ dwalendē menscen/ eñ het
is een vercoelinghe/eñ een ruste voor den ghenen die
daer arbeydende sijn/eñ het is een ōmegaende tuych
eñ harnesse voor den vechtendē/ eñ strijtbarē menscē
Dat cruys is een geschut eñ pyle daer wi ons seluē al
leen mede verwerē sullē tegens al die pijlē/ eñ bussen
der sondē des bosen geests. Eñ daer om ist betamelijc

eñ vã node dat alle kerstẽ menschẽ hẽ seluẽ sullẽ oeffe
nẽ in dat cruys Cristi Ihũ/mer mẽ sal nz doẽ also dat
gemeen volc doet/als dat sommige mẽschẽ dagelicx
ouerlesen die historie vã Crist9 passie/of si aẽbiddẽ dz
beelt des cruces of si segenẽ eñ teikenẽ al haer gehee-
le lichaẽ achter en voor bouẽ eñ venedẽ met duysent
teykenẽ des hilligen cruces/of si bewarẽ binnẽ haer
huis een stucxkijn of schibbekijn vãt hout des cruces
xpi of si ouerdẽckẽ/ op sekere vrẽ eñ tijdẽ dat lijdẽ xpi
eñ si hebbẽ int ouerdenckẽ eẽ bewegẽ eñ medelidẽ tot
hẽ eñ si weenẽ eñ suchtẽ met een menschelike affectie
eñ toeneygentheit als tot een rechtuaerdich mensche
die sonder schult eñ onuerdient onwaerdighe dingen
ghe ledẽ heeft. Eñ dit holden sommighe menschẽ seer
verdientelic te wesen/eñ dit en is nochtãs die warach
tige vrucht niet vanden boom des hilligẽ cruces/mer
niet te min wi laten toe/dat dit niet anders en is dan
pap eñ melc der sielẽ die no ione eñ cranc sijn in Cristo
Mer die volmaecte menschen sullen climmẽ in desen
Palmboom/op dz si daer vã sullẽ bequamelikẽ nemẽ
eñ pluckẽ sijn warachtige vruchtẽ. Eñ dit sijn die prin
cipael sonderlinge vruchtẽ vã desen boom/als dat wi
naerstich sullẽ wesen eñ sorchuoudich/dat die ledẽ ge
lijc mogen werdẽ met xps onse hooft/also dat wi die
quade begeertẽ(daer onse ledẽ die opter aerdẽ sijn bi
verstaen werdẽ)na al onse vermogen sullẽ verwinnẽ
eñ doot slaen. Eñ dit en sal ons niet alleen nyet bitter
wesen/mer wi sullẽ dat hertelikẽ begerẽ eñ wy sullen
dat reken genoechte te wesen/also verde als die ghee
ste Cristi Ihũ in ons leuẽde is Hoe mach yemant een
ander lief hebbẽ/daer hi niet mede wil ouer een comẽ

eñ gelijc wesen En op dat ghi met meerder vruchte en
profijt sult mogen ouerdenckē eñ ouerleggen die he
melike bedudenisse eñ geestelijcheit des hilligen cru
ces/so ist vā node dat een yegelijc kerstē mēsch een se
ker maniere eñ een goedertierē const sal bereydē om
te strijdē eñ te vechtē eñ hier in moet hē een yeghelyc
naerstelijc oeffenē/ op dat hi altoos bereyt mach we
sen/alst vā node eñ van doen is. Eñ dese maniere eñ
cōste mach aldusdanich wesen Om al v quade begeer
ten te dodē eñ te cruycē/so ist van node dat ghi altoos
sult voegen eñ anbrengen of te passe brengē dat deel
des cruces/dat daer alder best eñ meest mede ouer een
draecht/eñ dat daer toe dient. Want daer en is gheen
temptacie/noch tegenspoet die haer eygen eñ propere
remedie eñ verbeteringe nz en heft int cruis Cristi
Ghelijckerwijs wanneer v kittelt/ eñ ansoecket des
werelts eergiericheit eñ als ghi v schaemt eñ ghi ver
driet hebt/dat ghi om v duechden versmaect eñ bespot
tet wert/so sult ghi dan denckē (o alder verworpenste
lidt) hoe groot eñ machtich dat v hooft Cristus Jesus
is/eñ hoe seer dz hi hē seluē ootmoedicht eñ verwor
pen heft in dat cruce om v salicheit. Als v anuechten
de is die haet eñ nijdicheyt so wilt dā ouerleggen hoe
goedertierlikē eñ minnelikē hi hē seluē gheheel eñ al
ouergeleuert heft tot onse behoef eñ hoe goet dat hy
ooc geweest is voor den alder boostē menscen. Als ghi
gheradē eñ sollicitert wert tot gulsicheit so wilt ouer
denckē dz Cristus gelaeft is indē cruce met gal eñ azijn
Als ghi beroert wert met die leelike eñ vleysschelike
wellusticheit so weest dā gedachtich hoe dat al dat le
uē onses hoofts Cristi Jhū is verdeuische. dē geweest

vā alle wereltlike ghenoechte eñ wellusticheit eñ vol
vdriets eñ pynlijcheits eñ ellēdicheits. Als ghi geterc
tert eñ beroert wert vā toornicheit/ so laet v voor ogē
hoe dz Crist? Ihūs al stille sweech/ als eē Lam dat ge-
schoren wert/ eñ sinē mont en dede hi niet eens open.
Ist saecke dat die armoede v onlijdtsaem maect/ ende
dat die begheerlijchept om yet tē hebbē v solliciteert
eñ beweghet/ soe wilt dan terstont ouerdencken/ hoe
dat den alder moghensten eñ rijckstē heer vā hemel
rijck eñ vā eertrijc om uwē willen also seer arm ghe-
wordē is/ dat hi niets niet en hadde daer hy sijn ghe-
benedide hooft op rusten mochte. Eñ ist by alsoe dat
ghi aldus doet in allen anderē temptacien/ soe en salt
v niet alleen niet scharp noch swaer wesen/ dat ghi v
sinnelijcheden eñ quade begheerten ghewelt doet/ eñ
wederstaet/ mer het sal v ooc mede/ daer en bouē ghe
noechlijck eñ soet wesen/ want dan sult ghi verstaen
eñ begrijpen/ dat ghi op dese maniere ghelijc eñ een-
formich sult werden met v hooft Cristo Ihū/ eñ alsoe
sult ghi hē dā hoochlijckē danckē voor zijn onwtspreec-
kelijcke pijnen die hy om uwen wille gheleden heft.

¶ Die Achtienste reghel.

Ende al ist wel waer dat dese voorscreuen reghel
die alre beste boete eñ remedie is voor dē genen
die matelikē voort gegaē zijn in die wech des le-
uēs nochtās sullē dese remediē ooc mede seer profite-
lijc wesen voor dē cranckē menscē/ die eerst beghinnē
te treden in die wech des salicheyts. Als v quade be-
gheerten v sollicitērē eñ porren tot eenighe boosheit/
so sult ghi vā stonden an voor v ooghen des herts ne-
men/ hoe leelijcken/ hoe vermaledijde/ eñ hoe dootlic

ken dinc dat die sonde is in hē seluen/eñ daer teghen
sult ghi weder dencken/hoe groot dat is die waerdi
heyt vā een mēsch. Het is een wonderlic dinc/dat wi
ons cloeckelikē beraedē in sommige cleinē eñ snood
dingen die niet anders en sijn/dan queteringhen/e
die nauwelijc waerdich sijn om te hantieren/mer i
die temptacien weder te staē(daer ōs die alder mee
ste macht aen leyt)daer in verbindē wi ons seluen e
geuen ons seluen ouer met een vrye wil eñ volcom
consent/als met een seker hantteyken/ verbindend
ons seluen metten duyuel/eñ wi en ouerdenckē nye
bi ons seluen in onse hert/dat wi vanden alder best
werckman gheschapen eñ ghemaect sijn ende in wa
groter state dat wy ghesettet sijn/ende met wat gro
ter loon dat wi verlost sijn/ende tot wat grooter salic
heyt/dat wi vercoren eñ gheroepen sijn. Voort so sul
ghi aenmercken dat een mensch dat edele eñ waerdi
ghe dyer is om wiens willen alleen God almachtich
heeft gemaect die wonderlike timmeringhe des gh
heelen werelts. Eñ ghi sult oec mede ouerdenckē da
ghi sijt een mede borger der Engelē/een kint Gods,
een erfgenaē des onsterfelijcheits/een lidt Cristi Ihē
eñ een lidt des ghemeenē hilligen kercks/eñ onse lich
amen sijn wooningen eñ tempelē des hilligen geests
eñ oec mede so sijn onse hertē eñ sielen beelden eñ ver
borgentheden des Godheyts. Eñ alsmē iuyst daer te
ghens die sonde wilde aēmerckē/so sullen wy vstaen/
dat die sonde is die alder gruwelijcste siechte eñ pesti
lentie diemē vindē mach/eñ een etter/eñ verrotte sa
nies des siels/eñ des lichaēs. Eñ dese twee beghinnē
weder te loopen eñ te veriaechden/door die onnosel

heit/eñ comẽ also weder in haer natuerlike gebaente
mer door die besmettenisse der sondẽ/so verdorren eñ
verwillikẽ si/niet alleen naden lichamelikẽ doot/mer
oec mede in dit sterflike leuẽ. Die sonde is een dootlic
fenijn des alder vuylsten serpents/eñ een verbindin
ghe met den duuel/eñ een loon eñ gagye des eyghen
doms/welcke eyghendom niet alleen is dat alder lee
lijcste dinc mer oec mede dat ellẽdichste eñ onsalichste
dinc datmẽ vindẽ mach. Wãneer ghi dese eñ deser ge
licke in v seluẽ ouerlegget/so wilt naerstelikẽ wegen
eñ v seluẽ wel beraden eens eñ andwerfs eñ dicwijls
oft v salich eñ profitelijcken is dat ghi om eenighe be
driechgelike/corte/eñ fenijnighe/eñ cleyne wellustic-
heit eñ genoechte der sondẽ/eñ vã also grote waerdic
heit daer v God toe gemaect eñ v̀corẽ heeft also lichte
lijc te vallẽ in alsulckẽ v̀worpẽ onwaerdicheyt/waer
wt ghi v seluẽ nẽmermeer en sult mogẽ v̀lossen door
v eygen verdiensten. ¶ Die Neghentienste regel.

DAer na sult ghi bi eẽ settẽ eñ gelijckenẽ/die twe
herẽ die ond̃ melcand̃ alder ongelijcste zijn wãt
si nẽmermeer ouer eẽ comẽ/datis God/eñ die
duuel/wãt als ghi sondicht/so maect ghi God v viãt/
eñ dẽ duuel sedt ghi v here te wesen. Door onnoselhz
eñ gracie/ wert ghi geroepẽ int getal d̃ vriendẽ Gods
eñ ghi wert vercorẽ int recht/eñ in die erfnisse der kin
derẽ Gods. Mer door die sondẽ wert ghi een kint/eñ
een knecht des duuels. Godt almachtich/is die eewi-
ghe fonteyne/eñ dat schampelgyoon of forme eñ ghe
daente des ouerstẽ schoonheits/eñ des alder opperstẽ
wellusticheits eñ gheestelikẽ genoechlijcheits eñ des
ald̃ bestẽ goets/welcke goet hẽ seluẽ is cõmunicerẽde

eñ deelende/oft gemeen makende in allẽ creaturẽ ei
hy sonder indẽ goedẽ menschẽ. Mer den duuel is een
oorspronck eñ een fonteyn vã alle quaet/ eñ vã die al
der wterste eñ booste leelijcheit der sondẽ/eñ een vai
des eewigẽ eñ tyttelikẽ onsalicheyts. Ghi moet naei
stelikẽ ouerdenckẽ die weldadẽ xpi ihũ/eñ die quadi
dadẽ des duuels. Eñ ghi sult aẽmerckẽ met wat gro
ter goedtierẽheit God v gescapẽ heeft/mit wat barm
herticheit hi v verlost heeft/ende met wat mildicheyt
v rijc gemaect heeft eñ met wat sachtmoedicheyt/ei
lijdtsaemheit hy v daghelijcx sonder ophouden leuen
de in sondẽ lijt/eñ verdraecht eñ hoe blijdelikẽ eñ vro
likẽ hi v ontfanghet als ghi bekeert wert/eñ v quadi
leuẽ betert. Mer die duuel doet hier contrarie/wãt h
met groter haet eñ nijdicheit v altoos laghen ghele i
heeft om v salicheit te belettẽ/eñ hi heeft õs alte sami
ghebracht door onse eerste olders in menigherley el
lendicheden. Eñ opt cortste/so en soect noch en arbeit
den duuel anders niet tot allẽ tijden/dan dat hy mach
treckẽ dat geheele mẽschelike geslacht in die eewigh
verdoemenisse. Als ghi al dese dinghen aen allen sidi
ouergeleyt hebt/so sult ghi dã aldus in v seluẽ denck
Sal ic nv vergetẽ mijn eerste beghin/eñ oorspronge/
sal ic vergetẽ alsulc grote weldadẽ Gods/om alsulckẽ
cleenẽ beetkijn des valschẽ wellusticheits? Eñ sal ic al
so ondancbaer wesen/dat ic sal wyckẽ eñ scheydẽ van
den alder edelstẽ/eñ beminnendẽ/eñ wel verdienden/
eñ waerdigen vader/ eñ sal ic mijn seluẽ eygen makẽ
willens eñ wetende onder dẽ alder leelijcstẽ eñ wreet
sten heer? Eñ sal ic God dat niet doen/eñ geuẽ dat ic
mijn euẽ mensche solde gheuẽ eñ doẽ/die dat met wel

haden an mi verdient heft? Ende sal ic den duuel niet schuwen angesien dat ic schuwe den ghenē die mi be gheert te misdoen. ¶ Die Twintichste reghel.

Ende ghelyckerwijs als die herē (dat is God eñ den duyuel) in haer seluē tegēs malcander niet ouer een comē eñ seer onghelijc sijn/ also is dat loon vā beyden herē ooc mede seer onghelijc. Want wat isser onghelijcker dan den eewighen doot/ eñ die eewige onsterffelijcheit/ eñ te ghebruyckē dat opperste goet int soete gheselschap der hemelscher borgerē dan gepinicht/ eñ tormenteert te werdē sonder eynde met dat alder meeste quaet datter wesen mach in dat alder onsalichste gheselscap der verdoemder duuelen eñ menscen. Ende die hier an twijfelt die en is alleen geen kerstē mensch, mer hi en is ooc mede niet waerdich/ een mensch te wesen. Eñ die dit niet en bedencket/ eñ dicwijls in sijn hert ouerleyt/ die en is niet alleen rasende/ eñ versuft/ mer hi is veel dwaser eñ duller/ dan die dwaesheyt eñ raserie in hē seluē is. Behaluen al dese dingen/ so hebbē die warachtighe goedertierenheyt/ eñ dye sondighe boosheyt hier ter werelt haer eygen profijten eñ vruchtē/ die seer ongelijc tusschen malcander sijn. Wāt wt die doechde eñ goedertierenheyt/ comt die vrye vreedtsaemheyt des herts/ eñ die salige blijschap des puyren conscientie/ eñ dese vrucht is also goet/ dat so wie eēs daer vā geproeft eñ gesmaect heft/ geen dinck en is also costelijc/ noch also schoon/ noch also wellustich/ noch also genoechlijc in al die ganse werelt/ dat eē mēsch daerō/ of daer tegēs solde willē ūwisselen/ of daerō geuē. Hier tegens sult ghi ouer dēckē hoe veel ontallike lastē/ eñ bedructhe=

dē dē mensch in sondē wesende heft in deser werelt eñ
noch daer en bouē/ die onsalige pijn/ eñ knaghinghe
der quaď cōsciētiē/ die altoos is wroechgenge/ ouer
mits dat quaet dat die mēsch gedaē heft. Crist⁹ Jesus
heft sijn dienaers beloeft hondertuoldighe vruchten
des gheestelikē blijschaps/ als een onderpant/ eñ een
Gods penninc des eewigen salicheyts. Eñ dit sijn die
wonderlicke gauen/ daer sinte Pauwels vā scrijft die
gheen ooghe ghesien/ noch gheen oore ghehoort heft
eñ si en sijn niet ghecomē int hert/ of verstāt der men-
schen die God bereypt heft voor den ghenen die hē be
minnē eñ lief hebbē/ niet alleen na den doot/ int eewi-
ghe leuē/ mer ooc mede in dit sterflijcke leuen. Maer
dat wormkijn der conscientien/ en sterft nēmermeer
indē boosen menscen/ eñ hier in dit leuē so lijdē si oock
mede haer helle. Eñ daer en is anders gheen flamme
daer dē rijcken onbarmhertigen man in ghepijnicht
wert (daer God vā sept int Euangelie) noch die pijnē
der hellen (daer die Poetē veel vā ghescreuē hebben)
en sijn anders niet/ dan die eewighe banghicheyt des
herts/ eñ der conscientien/ daer altoos bi is een quade
ghewoonte om altoos te sondigen. Laet nv een yge-
lijc na sijn goetdunckē begherē eñ an hem nemen die
verscheydē eñ menigerley lonē des toecomendē tijts
wetende altoos dat die duecht grotelijcken gheloont
wert in tijt eñ eewicheit/ also datmēse met recht eñ re
den begherē eñ volbrengen sal/ eñ die sonde is also lee
lijc in haer seluē eñ si is met also veel quaets ghemen
ghet/ dat een mensche hem daer voor wel met rechte
mach verschricken ende wachten.

¶ Den eenen Twintichste reghel.

Hier na sult ghi naerstelike ouerdencke hoe ka tiuich/ eñ ongeuallich/ eñ hoe cort eñ verganc kelijc dit sterflijcke leuē is/ eñ hoe seer dat den verlagendē eñ ōschalckende doot ouer ons tot allē tij den eñ in allen plaetsen hangende is/ eñ hoe dicwils wi sien eñ beuindē/ daer menich mensch also onuoorsien/ eñ als si daer alder minste op dencken haestelicken steruen. Eñ want een mensch niet seker en is vā een ogenslach tijts sijns leuēs/ daerom is een mensch in grote perikel die altoos vertrecket tot morgen/ eñ tot ouermorgen (altoos roepende met dē rauē/ cras/ cras) om sijn quade leuen te verbeteren/ want ist sake dat ghi onuoorsien ende haestelikē sterft (alsoe wi daghelijcx veel menschen sien steruen) sonder een goet opset om v leuen te beteren/ soe sult ghy inder eewicheyt verloren ende verdoemt wesen.

¶ Die twe en Twintichste reghel.

Men sal altoos vresen die onwillicheit des penitenciē/ wāt alsmē geen leetwesen noch berouwe/ noch penitentie heft vā onse misdaet/ soe coēt eē mēsch dā tot dat alder wterste eñ laetste quaet. Eñ eē mēsch sal dit quaet des mistroosticheits/ eñ des cleynmoedicheyts altoos schuwē/ om des willen dat ter seer weynich mensen wt veel menschen warachtelickē/ eñ wt ganser hertē die sondē schuwē eñ haer leuen verhalen eñ verbeterē. Dese impenitentie eñ onwillicheit des leetwesens der sondē regneert principalickē/ eñ meest altoos indē genē die de bandē des boosheits/ eñ der sondē verlangen eñ vertreckē tot dat wterste eynde van haer leuen toe. Eñ het is seer glat eñ lichtelijc te glyen/ eñ te vallen in die ieelijcheit der son

den/maer daer weder wt te comen/eñ daer en bouen hem seluẽ te kerẽ eñ te geuen tot die geestelike eñ op perste duechden/dat is seer swaer eñ grooten arbeyt. Weest gheleert/eñ vermaent door den misualle vandẽ bock(daermẽ in Esopus vā leest)altoos ouer dencende/eer dat ghi in die put der sonden valt eñ neder daelt/dat daer niet lichtelicken en is wt te comen.

¶ Hier volgẽ na sommige merckelike beteringẽ/ eñ boetẽ/of remedien tegens eenige sonderlinge sonden Eñ int eerste/tegens die wellusticheit eñ oncuysheit.

Aldus lange/eñ tot hier toe/hebbẽ wi bewesen eñ geleert een weynich remedien eñ boetẽ int gemeẽ tegens alreley manierẽ der sonden nu willẽ wy na onse vermogẽ arbeydẽ/ om te leerẽ bisonder een specialijc/cenighe sonderlinge remedien waer door wi lichtelijc sullen verstaen/ hoe eñ in wat manierẽ wi een yeghelijcke sonde sullẽ mogẽ wederstaen. Eñ ten eerstẽ sullẽ wi raet geuen om die sonde des oncuysheyts weder te staen/ wāt daer en is geen meerder noch argher quaet/dat ons gheringher anuechtende is/noch dat ons scarpelijcker dwingende is/noch dat hem seluer bloeter openbarende is/ noch daer en werden geen menscen meer verloren eñ verdoemt / dan om dit quaet des oncuysheyts. Daerom als die stinckende wellusticheyts des vleys v hert is ontstekende eñ prickelende/soe sult ghi daer teghens staen/eñ v seluẽ verwerẽ met dese wapenẽ. Indẽ eersten sult ghi ouerdenckẽ hoe onreyn/ hoe leelijc hoe onwaerdich/eñ hoe oneerlijc die stinckende wellusticheit is voor een yegelijc mensch/welcke wellusticheit

eñ oncuysheit ons (die een godlike makinge eñ schep
pinge sijn) niet alleen gelijc eñ gemeen maect met os=
sen eñ peerdẽ/ eñ ander gemeene beestẽ/ mer ooc me=
de (dat seer te beclagen is) met dẽ alder onreynstẽ die=
ren/ die alder onredelijcste sijn onder anderẽ dyeren/
als met dẽ verckẽ/ eñ bockẽ/ eñ hondẽ eñ met die cattẽ
vac (dat noch veel arger eñ meer is) wi werdẽ door de
oncuisheit vernedert also dat wi veel snoder eñ boser
sijn in dese sondẽ/ dã die beestẽ sijn in haer natuer ey=
laci/ dat wi kersten menscen aldus qualicken leuẽ/ die
daer gheschapẽ sijn eñ wtuercorẽ tot dat lieue ghesel=
schap der Engelẽ eñ tot de gemeenscap des godheits
dat die onredelike beestẽ ons te bouẽ gaẽ in haer con=
dicie. Wilt ooc mede ouerdenckẽ dat dese oncuyssche
wellusticheit seer cort eñ onreyn is/ eñ hoe groot dat
die wellusticheit is of ymmermeer wesen mach noch
tãs heft si altoos in haer seluẽ meer alewede of aloes
eñ bitterheits dan honichs eñ genoechlicheits eñ soe=
ticheits. Hier teghens sult ghi ooc mede ouerdenckẽ/
hoe ggeboortigen/ eñ edelẽ dinc dat die siel is/ eñ wat
waerdiger eñ hilligher dinc des menscen lichaem is/
also voorsept is indẽ voorseydẽ regulẽ. Het is sonder
twifel eẽ grote dwaesheit eñ eẽ quade lauheit eñ wee=
moedicheit eñ traecheit om alsulckẽ cleynẽ/ eñ leelikẽ
eñ stinckendẽ kittelinghe eñ iucke eñ beroerte des al=
der cortstẽ wellusts eñ oncuysheits/ te besmetten met
onredelikẽ eñ menigerley onwaerdighe manierẽ die
siel eñ dat lichaem gelijc eñ daer en bouẽ te veruloec=
ken/ eñ te beuleckẽ dẽ Tempel/ die Crist9 met zijn duer
baer bloet tot sijnre eere cõsecreert eñ hillich gemaect
heft. Dit sult ghi ooc mede ouerdencken/ dat dese be=

smekẽde pestilencie eñ toelachgende oncuysheit nem
mermeer alleẽ is/ mer si trecket/ eñ brenget met haer
veel scharẽ der sondẽ. Indẽ eerstẽ beneemt si eer eñ fa
me/ eñ si berooft v vã al v tijtelike rijcdõmẽ wãt daer
en is geen sonde/ wiens rumoer eñ fame meerder ver
breet wert eñ vuyler stincket/ dan die fame eñ dat ge-
ruft des oncuysheyts. Die oncuysheit doet verquistẽ
eñ verterẽ eñ wt puttẽ alle gheerfde eñ anghestoruen
goedẽ/ des lichaems crachtẽ/ eñ schoonheden vernielt
eñ doot si/ si quetst des menscen gesontheit seer/ si ma-
ket veel ontallike/ eñ leelike/ eñ onreyne siectẽ/ si ont-
eert dye bloeme des iuechts/ voor sijn tijt/ si doet hae-
stelicken comen een mismaecte oltheit/ die cracht des
verstãts/ eñ des memorie neemt si na haer/ eñ die ver-
nuftheit/ eñ scarpicheit der sinnẽ verplompet/ eñ ver-
duystert si/ eñ si sayet daer inne eẽ manier vã een bee-
stelijc hert eñ verstant/ vã allen goedẽ werckẽ vertrec
ket eñ behindert si een mensche/ also dat hẽ niet en lu-
stet eenich goet te doẽ/ eñ si verdrincket eñ verbijstert
een mensch gheheel eñ al indẽ dreck des oncuysheyts
also dat hẽ niet en lustet te ouerdenckẽ/ eñ te peynsen
dã alleen vã dingen die vuyl/ veracht/ eñ onsuuer sijn
si berooft een mensche vã die ghebruyckinge des rede
lijcheyts/ twelc die alder beste eyghendõme is die een
mensch heeft of hebben mach/ die ionge iuechde maect
rasende eñ onsinnelijc/ eñ eerloos/ eñ si maect een ha-
tighe eñ leelike/ eñ ellendige oltheit. Verstaet dit doch
wel/ eñ wilt een yegelicke oncuysheit bisonder aldus
in v seluẽ ouerleggen. Op die tijt/ eñ op die tijt is myn
dese/ eñ die oncuysheit also qualicken vergaen/ eñ also
grote schade eñ verlies/ eñ also grote schande/ eñ also

groot verdriet/eñ also grooten arbeyt hebbe ick daer om gheleden ende alsulcke/ende alsulcke siecten/ende ghebreecken vercreech ick daer wt/ende sal nv weder omme also dwaes wesen/dat ick willens/eñ wetende sal verslinnen den hoeck met dat aes des doots anden hanghel hanghende? Ende sal ick nv weder doen dat mi also qualijcken vergaen sal/ende dat my namaels seer leet wesen/eñ berouwẽ sal. ¶ Itẽ ghi sult v seluẽ spieghelen eñ exempel nemẽ/ eñ v seluen bedwingen an ander menschen/die ghi weet/ende bekent/dat die wellustighe oncuysheit leelijcken eñ schandelickẽ nae ghevolcht eñ volbracht hebbẽ/anmerckende hoe qualickẽ eñ onsalichlicken dattet hem luyden vergaen is. Hier tegens sult ghi eenen vasten moet grijpen/ende stijuen eñ starcken v seluẽ tot die onnosele eñ eerbare reynicheyt/ eñ neemt exempel an veel iongelinghen ende an veel tedere maechdekijns die haer vleys met Gods gracie bedwingẽ konnẽ. Eñ als ghi al dese circumstantien/ eñ ommestandẽ wel ouergheleit/ eñ bymelcãder gelijckent hebt/so sult ghi v seluẽ verspreecken/ eñ straffen eñ verspoeghen/segghende aldus/of dierghelijcke. Wee mi/eñ tfy my/dat ic aldus bloode eñ onwetende ben. Wat mach v ghebreeckẽ/dat ghy min in reynicheyt soldet mogen leuẽ dan die persoon eñ die persoon mogẽ eñ mochtẽ leuẽ in alsulcke kunde/in alsulcker ioncheit/eñ also gheboertich ende edel wesende/eñ die also teder eñ dertten opgheuoet sijn? Hebt alleẽ also veel liefts tot God/eñ tot die doechdẽ als si ghehadt hebbẽ/of nv tegenwoordeliken hebben eñ dan sult ghi also veel doẽ mogẽ/als si ymmermeer mogen doen. Wilt oec mede ouerdenckẽ/hoe eerlikẽ

hoe luſtelikē/ eñ hoe bloyendē dinc dat is in eē mēſch die reynicheit/ eñ puyrheyt des lichaems/ eñ des ſiels Want die reynicheyt maect ons ghemeen eñ ghelijc magen doen. Wilt ooc mede ouerdenckē/ hoe eerlikē hoe luſtelijcken/ eñ hoe bloyenden dinck dat is in een menſch/ die reynicheyt eñ puyrheyt des lichaems/ eñ des ſiels. Want die reynicheyt/ maect ons ghemeen eñ ghelijc mettē Engelen/ eñ bereyt ons om waerdelijcken te ontfangen in ons den hillighen gheeſt (die een liefhebber des puyrheits eñ reynicheits is) en behaet gheen ſonde meer/ eñ gheringer als die onſuuerheit. Nerghens ruſt/ eñ hi is lieuer/ dan in die maechdelijcke eñ reyne herten/ daer hi hē grotelikē in verblijt. Eñ wilt voor v ogē ſettē hoe oneerlijckē/ eñ hoe datter niet anders en is dā raſerie eñ onſinnicheit een onreyne liefte te hebbē/ bleec/ eñ mager eñ ongedaē te werdē vā liefte ſchreyen eñ weenē/ te beſmeeckē eñ met lieflickē woordē an te lockē ſinen amijde/ eñ daer en bouē ſchandelikē eñ leelijckē te wille te weſen in allen dingen eñ te dienen een alder ſtinckenſte hoer/ eñ ghemeen wijf/ eñ inder nacht/ eñ bi ontijdē voor haer veynſterē eñ dorc lijdekijns te ſingē v ſeluē ooc mede ſettende bereit te weſen tot al haer begeertē/ eñ wille eñ te lijdē dat ghi vā een onſalich wijf geregeert wert eñ als ghi haer wille niet en wilt volbrengen ſo wert ſi ſeer toornich teghens v/ eñ dan doet ghi wederōme grotē arbeyt om te comē in haer vrientſchap/ eñ gracie/ eñ ghi ouergeeft v ſeluē willichlikē tot een wreede Leeuwinne eñ wolue op dat ghi beſpottet/ eñ geſlagē eñ gequeſt eñ goedeloos moecht werdē. Waer blijft doch in deſen miſuallē den mannelickē name? Waer

is de vaert? Waer is dat edele eñ vrome manlike hert
dat met veel schone gauē eñ menigerley costelike din
gen gheborē eñ ghemaect is? Wilt ooc mede anmerc-
ken bi v seluē/wattē grotē schare eñ menichte der son
den die wellusten des oncuysheyts(als si toeghelatē eñ
volbracht wert)ghewoonlijc is met haer te brengen.
Ander sondē hebbē ter auēture met sommigen duech
den wat ghemeenschaps/ mer die oncuysheit en heft
gheen gheselschap met eenige duechdē/ mer dat veel
arger is)si is altoos gemenget eñ ghecoppelt eñ ver-
bondē met die alder meeste eñ grootste sonden. Ghy
laet v seluē ter auenturē dunckē/eñ ghi maect v seluē
diets/dat die oncuysheyt eñ die boeleringhe een seer
lichte sonde is/eñ ghi achtet een sware eñ een groote
sonde te wesen dat ghy v olders onghehoorsaem sijt/
eñ dat ghi v vriendē vgeet/eñ dat ghi v erflicke goedē
onnuttelijcken verteert/eñ dat ghi eens anders goet
rooft eñ steelt. Itē dat ghi meenedich syt. Itē dat ghy
droncke drincket/ eñ gulsich syt. Itē dat ghy die men-
scen vermoort. Itē dat ghi een wychgelaer eñ eē toue
naer wert. Itē dat ghi vecht. Item dat ghi dootslagē
doet eñ dat ghi God of sijn lieue hilligen onteert eñ
blasphemeert. In al dese sonden/eñ inveel ander gra
ter sondē sal v verkeert brengen eñ treckē die vrouwe
der sondē/ dat is die vleyscelike wellusticheit/ eñ als
ghi eens v seluē vā haer laet verwinnē/eñ ghi v selfs
niet en sijt/so sult ghi vā stonden an haer breydel ende
thome in v mont crigen/also dat si v sal treckē eñ ley-
den na harē wille. Gehaluē dese voorseyde dingen so
sult ghi andachtelikē ouerdenckē dat dit leuē veel ge-
ringher eñ haesteliker vergaet eñ voor bi schiet dā dē

roocke die onduerliken vant vuyr comt/eñ dit leuē is
ooc mede veel ydelre dā eē schimme/ eñ hoe veel stric
ken/ eñ lagen ons vandē doot ghelept werdē in allen
plaetsen/eñ tot allen tijden. Het is ooc mede seer profi
telijc eñ vā node/ dat ghi namelikē sult ouerdencken/
oft ghi yemāt hier voortijts ghekent hebt of die vā v
gheselscap hebbē ghewest of die uwes ghelijckes wa=
ren/of die iongher vā iarē hebbē ghewest dan ghi/eñ
aldermeest of ghi met sommigen sonderlingen perso=
nen ghemeenschap eñ gheselschap ghehadt hebt in lee
like eñ stinckende oncuysheden/ende wilt daer na an=
merckē hoe datter sommige vandē ghenē die ghi ghe
kent hebt verslonnē sijn vandē onuoorsienē eñ haeste=
lickē doot/eñ weest geleert eñ staet voort an op v hoe=
denisse/ spieghelende v seluē in eens anders pericke=
len eñ qualijc varen. Wilt ooc mede ouerdenckē hoe
soetelikē dat si geleeft hebbē/ eñ hoe bitterlijckē dat si
ghestoruē sijn/hoe onlanck eñ hoe laet si eerst dye on=
cuysheit gesmaect hebbē/eñ hoe ontijdelikē/ eñ laet si
begonnē te behatē (wt vrees des doots) die dootlijcke
blijscappē eñ oncuyschedē. Ghi sult ooc mede ouerdē
ken die strengicheyt des wtterstē ordeels eñ den gru=
welikē blixem des scarpstē sentencie/ die nēmermeer
weder gheroepē sal werden/gaet ghi vermaledide int
eewighe vuyr/eñ weet datmē dese corte eñ cleyne wel
lusticheydē sal vergheldē moetē/eñ betalē met die eewi
ghe pijnē der hellen. Hier sult ghi nv naerstelicken in
die waghe ghelijckelijcke lijcken weghen ende onder
soeckē wattē quadē/eñ onghelijckē mangelinghe/ eñ
verwandelinghe dattet is voor een alder leelijcste/ eñ
corste iuckte eñ wellustē te verliesen in dit sterflike le=

nen een blijschap der hertē die in haer seluē veel beter eñ soeter eñ ghenoechlicker is dan alle vleysschelijcke vroechde eñ wellusticheit eñ berooft te werden vā die eewighe blijschappē in dat toecomende leuē/ eñ daer en bouē te copē die onuerganckelike pijnē/eñ verdilē ten/om alsulckē cleynē wellustē dat niet anders en is dā een schimme. Ist bi alsoe dattet v dunckēt swaer te wesen/ dat ghi alsulckē cleynen wellustē ō Cristū sol der versmadē/soe wilt dan ghedenckē wat groter pij nen eñ arbeydē Crist⁹ om die liefte vā v angenomen eñ ontfangē heft (behaluē de gemeen moytē eñ pijnē des menschelickē leuens vā honger eñ dorst eñ dierge lijckē)eñ hoe veel bloets dat hi voor v seer minnelickē wtgestortet heft/ eñ hoe scandelickē eñ bitteren doot hi voor v gheledē heft. Ende bestraft eñ verspreeckt v seluen als ghi hier niet altoos op en dencket/ende dat ghi also seer ondancbaer teghens sijt dat ghi die soon Gods anderwerf mz v sondē cruyst ōhalende de qua de eñ onsinnighe wellusticheden/welcke wellustiche dē/eñ quade begeertē v heer eñ v hooft gebracht heb ben tot alsulcke wreede eñ onuerdraech ghelikē pijnē eñ lastē. Voort so sult ghi naerstelikē anmerckē(alsoe nv hier wel voorseyt is) hoe veel weldadē dat hi v ge daen geft/eñ hoe hy altijt v ouervallen heft met ouer vloedige gauē sonder v verdienstē eñ voor al sijn wel daden en moecht ghi hē die niet betalen/ noch ghelijc vergeldē eñ nēmermeer en moecht ghi hē daer vā te vollen danckē. Eñ hi is also goedertierē dat hi gheen ander dancbaerheit vā ons begeert/ dā alleen dat wi sijn leuē eñ leeringen sullen nauolgen eñ ons seluē in hē spieghelen/op dat wi onse hertē/eñ onsen moet sul

sen bedwingen vā dootlikē begheertē eñ oncuysshedē
eñ dat wy ons seluē sullen kerē tot die liefte des alder
koonstē eñ opperstē goets twelc God alleē is. Maect
in uwē ymaginatie eñ gepeinse bi malcāder twee on=
cupsschē venussen eñ twee liefsten (diemē platonicos
begheertē hiet te wesen) dat is eeneerlike liefst/eñ een
stinckende liefst/eñ een hillighe welluste/eñ een leeli=
ke welluste/eñ set dese bi een/eñ wilt naerstelikē aen=
merckē die ongelijcke materie/ dat onghelijcke loon/
eñ die contrarie eñ ongelijcke naturē. Eñ in allen be
coringē/mer bi sonder eñ bouē al als ghi getempteert
wert met onsuuerheit/soe wilt altijt doch voor oghen
ende in v hert hebbē/dat ghi warachtelijckē bi v hebt
uwē hilligen enghel die v bewaert/die alle dinc door
siet stadelikē sonder ophoudē/al dat ghi doet/eñ hy is
een tuyge vā al v werckē. Eñ God almachtich/voor
wyen gheen dingen verborgen sijn/want hy met sijn
godlike mogentheyt inwendelickē alle dinc claerlikē
bekent/eñ alle dinc is hē openbaer/die daer is sittēde
bouē allen hemelen/eñ doorsiet alle diepten totter af=
gronde toe/die is bouē al een onbedriechghelike tuy
ghe eñ een beschouwer vā al v werckē/woordē eñ ge=
dachtē. Hoe mach eē mensch also seer verblint wesen
dat hi hē seluē schaemt eenich quaet te doen in tegen
woordicheit der menscen/ eñ hi hē seluē nochtās niet
en schaemt alle quaet te doen voor sinē eyghen hilli=
gen Engel/die hē altoos bewarende is/eñ voor God
almachtich eñ voor alle die hemelsche scharen die dat
claerlijcken ansien eñ wetē/eñ seer groot mishaghen
daer in hebbē? Eñ dat sult ghi warachtelijc weten/al
waert dat ghi scarper ghesicht haddet dā een Linxwor

me/eñ v ogen starcker eñ claerder warē dan aerents ogen/so en soldt ghi nochtans met alsulcke ogen also scharp eñ claerlikē niet sien optē middach als dye son ne alder lichtste schijnt/dat eenich mensch in v teghen woordicheit doet voor v ogen als alle v v̊bholenste ver burgentheden uwer hertē claer eñ openbaer sijn voor-den ogen Gods/eñ vā sinē enghelen. Behaluē al dese voorseyde dingen/so moet ghi hertelikē aenmercken dat als ghi consent geeft in oncuysheyt/so sal v dā een vā dese twee dingen geschien. Ten eerstē als ghi ghe-uallen sijt in die onsuuerheyt/ eñ ghy die wellust des vleys eens ghesmaect hebt/so sal si v hert also seer be-driegē eñ verbijsterē eñ verduisterē/dat ghi sult voort gaen vā die een oncuysheit eñ leelijcheit tot die ander also lange dat ghi verblint wesende sult comē tot qua den sinnē/eñ ghi sult verstijuē/eñ verhardē int quaet also seer dat ghi die wellust des vleys niet en sult mo-gen verlatē/als si v verlatē heeft. Eñ dit sien wi dage-lijcx voor onse ogen in veel menschē/als dat haer lich aem wtgeteert is/ eñ onmachtich haer ghedaente eñ schoonheit is vergaen haer bloet is vercolt ghewer-den/eñ haer ledē eñ crachtē beghenē hē/ eñ haer ogen sijn verduystert/nochtās werdē si altoos sonder eyn-de ontstekē eñ geprickelt tot oncuysheyt/eñ si sijn veel oncuyscher eñ onnutter eñ ondorper in haer woordē dan si opt te vorē gheweest sijn in oncuyssche werckē te doen/eñ al ist dat si hē seluē laten dunckē dat si daer wel aen doen/nochtans so en isser gheen veruaerlijc-ker eñ vermaledider/eñ gruwelijker/eñ schandelijker dinc voor God eñ voor die werelt/dā in die quade ge-woonte te comē van alsulcke oncuyssche woorden te

sprekē. Dat anderde quaet is dit. Ist bi also dat ghi ter
auenture door een sondlinge gracie vā God almach
tich comt tot kēnisse eñ leetwesen van v sondē/so ist v
nochtans vā node grotē rouwe te hebben/ eñ swaren
arbeyt te doē/eñ veel te suchtē eñ te scheeyē eñ te wee-
nen eer v die corte eñ verganckelike wellustichheit ver
gheuē sal werdē. Eñ daer om ist veel beter/eñ saliger
dat ghi nēmermeer toe en laet/noch consenteert aen
v te nemē dat valssche fenijn der vleysschelijcker wel-
lusticheden vā verleyt te werdē in alsulckē beclaechge-
likē verblintheit/of dat ghi also sware penitencie sol-
det moetē doen voor alsulckē cleynē eñ valschē eñ cor
ten wellusten. ¶ Voort ist vā node dat een yeghelijc sal
aensien die omme standen eñ circumstancien ende sta
ten vā sijn eyghen persoon/op dat een mensch na dye
ghelegentheyt eñ dē eysche vā sijn persoon/eñ officie
eñ state hem seluē sal wachtē eñ keerē vā oncuysheden
Ist saecke dat ghi priester sijt/so sult ghy dencken dat
ghy ghewijt/eñ gheordineert/ende ghecōsacreert sijt
tot den dienste Gods te doen. Eñ ghi sult denckē/dat-
tet een groote eñ onwaerdighe sonde is/dat ghy met
die monde ontfanghet dat waerdighe lichaē eñ bloet
Cristi Ihū/daer ghi mede hebt ghecusset dz vuile vleis
vā een hoer/eñ met die selfde handē daer ghi mede ge-
tast hebt die stinckende vuylhedē/eñ oneerbare leedē
aentast ghi dat hillige sacrament/eñ ghy sijt also stolt
eñ vermetel dat ghi volbrenghet dat onbegrijpelicke
eñ gheestelicke officie der hilligher missen daer v dye
Engelen bistaen eñ dienē. Ghedenct oec mede dattet
onmogelijc is eñ niet ouer een comt een lichaē eñ een
gheest te werdē met God/eñ een lichaē te wesen met

een ghemeen wijf eñ hoer. Ist bi also dat ghi seer ghe
leert sijt/ so sult ghi denckē dat hoe veel te geliker dat
ghi God sijt/ eñ hoe ghi meer eñ edelre vřstant hebt/ al
so veel te onwaerdigher/ eñ onbetamelicker is v dese
sonde des oncuysheyts. Indien ghy sijt een edel man
eñ een prince/ so sult ghi weten eñ denckē/ dat hoe uwe
misdaet eñ sonde openbaerliker eñ kēneliker is voor
dē menschē/ also veel te swaerder is sy. Ist saecke dat
ghi sijt indē huweliken state/ so sult ghy ouerdencken
watten eerlikē dinc dattet is voor God eñ voor die we
relt/ alsmē dē echtelikē state onbeulect holdt/ eñ daer
niet ouer en treedt/ eñ weest naerstich (also veel als v
mogelijc is) dat v huwelijc nauolgen eñ gelijc wesen
mach/ die alder hillichste bruloften xp̄i ihū eñ des hil=
ligen kercks. Want v huwelijc is een beelt/ eñ figuer
vā dat huwelijc daer Crist⁹ getrout heeft sijn hillighe
kerck. dat is aldus te verstaē/ v huwelijc en sal gheen
onbetamelike leelijcheyt eñ wellust hebben/ eñ si sal
seer vruchtbaer wesen. Want in allen staten des we=
relts/ ist seer leelijcken eñ grote sonde/ te dienen eñ te
staen onder die wellustichept. Ist bi also dat ghi Jonc
vā Jaren sijt/ so ist v bisonder alder meest vā node dat
ghi v altoos wachtē sult vā allen oorsaeckē/ die v trec
ken mogen tot oncuysheit/ eñ siet naerstelikē voor v/
dat ghi ymmer niet dwaesselijcken eñ onbedacht be=
smettet die bloem vā v ioechte/ eñ uwen maechdelikē
state/ die nēmermeer weder comē sal na datmēse eēs
verlorē heft. Wilt niet verachtē noch verliesen/ door
die alder leelijcste oncuysheyt/ v alder beste Jaren/ eñ
guldē eñ alder costelijcste tijdē/ die alder snelste voor=
gaen eñ ontulpen eñ nēmermeer wederōme comen.

Eñ en wilt nv door onwetenheit eñ onachtsaemheit
des Jongen Joechts niet bedriuẽ/dat v sal berouwen
eñ byten al v leuen lanc/wãt die knaginghe eñ wroe=
ginge eñ conscientie der sondẽ sal v altoos quellen eñ
veruolgẽ/eñ ghi sult seer bittere prickelẽ eñ grote on=
vreeden in v seluẽ hebbẽ/welcke knaginghe eñ pricke
lingen die corte eñ vlyende wellusten in onse hertẽ laet
bliuen. Indien ghi een vrouwe sijt/so sult ghy denckẽ
dat uwen state geen dinc meer verciert ende betaemt
dan schamelheyt eñ reynicheyt. Ist bi also dat ghi een
man sijt/so sult ghi denckẽ/ dat uwẽ manneliken state
grote dingen waerdich is/eñ dat ghi v seluen seer ont
eert/eñ onwaerdich maect met alsulcke snoode eñ lee
lijcke dingen. Ist saecke dat ghi sijt oldt van Jaren/so
sult ghi naerstelikẽ vã God almachtich biddẽ/dat hy
v wil gheuẽ een scharp eñ inwendich ghesicht/eñ an=
der ogen dan daer ghi alle quaet mede bescouwet/op
dat ghi also moecht v̄staen eñ sien/hoe onbetamelikẽ
v die oncuysheyt is. Eñ hoe wel dattet seer quaet eñ
te beclagen is indẽ Jongẽ personẽ / dat si oncuys sijn
die nochtans die wellusten nootsaeckelikẽ moeten be=
dwingen/mer nochtãs ist een wõderlic eñ mismaect
dinc in den oldẽ menschẽ/eñ die peyntiers/eñ nauol=
ghers des oncuysheits bespottẽ eñ beghekẽ alsulcke
olde onsuuere menscen. Onder alle wanschapen/ eñ
mismaectẽ dingen/ die ter werelt wesen mogen/so en
vintmẽ gheen wonderliker eñ mismaecter dinck/dan
die oncuysch olde mensce. O ghi sotte eñ versufte olde
mẽsch/eñ de v seluẽ seer vergetẽ hebt/eñ niet en weet
wie ghi sijt/gaet doch staen ten alre minstẽ voor eenẽ
spiegel/eñ anmerct v cals eñ blesse eñ witte hooft/ eñ

v voor hooft vol rimpelē/eñ v ansicht dat ongedaē eñ
bleec/eñ ūstoruē is als een doot lichaē/also dat ghi al=
toos meer eñ meer dē doot genaect eñ het waer beter
dat ghi nv sorge droecht voor v dootkist/wāt dē doot
op v lippē staet/eñ dat ghi naerstelikē ouerdachtet in
uwē oldē dagen met berouwe v quade leuē/ eñ biddē
Godt dat hi v siel wil salich maeckē. Dat geen dat ghi
schuldich waert te doen in al v leuē na die rechte rede
lijcheit/ende ghi nochtans dat niet ghedaen hebt/ wilt
doch nv ten alre minstē dat doē in dese tijt/eñ laet dye
oitheit v daer toe dwinghen eñ vermanē. Die wereit
eñ die wellustē versmaect v in deser oitheyt/eñ seyt al=
dus na manier vā sprekē. Ick en bin v niet langher be
quaem/noch schoon/ eñ ghi en sijt my niet meer nut/
noch bequaem/ghi hebt ghenoech gespeeit/ghy hebt
langhe tijt genoech ghegetē eñ gedronckē/eñ gebanc
ketteert eñ in alle iolijt eñ vroechde gheleeft/ het is nv
tijt dat wi van melcander scheydē. Waerom sotte ol=
de mensch dwinghet ghi met forts die wellusten tot v
onsalighe leuē/ angemerct dattet leuē v wil verlaten
eñ ghi den doot vastelikē alleen verbeidende sijt? het
is nv tijt eñ meer dā tijt/wāt v rest weynich oft geen
tijt/ dat nv voortan in uwen schoot sal beghinnen te
rustē dē gheestelickē amyde eñ boelschap Abysag die
Dauids voetē verwarmde in sijn oltheyt sonder eeni=
ghe sonde met haer te doen. Laet dese geestelike Aby=
sag Sunamitis v hert ontstekē eñ heet makē met hilli
ger vuyricheyt/eñ laet si v vercolde ledē warm maec=
ken met haer lieflijcke eñ gheestelijcke ōmevaymen.

¶ Een cort begrijp/eñ eē vergaderinge der remedieē
ende voeten teghens die hetten des oneuysheyts.

Op dat dese boeten/ eñ remedië cortelijckë met luttel woordë sal ouerlopen/ so salmë wetë dat dese remedien eñ verbeteringë die alder beste eñ bequaemste sijn diemë vindë mach/ om v seluen te wachtë eñ vrij te maeckë vã alle wellusticheʒ des vleys Ten eersten eñ bouen al so moet ghi met aller vlytic-heyt cloeckeliken eñ naerstelikë schuwen alle oorsaecken die v daer toe porren eñ brengen mogen. Eñ hoe wel wi dit selfde onderholdë/ eñ volbrengen sullen in allen anderë temptatien/ om des willen/ dat hi waerdich is in die perikelen te vergaen/ die hë seluë in perikelen willens eñ wetende settet mer dit salmë bouen al/ eñ principalikë onderholdë in die becoringhen des oncuysheyts. Eñ dese oncuyssche temptacien sijn gelijckent biden anlockenden meereminnë/ wiens handen niemãt/ of seer weynich menscë/ ontgaen hebbë/ die hë seluë tot haer gekeert hebben/ mer die dese outvlyet hebbë/ eñ verre vã haer geselscap verscheydë sijn die en ondersoecken haer perikelen niet. Daer nae so moet ghi matelijc wesen in eten eñ in drincken eñ in slapen. Item ghi moet ooc mede v seluë bedwinghen eñ matigen vã sommigen toegelaten ghenoechten. Ooc mede so sult ghi ansien eñ ouerdenckë uwë doot eñ den doot Cristi Ihũ. Het sal v ooc mede seer helpë ist dat ghi leeft/ eñ geselscap hebt met doechtsame/ eñ cuyssche menscë/ eñ dat ghi vlyet eñ scuwet als fenijn eñ een pestilencie dat ghesellschap eñ spraecke vanden sachtë eñ oncuysscen menscë. Voort so moet ghi bisonder schuwen die eenlijcke leedicheit/ eñ die bloode eñ onweten traecheyt eñ leedicheyt/ mer ghi sult v seluë naerstelikë oeffenen/ eñ becõmerë met ouerdënckinge

vā gheestelickē/ eñ hemelscen dingē/ eñ met eerlÿcke werckē. Eñ het is bouē maten seer goet teghens dye vleyssc helÿcke temptacie/ als een mensch met ganser hertē hē seluē gheeft eñ becōmert te lesen eñ te onder soeckē die hillighe scrifture. Eñ wanneer ghi becoort wert met eenighe temptatie so wilt terstont/ ende dicwÿls/ eñ puyrlikē God daer tegens biddē om gracie.

¶ Teghens die terghinghe/ ende temptacie (.·.) des ghierichepts. (.·.)

Indien dat ghi geuoelt/ dat ghi geneycht sÿt/ of vandē duuel verwrocket wert tot die sonde des ghiericheits/ so wilt ouerdenckē (op die manieren vandē voorscreuē regelen) die edelheyt eñ waerdicheyt van uwer condicie/ ende ghestelteniste/ want daerom sÿt ghi also schonen creature gescapen eñ tot dier meninge sÿt ghi mz Crist⁹ bloet eñ doot also dier baer verlost/ op dat ghi altoos eñ inder eewicheit sult beschouwē eñ ghebruyckē dat opperste eñ alder beste goet. Godt almachtich heft al dye tymmeragie van deser werelt geschapē/ om v behoef/ eñ dat alle creaturen v soldē dyenē. Het is een schandelÿc dinck/ eñ een teykē vā een nau eñ ydel hert/ datmē dese stōme eñ al der snootste tÿtelike rÿcdommen alte seer sal verwonderē eñ groot achtē/ eñ dat wy niet te vredē en sÿn als wi die besigen tot onse noottrufte. Als ghi die quade opinien eñ dwalingen der menscen woldet verachten eñ wech werpē/ eñ dese rÿcdōmē waerderē na haren rechtē natuer eñ gronde/ so sult ghi vindē dattet golt niet anders en is dā rode eerde/ eñ dat siluer en is anders niet dā witte eerde. Wi lesen vā veel Philosophē eñ heydensche menscen die alle rÿttelike rÿcdōmē ver

smaect hebbē/om die meysters vā haer secten te nauol
ghen/eñ waerom acht ghi dese rijcdommē aldus seer
groot/anghemerct dat ghy v seluē hoidt te wesen een
Discipel des alder armstē Cristi Jhū/ die v gheroepi
heft tot veel beter besittingē dā dese vganckelike goe:
dē sijn dat is tot die eygendōme des eewigē leuēs? het
en staet niet grotelikē te prijsen eñ men sal niet groot
achtē datmē gheen rijcdommē en besittet of heft/mer
datmē die rijcdōmē versmaet eñ dat hert/eñ dē troost
daer op niet en settet/dat is seer groot/ eñ angenaem
voor God. Mer hier tegens roept nv dat gemeē volc
die alleen namelikē sonder werckē kersten menschen
hietē te wesen/eñ die hē seluē verheffen/ eñ verbliden
dat si haer seluē also subtilikē eñ cloeckelickē bedriegē
eñ verschalckē segghende aldus. Die noot porret ons
daer toe dat wi grote rijcdōmen sullē vergaderē/wāt
waert sake dat wi gheen winst noch goet en haddē so
en soldē wi niet moghen leuē/ eñ indien wy weynich
rijcdōmē haddē/so soldē wy spaerlikē eñ soberlikē/eñ
armelikē moetē leuē/mer als wy grote rijcdōmen eñ
veel rentē hebbē/dat brēget grote profitē met hē/wāt
wi mogen dan sachteliker eñ vredelijcker leuē/eñ als
ons eenighe siectē of gebrekē ouer comē/so salmē ons
lichteliker helpē/eñ wi mogen onse kinder daer mede
eerlikē opuoedē eñ tot den huwelikē of anderē hogen
state brengen/wi mogen onse vrienden daer mede be:
hulpelijc wesen in haer noot eñ wi en sullē dā niet ver
acht noch versmaect werdē/eñ om onse grote rijcdom
men so werdē wi geacht eñ gheeert eñ famoes eñ ver
naemt ouer al dat lantschap. Wt veel duysent kerstē
menscen/soe en sult ghi nauwelikē een of twe mensc

vindẽ/ die anders gevoelt/ eñ anders seyt. Eñ op dat
ick hẽ ludẽ hier tegens antwoordẽ mach/ so segge ic tẽ
eerstẽ tottẽ ghenẽ die haer ghierichheit bedeckẽ willen
onder die naem des noottruftichheyts/ eñ ic legghe hẽ
ludẽ voor ogen alle die parabolẽ/ eñ gelijckenissen die
Cristus geleert heft int Euãgelie vandẽ Leliẽ die inden
acker wassen/ eñ vã die vogelen des hemels die onbe
sorget levẽ eñ vã God gespijst werdẽ eñ Cristus õmaect
ons/ dat wi dese sullẽ navolgen. Eñ noch sal ick hẽ lu-
den voor ooghen leggẽ dat Cristus niet en wolde toe
latẽ/ dat sijn Discipulen een tassche oft een sacke soldẽ
dragẽ als si wt reysdẽ õ te predikẽ. Eñ alle andere dingẽ
overgeslagẽ/ soe legge ic hẽ ludẽ voor ogen dat Cristus
allen kerstẽ menschen gebodẽ heft dat si voor alle dinc
tẽ eerstẽ soeckẽ sullẽ dat rijcke Gods/ eñ hi beloeft õs
dat wi daer na sullẽ vercrigen al dat ons vã node is.
Wanneer heft yemant gebreec geledẽ in lyftochte dat
hem van node was/ die met ganser hertẽ God/ eñ die
duecht de lief gehadt hebbẽ? Die natuer is lichtelijc/ eñ
met seer weynich versaet/ eñ te vreden ghestelt. Mer
ghi en metet noch en rekent nyet waer v natuer me-
de te vredẽ is/ na haer noottrufte/ mer al dat geen dat
ghi na v ghierichheyt begheert/ dat rekent ghi v noot-
trufte te wesen. Eñ die goede menscen achtent al ghe-
noech te wesen ende altoos sijn si te vreden/ al ist dat si
min hebbẽ dan haer natuer behoeft. My verwondert
bovẽ matẽ seer vã sommigẽ menscen die al haer goet
eens eñ ghelijc achterlatẽ op dat si daer na also veel te
onschamelre almissen vã ander menschen mogen af-
biddẽ. Ten is gheen sonde ghelt eñ rijcdõmẽ te besittẽ
mer alsmẽ die rijcdõmen also seer verwondert eñ lief

heft/dat is met sondē gemenget. Ist dat ghi vā God grote rijcdommē vercrijcht/so en sult ghi v seluē nie holdē te wesen eē Heer vā dat goet/mer ghi sult naer stelikē arbeydē/ om dese goedē te ontfangen eñ wt t geuē als eē goet rentmeyster/ eñ schaftenaer die sijn heers goedē weet an te dienē eñ te dispenserē tot sijn heers profijt eñ eere. Eñ alst God also voecht dz gh schade eñ verlies hebt in v goet/ wilt dā daerom nie verslagen wesen/ eñ ghi en sult daerom niet troere noch v hert eñ sinne daerom verslitē eñ verterē/ rech of ghi beroeft waert van eenich groot dinc/ mer gh sult v seluē daer in verblidē/ wāt ghi vlost eñ ontslage sijt vā een periculose eñ swaer last. Die mensce sijn n (explaci)daer toe gecomē dat si dat beste eñ meeste dee vā haer leuē ouerbrengē/ eñ verslitē om grote rijcd men te vergaderē/ eñ al haer begeerte eñ sinne is on goet te ontfangen/ eñ si en achtē gheen dinc schoone eñ eerliker dan grote rijcdōmen te besittē/ eñ si legg haer ghelt in die kiste/ of si bedeluent onder die eerd tegens den oldē man/ menende dat si comē sullen to Nestoris eñ Matusalems olthedē eñ si sorgen altoo dat si gebrec sullen lijdē/ wāt si geen betrouwē hebb in God/ eñ dusdanige menscen werdē nu gerekent i die wereldt eerbare eñ goede cooplupdē. Mer ic en se ghe niet/ dattet een goet kerstē mēsch is/ die al heel o hē seluē staet in allen dingē/ wāt hi geen goet/ eñ va betrouwē heft in die belostē Cristi Jhū. Hoe solde Cr stus eē goet mēsch verlatē/ eñ vergetē die al sijn hoo eñ betrouwē alleen in Godt is settende/ anghemer dat sijn goetheit also minnelikē eñ mildelikē spijst/ e cleet de muskijns/ eñ vogelē des hemels! Nu willē w

gaen tot die redē eñ materie vā de profitē eñ eerlÿche
den diemē gelooft eñ meent te vercrigen door die rÿc
dōmē. Ten eerstē salmē wetē/ dat die natuerlike Phi=
losophen/ daer in ouer een dragen/ dat onder alle goe
de dingē die in haer seluē eenichsins eerlÿc eñ profite=
lÿc mogen wesen/ so holdē die tÿttelike rÿcdōmē den
nederstē eñ laetstē plaetse. Eñ na die deylinge eñ par
ticie vandē Philosophe Epitectus genaemt/ so vindē
wi dat die duechde alleen indē mensche is/ eñ alle an=
der dingen sijn butē den mensch. Mer onder alle din=
gen die butē ons sijn/ so is dat ghelt eñ die rÿcdōmē al
der meest butē ons/ eñ onder al die dingen die buten
ons sÿn/ soe en machmē niet vinden dat ons min pro=
fÿts eñ goets doet dā die rÿcdōmē. Of ghi al dat golt
eñ alle costelike ghesteentē haddet diemē vindē moch
te/ eñ ghi alle die rÿcdōmē des geheelē werelts besaet
soldt ghi God daerom meer behagen dā ander men=
schen? Oft soldt ghi daerom een haer te beter wesen?
Of soldt ghi te wÿser/ eñ te geleerder wesen? Of sol=
det ghi daerom ghesonder eñ vromer vā lichaem we=
sen? Of soldt ghi daerom schoonre vā lichaem eñ ion=
gher vā iarē werdē dan ghi sÿt? Mer die wereltlÿcke
menscen seggē dat die rÿcdommē voortbrengē eñ ma
ken wellustē. Het is also/ mer dese wellusten dodē die
siel. Voort seggen si/ dat die rÿcdōmē een sake sÿn ter
werelt geeert eñ hooch geacht werdē. Het is also mer
ghi moet verstaen eñ anmerckē wat eer dat si vercri=
gen/ eñ vā wien si gepresen eñ gheeert werdē. Seker=
lÿc het is een valsche eñ vergāckelike eer/ eñ die u prÿ
sen eñ eerē die hebbē alleen behagē in sotte eñ valsche
dingen eñ als een mēsch van dusdanighe quade men=

scē eñ flackeerders gheeert eñ ghepresen wert/ so wert hi sonder twyfel onteert eñ ghelaeckert/ wāt die quade menschen en prijsen niet dan dat quaet is. Mer dat is warachtighe eere/ alsmē ghepresen wert om eerbaer saken vā eersamē eñ waerdigen personē/ mer die alder meeste eñ hoochste eere eñ prijse is/ datmē Cristo Jhū behaecht. Die warachtige eere en is geē loon der rijcdōmē/ mer een loon des duechts. Mer wy sien dattet ghemeen slechte volc dē rijckē menscen blydelikē ontfangē eñ vrientschap bewisen/ eñ si wyckē eñ scheydē vā haer voornemē eñ opinie eñ in allē dingē volghen si haer opinien eñ wtsettingen. O ghecke eñ sotte rijcke mēsch/ dz volc eert v goet eñ bonte eñ costelike cleederē/ mer v persoon en achten si niet. Eñ als ghi v seluen vā binnē wilt doorsien/ so sult ghi vernemē eñ anmerckē die ellendighe armoede vā v hert eñ waert bi also dattet volck sien mochte hoe v herte ontstelt is/ so soldē si v seer ellendich ordelē te wesen/ ghelijckerwijs als si v nu seggen eñ holdē salich te wesen. Eñ mē seit ghemeenlikē dat die rijcdōmen vriendē makē. Ic bekenne dattet also is/ mer si makē alleen valsche vrienden/ eñ datmē v lief heft eñ vrientscap bewijst dat en ghescKiet niet tot v profitē/ mer si die v te wille sijn die soeckē hē seluē eñ haer eygen profitē. Eñ anghaende die manier des vrientschaps/ so is een rijc mensch die alder onsalichste bouē alle menscen. Want ten is niet mogelikē dat hi sal mogen wetē/ eñ bekennē wye sijn warachtige vriendē sijn/ eñ wye sijn beueynsde vrienden sijn. Den eenē behaet hē int heymelijc om dat hy alte sparich eñ tay is. Den anderē beniit hē/ om dat hy rijcker is dan hi. Den derden soect sijn eygen baet

eñ daerom toont hi hē altoos een vrolijc gelaet hē toe
lachende eñ plupmstrijckēde eñ hoenich om die mont
smerende/ op dat hi yet vā hē sal mogen verchrigē. Eñ
die hē in sijn tegenwoordichept die meeste vrientscap
bewijsen eñ thonē dese wensscen eñ begherē dicwijls
int heymelijc om sijn qualijck varen/ eñ om sijn doot.
Daer en is niemāt vandē ghenē die hem alder liefste
schijnē te hebbē/ of si haddē hē lieuer doot/ dan dat hy
langher solde leuē. Eñ vā al die ghene daer hy grote
vrientsschap mede heft/ eñ die hē mede warich syn/ so
en heft hi niemant die hem die rechte waerhept sept.
Eñ ist bi also datter ter auenture een gheuondē wert
(dat seer seldē geschiet) die een rijc mensch betamelikē
eñ te rechte lief heft/ so geschiedet ghemeenlijc dat dus=
danigē rijckē mēsch altoos vermoedē eñ suspicie heft
op alle die ghene die hē vrientschap/ eñ liefte bewisen
eñ hi meent eñ ordeelt dat si altesamē gripende ghierē
sijn die altoos na dē crenge volgen eñ vlyegen/ eñ dat
si hē begerē berovt eñ arm te makē/ als die Moespen
die dat bloet wt dē menscē suyckē. Aldus so vindē wy
dat alle dye profitē die de rycdōmen schijnē met haer
te leyden/ dese en sijn nyet anders dan een valsch be=
droch/ eñ een schimme/ eñ seer bedriechlic/ mer si brē
gen met haer (dat seer te beclagē is) ontellike veel wa
rachtich quaets eñ misuals/ eñ (dat alder archste is) si
benemen ons veel warachtich goets. Eñ indien ghy
wilt ouerleggen eñ rekenē wat rijcdōmē dat ghi ont=
fangen hebt/ eñ hoe ghi die gewonnē hebt/ eñ hoe ghi
die wt ghegeuē eñ gebesicht hebt/ so sult ghi sekerlikē
vindē datie v onghelijck meer lasts/ eñ schade anghe=
brocht hebben dan ghy opt profijts daer van ghehade

hebt. Ghi moet ooc mede anmercken wat groter ar-
beyt/ eñ moyenisse datmē doen moet eer datmen dye
rijcdōmē vercrigē mach eñ met wat perikelē eñ sorch
uoldichedē datse bewaert werdē/ eñ met wat groter
rouwe/ eñ droefheit dat si verlorē werdē. Eñ om dese
sakē werdē die rijcdōmē vā Cristo int Euāgelie ghe
tē distelē eñ doornē/ wāt si des hertē vrede eñ ruste (die
alder soetste is voor den menscē) wert met alreley sor-
gen becōmert eñ verstoort. Eñ die honghert eñ dorst
na die rijcdōmē/ die en wert nēmermeer versaet/ hoe
veel rijcdōmen dat hi ooc mede vercrijcht/ mer sijn be
geerlicheit eñ onuersadelike ghiericheit/ wert altoos
meer eñ meer ontstekē/ eñ si brengen also te mets een
rijc mensch tot misual vā allē sondē. Eñ bedriecht/ eñ
besmeert v seluē niet te vghheefs seggēde aldus. Men
mach wel lichtelikē ghelijc wesen rijc eñ goet vā leuē
hier teghens sult ghi denckē/ wat die waerheit Cristꝰ
Jhūs int Euāgelie gesprokē heft/ als dattet lichter is
eenē cameel te gaen met sinē bulte door dat ooch ende
gaetkijn vā eenē naelde/ dan dat een rijc mēsch solde
mogen ingaen int rijc der hemelen. Eñ het is opelikē
eñ plaen warachtich/ dat sinte Jheronimus seyt/ dat
een rijc mensch een heer oft eē erfghenaem des boos
heits is. Grote rijcdōme en wert nēmermeer verga-
dert/ noch besetē eñ bewaert sonder sonde. Ghedenct
dat dese tijtelijcke rijcdōmē/ v beroufē van veel beter
goet eñ rijcdōmē/ wāt die de rijcdomme lief heft eñ in
groter waerdē holdt/ die behaet die edele duechdē/ eñ
alle eerlicke constē. Behaluē al dat nv voorseyt is/ so
is dese sonde des ghiericheits also groot/ dat si vā sin-
te Pauwels wert genaēt te wesen afgoderie/ eñ daer

om en isser geen sonde daer Crist⁹ min mede ouer ec comt dan dese ghierichept. Eñ ten is oock mede niet moghelijcken datmen God eñ die ghiericheit gelijck te morde ende te passe sal dienen.

¶ Noch vã die remedien eñ boeten tegens die sonde des ghierichepts/opt cortste in een ghetoghen.

Ghi sult lichtelickẽ aflatẽ die rijcdõmẽ lief te hebbẽ eñ groot te achtẽ/ ist dz ghi naerstelickẽ wilt eñ weet te onderschepdẽ/ eñ te onder kennẽ die warachtige goedẽ mz die valsce goedẽ eñ de beuepnsde eñ bedriechgelike profitẽ met die warachtige schadẽ eñ dat ghi ooc mede leert beschouwẽ/eñ lief hebbẽ dat opperste eñ beste goet/want als ghi dit allẽ hebt bi v eñ in v(niet tegẽs staẽde dz v alle ander goet ontbreect)so wert des menscẽ hert oueruloedeliken daer mede vuolt eñ nochtãs is des mẽscẽ hert allso ontfanckelijc eñ diep eñ breet/dattet niet versaet solde mogen werdẽ met al tgoet vã deser werelt. Ghi sult dicwijls ter hertẽ trecken eñ ouerdenckẽ hoe dat ghi naect/ eñ arm eerst ter werelt sijt ghecomẽ/ eñ dat ghi vã slijm der eerdẽ sijt gemaect/ eñ wilt denckẽ hoedanich v de eerde weder sal ontfanghen/als ghi sterft. Neemt altoos voor ogen vandẽ rijckẽ sotten mensche/daer wp int Euangelie vã lesen/dat hẽ aldus geseit werde. Vã dese nacht sullen si v siel vã v epsscen eñ nemẽ/eñ wpe sal dese rijcdõmen hebbẽ die ghi vergadert hebt. Ghi sult v hert treckẽ eñ af stellen vã alle quade castumen eñ gewoontẽ des ghemeenẽ volcx/eñ keert eñ buicht v seluẽ tot de armoede vã Maria Gods Moeder eñ vã den Apostelen eñ martelarẽ/eñ alder meest sult ghi v seluẽ spiegelẽ eñ exempel nemẽ vã Xpo v hooft. Eñ al

toos sult ghi voor ogen nemē die vreeselike dreigemē
tē eñ pijnē/daer Crist⁹ Jesus dē rijcken menschen vā
deser werelt dicwijls mede gedreycht heft.

¶ Teghens die eerghierichheyt.

IS het bi also dat dye eerghierichheit v bekoort met
hare toueriē so sult ghi v seluē wapenē mit dese
remediē eñ boetē. Dat sult ghi voor eē sekere eñ
vaste regel holdē (also hier bouen nv vclaert is) datter
anders geen warachtige eere en is/dā die yemant be
wesen eñ ghedaen wert alleen om dye warachtighe
duechde/nochtans so moetē wi dusdanige warachty=
ghe eere somtyts ontlopē eñ schuwen/ghelijckerwijs
als ons Crist⁹ Jhū heeft geleert met sijn exempelē eñ
werckē eñ met syn woordē eñ hillige sermonen. Mer
daer is een sonderlinghe eer die een kerstē mēsch wel
begerē mach/dat is/gepresen eñ gheloeft te werdē vā
God almachtich/eñ niet vā die menscē. Want als Sin=
te Pauwels seit/die vā God gepresen wert/die is wa=
rachtelikē duechtsaem eñ goet. Mer wāneer yemāt
vā een mēsch geeert eñ gepresen wert om eenige qua
de eñ oneerbare sakē of om sondē eñ die hem prijst/eñ
eert dat die ooc mede quaet eñ oneerlijc is/so en mach
mē niet met recht seggen dat alsulcke eere warachti=
ghe eer is/mer het is grote bespottinghe eñ schempe
Ist sake dat ghi gepresen eñ gheeert wert om v schoō
heit/eñ crachtē/eñ om v rijcdōmē/ of om v edele ghe=
slacht/ eñ diergelijckē dat en salmē noch gheen eer he
ten te wesen/wāt ten is niet mogelickē datmē verdie=
nen mach eenighe eere met een sake daermē niet om
en verdyent ghepresen/eñ gheloeft te werden. Maer
alsmen verdient ghespresen te werden om een eerba=

re sake/dat sal warachtige eere wesen/mer die dusda-
nige warachtighe eere verdient die en salse nochtans
niet vandẽ menschẽ begeren/eñ hi sal te vredẽ wesen
met die duecht/eñ met die conscienci des rechtuaer-
dicheits/verblidende hẽ seluẽ in God vā die tuychnis-
se des goedẽ consciencie. Wilt nv sien eñ aenmercken
hoe die werelt seer te vsmadẽ eñ te spottẽ is/tot wiẽs
begeerte dat ghemeen volc allso seer geneycht is. Ten
eerstẽ sult ghi aenmerckẽ vā wat menschẽ die eere ge
gheuẽ wert/wāt si wert sekerlikẽ gemeenlikẽ ghege-
uen vandẽ genẽ die gheen onderschept en hebbẽ tus-
schẽ eerbare eñ oneerbare dingen. Voort so moetẽ wi
aenmerckẽ dat wi dicwÿls gheeert werden om starc
heyt eñ wÿsheyt/eñ om rÿcdōmen/eñ ander middel-
baer goedẽ/eñ dicwÿls ooc mede omsnode eñ vileyni
ghe sakẽ. Eñ wi werdẽ dicwÿls gheeert door dwalin
ghe der menschẽ/als si ons grote eer geuen/die wi on
waerdich sÿn te ontfangen. Eñ so wie den anderẽ eer
bewÿset die doet dat ghemeenlikẽ door vrese/eñ men
moet hẽ wederom vresen eñ ontsien oft hi eert v daer
om/op dat hi profitẽ eñ baet vā v mach hebbẽ/ eñ dye
v eert tot sÿn eyghen baet die en eert v niet/mer hi be
spottet v oft hi eert v om eenige tÿttelike eñ geschapẽ
dingen die hi seer hooch eñ groot achtẽde is/die noch
tans niet waerdich en sÿn gheeert te werden/eñ men
sal medelidẽ met hem hebbẽ dat hy aldus onwetende
dwaelt/oft dat hi ordeelt/eñ meent dat ghi verciert eñ
ghecieet sÿt met sommige duechdẽ diemẽ schuldich is
te eerẽ. Eñ wāneer ghi nv weet eñ beuoelt dat ghi die
duechdẽ in v niet en hebt/ eñ dattet alsoe niet en is als-
mẽ onder die mensçen seyt/ so weest dan sorchuoldich

dat ghi moecht werdē/dat v euē mēſchē v vermoedet
eñ oꝛdeelt te weſen. Eñ iſt ſake dat ghi warachtelikē
gheeert wert om die duechdē die in v ſijn ſo ſult ghi al
le die eere geuē eñ toeſchicken God almachtich/dooꝛ
wien ghi alle goet doet/eñ die ghi ſchuldich ſijt te dāc-
ken eñ te louē vā alle die duechdē daer ghi om geeert
wert. Eñ gelijckerwijs alſt niet betamelickē en is ōs
ſeluē houaerdeliken die duechde toe te ſcriuē eñ toe te
ſchickē/ recht of wi die vā ons ſeluē eñ dooꝛ onſe crach
ten dedē/alſo en is oock mede nyet behooꝛliken dat wy
die eer met hoochmoedicheit tot ons ſeluē ſullē treckē
Wāt wat iſſer duller eñ vertwifelder dinc dā dat een
menſch dat loon vā ſijn werckē ſal waerderē eñ metē
eñ ſettē in die opinie der menſchen? Der menſchē opi-
nien ſijn ſeer onſeker eñ verwādelijc/wāt het is in ha
ren handē te ſeggen alſt hē ludē belieft eñ luſt/eñ dye
eere die ſi v nv gheuē die ſullen ſi v terſtont weder on
treckē/eñ na dat ſi v gheeert hebbē/ſo ſullē ſi v weder
onteerē. Eñ daerom en yſſer gheen dwaſer dinc/dan
dat een mēſch hē ſeluē verblijt eñ verhouaerdicht alſ
mē vandē menſchē gheeert wert/of dat een mēſch on-
lijdtſaem eñ toornich wert/alſmen deſe eer vā hē trec
ket. Die eerē die ons vandē menſchē ghegeuē werdē
en ſijn gemeenlikē gheen warachtige eerē/t welc ghy
lichtelijc bi deſe redē verſtaen ſult/want deſe eerē wer
den int gemeen alſo wel ghegeuē den alder quaetſten
eñ ſondichſtē menſchē/met dē alder beſte menſchē/ia
dat noch veel meer is niemant vercriget ouervloedy
gher eñ meer eers eñ prijſe ter werelt/dā die alder on
waerdichſte ſijn/ om die warachtighe eerē te ontfan-
gen. Wilt oock mede naerſtelikē ouerdenckē hoe ſali-

gen ruste dat si hebbē/eñ hoe wel dat si daer aen sijn/
die bequamelikē eñ eenuoldelikē/eñ alleen moghen
leuē/eñ dye hem seluē nyet en becōmerē met eenighe
moyenissen eñ rumorē des werelts/eñ die hē seluē ge
heel eñ al af stellē vā alle oplope des houaerdicheits.
Hier tegens sult ghi ouerdēckē/hoe vol vōdriets eñ sor
ghen/eñ perikelē/eñ banghichedē dattet leuē is van,
den ghenē die macht eñ becōmernisse ouer ander mē
schen hebbē/eñ hoe swaer dattet is in voorspoet hē sel
uen niet te verghetē eñ te versuymē/eñ hoe groot eñ
streughe dattet is in eenē gladdē eñ slyckygen wech
der wereltliker becōmernissen te staen eñ te gaen/eñ
iuz in sondē te vallē/ eñ in wat groter perikel vā haer
siel si staen om te vallē vā harē state/eñ alle eere is ge
menget met die alder grootste sorge eñ laste. Eñ wilt
ooc mede ouerdenckē dat strenge ordeel/ dat gaen sal
ten ionxstē dagen ouer den genen die hier haer seluē
met forts of met subtijlheit willē settē eñ verheffen in
officiē eñ eerē bouē andē menscē. Eñ die hē seluē voor
moedicht eñ neder slaet ondē eē andē/de sal geholpē wer,
dē vā de barmherticheit eñ genade Gods. Mer de hē
seluē verheffen wil tot eere eñ officiē die sluyt butē hē
die hulpe eñ bistant des godliken gratie. Ghi sult al:
toos in v hert vestigen dat leuē eñ exempel vā Cristo
v hooft. Wat isser na die werelt oyt geweest onedelre
versmadeliker eñ oneerlijcker dā Crist? Ihūs: Ansiet
hoe seer hi versmaet heft alle eerē die hē ghcoffert eñ
ghegeuē sijn/die nochtās meerder was in hē seluē dā
alle eer diemē hē doē mochte. Ansiet hoe hi die eer be
spottet heft/ doē hi was sittende op eenē Ezel. Ansiet
ooc mede hoe hi die eer verdoemt/ eñ veroordelt heft

doē hi ghecleet was met dat purpurē cleet/eñ doen hi ghecroont werde met eenē doornē croone. Eñ aensiet hoe danigē eñ oneerlikē eñ v̈smadelickē doot hi v̈croerē heeft. Mer al ist dat dye werelt hē v̈smade in sijn oot-moedicheit/dē hemelschē vader heeft hē nochtās gro-telyckē gheeert eñ glorificeert. O kerstē mensch wilt alle tijttelike eer verachtē/eñ laet v glorie eñ blijschap alleē wesen int cruys eñ in die passie Cristi Jhū waer in al v salicheyt ghelegen is. Wat sullē v doch helpen mogen alle die mēschelike eerē indien v God v̈werpt eñ versmaet eñ indien v die Engelen vermaledijden.

¶ Teghens die opriȷsinghe eñ opblasin-
(.:.) ghe des herts. (.:.)

Ghi en sult niet opgeblasen/noch hooch hertich-wesen/indien dat ghi v seluē regelt eñ ordineert na dese gemeene bisprake/kēt v seluē/dat is in-dien in v is eenichdinc dat groot eñ scoon eñ eerlijc is wilt dat holden eñ achtē te wesen een sonderlinge gra-cie eñ gaue Gods eñ niet v eygē goet eñ duechde. Eñ ghi sult weder ō deckē/als ghi yet in v beuint dat oot-moedich of snoode/eñ cleyn/eñ leelijc/eñ quaet is/dat sult ghi v seluē alleē toe scriuē Ghi sult oec mede ouer denckē in wat groter eñ leelijcker vuylichedē ghi ont-fangen sijt eñ gheborē/hoe naect/hoe arm/hoe berste-lijc eñ onuerstādelijc/eñ hoe onsalich eñ ellendich dat ghi in dit licht des werelts voort gecomē sijt. Eñ wilt oec mede anmerckē dit sterflijcke lichaem/hoe dattet ombeuangen is eñ oueruallē met menigerleyn siecten ongeuallē eñ plagen, Eñ neemt oec mede voor ogen hoe gheringe dat een cleyn dinc mach ter neder wer-pen dē hogen moet eñ grotē roose/die alsō seer opge-

blasen is met die wint/ eñ gheeste des houaerdicheits
Eñ gaet tot v seluẽ eñ ondersoect/ wat die saeckẽ eñ re
den is/ waer õ dat ghi aldus groot behagen hebt in v
seluẽ. Ist om schoonheit/ wijsheit/ rijcdõmẽ/ eñ ander
middelbaer goede dingen/ so ist sotheyt. Ist om oneer
lijcke/ eñ sondighe saeckẽ/ so ist raserie eñ dolheyt. Ist
om warachtige/ eñ eerbare doechdẽ. so ist ondãcbaer
heit tegẽs God. Ghi sult ooc mede ouerdẽckẽ datter
geen sekerliker eñ vaster teykẽ eñ bewijs eñ kennisse
des domheyts/ eñ des onwetenheyts is/ dan als een
mensch op hẽ seluẽ staende/ groot behagen in hẽ seluẽ
eñ in sijn wercken heft. Behaluen al dese dingen/ soe
en isser gheen beclaechlijcker manier des sotticheits/
dan als yemants hert/ eñ moet opgeblasen wert/ als
een mẽsch hẽ seluẽ gheeft onder sijn heerscappie/ hier
tegẽs sult ghi denckẽ/ dat God almachtich veel meer
der/ eñ mogender is staende bouẽ v hooft/ die alle ho-
uaerdighe eñ hoochdragende eñ hardtneckighe men-
schen verdruckende is/ eñ die alle hoge bergen effent
eñ plaen maect met die leechtẽ eñ dalen der ootmoedi
gher hertẽ/ eñ die den houaerdigen Engel met allen
duuelẽ niet gespaert heft. Dese dingẽ (al ist dat si licht
sijn) sullẽ v ooc mede seer behulpelijc wesen/ in dese sa
ke/ als dat ghi v seluẽ altoos setten eñ ghelijckenẽ sult
met den ghenẽ die beter sijn/ dan ghi in deser manie-
ren. Ist sake dat ghi behaghen hebt in v seluẽ om dye
schoonheit eñ vromicheyt des lichaems/ ghelijct v bij
den genẽ/ die v in schoonheit eñ vromicheyt veel te bo
uẽ gaẽ. Ist sake dat ghi v seluẽ verheft eñ verhouaer-
dicht in v wijsheyt eñ geleertheyt/ so sult ghi dencken
datter veel wijser eñ geleerder menscẽ sijn dã ghi sijt

eñ ghi en ſijt nauwelijc waerdich haer Diſcipel te we
ſen. Eñ als ghi meent dat v grote eer gedaen wert eñ
dat ghi veel goets gedaẽ hebt/ ſo wilt weder om daer
tegens ouer leggẽ dat v noch veel meer goets/ eñ eer
gebreect in God eñ ghi ſult met ſinte Pauwels verge
ten alle die goede werckẽ eñ eere die voorledẽ ſijn/ eñ
ghi ſult arbeydẽ/ eñ naerſtich weſen om nv voort an
te volbrengẽ alle goede werckẽ de voor v eñ toecomẽ
de ſijn. Het is ooc mede ſeer profitelikẽ eñ vã node dat
wi terſtont als wy opgheblaſen werdẽ met die wint
des houaerdicheyts eñ hoocherticheyts/ onſe miſual
eñ miſdaet voor ogen nemẽ/ eñ verwandelẽ alſo onſe
ſondẽ in een verbeteringe eñ remedie tegens die ſon-
den/ om alſo dat een fenijn te verdriuẽ met dat ander
eñ dit ſal aldus geſchiẽ. Wãneer wi vã deſe hooch her-
ticheit ghetempteert werdẽ/ ſo ſullẽ wi voor ogen ne-
mẽ eenige grote ſchande of miſmaectheyt die in onſe
lichaem is of ghe weſt heft/ of dat wi eenich ongeual
eñ ſonderlinge ſchade eñ quaet auontuer gehadt heb
ben bi geual of door onſe eygẽ ſotticheit eñ verſuyme
niſſe/ daer onſe hert ſeer mede ontſtelt eñ beſwaert is
eñ dan ſullen wi na volgen dat exempel vandẽ Paeu-
we/ alſoe dat wy alder meeſt ons ſeluẽ ſullẽ anſien/ eñ
anſchouwẽ int middel daer wy alder miſmaectſte/ eñ
leelijcſte ſijn/ eñ van ſtondẽ an ſal onſen hoghen moet
met den Paeuwe ſincken eñ neder vallẽ. Eñ ghi ſult
ooc mede gedenckẽ datter gheen ſonde en is/ de God
meer miſhaecht eñ die bidẽ menſcen principaliken eñ
ouer al meer behatet is dã de beſpotte eñ begeecte hoe
uaerdicheit. Mer die ſachtmoedicheit eñ ootmoedic-
heit maect ons anghenaem voor God/ eñ vereenicht

ons met die menschē/also dat si ons goet gunstich sijn
Eñ opt cortste te sprekē/so vindē wi twee dingen dye
ons bisonder bescermē eñ beletten vā houaerdie. Ten
eerstē so moet ghi aenmercken wat ghy in v seluē sijt
eñ ghi sult vindē dat ghy niet anders en sijt dā leelic,
ke stancke int begin vā v leuē/ eñ al v leuen en is niet
anders dan een opgheblasen blase/ die met een cleyn
punte vā eenē naelde ghestekē wert/ eñ terstont ver-
gaet al haer opgheblasenheit/eñ als een mensch doot
is/so wert hi een spijs der wormen. Ten anderdē sult
ghi anmercken wat Cristus voor v is gheworden/ eñ
hoe seer dat hi hem seluen verootmoedicht heft.

¶ Hier nae volgen die remedien eñ boetē tegens die
toornicheyt/ eñ tegens die begeerlicheit des werelts.

Wanneer v eenige grote droefheit eñ bangic-
hz of bitterhz des herts eñ des moets tēpteert
eñ v̄wrecket tot wraecke/so sult ghi dā denckē
dat die gramscap niet an̄ds en is dā dz si met beuevnsst
heyt eñ vā buytē naevolcht die starcheyt eñ vromic-
heyt teghens die sondē. Daer en is niet dat wijsticker
is/eñ men mach gheen meerder eñ sekerer teykē vin
den vā een verworpē eñ cleynmoedich hert/dā dat eē
mēsch hē seluē v̄blijt als hi zijn ongelijc wreeckē mach.
Ghi laet v dunckē/ dat ghi vroem eñ moedich sijt als
ghi niet veel ongheliјcx wilt lijdē/eñ met dese manier
gheeft ghi v eygen krāchheit eñ onwetēheit te kennē
wāt ghi en moecht v eyghen toornigen moet(dat een
man toebehoort)niet bedwingē noch matigen. Dan
salmē v achtē eñ rekenē manlic te wesen/wāneer ghi
vromelikē eñ eerlikē meer versmaet eens anders sot-
heyt/dā dat ghi die soldet nauolgen. Mer ghi segt al-

dus. Hi heeft my schade gedaen/ het is een fel eñ strac kerel/ hi is seer spijtich vā woordē/ eñ daerom wil ick mijn onrecht tegens hē wreeckē. Hier tegens sult ghi denckē/ hoe dat hi argher eñ snoder is/ so veel te meer sult ghi v seluē wachtē/ dat ghi hē niet ghelijc en wert Wat isser meer raserie eñ onsinnicheyt/ als ghy wilt wreken eens anders onsedicheit eñ boosheyt/ dat ghi dan veel arger eñ onmanierliker wert dā hi/ Ist sake dat ghi versmaet die spijticheyt eñ ouerlast die v ghe=daen is/ so sullē alle menscē ūstaē eñ ordelē dat ghi dat onuerdient eñ sonder v schult lijt. Mer indiē ghi daer om beweghen eñ verstoort wert/ so geeft ghi daer door te kēnē dat ghi dat lijt bi v schult eñ dat ghi dat tegēs v euē mēsch wel verdient hebt. Daer na sult ghi ouer leggen/ dat indien yemāt eenige schade geschiet is vā een ander/ so en vergaet/ noch en vermindert dese sca=de niet als mē daer wrake tegēs doet/ mer si wert daer mede vermeert. Wāneer solde doch eenige twiste vā onrecht ter neder geleyt werdē eñ ten eynde comē/ indien een yeghelijc sijn leet/ eñ onghelijc solde willē al=toos vergheldē eñ wrekē? Wāt als die partien malcā der niet te vredē en willen stellē/ so vermeert eñ wast die viantscap eñ die viandē an beydē siden/ eñ die bit=terheyt eñ droefnisse des herts wert altoos rauwer/ eñ vernieut/ eñ hoe dese twiste dueriger is/ also veel te onghenesliker is si. Eñ door sachtmoedicheyt eñ ver duldicheyt comt die wijs tot kēnisse/ eñ wert genesen den genen die dat onrecht ghedaen heeft eñ beghint al so seer tot hē seluē te comē/ dat hi wt een quaet viant/ die alder beste eñ sekerste vrient wert. Mer als ghy v ongelijc wilt wrekē/ soe wert dat quaet dat ghi meent

vã v te verdriuē eñ te verjagē vermeert eñ dat ghi op ghesettet hebt teghens v viant te doen/ dat comt die= wijls weđ op v mit veel quade profitē. Dat sal ooc me de een grote remedie wesen tegens die toornicheit/ in dien dat ghi (also voorscreven is in die declinghe eñ parti cie vã allen dingen) wilt anmerckē/ dat den eenē men sche den anderē niet en mach belettē noch schadelijck wesen tegens sijn wille/ dã alleen in dingē die tijttelijc eñ wtwendelijc sijn/ die een mensch niet veel angaen. Want die warachtighe goeden eñ duechdē des herts en mach niemant vã ons nemē dan God alleē eñ die en doet hi niemant/ dan die teghens hem ondancbaer sijn/ eñ hi mach ons alleen die goede duechdē gheuen welcke duechdē hi niemant gewoonlijc is te weyghe ren eñ te onttreckē/ dan den wredē/ eñ fellē hardtnec= kigē menscen. Want geen kerstē mēsch wert misdaē noch gequest/ dã alleen vã hē seluē/ eñ dat ongelijc en is niemant schadelijc/ dã die dat seluer doet. Dese din= ghen sullē v ooc mede seer helpē (hoe wel si nochtans licht eñ cleyn in haer seluē sijn) Als v yet misdaē is/ so en sult ghi daerom gheenē grotē rouwe in v hert heb ben/ indien dat ghi bequamelijkē by melcander weet te vergaderē die circūstanciē eñ ōmestandē der retho= resinē/ eñ v schade eñ ongeual die v ouercomt die sult ghi cleyn eñ licht achtē/ eñ dat onrecht dat v ghedaen wert/ dat sult ghi weynich of niet achtē/ in desen of in deser ghelijckē manierē. Die mensch heft mi misdaen mer het is lichtelijc eñ goet te vbeterē eñ men behoor tet gheringhe te vergheuē/ want het is een kint/ of hi is onbesocht/ of hi is een iongelinc/ oft het is een wijf of hi heft dat gedaen door raet/ eñ ingeuē vã eē ander

of hi en weet niet beter/of het is wt een haesticheit eñ
onbedocht eñ sonder arghe geschiet/of hi was wel ge
droncke͂/eñ dierghelijcke͂/ aldus ist wel recht eñ rede͂
datment he͂ lichtelijc sal vergeue͂. Eñ indient also ghe
schiet dat mi swaerlike͂ misdaen is/ so sal ic anmercke͂
wie tegens mi misdaen heft/wa͂t het is ter auentuere
mijn vader/oft mijn moeder/oft mijn suster/ of myn
broeder/of mijn meyster/of mij̃ goede vrient/of mijn
huysvrouwe/eñ daerom ist wel gelijc datme͂ he͂ dit on
recht eñ misdaet vergheue͂ sal om sijn liefte eñ vrient=
schap eñ magentheit die hy tot mi heft of voormaels
ghehadt heft. Eñ ist saecke dat ghy v onrecht wilt te=
ghens he͂ wreke͂ eñ vergheld͂e/ so wilt dat onrecht leg
ghen eñ gelijckene͂ met allen andere͂ weldade͂ die hi v
in voorlede͂ tijde͂ ghedaen heft/of noch doen mach/of
ghi sult sijn misdaet gelijckene͂/ met dat ghi hier voor
tijts hem dicwijls vertoornt hebt/of noch vertoorne͂
moecht eñ ghi sult aldus in v selue͂ seggen. Het is wel
waer/hi heft mi misdaen/ mer in voorlede͂ tijden heft
hi mi dicwijls ghebaetet/ eñ veel goets ghedaen. Die
weldade͂ te vergheté/eñ alle onrechte͂ te ghedencken/
dat is een teyken va͂ een quaet onurijch/eñ illiberael
hert. Eñ al ist dat mijn eue͂ me͂sch mi nv wat v̊toornt
eñ misdae͂ heft/ mer ic hebbe he͂ dicwijls al veel meer
misdaen/aldus soe wil ic he͂ dit altesamen met ganser
herte͂ vergeue͂/op dat hi door mijn exempel op een an
der tijt mi weder sal vergeue͂/als ic tegens he͂ misdoe
Mer den alder beste͂ raet eñ verbeteringe tegens die
toornicheyt eñ wrake is/ dat een me͂sch sal dencke͂ als
he͂ va͂ sijn eue͂ mensch misdaen wert hoe swaerlike͂ eñ
hoe dicwijls/eñ wat hy misdaen heft tegens God/eñ

met hoe veel manierē eñ namē vā sondē dat hi geuallē is in die toorn Gods. Also veel als ghi vergeeft uwē mede broedē die v sculdich is eñ misdaē heft/ also veel sal v God v sondē vergeuē. Dese manier ō onse scult te betalen met eens anders ghelt/ heft ons gheleert Crist9 Ihūs/die seluer is dē genē die wi schuldich sijn Crist9 en sal sijn wet nz versmadē noch versakē/ die hi seluer ingesettet heft. Men vint noch veel menschen die om verghiffenisse eñ aflaet vā haer sondē te vercrigen te Romē lopē eñ reisen tot sint Jacobs in Galatiē eñ si coopē groote eñ brede aflatē. Ic en misprijse nz dz ghi also doet/mer ic prijse dat ghi alle dinc wel doet/ al soot behoort. Mer daer en is nochtans gheen bequamer manier/door welcke ghi versoent moecht werdē met God na v misdaet/ dan dat ghi lichtelijc versoent wert met v mede broeder dye v misdaē heft. Vergeeft v euen mensch een cleyn misdaet(want het is al licht eñ cleyn dat den eenen mensch teghens den anderen sondighen mach) op dat Christus v vergeuē wil also veel ontallike misdadē daer ghi hē dagelijcx mede vertoornt. Hier tegens seyt dat ghemeen volc aldus. Het is seer swaer eñ lastich/ dat een mensch sinen bitteren eñ fellen toornigen moet/ solde schuldich wesen te bedwingē. O mensch en helpet v niet dat Christus veel meer spijts eñ swarer eñ onuerdiende pijnē voor v geledē heft? Wat waert ghi/ doē Crist9 voor v zijn costelike siel ghegeuē heft eñ den doot ghesmakē is. Waert ghi niet sijn viant? Ansiet ende anmerct hoe sachtmoedelikē dat hi v verdraecht vā daghe tot daghe/ als ghi in die olde sondē weder sijt vallende. Ten laetsten sult ghi oock mede denckē/met wat groter verduldicheyt

dat Criſt⁹ voor v gheledē heft ſchempige/ eñ ſpijtighe
woordē/ bandē/ ſlagen/ eñ int eynde den alder ſchan=
delijcſtē doot. Wat wilt ghi v ſeluē verhagē eñ beroe=
men vā Christo v hooft/ indien dat ghi niet naerſtich
en ſijt om te weſen int lichaē? Ghi en ſult niet weſen
eē lidt Criſti/ten waer dat ghi nauolchde die voetſtap
pē Criſti. Mer ghi ſegt nv weder. Hi en yſſet nz waer
dich/dat ic hē vergheuen ſal/dat hi my miſdaen heft.
O menſch ſijt ghi dat wel waerdich/ dat v God ſolde
vergheuē al v ſondē? Ghi wilt in v perſoon hebbē/eñ
onderſockē die ghenade eñ barmherticheit Gods/eñ
waerom wilt ghi tegens v mede broeder ghebruyckē
die ſtrenge rechtuaerdicheit Meent ghi dattet groot
te is dat den eenē ſondaer den anderē ſondaer ſijn miſ
daet vergeeft/als ghi wilt denckē dz Criſt⁹ indē cruy=
ce ſinē hemelſcen Vader gebedē heft/ voor den genen
die hē gecruyſt hebbē? Waerom iſt v ſwaer geen wra
ke te doen tegens v mede broeder anghesien dat v vā
Criſto gebodē is niet alleē: niet te miſdoen dē ghenen
die v miſdaen hebbē/mer ghi moet daer en bouē goet
doen ende lief hebbē die v quaet doen? Waerom iſt v
laſtich dat ghi gheen quaet met quaet en betaelt/voor
welcke quaet ghi ſchuldich ſijt hē alle vrientſchap/ eñ
goet te doē/ eñ indiē ghi dat niet en doet/ſo en ſult ghy
niet doen noch weſen in uwē euē menſce dat Criſt⁹ he
uet ghewest eñ ghedaen in ſinē knecht? Ten laetſtē ſo
willē wi dat toelatē dat v euē mēſch ter auenture on=
waerdich is/ datmē hē goet voor quaet ſal doen/ mer
ghi moet daer tegēs dēckē dat ghi waerdich ſijt dz ghi
alſo ſult doē/ eñ Criſt⁹ iſt waerdich om wiens willen
ghi dat doet. Daer op antwoort ghi weder aldus. Iſt

sake datic dat olde onrecht verdrage eñ lichtelijc ver-
gheue/ so gheue ic hẽ een oorsake om weder een nieu
onrecht te verwrecke/ eñ hi salt dicwijls weder doen/
indien dat hy hier sonder schande oft schade of comt.
Hier op sult ghi wetẽ dat indiẽ ghi hem sonder sonde
moecht schuwẽ/ so schuwet hẽ/ moecht ghi hẽ genesen
so helpt hẽ/ moecht ghi hẽ verbeterẽ/ so verbetert hẽ/
moecht ghi sijn verwoetheit helpẽ/ so gheneest hẽ/ eñ
doet altoos v best om hẽ tot vrede te brenghen. Eñ ist
sake dat ghi hẽ met duechdẽ niet verwinnen moecht/
soe laet hẽ dan begaen/ eñ past dat ghi goede liefte hol
det/ eñ het is veel beter/ dat hi alleen vergaet/ dan dat
ghi alle beyde met melcandre soldet vergaen eñ ver-
doemt wesen. Die meent ende weet dat hi een ander
quaet ghedaen heft/ dien sult ghy achten waerdich te
wesen niet eenige pijn/ of weder wraecke/ mer mẽ sal
medelydẽ eñ barmherticheit met hẽ hebbẽ. Wilt ghi
met prijs ende eere toornich wesen? Weest toornich te
ghens die sonde/ eñ niet teghens die mensch. Eñ hoe
dat v natuer meer geneycht is tot die sonde des toor-
nicheits/ also veel te naerstelijcker moet ghi v seluẽ te
vorẽ beschermẽ eñ bereydẽ eñ wapenẽ/ eñ ghi sult al-
toos een vast opset druckẽ eñ holdẽ in v hert/ dat ghy
nẽmermeer yet sult seggẽ of doẽ als ghi toornich sijt/
eñ geloeft/ noch betrout v seluẽ niet als ghi verstoort
sijt. Eñ hebt altoos sorghe eñ quaet vermoeden vã al
tgheen dat ghi na wtwijsinge vã v hert doen wilt als
ghi toornich sijt/ al ist ooc eerlycken dat ghy meent te
doen. Wilt ooc mede gedenckẽ dat tusschẽ een dol ra-
sende mensch eñ tusschẽ een verwoet toornich mẽsch
anders geen onderschept en is/ dat datter een/ een cor-

te rasernie is/eñ dat ander is een eewige raserie. Wilt
oot mede ghedenckẽ hoe veel dingen dat ghi gedaen
eñ ghesept hebt in voorledẽ tijdẽ wt eenẽ toornighen
moet/dat v nv seer berouwẽ is/het is nv te vergeefs
die te verhalẽ/wãt dat ghescȟiet of gesept is dat moet
also bliuen. Eñ als uwẽ moet bitter/eñ fel is/eñ indiẽ
ghi dan v seluẽ niet geheel en moecht bedwingẽ van
die toornicheyt/so wilt nochtans ten alre minstẽ alsoe
wijs wesen/dat ghi v bedencket/ hoe dattet met v is/
denckende dat ghi niet ghesont en sijt. Eñ als eẽ men
sche also wijs is dat hi dat gedenckẽ mach/ so staet hy
noch wel/want dat is een grote remedie teghens die
toornicheyt/ eñ het is een groot deel des gesontheyts
Eñ aldus sult ghi in v seluẽ denckẽ. Nv bin ick aldus
ghestelt/eñ dit eñ dat solde ick nv doen/mer een wey=
nich tijts hier na sal ick ander sinnẽ hebben/ eñ mijn
hert sal dan ter auenture anders g=stelt wesen/ waer
om sal ic nv wt toornicheyt doen of segghen teghens
mijn euẽ mensche/dat ic niet en sal mogen verhalen/
als ic met hẽ versoent sal wesen? Waerom sal ic nv al
rasende wt toornicheit doẽ dat mi seer berouwen/ eñ
leet wesen sal/als ic weder tot mij seluẽ come? Waerõ
en sal dat vã mi niet verwerue die redelijcheit oft die
ducht eñ goedertierenheit of bouen al Crist? dat die
tijt eẽ weynich daer na vã mi sal verwerue Ic laet mi
seluẽ duncken nae mijn opinie/ dat nyemant van na=
tuers wegen also fel eñ toornich van moede is/oft hy
mach hẽ seluẽ ten alre minstẽ also veel wel matighen
eñ bedwingẽ/ als voorsept is. Wãneer dã eẽ mensch
aldus wat geleert is/ so ist dat alder beste dat eẽ men=
sche sijn hert eñ moet solde starc/eñ hardt maken met

die redelĳcheit/eñ met eẽ vast opset/eñ met goede ge-
woonten/ dat hi niet en solde mogen beweghen noch
verstoort werdẽ vã eenighe toornicheyt. Mer dat is
een volmaect werc/als wi die sonde des toornicheyts
eñ des wraeck also seer veruolgen eñ behaten/dat ghi
voor quaet goet gheeft/ eñ dat ghy bemint den genen
die v behaten eñ veruolgen. Eñ ten laetstẽ salmẽ we-
ten/dattet eẽ menschelike maticheit is/dat wi ons sel-
uen niet altemael ouer geuen onder die toornicheyt.
Mer nẽmermeer toornich te werdẽ/dz is God alder
ghelĳcste/eñ dat is die meeste schoonheyt diemẽ heb-
ben mach. Eñ dat quaet te verwinnẽ int goet/ eñ mit
duechdẽ/ dat is warachteliken te nauolgen die volco-
men liefte Cristi Jesu. Die gramschap eñ toornicheit
te verdruckẽ eñ met eenẽ breydel eñ toome te bedwin
gen/dat behoort tot een vroom eñ hertich wĳs man.
Die toornicheit niets niet te bedwingẽ/ dat en is niet
alleen niet menschelikẽ/mer al heel beestelikẽ. Eñ in
dient v lust eñ beliefte te weten/hoe schandelikẽ eñ on-
betamelikẽ dattet is/ dat eẽ mẽsch die vͣstant vã God
ghegeuẽ is verwonnẽ wert vã die toornicheit/ so sult
ghi toegaẽ als ghi gesont eñ wel te vredẽ sĳt/ sult ghi
wel naerstelikẽ ansiẽ de gedaente des anschĳns vã eẽ
toornich mẽsch of als ghi toornich sĳt neẽt dã eẽ spie-
gel in v hãt eñ besiet v seluẽ. Eñ wãneer ghi dã siet dz
die ogen als flãmẽ staen eñ barnen int hooft/ dat die
wangẽ bleec werdẽ/ eñ dat die mõt wert tsamẽ ghene
pen/eñ dat die lippẽ beginnẽ te schuymẽ eñ dat die le-
den bestaẽ te trillẽ/eñ te beuẽ/ eñ dat die stẽme grim-
met/ eñ datmẽ van toornicheyt niet en weet watmen
doet of seyt/wye solde meenẽ dat alsulcken gruwelĳe

ken dine een mensch solde wesen? ¶ Nv moecht ghi openbaerlijc sien/mijn alder liefste vrient/wattē bre-den eñ diepē water/ eñ materie dattet solde wesen in-dien wi also voort gaen soldē vā allen anderē sonden als wi nv vā weynich sondē ghedaen hebbē/ mer wy willen nv int middel des zees van dese costelike mate rie/onse riemē in trecken eñ onse seylen willē wi ver-gaderē eñ tsamē vouwē/ eñ wy willent nv hier laten bliuē eñ datter rest/eñ achter blijft vandē anderē son-den te doen/ dat beuelen eñ latē wi staen op een enge-lijc sijn cloecheit eñ naersticheit. Wāt tē is mijn opset niet ghewest/dat wi(also wi nv begonnē hebben) al-le manierē vā sonden soldē af radē/ eñ misprijsen met sonderlinghe berispingen eñ leeringhen(want dat en solde nēmermeer eynde nemē)eñ daer tegens altoos te leerē eñ te vermanē tot die duechden die elcke son-de bisonder contrarie sijn/mer ic hebbe alleen also ve-le gedaen(dat ic gheloofde ghenoech te wesen voor v persoon)dat ic v bewesen/ eñ ghelcert hebbe een ma-niere/ eñ een sonderlinghe const des nieuwen strijts/ waer mede dat ghi v seluē moecht bereyden eñ wape nen eñ beuestigen tegens die sondē des olden leuens die al te mets weder beginnē wt te spruytē/ eñ te was sen. Eñ also wi sommighe sondē ghesettet hebben eñ verclaert hoemē daer sal tegens strijdē (twelc wi als een exemplaer eñ voorscrift voorscreuē hebben) also sult ghi ooc mede doen in eenē yegelickē sonde/eñ in allen sondē/eñ bisonder in de sondē daer ghi weet dat ghi sonderlinghe toegheneycht sijt door ghebrec des natuers of door quade ghewoontē des leuens. Eñ te-gens dese sondē daer wi meest mede becoort werden

so moetē wi sommige sekere regelē eñ remedien prin
ten eñ scriuē in onse hert/eñ wi sullē die dicwijls ver=
nieuwē eñ ouerdenckē in ons seluē/op datse ons niet
en verghetē/als wy ons daer niet in en vserē eñ wen
nen/als teghens dat quaet des achterclaps eñ des on
nutsprekens/eñ des nydicheits/eñ des gulsicheits/eñ
alle ander sondē dierghelijcke. Want die sonden sijn
alleen die viandē vandē kerstelijcken Ridderen/eñ in
den oplope eñ aenuechtinge vā desen viandē/so moe=
ten wi langhe tijt te voren onse moet eñ hert bereydē
eñ wapenē eñ beschermē met ghebedē eñ met goede
puntē eñ vermaningen eñ exempelen vandē gheleer
den mannē/ eñ met die leeringhe des hilligen scrifts
eñ wi sullen ons seluē ooc mede spieghelen int leuē eñ
in dye exempelen der hilligher menschen/mer bison=
der sullē wi exēpel nemē vā Cristo Jesu. Eñ hoe wel
ic niet en twijfel/of die hillige scrifture sal v wel ouer
vloedeliken behulpelijc wesen tot alle temptacien in=
dien ghi die dicwijls wilt ouerlesen/ nochtans so heft
mi die broederlike liefte daer toe gepoirtet/eñ vermaect
om dese voorseyde leeringen v te scriuen/op dat ic na
mijn vermogen v goede/eñ hillige opset solde vorde=
rē eñ helpē/met dit corte hantboecxken. Eñ dit heb=
be ic sonder vertoeuē/eñ seer haestelijcken gedaen op
dat ghi niet en soldet vallē eñ dwalē(daer ic seer voor
sorchde)in die ydele geestelijchept der monikē eñ re=
ligiosen/die een groot deel/ niet anders en soeckē dan
gelt eñ goet eñ tijtelike wienst eñ profitē eñ eē groot
deel vā hē luyden en soect niet anders/ wt sonderlin=
ge liefte tot God/ eñ om die sielen salich te makē/also
si seggen/mer haer liefte en is niet na die godlike wijs

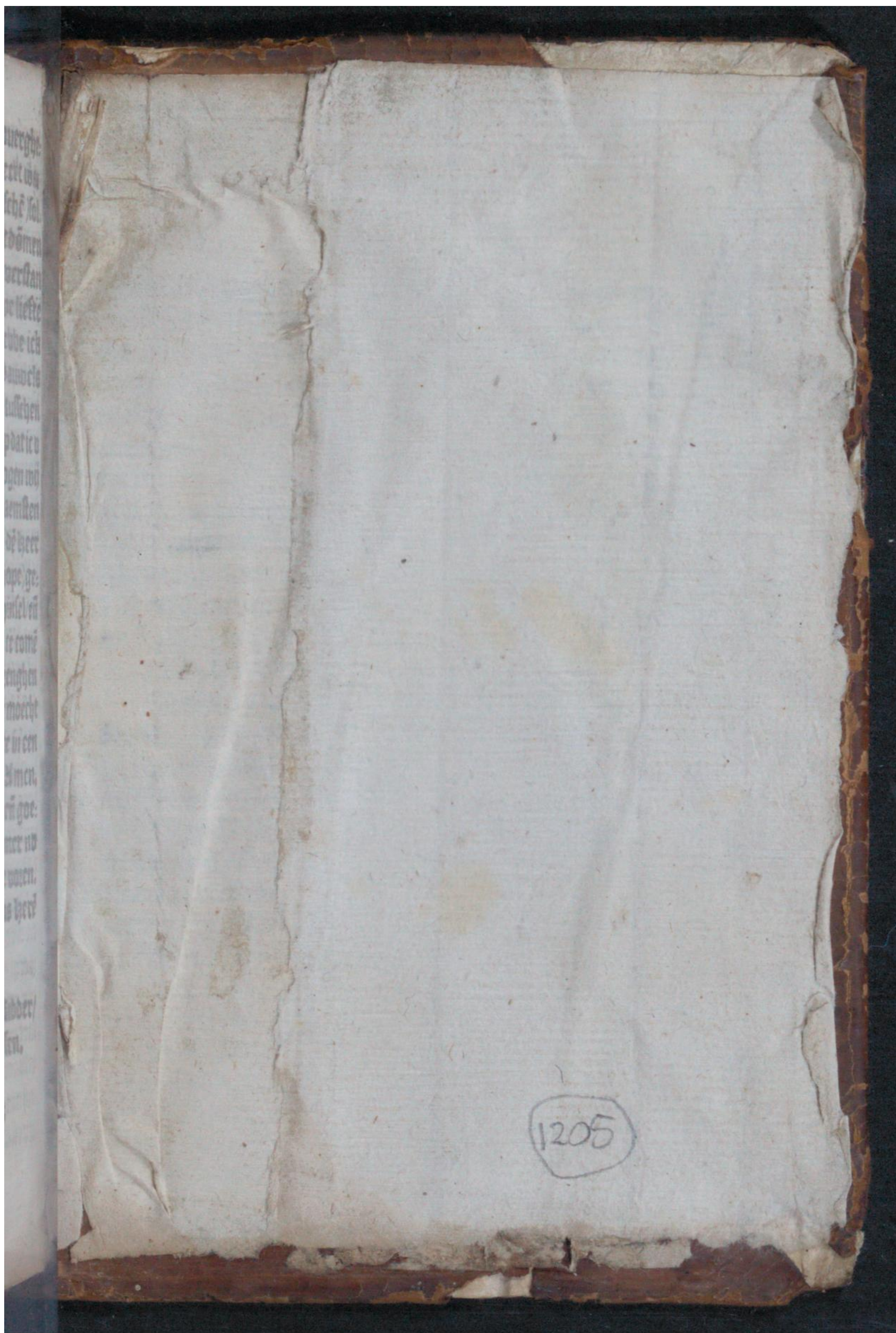
heyt) dan die zee ende die eerde/ eñ al die werelt te be=
soeckẽ/ eñ õme gaen/ eñ õme te lopẽ/ eñ wãneer si dan
yemant vindẽ/ die hẽ seluen vã syn sonden solde bete=
ren eñ bekerẽ tot een duechtsaem leuẽ/ so arbeyden si
dan vã stondẽ an/ om alsulckẽ mensch met snaden/ eñ
subtijlen vermaningen met dreyghementẽ/ ende met
smeeckingẽ in een cappe te stooten eñ een religoos te
werden in alle schijne of butẽ die cappe eñ wt de cloo
sterẽ gheen kerstelijc eñ gheestelijc leuẽ en waer. Eñ
daer na als si syn hert eñ moet veruolt eñ opgeblasen
hebbẽ mit openbarẽ scrupelẽ eñ knaghingẽ des con=
sciencie/ eñ met onwtsprekelijcken perikelen daermẽ
niet lichtelikẽ wt raken en mach/ so dwingen eñ ver=
bindẽ si hẽ te onderholdẽ sommighe menschelicke in=
settinghen/ eñ si en doen anders niet dan desen onsali=
ghen eñ ellendigẽ mensch te brengen/ eñ gheuangen
te settẽ in een manier vã die olde ioedtschap/ eñ si en
leerẽ niet anders dã beuẽ eñ vresen/ eñ niet lief te heb
ben eñ wt liefdẽ te doen. Monicschap of een monick
te wesen/ dat en is gheen goedertierenheyt noch hil=
licheyt/ mer het is alleen een sekere manier van leuẽ
welcke leuẽ den sommigen profitelikẽ is/ eñ den som=
migen schadeliken/ na die ghelegentheyt/ eñ den eyl=
sche eñ gestelteniße des lichaems eñ des verstants vã
eenẽ yeghelijcken. Eñ ghelijckerwijs als ic v niet en
rade een monic te werden/ also en wil ic v daer niet af
radẽ. Maer segghe eñ vermane v nv/ eñ ic geue v te
kennẽ/ dat ghi die goedertierẽheit eñ kerstenheit niet
en sult setten in spijse of in drancke/ of in dese of in die
cleederẽ te dragen/ of in eenighe sienlike eñ tijtelijcke
dingen die wi nv gheleert hebbẽ. Eñ als ghi eenighe

menscen siet eñ vint/die dat warachtige beelde Cristi in hē hebbē/ eñ in Crist⁹ leuē nauolgē/ met desen sult ghi conuersacie hebben. Eñ als ghi gheen menschen en vint daer ghi door verbetert soudet moghen werdē so en sult ghi daer niet meer mede conuerseren/ ende verscheyt v seluen(also veel als ghi moecht) vant gheselschap der menschen/ende wilt spraeck holden/ende gheselschap hebben met Christo/eñ met den hilligen Prophetē eñ met die Apostelen. Eñ ic rade v dat ghi dicwijls spraecke hebt met sinte Pauwels eñ zijn Epistolen sult ghi altoos an v dragen eñ bi nacht ende by dage sult ghi daer in lesen/op dat ghi sijn Epistolē vā woort te woort moecht tē laetstē vā buytē weten. Eñ ic hebbe nv in die hant die beduydenisse vā sinte Pauwels Epistolē/daer ic grote naerstichheit/eñ arbeit in doe. Het is eenē stoltē daet/ die ick beghinne/ mer ick sal nochtās stadelijc naerstich wesen(by die hulpe vā God almachtich)om te volbrengē dz ic begonnē hebbe/ op dattet niet en sal schijnē dat ic na Origenes eñ Ambrosius eñ Augustinus eñ na veel nieuwe beduyders desen swarē arbeyt altemael hebbe angenomen sonder sacc/of sonder vrucht. Eñ op dat mijn viandē daer door sullē verstaen (die hē seluē latē dunckē dattet die opperste religie is/alsmē ongheleert is eñ niet en weet vā goede scrifturen)dat ic mijn seluē in mijn ioecht altoos hebbe ghegeuē eñ becōmert met die alder costelijcste scriftē vandē oldē Doctoren/ eñ dat ick met veel waeckens eñ arbeyts ghecomē bin tot middelbaer kennisse vā die Griecse eñ Latijnsce tonge/eñ mijn meninghe en is niet ghewest om ydele fame/ eñ eer eñ kinderlike behagen eñ wellust te hebben/ mer

ic hebbe dat langhe tijt te voren bedacht eñ overghe=
lept dat ick die hillighe scrifture (die seer onteert was
door die ongheleerthept vã sommigen menschẽ) sol,
de vercieren met costelijcken eñ vreemden rijcdõmen
(na mijn vermogẽ) op dat die edele eñ goede verstan
den daer door solden ontsteken werden tot dye liefte
der hillligher scrifturẽ. Mer ter liefsten vã v hebbe ick
een weynich tijts dat grote werc van sinte Pauwels
Epistolen achterghelatẽ, eñ ic hebbe daer en tusschen
desen arbept anghenomẽ om uwen wille / op dat ic v
met vingherẽ (na manier vã sprekẽ) solde mogen wij
sen eñ te kennẽ gheuen den cortsten eñ bequaemsten
wech die tot Cristum leydẽde is. Eñ ic bidde dẽ heer
Jesum Cristum / die v dit goede opset (als ic hope) ge=
geuen eñ ingestortet heft dat hy v salige beghinsel / eñ
opset goedertierlikẽ waerdigen wil te hulpe te comẽ
eñ dat hi in v sijn gauẽ wil vermerẽ / eñ volbrenghen
op dat ghi gheringe groot eñ olt eñ volmaect moecht
werdẽ in hem eñ comen hem also te ghemoete in een
volmaect mã eñ in eẽ volcomẽ kerstelijc leuẽ. Amen.
Blijft gesont in Cristo Jesu mij lieue broeder eñ goe=
de vrient dien ic altoos beminne in mijn hert / mer nv
sijt ghi my veel lieuer / ende blijder dan oyt te voren.
Ghescreuen bi sinte Audomare. Int iaer ons herẽ
duysent vijf hondert ende een.

¶ Hier eyndet dz Enchiridion vandẽ kerstẽ ridder /
Gheprent toe Campen / by Steuen Joessen.

(.:.) ¶.:.) (.:.)

1205